تارىم

5

1993

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئابدۇللا تالىپ قاتارلىق پېشقەدەم ئەدىبلەر قەشقەردە ئاپتورلار ئارىسىدا.

ئاپتور ۋە تۇرمۇش

پېشقەدەم ئەدىبلەر،سۈرەتتە:
ئەرشىدىن تاتلىق، قەييۇم تۇردى،
ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئابدۇسالام توختىلار.

پېشقەدەم ئەدىب ۋە مۇھەررىر ئەيسا يۈسۈپ ئىجادىيەت ئۈستىدە..

پېشقەدەم ئەدىبلەر ئىجادىيەت ھەققىدە پىكىر ئالماشتۇرۇپ

تارىم

ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

43-يىل نەشرى

5

1993

باش مۇھەررىر
مۇھەممەت شاۋۇدۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر
ئارسلان، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ھەيئەتلىرى
(ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە)
ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ئابدۇسالام
توختى. ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر،
ئابدۇراخمان ئەبەي، ئارسلان،
ئالىمجان ئىسمايىل، ئەنۋەر
ئابدۇرېھىم، تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن،
خالىدە ئىسرايىل، زوردۇن سابىر،
قەييۇم تۇردى، مۇھەممەت
شاۋۇدۇن، مۇختار مەخسۇت،
ئوسمانجان ساۋۇت، ئىمىن
تۇرسۇن.

بۇ سانىدا

نەسرىي ئەسەرلەر

ئەسئەت سۇلايمان..........شەبنەم يالتىرىغان كېچە (ھېكايە)..........4
رۇسۇل ئىمىن..........يول تاپىنىڭىزنىڭ ئاستىدا (ھېكايە)..........40
ئىمىر غىياس..........سەھەردىكى لەتىپە (ھېكايە)..........44
ئەختەم ئۆمەر..........تاللىق رىۋايىتى (ئەدەبىي ئاخبارات)..........46
مۇھەممەد باغراش..........جەزىرە (پوۋېست)..........65

شېئىرلار

تۇمۇر داۋامەت..........ئەنگلىيە خاتىرىلىرى..........30
مۇھەممەتجان راشىدىن..........ئۆمۈر ئىلھاملىرى..........32
نەيىم يۈسۈپ..........يەنئەن ئىلھامى..........34
ئابلەت ئابدۇللا..........تاغ سۈرەتلىرى..........35
ھاجى ئەخمەت..........تەبىئەتتۇر مېنىڭ داۋامىم..........37
گۈلبوستان ئابدۇرېھىم..........ئىناقلىق، چىن دوستلۇق ئەلا ھەممىدىن..........39
مەھەممەتجان سادىق..........ساياھەت دەپتىرى..........53
نۇردۇن ئىبراھىم..........غەزەللەر..........57
پاتەمگۈل مۇھەممەت..........ياشارتىدۇ ھاياتنى سۆيگۈ..........63

ئەسەر ۋە باھا

ئالىمجان ئىسمايىل..........شەبنەم تېخىمۇ يالتىرىسۇن..........27

ئەدەبىيات ۋە ئىسلاھات

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات-
سەنئەت ساھەسى دۇچ كېلىۋاتقان يېڭى مەسىلىلەر..........98

مۇھاكىمە

ئېلىك چىۋچاڭ ....ئەدەبىيات ساھەسىدىكى «ئۆزگىرىش»...................... 125

دۇنيا ئەدەبىيات ئېقىملىرىغا نەزەر

سېھىرىي رېئالىزملىق ئەدەبىيات................................ 127
گارسىيا ماركوس..........يۈز يىل غېرىبلىق (روماندىن پارچە)................... 132

كۆرسانتلار ئەسەرلىرىدىن

ئەخمەت كىبىر..........ئېھ، ئانا (ھېكايە)....................................... 148
ئۆمەرجان سىدىق..........تۇنجى قېتىملىق دەرس (ھېكايە)........................ 153
نەسۇھا قاسىم، ئۆمەر تۇراپ، ئۆمەر مەتنۇرى، مۇھەممەت ئىمىن غوپۇر، ئايگۈل شانە-
ياز، ئابدۇقادىر مۇھەممەت، غازى ئوغلى. گۆھەر قۇتپىدىن.....(شېئىرلار)........... 155

يېڭى لەتىپىلەر

.... 159

* * *

رەسسام ۋە خەتتات مۇھەممەت ئايۇپ

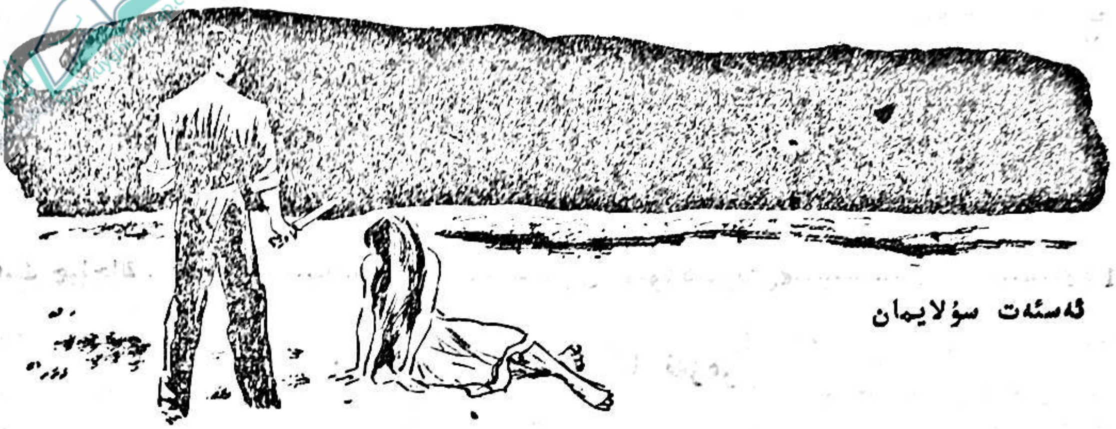

ئەسئەت سۇلايمان

شەبنەم يالتىرىغان كېچە

(ھېكايە)

«سەن ھاياتنىڭ مەركىزىگە يەتكەنــ
دە، ھاياتلىقتىن، ھەتتا گۈزەللىكنى
كۆرەلمەيدىغان ئادەمنىڭ كۆزىدىنمۇ
گــۈزەلــلىكنى تاپالايسەن...»

ــ جىبران خېلىل جىبران

1

دەريانىڭ سۈيى ئۇلغايغان ۋاقىتلاردا، ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇنغا سوزۇلغان بۇ قومساڭغۇ سايدا، شەبنەم مەزگىلى باشلىنىدۇ. كۆكۈچ رەڭگە كىرگەن تىنىــق سامادا يۇلتــۇزلار تىنىمسىز جىمىرلىشىدۇ. پاكار ئۆسكەن قومۇش، كۆك بۈيىلارنىڭ ياپراقلىرىدىكى كــرىــستالــدەك سۈزۈك، ئاق شەبنەمــلەر يــۇلتــۇزلار بىلەن نۇر تالىشىپ، سېھىرلىك يالتىرايــدۇ. سۈبھى كۆتۈرۈلــۈپ قۇياش ئالتــۇن نۇرلــىرىنى زېمىنغا بېغىشلىغاندا، بۇ شەبنەمــلەر تاڭ يۇلتۇزلىرى بىلەن تەڭ ئىز ـ تىزسىز غايىب بولىدۇ...

ئەنە ئاشۇ شاۋقۇن كۆچەيگەن بىر كېــچىسى، مەھەللىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى ئېقىن بويىدا بىر ئادەمنىڭ قارىسى پەيدا بولۇپ قالدى. سانجاق ـ سانجاق تاشلارنى يالاپ ئېقىــۋاتقان ئېقىن سۇغا ھېلىقى ئادەمنىڭ خىرە ـ شىرە كۆلەڭگىسى چۈشتى. ئۇ گويا سۇدىن ئۆز ئەكسىنى ئىزدەۋاتقانــدەك، ئۇزاققىچە سۇ ئېقىنىغا قاراپ تۇردى. دولقۇن يانغاندا گاھ ـ گاھ كۆرۈنــۈپ قالــدىــغان سىــلىــق تاشلاردا ھاسىل بولغان كۆكۈچ ـ يېــشىــل مۈخلار ئېقىن شولىسىدا سۇس يالتىرايتتى. كۆكنى سۆيۈپ تۇرغان يىراقتىكى ئاقباش چوققىلار ئۈستىدە چولپان يۇلتۇزى پارلاپ تۇراتتى. ئېقىن بويلاپ ئۆســكەن دەرەخــلەرنىڭ قويۇق ياپراقلىرى كۆز كېچىسىنىڭ سەلكىن شامىــلىــدا، سانــسىز كــۈمۈش

تەڭگىلەردەك تىنىمسىز پىچىرلايتتى.

يوچۇن ئادەم گويا مۇشۇ تېنىچ دالا كېچىسىنى ئەمدىلا كۆرۈۋاتقاندەك، ئەتراپقا ھاياجان بىلەن نەزەر تاشلىدى. ئۇنىڭ كۆزىگە يىراقتا قارىيىپ ياتقان مەھەللە كۆرۈندى. شۇ زامان كەڭرى پېشانىسىدىن سوغۇق تەر تەپچىرەپ چىقتى. قانداقتۇر بىر ئىچكى ھاياجانىنىڭ تەسىرىدىنمۇ ياكى سوغۇق نۇر چېچىپ تۇرغان يۇلتۇزلارنىڭ شولىسى چۈشتىمۇ، ئېھتىمال، كۆز چاناقلىرىدىن سىھىرلىك بىر ئۇچقۇن چاقناپ كەتتى. قويۇق قاشلىرى لىكىلداپ، بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېڭەيدى. ئۇ، گويا ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىتلار ئىلگىرىكى بىر قاباھەتلىك چۈشنى قايتا ئەسلەپ ئۆتكەندەك، غەيرىي تىترەك ئىچىدە، ئوت - چۆپ باسقان نەم يەرگە زوڭزىيىپ ئولتۇردى. قولىلىرىغا مۇزدەك سوغۇق شەبنەملەر ئۇرۇلدى.

— شەبنەم، ئاق شەبنەم!... يۆگىمەچ بولۇپ ئۆسكەن ياۋا چۆپلەرنىڭ ياپراقلىرىغا، ئەمدىلا پۆپۈك چىقىرىشقا باشلىغان قومۇشلارنىڭ بەرگىلىرىگە قونغان مەرۋايىتتەك سۈپسۈزۈك شەبنەملەر تىنىق كۆكتىكى يۇلتۇزلارنىڭ خىرە نۇرىدا شۇنچىلىك ئاپئاق، شۇنچىلىك يالتىراق كۆرۈنەتتى...

ھېلىقى ئادەم بېشىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قويۇپ، شەبنەم چۈشكەن نەم ئوت - چۆپلەرنى ئەسەبىيلىك بىلەن سىقىمدىدى، يۇلدى... ئۇ شۇ ھالەتتە ئۇزاق ئولتۇردى. بىرھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، يەنە شۇ شاۋقۇنغا قۇلاق سالدى. شاۋقۇن ئۇنى خىيالدىن سەگىتتى. ئۇ ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرغان پېتى مەھەللىگە قاراپ مۆدۈرۈپ - مۆدۈرۈپ ماڭدى. ئۇ ئەمدى ئايىغىغا ئۇرۇلغان سوغۇق شەبنەملەرگىمۇ، شارىلدىغان شۇ شاۋقۇنغىمۇ پەرۋا قىلمىدى. پەقەت بىر نۇقتىغا — ئۇيىقۇغا كەتكەن مەھەللىگە قاراپ ئىتتىك - ئىتتىك ماڭاتتى...

2

— رۇسۇل قايتىپ كەپتۇ!

— قايسى رۇسۇل؟

— يۇرتلۇقىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ، ئەخمەق، ھېلىقى يەتتە - سەككىز يىلنىڭ ئالدىدا تارىمغا كېتىپ قالغان رۇسۇلچۇ.

— ۋاي، ئېسىم قۇرۇسۇن! لاۋكەيگە تۇتۇلغان رۇسۇلنى دەۋاتامسەن؟...

— ھەئە، شۇ.

— قاچان كەپتۇ؟

— ئۆلۈشكۈن كېچە.

— سەن كۆرۈشتۈڭمۇ؟

— كۆرۈشتۈم. ئۇ بۆلەكچىلا ئادەم بولۇپ قاپتۇ. چىراي - شەكلىمۇ ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ، تېخى ئەمدىلا ئوتتۇزنىڭ قارىسىنى كۆرگەندۇ. ھەي، بىر چاغلاردا قانداق رۇسۇل ئىدى ھە!...

— شۇنداق بولغاندۇ. بىچارە، نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدى، ياشلىق - بالىلىق دېگەندەك، ئادەم قايسى شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەيدۇ، نېمە ئىشلارنى قىلمايدۇ. قۇشمۇ ئايلىنىپ - ئايلىنىپ ئۆز ماكانىنى تاپىدۇ. نېمىلا بولمىسۇن ئۇ ئاخىرى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەپتۇ...

شۇنچە يىللاردىن بۇيان گويا سۇغا چۈشكەن تاشتەك، كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن چىقىپ كەتكەن، ھېچكىم بىر ئېغىز گېپىنى قىلىپ باقمىغان رۇسۇل ئەمدىلىكتە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى بىلەن، مەھەللىدىكى بىرىنچى نومۇرلۇق شەخسكە ئايلىنىپ قالدى. دېمىسىمۇ بۇنىڭ ئەجەبلەنگۇدەك نېمىسى بار؟

چۈنكى بۇ مەھەللىنىڭ ئۇدۇم-قائىدىسى، تۇرمۇش ئادىتى شۇنداق-تە! يېڭى بىر پاراڭ تېپىلدىمۇ، بولدى، ھەممىسى شۇ ھەقتە سۆزلىشىدۇ. قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلىشىدۇ. ئاخىرى بېرىپ پاراڭ كونىراپ، ئەبجىقى چىققاندا ئۆزلۈكىدىن بېسىقىدۇ...

بۈگۈنمۇ تۇردى كەكلىكنىڭ قىرى تېلى ئاستىدا، ئۆچكە يۇڭىدىن ئارغامچا ئېشىۋاتقان بىر قانچە ئايال، رۇسۇل ھەققىدە قىزغىن پاراڭغا چۈشكەنىدى.

— ھەي، ھەلىمخان، ئاڭلىدىڭلىمىكىن، رۇسۇلنى بەك ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ دەيدۇ، بۇرۇت-ساقال قويۇۋاپتىمىش. ئەسلىدىنمۇ كېلىشكەن يىگىت بولىدىغان. شۇ جېدەلخورلۇقى بىلەن بەڭباش-تەنتەكلىكىنى دېمىسە رۇستەمدەك ئەركەك ئىدى، ئوتتۇز يىگىتنىڭ گۈلى ئىدى، — دېدى يۈزىدە سەپكۈنى بار 30 ياشلار چامىسىدىكى جۇۋان يېنىدا يۇڭ ھۆلدەۋاتقان، كۆزلىرى ئەل-پەل ئەلەس، ئەمما ئويناق، سېمىز ئايالغا قاراپ.

— شۇنى دېمەملا، — دېدى سېمىز ئايال كۆزلىرىنى ئويىنىتىپ، — بۇ جاھاندا نېمە ئىشلار بولمايدۇ دەيلا، ھەر ئىشلارنى كۆردۇققۇ، سۈرۈشتۈرۈپ كەلسە يامان ئاتاقنى رۇسۇل كۆتۈرۈپ، پايدىسىنى باشقىلار كۆردى. بەڭباشلىق قىلغان بولسا، ئوغۇل بالا ئەمەسمۇ، ياشلىقتا كىممۇ كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرمەيدۇ؟ ھەي، ئىست، رۇسۇلدەك بەرنا يىگىت، ھېلىقى ئاسىيە دېگەن ساراڭ قانجۇقنىڭ ئۇۋالىغا كەتتى! ئۇھ رۇسۇلدەك يىگىتنى تىلەپمۇ تاپالمايتتى. مانا ئەمدى ھاشىم دەلتە دېگەن لىكتاسىمنىڭ قولىدا كۆرىدىغان كۈننى كۆرۈۋاتىدۇ. ھەر كىم قىلسا ئۆزىگە قىلىدۇ دېگەن شۇ!...

— رۇسۇلنىڭ قايتىپ كېلىشى ئاسىيەنى باشقىچە قىلىپ قويغاندۇ، ئەقلىدىن ئازمىسا بولاتتىغۇ ئاخىر، — دېدى بىر چەتتە يۇڭ ئارغامچىنىڭ قېتىنى تۈگۈۋاتقان، قېشىغا قېنىق ئوسما قويۇۋالغان ئىنچىكە ئېگىز جۇۋان.

— ھېلىمۇ ساق دېگىلى بولمايدۇ ئۇنى، قانچە يىللاردىن بۇيان خۇددى جىن تەگكەندەك، كېچە-كېچىلەپ سۇ بويىغا بېرىپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇشى نېمىدىن؟ رۇسۇلنىڭ يولىغا تەلمۈرگەندۇ تايىنلىق. قىلغۇلۇقنى قىلىپ قويۇپ، يەنە رۇسۇلنىڭ يولىغا قارىغىلى كىم قويۇپتۇ ئۇنى! ئۆز ئۇۋالى ئۆزىگە، شورى قۇرغۇر!... سېمىز ئايال شالىنى چېچىپ سۆزلىگىلى تۇردى.

— ھېلىمخاچا، — دېدى ھېلىقى ئوسما قويغان ئېگىز جۇۋان ئاستا شۇدىرلاپ، — ئاسىيە راستتىنلا رۇسۇلغا ھازىرغىچە كۆيەمكەن؟

— كۆيۈك بولمايچۇ، بولمىسا بىكارغا ساراڭدەك ئالجىپ يۈرەتتىمۇ، ئېرىنىڭ قوينىدا يېتىپمۇ، رۇسۇل، رۇسۇل دەپ جۆيلۈگۈدەك... ھىھ، ھىھ، ھىھ...

— مەن ئىشەنمەيمەن، ئەگەر شۇنداق بولسا نېمىشقا رۇسۇلنى قولىغا ئالغۇزۇۋېتىدۇ؟

— قىلىقىنى قىرىق ئېشەك كۆتۈرەلمەيدىغان تاۋى نازۇكنىڭ قىلغان خۇيى بولامدۇ بۇ، قىز كۆيمىكى قىرىق يىل دەپتىكەن، كىم بىلىدۇ، سىلىمۇ بىرىنگە كۆيۈكمۇ تېخى! ھاھ، ھاھ... ھىھ... ھىھ...

— ئۇش ...ش! ئۆتۈپ بارىسىلا

لىرى، چىشىمغا تەگمەي!

— رۇسۇلنى كىچىلىرى ھاشىم دەلتەنىڭ ئۆيىنى چۆگىلەپ يۈرىدۇ دەيدىغۇ، — دېدى باياتىن گەپكە ئارىلاشماي چەتتە ئولتۇرغان ۋىجىككىنە ئايال.

ھەممەيلەن ئۇنىڭغا تەڭلا قاراشتى.

— بۇ يېڭى گەپقۇ، راست دەۋاتامال؟

— خۇدا ھەققى، مۇشۇ يېشىمدا يالغان سۆزلەيمۇ؟ ئۇششاق باللار كۆرۈپتۇ.

— ھەي، بىرى تېقىمغا ئۇرۇپلا تاپقان گەپتۇ بۇ. رۇسۇل ئەمدى شۇ ساراڭغا باقاتتىمۇ، ئۇ دېگەن مەيدىسىدە تۈكى بار ئەركەك تۇرسا! — دېدى سەپكۈنلۈك ئايال.

— ھەي، بىز نېمىنى بىلەتتۇق، بۇنى بىر خۇدا بىلىدۇ. ئۇھ، تووا، كۈن قايرىلىپتىغۇ، ئەتىگىمۇ پاراڭ قالسۇن ئەمدى.

ئېگىز جۇۋان ئورنىدىن تۇردى. باشقا ئاياللارمۇ نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ئۆيلىرىگە قايتىشتى. قېرى تال چاقىرىلمىغان مېھمانلىرىنى ئۇزاتقاندىن كېيىن، تەنھا مۆكۈلىنىپ قالدى.

3

كۈن پېتىپ، ئۇپۇق شولىلىرى غەرب ئاسمىنىنى قۇچاقلىغان چاغدا بۇ خىلۋەت مەھەللىمۇ بىر كۈنلۈك ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ، دەريا شاۋقۇنى كۆچىيىدۇ. ئۇنىڭ تىنىمسىز كۈيى تەبىئەتنى كېچە ئۇيقۇسىغا ئېلىپ كېتىدۇ...

ئىشىك - دېرىزىلىرى ھەم ئېتىلگەن كىچىككىنە ھۇجرىدا رۇسۇل ئىككى سائەتتىن بۇيان تۇگۇلۈپ ئولتۇراتتى. بوۋاقنىڭ بۆكىدەك كىچىككىنە تۈڭلۈكتىن پەقەت ئاندا - ساندا چاقنىغان بىر - ئىككى تال يۇلتۇز كۆرۈنۈپ قالاتتى. قارايغان تام - تورۇسلار ئۆيگە تېخىمۇ قاراڭغۇلۇق بېغىشلايتتى. ھۇجرىدىن كۆڭۈلنى ئاينىتىدىغان نەم - زەي پۇراق، كۆيە چۈشكەن كىگىزنىڭ قاڭسىق، چىرىگەن ھىدى كېلەتتى.

رۇسۇل چىراغمۇ ياقمىدى. بىر چاغلاردا ئانىسى رەھمەتلىك دائىم ئولتۇراۋېلىپ يىڭنە ئىشى قىلىدىغان سۇپا ئۈستىدە كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككەن ھالدا قىمىر قىلماستىن ئولتۇرغىنى - ئولتۇرغانىدى. ئۇ نېمە ئويلاۋاتقاندۇ؟ ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ قالدۇرغان جاراھەتلىرىنىمۇ، ياكى بىر چاغلاردا زار - زار يىغلاپ، يالغۇز ئوغلىنى تارىم باياۋانلىرىغا ئۇزىتىپ قالغان، ئەمدىلىكتە ئوغلىنى كۆرۈش نېسىپمۇ بولماي دەرد - پىراق ئىچىدە قارا تۇپراق ئاستى كىرىپ كەتكەن ئانىسىنى ئويلاۋاتامدىكىن ۋە ياكى ئۇنى قىيناۋاتقان باشقىمۇ ھەسرەتلەر بارمىدۇ؟...

تۈڭلۈكتىن قىلىچنىڭ بىسىدەك ئاپئاق نۇر ئۆيگە ئېقىپ كىردى. ئاي ئۆرلىگەنىدى. رۇسۇل چۆچۈپ قىمىرلىدى. ئۇ سۇپىغا چۈشكەن ئاق شولىغا قاراپ بىر پەس ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۈيۈقتا ئىلىپ قويغان قول سومكىسىدىن بىر نەرسىنى سۇغۇرۇۋالدى. ھېلىقى نەرسە تۈڭلۈكتىن ئېقىپ كىرگەن ئاپئاق نۇردا ۋال - ۋۇل قىلىپ چاقناپ كەتتى. رۇسۇل قولىدىكى ئۆتكۈر تىغلىق پىچاقنى تىترىگەن بارماقلىرى بىلەن سىلاۋېتىپ، قوينىغا سالدى. ۋۇجۇدى ئىختىيارسىز سەسكەندى.

مەھەللە جىمجىت، ئۆيمۇ جىمجىت...

رۇسۇل ئۆي ئىچىدە تىۋىشسىز ئايلىنىشقا

www.uyghurkitap.com

باشلىدى. ئۈچ كۈندىن بۇيان ئۇ پەتىلەپ كىرگەن كىشىلەر بىلەن كۆرۈشكەندىن باشقا، كوچا - كويىلارغا چىقىپ باقمىدى. كۈن بويى تۈگۈلۈپ ئولتۇرۇپ كەچ كىرىشىنى كۈتەتتى. ئەل ئايىغى بېسىلغاندا ئاستاغىنە ئۆيدىن چىقاتتى - دە، ئالدى بىلەن ئۇدۇل قەبرىستانلىقتا بېرىپ، ئانىسىنىڭ مۆكلىنىپ تۇرغان قەبرىسىگە يۈزىنى يېقىپ ئۇزاق ياتاتتى. ئاندىن تاڭ ئاتقىچە مەھەللىنى چۆگىلەيتتى. ساي بويىدىكى هاشىم دەلتىنىڭ يالغۇز ئۆيىنى ساناقسىز ئايلىناتتى...

رۇسۇل بىردىنلا ئېسىگە كەلگەندەك، ئورنىدا توختاپ قالدى. يىگىتنىڭ ئۇچىدەك ئۆتكۈر بىر نۇر، قاراڭغۇلۇقتا يالتىراپ تۇرغان كۆزلىرىدىن چاقناپ چىقىپ، يەنە قاراڭغۇلۇققا تاراپ كەتتى. چىشلىرى كاسىلدىدى. پۈتكۈل ۋۇجۇدى بەزگەكتەك تىترىدى. خەير، ئاسىيە! ئەمدى تاقەت قىلالمايمەن... ئىسسىق قېنىڭنى كۆرمىسە رۇسۇل تىنجىمايدۇ!... ئۇ ئۆ-ز - ئۆزىگە ئۈنسىز پىچىرلاپ ئۆيدىن چىقتى.

ئاي نۇرى بىلەن يۇيۇنغان تىنىق ھەم سۈزۈك كېچە ئىدى. شىمالدىكى قارلىق چوققىلاردىن ئۇرۇلۇۋاتقان سالقىن شامال قاتار كەتكەن مەجنۇن تاللارنى، سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ياپراقلىرىنى تىنىمسىز يەلپۈيتتى. رۇسۇل مەھەللە ئىچىنى بىر ئايلىنىپ چىقتى. ئىنس - جىن ئۇچرىمىدى. ئۇ دەريا شاۋقۇنىغا بىر دەم قۇلاق سېلىپ تۇردى. سۈتتەك ئاي نۇرى ئۇنىڭ سۇس سىزىقلار ئىز سالغان پېشانىسىگە، قارا قۇمچاق مەڭزىگە چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ياندى، ئۇزۇنچاق ئېگەكلىرىدىكە ياماشقان قىسقا قويۇق ساقىلى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترىدى. بىر خىل كۈچلۈك ئېقىم بويۇن ۋە چېكىلىرىگە بۆرتۈپ چىققان كۆكۈچ قان تومۇرلىرىنى تىنىمسىز لىكىلداتتى.

ئۇھ، ئانا تۇپراقنىڭ ئاق كېچىسى! ئاسمىنى كەڭ دالا، تەبىئەتنىڭ جىمى گۈزەللىكىدىن سىن ئالغان خىلۋەت ماكان!... ئۇ باللىقىدا، شوخ قۇمچاقتەك پىلتىڭلاپ يۈرىدىغان غەمسىز چاغلار، ئۆگزىلەردە يېتىۋېلىپ، يۇلتۇز سانىغان تىنىق كېچىلەر، سۇ شاۋقۇنىغا قۇلاق سېلىپ ئۇخلىماي چىققان تۈنلەر، كەپسىز، شوخ ئاغىنىلىرى بىلەن ھېلىم پەخسىنىڭ ئالمىلىق بېغىغا ئوغرىلىقتا چۈشكەن چاغلار... مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئالىلىقاچان ئۆتۈپ كەتتى. باللىقى قانچىلىك تېز ئۆتۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ تاتلىق خاتىرىلىرىمۇ شۇنچىلىك تېز ئۆتۈپ غايىب بولدى! ئەمدىلىكتە ۋۇجۇدىدا تىرىلىۋاتقىنى، ناھايىتى ئۇزاق يىللار ئىلگىرىكى، گويا بىر چۈشتەك غايىب بولغان سەبىي - گۆدەك چاغلىرىنىڭ خىرە - شىرە كۆلەڭگىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەمما بۇ شۇنچىلىك سۇس، ئاجايىپ غۇۋا... خوش، ئۇنىڭ ياشلىقىچۇ؟ بۇ تولىمۇ قورقۇنچلۇق سوئال. ياق، ئۇ ياشلىقى ھەققىدە ئويلىيالمايدۇ! بۇنىڭدىن ئۇنىڭغا ئاچچىق جاراھەتتىن، قەلب يارىسىدىن باشقا ھېچنېمە قالمىغان. توققۇز يىل، ھەسرەتلىك توققۇز يىل! تارىم باياۋانلىرىدا — ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرىدا — ئاچچىق، تەلپۈنۈش، سېغىنىش، خورلۇق، چۈشكۈنلۈك، ئۆچمەنلىك... ئىچىدە ئۆتكەن توققۇز يىل، قىساسقا ئۇخشاپ كېتىدىغان ئەسەبىي تۇيغۇ ئىچىدە پۇچىلىنىپ ئۆتكەن

تەشۋىشلىك يىللار...

سۇ شاۋقۇنىنىڭ شارىلدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. رۇسۇلنىڭ سەزگۈلىرى ئويغاندى. خىيالدىن چۆچۈپ ئېسىگە كەلدى. قويندىكى ئۆتكۈر تىغ، گويا يېنىۋاتقان چوغدەك ئۇنىڭ پۈتكۈل جىسمىنى قىزىتماقتا ئىدى. بىر خىل ئەسەبىي تۇيغۇ بەدەن-بەدەنلىرىدە جۇش ئۇردى.

ئۇ تىۋىش چىقارماستىن هويلا تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشتى-يۇ، ئورنىدا تۇرۇپ قالدى. ئاپئاق سۈت قەغەز چاپلانغان پەنجىرىدىن هويلىغا سۇس يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى. «نېمىشقا هەر كېچىسى مەهەللىدە مۇشۇ ئۆينىڭلا چىرىغى ئۆچمەيدۇ؟...» ئۇ گۇمان بىلەن ئاستاغىنە پەنجىرىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۆي ئىچىدە تىۋىش يوق ئىدى. ئۇ بىرهازا قۇلاق سېلىپ تۇرغاندىن كېيىن بىگىز بارمىقىنى لەۋلىرى بىلەن هۆلدەپ، نېپىز سۈت قەغەزگە يېنىك باستى. قەغەز تېشىلدى. ئۇ يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقىنىنى، نەپسىنىڭ بوغۇلۇۋاتىنىنى هېس قىلدى. ئوڭ كۆزىنى يېقىن تۇتۇپ، ئۆي ئىچىگە قارىدى. ئۆي ئىچى غۇۋا بولۇپ، پەقەت ئۆچەي-ئۆچەي دەپ پىلدىرلاۋاتقان جىن چىراغ جان تالىشىۋاتقاندەك خىرە يېنىپ تۇراتتى. رۇسۇل شۇ تەرىقىدە ئۆي ئىچىگە ئۇزاق قاراپ تۇردى. ئەمدى ئۇ ئۆي ئىچىدىكى نەرسىلەرنى ئىلغا قىلىشقا باشلىدى. گويا غايىبتىن پەيدا بولغاندەكلا، بىر بۇلۇڭدا هەيكەلدەك قېتىپ تۈگۈلۈپ ئولتۇرغان بىر نازۇك گەۋدە سۇس يورۇق ئىچىدىن ئاستا-ئاستا گەۋدىلىنىپ چىقتى. بۇ گەۋدە ئېگىكىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، جىن چىراغىنىڭ غۇۋا نۇرىغا قاراپ، قىمىر قىلماستىن ئولتۇراتتى. ئەنە ئاپئاق ئىچ كۆڭلەك، يەلكىسىنى پۈتۈن يېپىپ تۇرغان قويۇق قارا چاچلار، پىلدىرلاۋاتقان سۇس يورۇقتا بىر نۇقتىغا قاراپ قالغان قارا كۆزلەر... تېخىمۇ روشەن كۆرۈنۈشكە باشلىدى!

ئاسىيە! رۇسۇل تىۋىشسىز ئىڭرىۋەتتى. تېنىگە نامەلۇم تىترەك ئولاشتى. تۇيۇقسىز ئۆينىڭ يەنە بىر بۇلۇڭىدا بىر نەرسە مىدىرلىدى. يوغان يوتقانغا ئورۇلۇپ، تۈگۈلۈپ ياتقان بىرى كالىدەك پۇشقۇرۇپ، كالاچەتەك ئېغىزىنى ئېچىپ-يۇمۇپ بىرقانچىنى تامشىدى-دە، سول يېنىغا ئۆرۈلۈپ، قاتتىق خورەك تارتقان هالدا يەنە ئۇيقۇغا كەتتى. قېتىپ ئولتۇرغان بايىقى نازۇك گەۋدە بولۇڭ تەرەپكە سەسكىنىش ۋە يىرگىنىچ نەزەرى بىلەن قاراپ قويدى.

هاشىم دەلتە! هېلىقى بىر چاغلاردا، ئۇنىڭ بەختىگە چاڭ سالغان، ئاسىيەنى ئۇنىڭدىن تارتىۋالغان، مەسخىرىلىك كۈلكىسى بىلەن ئۇنى تارىمغا ئۈزىتىپ قويغان هاشىم دەلتە!... ئۇھ، خۇدا! شۇنداق بىر كۈنلەردە، مېنىڭ ئالدىڭلاردا قايتا پەيدا بولۇشۇمنى خىيالىڭلارغا كەلتۈرۈشمىگەن بولغىيدىڭلار، هەي ئاسىيە، كۆز ئالدىمدا، ئاشۇ دەلتىنىڭ ئۆيىدە، ئۇنىڭ خوتۇنى بولۇپ ئولتۇرغىنىڭنى كۆرۈش ماڭا قانچىلىك قىيىن! مەن ئالدى بىلەن سېنى، ئاندىن ئاشۇ دەلتىنى بوغۇزلايمەن. مەن ئاللىقاچان تۈگەشكەن ئادەمەن، ئۆمۈر بويى زەي زىنداندا ياتسامۇ، ئۆۋىتى كېلىپ بىر پاي ئوقتا ئۆلسەممۇ ماڭا بەرىبىر. پەقەت ئىككىڭلارنىڭ قولۇمدا جان بەرگىنىنى كۆرسەملا بولدى... مەن

ئەننت ئىچكەن ئەركەكمەن!

رۇسىۇل بىر ئەسەبىي ھەرىكەت بىلەن قوينىدىن پىچىقىنى سۇغۇرۇۋالدى. ئۆيىۈشقان قوللىرى بىلەن پىچاق دەستىسىنى چىڭ سىقتى... دەل ئاشۇ پەيتتە قېتىپ ئولتۇرغان بۇنازۇك گەۋدە ئاستا قىمىرلاپ ئورنىدىن تۇردى - دە، سىرتقا ماڭدى. بۇ كۈتۈلمىگەن ھەرىكەتتىن چۆچۈگەن رۇسىۇل، نېمە قىلارىنى بىلمەي ئۆزىنى دالدىغا ئالدى. ئاق گەۋدە ئەتراپنى دىققەت بىلەن كۆزەتكەندىن كېيىن، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ دەريا ساھىلى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. رۇسىۇل ھاڭ - تاڭ بولۇپ بىر پەس قېتىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئېھتىيات بىلەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى.

ئاي يورۇتقان ئاق كېچە، يۇلتۇزلار سىرلىق جىمىرلىغان تىنىق كېچە، سۇ شاۋقۇنىنىڭ يېقىملىق ئەللەيلىشى بىلەن، جىمى جاھان ئۇيقۇغا كەتكەن سېھىرلىك كېچە!... ئەي، ئىنسانلار! رۇسىۇلمۇ سىلەرگە ئوخشاش غەم - قايغۇسىز بولۇپ، مۇشۇ گۈزەللىكلەردىن بەھىر ئالسا - ھە، ئەپسۇس، ناھايىتى ئەپسۇس، قاراڭلار، ئۇ ئاي كۈلۈپ، يۇلتۇز پارلىغان ئاق كېچىدە، پىچاق كۆتۈرۈپ، قان تۆكۈشنى ئىستەۋاتىدۇ!... ئۇنىڭ ئۈچۈن زېمىن سوغۇق، تەبىئەت كۆرۈمسىز، ئاسمان تۇتۇق...

ھېلىقى نازۇك گەۋدە گويا پاختىنى دەسسەپ كېتىۋاتقاندەك، تىۋىشسىز ھالدا سۇ بويىغا كەلدى. گويا بىر نېمىگە قۇلاق سېلىۋاتقاندەك، باشقىلار زادىلا كۆرەلمەيدىغان، پەقەت ئۆزىگىلا مەلۇم بىر نەرسىنى ئىزدەۋاتقاندەك، شارقىراپ ئېقىۋاتقان ئېقىن سۇغا پۈتۈن دىققىتى بىلەن قاراپ تۇردى. ئۇزاق تۇردى. سۇ يۈزىدىن ئۇرۇلۇۋاتقان سوغۇق شامال ئۇنىڭ نازۇك بەدىنىگە ھەم چاپلىشىپ تۇرغان نېپىز كۆڭلىكىنى تىنىمسىز يەلپۈيتتى.

رۇسىۇل ئون بەش قەدەم نېرىدا قومۇش باسقان نەم قۇملۇققا چاپلىشىپ يېتىپ ئايالنى كۆزەتتى. قىرغاقتىكى قىرسىز، سىلىق ساي تاشلىرى ئۈستىدە ئاي نۇرى سۇس يالتىرايتتى.

ھېلىقى گەۋدە ئاستا نەم قۇملۇققا ئولتۇردى. رۇسىۇل ئۇنىڭدىن كۆزىنى

ئۈزمىدى. قولىدى پىچاق دەستىسىدىن ئاجراتمىدى، ئاينىڭ ئىېقىن سۇغا چۈشكەن يورۇقىدىن چاقنىغان ئاقۇچ شولىلار ئايالىنىڭ يۈزىگە توغرا چۈشۈپ تۇراتتى. ياز كېچىسىگە تەلمۈرۈپ ئولتۇرغان مۇشۇ يېگانە ئايال ئاسىيە بولسا - ھە! توققۇز يىل ئىلگىرىكى ئاسىيە قانداق ئىدى؟

ئاسىيە تۇيۇقسىز ئۈركىگەن بۆجەندەك چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭ كىرپىكلىرىدە سۈزۈك تامچىلار يالتىرىدى. ئۇ تۈن كېچىدە بۇ يەردە نېمىگە ئولتۇرىدىغاندۇ، قورقمامدىغاندۇ، ئالدىدىكى ئۇلۇغ ئېقىن سۇدا بىر يوشۇرۇن سىر بارمىدۇ - يا؟ شۇ پەيتتە، رۇسۇلنىڭ كۆزلىرى نەم قۇملۇقتا ئۆسكەن ياۋا بۈيىلارنىڭ بەرگىدىكى سانسىز ئاق - سۈزۈك تامچىلارغا چۈشتى. ئاق شەبنەم!... ئۇ ئاسىيەنىڭ كىرپىكلىرىدە يالتىرىغان ياش تامچىلىرىغا نېمانداق ئوخشايدۇ - ھە! ياكى تەبىئەت ئۆزىنىڭ پاك كۆز ياشلىرى بىلەن، ئۆلۈمى يېقىنلىشىۋاتقان مۇنۇ ئايالغا ھېسداشلىق قىلىۋاتامدىكىن!؟...

ئاسىيە ھالسىزلىنىپ، ئاستا - ئاستا تىنىقى ئۈزۈلۈۋاتقاندەك، شەبنەم چۈشكەن ئاق بۈيىلار ئۈستىگە يىقىلدى.

رۇسۇلنىڭ قولىدىكى پىچاق ئىختىيارسىز قۇمغا سىرىلىپ چۈشتى. ئۇنىڭ پىچاقنى ئالغۇدەك مادارى قالمىدى. ئۇ گويا 15 قەدەم نېرىدىكى سۇ بويىدا، نەم يەرگە چاپلىشىپ ياتقان يېگانە، سىرلىق ئايالنىڭ تىنىقىنى ئاڭلاۋاتقاندەك، ۋۇجۇدىدا ئۇنتۇلغىلى ئۇزاق بولغان يىللىق تۇيغۇلار قايتا جۇش ئۇرغاندەك، بەدەن - بەدەنلىرى ھەيرىي بىر خىل ئىستەكنىڭ ئىلكىدە كۆيۈشتى. ئەجەبا، ئۇ خاتا مۆلچەرلەپ

قويدىمۇ؟ بۇ مۇھەببەتمۇ ياكى قىساسمۇ؟ ئۇ نېمىشقا ياشلىقىنى، ھاياتىنى، بەختىنى ۋە ئېتىقادىنى ۋەيران قىلغان مۇشۇ ئايالنى شۇنچە يىللاردىن بۇيان كەچۈرمەي كۆڭلىدە ئەنت ساقلاپ كەلدى - يۇ، ئون قەدەم ئارىلىق قالغان مۇشۇ دەقىقىدە بىردىنلا بوشىشىپ كەتتى، ئۇ، توققۇز يىلدىن بۇيان ئۆزىنى ياشىتىپ كەلگىنى مۇھەببەت ئەمەس، بەلكى نەپرەت ۋە قىساس ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدىمۇ، ئۆزىنىڭ ھەل قىلغۇچ پەيتتە ئىككىلىنىپ، ئارسالدى بولۇپ قالىدىغىنىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئىدىغۇ!؟

رۇسۇل تۇنجى قېتىم ئىرادىسى بىلەن ھېسسىياتى، مۇھەببەت بىلەن نەپرىتى توقۇنۇشىۋاتقان پەيتتە، ئۆتتەك قىزىغان يۈزىنى، قىسىلىۋاتقان كۆكرىكىنى نەم قۇمغا قاتتىق بېسىپ، ئىزتىراپ ئىچىدە ئۇزاق ياتتى. ئەمدى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئورنىدىن تۇرغۇدەك كۈچ - جۈرئەت قالمىغانىدى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنىنى ئۆزىمۇ بىلمىدى، ئۇيقۇ ئارىلاش بىرخىل مەستخۇش تۇيغۇ ئىچىدە ناھايىتى يېقىن جايدىن بىر ئاق گەۋدىنىڭ ئاستا شىپىرلاپ، بارابارا دەريا بويىدىن يىراقلاپ، تاغ كەينىگە چېكىنىۋاتقان ئاينىڭ ئاداققى نۇرلىرى ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولغانلىقىنى سەزگەندەك قىلدى. سۇ دولقۇنى يېنىك يالاۋاتقان نەم ساھىلدا قۇمغا سانجىلغان پىچاقنىڭ دەستىسىلا كۆرۈنەتتى...

*

ئۆتكەن كۈنلەر رۇسۇل ئۈچۈن تامامەن ئۆتمۈش بولۇپ كەتكىنى يوق

ئەلۋەتتە. ئەسلىمىنىڭ ئۆزى بىر خىل ئۆچ-
رىشىش، ئۆتمۈش خاتىرىلىرىنى قايتا ئەسكە
ئېلىش، خۇددى ئەمدىلا ساقايغان جاراھەتنى
تاتىلىغانغا ئوخشاش ئازابلىق بىر ئىش
بولسىمۇ، ئادەم ئۈچۈن بەزىدە ئۆزىمۇ سەزمە-
گەن ھالدا ئۆتمۈشنى قايتا ئەسكە ئېلىشقا
مەجبۇر بولىدىغان ۋاقىتلارمۇ بولۇپ قالىدۇ.

شۇنداق، ئاشۇ چاغلاردا، بۇرۇتلىرى
ئەمدىلا خەت تارتقان بۇ تورگۇن يىگىت
ئۆز ۋۇجۇدىدا ئۆسۈپ يېتىلگەن ئەرلەرگە
خاس سېھىرلىك كۈچى بىلەن مەھەللىدىكى
قىزلارنى جەلپ قىلسا، ئەمدىلا رەسىدە
بولغان ئاسىيەمۇ يىگىتلەرنىڭ كۆزىنىڭ
يېغىنى يېگۈدەك گۈزەللەردىن بولۇپ
يېتىشكەنىدى.

ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە
مەھەللىدە بىردىنلا «رۇسۇل تەنتەك بىلەن
كېرىم سەپرانىڭ قىزى ئاسىيە ئېتىز-قىر-
لاردا مۇھەببەتلىشىپ يۈرگۈدەك...» دېگەن
مىش-مىش پاراڭلار تارقالدى. بەزىلەر
«پاھ، خۇدا قوشقان قوشماقلاردىن بولۇپ-
تۇ!» دېسە، بەزى يىگىتلەر لېۋىنى يالاپ:
«ھەي، ئېسىت، ئاسىيەدەك لېۋەن قىز
روسۇلدەك تەرسا، يېتىم ئوغلاققا زايە
ئەمەسمۇ، خەپ، ئاسىيە دېگەن جىن تەگ-
كۈرنىڭ ئۆزى گۈزەل بولغىنى بىلەن كۆزى
كور كەن. بىزدەك يىگىتلەرنى ياراتماي،
تاللاپ-تاللاپ تازا ئۇچرىغىنىنى دېمە-
دىغان!...» دېيىشەتتى.

لېكىن نېمە ئۈچۈندۇر ئاشۇ كۈنلەردە
رۇسۇلنىڭ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى.
كۈن بويى قاپىقىنى تۈرۈپ، ئېتىز باش-
لىرىدا مەقسەتسىز ماڭاتتى. مەھەللە دوقمۇشى-
دىكى پارچە ھازاق ساتىدىغان دۇكان
ئالدىدا بولىدىغان قىزىق سورۇنلارغىمۇ
داخىل بولمىدى. ئەلۋەتتە، رۇسۇلسىز بۇ
سورۇنلارنىڭمۇ چېكى چىقمايتتى. ئۇنىڭغا
زادى نېمە بولغاندۇ؟

بىر كەچلىكى رۇسۇل كېرىم سەپرا-
نىڭ ئۆيى ئەتراپىدا يەنە پەيدا بولدى.
ئۇ ئاسىيەنى مۇشۇ يەردە ساقلاۋاتقىلى
توپتوغرا بىر ھەپتە بولغانىدى. لېكىن
ئاسىيەنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. رۇسۇل
نېمە قىلارىنى بىلمەي ئۇياقتىن-بۇياققا
ماڭاتتى. ئاسىيە ئۇنىڭدىن قەستەن ئۆزىنى
قاچۇرۇۋاتامدۇ ياكى بىرەر ئۆزگىرىش بول-
دىمۇ، ئۇ نېمىشقا رۇسۇلنى مۇنداق قىيناي-
دۇ؟ ھەي، قىز بالا دېگەن شەيتان!...

رۇسۇل ئادىتى بويىچە كەينى-كەينىدىن
ئۈچ قېتىم ئىسقىرتتى. سىرلىق يورۇق چې-
قىپ تۇرغان پەنجىرە تەرەپكە قاراپ
كۆزلىرى تالدى. ئاسىيەدىن بولسا ھېچقان-
داق ئىنكاس يوق. ئۇ پەنجىرە ئالدىغا
بىرقانچە قەدەم سۈرۈلدى-يۇ، توختاپ
قالدى. بىردىنلا كۆز ئالدىغا ئاسىيەنىڭ
تەرسا، ئاچچىقى يامان دادىسىنىڭ كۆزلى-
رىنى چەكچەيتكەن ھالدىكى غەزەپلىك
سىيماسى پەيدا بولدى. ئۇ ئالدىغا مېڭىشقا
جۈرئەت قىلالمىدى. راست، ئۇ ئاسىيەنىڭ
دادىسىدىن قورقاتتى. نېمىشقىكىن كېرىم
سەپرا دەپ ئاتىلىدىغان بۇ تېرىككەك
ئادەم رۇسۇلنى يامان كۆرەتتى. رۇسۇل-
نىڭ ئۇنىڭغا نەرى يارىمايدىغاندۇ، بۇنى
رۇسۇل ئۆزىمۇ ئويلاپ يېتەلمەيتتى...

رۇسۇل ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ھالدا ئاچچىق
خىياللار ئىلكىدە تۇرغىنىدا خۇددى يەردىن
ئۈنگەندەكلا، بىرى يېنىك قەدەملەر بىلەن
رۇسۇلنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

رۇسۇل بۇ ئۆڭمۇ ياكى چۈشمۇ دېگەن-
دەك، كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ قارىدى.

ئاپئاق كۆڭلـەك كىيگەن ئاسىيە ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇن - تىنسىز تۇراتتى. ئۇلار بىر هازا سۈكۈت ئىچىدە قارىشىپ تۇردى. رۇسۇل ئالدىغا ئىختىيارسىز بىر قەدەم تاشلىدى.

— سەنمىدىڭ، ئاسىيە؟

— هەئە... — قىزنىڭ ئاۋازى سۇس ئىترەپ چىقتى.

— ساڭا نېمە بولدى، ئاسىيە، ئەجەب يوقاپ كەتتىڭ!

— هېچ... هېچنېمە...

— مەندىن خاپا بولدۇڭمۇ - يا؟

— ياق.

— ئەمىسە نېمىشقا كۆرۈنمەيسەن؟ مەن سېنى ساقلىغىلى ساق بىر هەپتە بولدى.

— بىلمەن رۇسۇل، بىراق ماڭىمۇ نېمە ئامال، — دېدى ئاسىيە تەشۋىش بىلەن ئەتراپقا قاراپ، — قايتىپ كېتىڭ رۇسۇل. دادام مېنى هېچيەرگە چىققىلى قويمايۋاتىدۇ، ئۇ سېزىپ قالغاندەك تۇرىدۇ. ئەمدى كۆرۈپ قالسا، توگەشكىنىم شۇ... خۇپتەن نامىزىدىن يانىدىغان ۋاقىت بولدى، كېتىڭ ئاكلاڭ رۇسۇل!

رۇسۇلغا قىز ئەمدى غايىب بولسا، ئەبەدىي كۆرۈش مۇمكىن بولمايدىغاندەك تۇيۇلدى، ئۇ شۇنداق بىر نامەلۇم كۈچنىڭ تۈرتكىسىدە ئاسىيەنىڭ بىلىكىدىن كاپ قىلىپ تۇتتى - دە، ئۇنى سۆرىگەندەك ئېلىپ ماڭدى:

— مېنى قىينىما، ئاسىيە، ساڭا دەيدىغان گېپىم بار!

— ياق، رۇسۇل، مېنى قويۇۋېتىڭ، ئۆتۈنۈپ قالاي،

رۇسۇل ئاسىيەنىڭ يېلىنىشلىرىغىمۇ، قايتا - قايتا ئۆتۈنۈشلىرىگىمۇ پەرۋا قىلمىدى، ئۇنىڭدىكى بۇ خىل قەتئىيلىكنى هەرقانداق كۈچمۇ توسۇپ قالالمايتتى.

ئاسىيە نەگە كېلىپ قالغىنىنىمۇ ئاڭقىرالمىدى. پايانسىز كۆكتە سانسىزلىغان يۇلتۇزلار سىرلىق جىمىرلىشىپ تۇراتتى، ئەتراپتىن يىلىلىق، كىشىنى مەست قىلغۇچى جىگدە چېچەكلىرىنىڭ هىدى كېلەتتى. ئاسىيە باش ئۇستىدە ساڭگىلاپ تۇرغان جىگدە شاخلىرىدىكى سانسىز كۈمۈش ياپراقلارنىڭ خىرە يالتىراۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا ناهايىتى يىراق جايدىن سۇ شاۋقۇنىنىڭ ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى. شاۋقۇن بارا - بارا يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى. ئاسىيەنىڭ كۆزلىرى ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان بىر ئوتلۇق كۆز بىلەن ئۇچراشقاندا ئىختىيارسىز بىر يىلىلىق تۇيغۇدىن ئەندىكىپ، ئۆزىنىڭ چوش قايناۋاتقاندا ئەمەس بەلكى، رېئاللىقنىڭ قوچىقىدا تۇرغانلىقىنى هېس قىلدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ياش كەلدى، مۇشۇ تۇرقىدا شېرىن سۈكۈتتىن باشقا هېچقانداق نەرسىگە ئۇنىڭ قۇربى يەتمەيدىغاندەك قىلاتتى.

— يىغلاۋاتامسەن، ئاسىيە؟ — خۇددى چەكسىز بوشلۇقتىن سادا كەلگەندەك، قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن رۇسۇلنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— مەن... تەقدىرىمدىن ئەنسىرەۋاتىمەن، مېنىڭ يۈرىكىم سېزىۋاتىدۇ...

— زادى نېمە بولدى ئاسىيە، راستىنى ئېيتقىنا، مەن هېچنېمىنى چۈشەنمىدىم، — دېدى رۇسۇل تەقەززالىق بىلەن ئاسىيەنىڭ كۆزىگە قاراپ.

— شۇنداق، سىز نېمىنىمۇ چۈشىنەتتىڭىز، ئۆز ئۆيۈن - كۈلكىڭىز بىلەن ئاۋارە، —

www.uyghurkitap.com

ئاسىيە گويا ئاغرىنىشقا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر ئاھاڭدا ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى، — مېنىڭ يۈزۈم چىدىمايۋاتىدۇ. مەھەللىدە سىزنىڭ ئۈستىڭىزدىن بولۇۋاتقان پاراڭلارنى ئاڭلىمايۋاتامسىز، سىز ئۈچۈن نە ئات، نە نومۇس!

— زادى نېمە گەپ، ئوچۇق دېسەڭچۇ، ئاسىيە! — رۇسۇلنىڭ تومۇرلىرىدىكى قانلىرى ئۇرغۇدى، ئاۋازى بوغۇلدى.

— ھاشىم دەلتە كوچا - كويلاردا: «رۇسۇل بىر پاقلىنىمنى ئوغرىلاپ سويۇپ يەپتۇ!...» دېگەن گەپلەرنى قىلىپ يۈرگۈدەك...

— خەپ، دەلتە! ھارام تاماق، كىم ئۇنىڭ قويىنى ئوغرىلاپتۇ، مەن ئالسام ئۆز ھەققىمنى ئالدىم، ئۇتتۇرغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە بېرىشى كېرەك - تە! ئۇنى مېنىڭ بىلەن دو تىكىش دەپ مەن مەجبۇرلىمىسام، ئۇتتۇرىدىغاننى ئۇتتۇرۇۋېتىپ ئىچىدىن قان كېتىپتۇ - دە، ھۇ چىدىماس!...

— نېمىشقا ئوينايسىز شۇ نەس باسقان قىمارنى، سىز كىچىك بالا ئەمەسقۇ، يالغۇز ئانىڭىزنى ئايىسىڭىز بولمامدۇ؟

— شۇنىڭغا شۇنچىۋالا خاپا بولۇپ كەتتىڭمۇ، ھەي، ئەل قاتارى ئويناپ قويدۇم. ھېچكىمگە قوشۇلماي، مۆرىمەس لىكتاسما بولۇپ يۈرسەم بولامتى. خوتۇن خەقنىڭ ئىشتىنىنى كىيگەن بۇ دەلتىنىڭ چىدىماسلىقىنى نەدىن بىلەي، ئۇنىڭدىن ئۇتتۇرۇۋالغان پاقلاننى سويۇپ يۇقىرىقى مەھەللىدىكى ئاغىنىلەرنى مېھمان قىلدىم. بۇ دەلتىنىڭ قارا يۈزلۈكىنى نەدىن بىلەي، خەپ، ئالدىمغا ئۇچراپ قالمىسۇن!...

ئاسىيە يىراقلارغا قارىۋالدى. ئۇنىڭ نازۇك مۈرىلىرى يېنىك سىلكىنمەكتە ئىدى.

ئۇ ئېسەدەپ يىغلاۋاتاتتى.

— ئاسىيە، نېمىگە شۇلداق يىغلايسەن. ماڭا قارىغىنا، سەنلا خۇشال بولىدىغان بولساڭ، بولىدى مەن ئىككىنچى تاۋكاغا قوشۇلماي، بولامدۇ، ئاغىنە - بۇرادەرسىز قالساممۇ مەيلى، قېنى، بىر كۈلۈۋەتە...— رۇسۇل قىزنىڭ مۈرىلىرىدىن يېنىك قۇچاقلىۋالدى.

تىنىمسىز كېچە شامىلى جىگدە ياپراقلىرىنى سۆيۈپ ئۆتۈپ چەكسىز دالىغا تاراپ كېتەتتى. مەھەللە بىر خىلدا قارىيىپ ياتاتتى. پەقەت ئاھايىتى يىراقتىن ئۈزۈلۈپ - ئۈزۈلۈپ سۇ شاۋقۇنى كېلىۋاتاتتى...

— رۇسۇل!

قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن ئاسىيەنىڭ مۇڭلۇق، ئاجىز ئاۋازى كەلدى.

— ھە.

— مەن ئەنسىرەۋاتىمەن.

— نېمىدىن؟

— تەقدىرىمدىن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ ئاسىيە؟

— بىرى ماڭا ئەلچى كىرگۈزۈپتۇ.

رۇسۇلنىڭ بېشىغا كالتەك تەگكەندەك ئەندىكىپ كەتتى.

— بۇ راستمۇ، ئاسىيە، كىم ئۇ؟

— دېيىشكە تىلىم بارمايۋاتىدۇ...

— مېنى تىت - تىت قىلمىغىنا، ئاسىيە! — رۇسۇل ئاۋازىنىڭ بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتكىنىنى ھېس قىلدى.

— يەنە شۇ... ھاشىم...

— دەلتە! — رۇسۇل غۇرت قىلىپ يۇتۇندى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئاسىيەنىڭ تېنىنى شۈركەندۈرىدىغان، يىگىتنىڭ ئۆچمەدەك ئۆتكۈر بىر غەزەپلىك نۇر چاقنىدى، — ئەسلىدە مۇنداقكەن - دە، نېمىشقا ماڭا

چىش بىلەيدىكىن دەپتىمەن ئۇ ماخاۋنى! قېنى كۆرۈپ باقاي، مېنىڭ ئېشىمغا توپا چېچىپ پايدا ئالالامدىكىن، ئوتتۇز ئىككى چىشنى تۆكۈۋەتمىسەم ھېساب ئەمەس، مەن رۇسۇل دېگىنىمنى قىلمەن!

— رۇسۇل، سىز نېماندان قىزىققان، ئاچچىق بىلەن ئىش پۈتەتتىمۇ؟ مەن ھېچ چۈشەنمىدىم، چۈشەنمىسىم... خوش، بەك كەچ بولۇپ كەتتى... مەن كېتەي...

ئاسىيە رۇسۇلنىڭ بىلەكلىرى ئارىسىدىن بوشاپ چىقىپ، يۈگۈرگەن پېتى جىگدە دەرەخلىرى ئارىسىدا غايىب بولدى. قاراڭغۇلۇقتا رۇسۇلنىڭ «ئاسىيە» دەپ چاقىرغان بوشقىنا ئاۋازىلا قالدى...

ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتكەن بىر كەچلىكى رۇسۇل هاشىم دەلتىنى ئۇچرىتىپ قالدى. ئۇ مەھەللە سىرتىدىكى يىكەن باسقان كۆل بويىدا ئاتلىرىنى سۇغۇرۇۋاتاتتى. رۇسۇل ئۇدۇل ئۇنىڭ ئالدىغا باردى. هاشىم دەلتە رۇسۇلنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ چۆچۈدى بولغاي، خۇشامەتكۈيلۇق بىلەن ھىجايدى.

— كۆرۈنمەيسەنغۇ رۇ... رۇسۇل، ھىھ... ھىھ...

— تۈلكىدەك ھىجايماي، راست سۆزۈڭنى ئېيت، دەلتە، زادى مېنىڭ بىلەن پۈت تېپىشىپ نېمە قىلماقچىسەن؟

— بۇ، بۇ نېمە دېگىنىڭ، ساڭا نېمە بولدى؟...

— ئېپلاس! — رۇسۇل كاپ قىلىپ ئۇنىڭ ياقىسىدىن ئالدى، — ساڭا ئېيتىپ قوياي، چىدىماس خۇمسى، لۆم - لۆم ئېشەك! مېنى ھەر نېمە دېسەڭ مەيلى، مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك، ئەمما ئاسىيەگە كۆز قىزارتىدىغان بولساڭ، كۆرگۈلۈكىڭنى كۆرسىتىمەن!

رۇسۇل ئۇنى كۈچ بىلەن ئىتتەردى. هاشىم دەلتە كەينىگە سەنتۈرۈلۈپ قارا پاتقاققا ئولتۇرۇپ قالدى. ئاسىيەنىڭ كېيىپى چىقمىشى بىلەنلا هاشىم دەلتىگە جان كىرىپ، رەقىبىگە ئېتىلغان خورازدەك ھۆرپەيدى:

— نېمە قىلالايسەن، تەنتەك، هارامدىن بولغان تەرسا! كىمنىڭ بېگىسى بولسا شۇ خوتۇن ئالالايدۇ، خۇدايىم ئاسىيەنى ساڭا مىخلاپ قويۇپتىمۇ، تولا سەكرىمە، ھېلى بىكار...

بىر چاغدا تويۇقسىز كەلگەن بىر مۇشت هاشىم دەلتىنى گۈگدىسىغا ئۇچۇرۇۋەتتى. رۇسۇل ئېتىلىپ بارغىنىچە هاشىم دەلتىنى ئاستىغا باستى. ئۇلار كۆل بويىدىكى سازلىقتا يومىلاقلىشىپ كەتتى. رۇسۇلنىڭ كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى. بىر دەمدىلا هاشىم دەلتىنىڭ ئاغزى - بۇرنى قانغا بويالدى. كۆل بويىدا قىيا - چىيا كۆتۈرۈلدى.

شۇنىڭدىن كېيىن مەھەللىدە رۇسۇل بىلەن هاشىم دەلتىنىڭ ئاسىيەنى تالىشىپ ئۇرۇشقانلىقى ھەققىدىكى پاراڭلار خېلى ئۇزۇنغىچە بېسىقمىدى. ئەلۋەتتە، بۇ ئىش ئاللىقاچان ئاسىيەنىڭ دادىسى كېرىم سەپرانىڭ قۇلىقىغا يەتكەنىدى. ئۇ ئاسىيەنى تالا - تۈزگە چىقارمىدى. رۇسۇلنى تۇتۇۋېلىپ پۇخادىن چىققۇچە تىللىدى. ئۈمىدى ئۈزۈلگەن رۇسۇل دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىرقانچە قېتىم قاتتىق ئىچىپ، غەرق مەست بولدى، ئەمما بىر دەملىك مەستلىك بىلەن بولىداق ئازابلارغا بەرھەم بەرگىلى بولاتتىمۇ؟ ئۇ ئاسىيەلەرنىڭ ئۆيىنىڭ باغقا قارايدىغان پەنجىرىسى ئالدىدا مۆكۈپ يېتىپ، ھېلىم يىخسىقنىڭ مەھەللە ئىمامى بىلەن داستىخاننى يومىپايتىپ كېرىم

سەپرانىڭ ئۆيىگە كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى
ئىككى - ئۈچ قېتىم كۆردى. ئۆتۈۋاتقان
ھەر بىر كۈن ئۇنىڭ بەختسىز تەقدىر
قىسمىتىدىن دېرەك بەرگۈچى سىگنالدەك،
يۈرەك باغرىنى قان قىلاتتى. قانداق
قىلىش كېرەك؟ مۇشۇ مىنۇتلاردا ئۇ ئۆز
دادىسىنىڭ ئۆزىنى يېتىم قالدۇرۇپ، كېتىپ
قالغىنىدىن ھەسرەتلەندى.

مەھەللىدە ئەمدى «ھاشىم دەلتە بىلەن
ئاسىيەنىڭ تويى بۇغداي ئورمىسىدىن
كېيىن بولغۇدەك...» دېگەن سۆزلەر ئاڭ-
لىنىشقا باشلىدى. ئەمدى رۇسۇل تۇرمۇشتا
نېمىگە خۇشال بولىدۇ، نېمىگە ئىنتىلىدۇ؟
ئەجەبا، ئۇ ھاشىم دەلتىنىڭ غالىبلىقىنى،
كىشىلەرنىڭ ئىچ ئاغرىتىشىنى، رەقىبلىرىنىڭ
مەسخىرىلىك كۈلكىلىرىنى كۆرۈپ ياشىسۇن-
مۇ؟ ئاسىيەدىن ھېچقانداق ئىنكاس يوق.
ئېھتىمال ئۇمۇ تەقدىرگە باش ئېگىپ، ئۆز
قىسمىتىنى ئۈنسىز يىغىسى بىلەن كۈتۈۋال-
ماقچى بولۇۋاتقاندۇ. شۇنداق، ئاسىيەدىن
ئاغرىنغىلى بولاتتىمۇ؟ ئەمدىكى بىردىنبىر
گەپ، رۇسۇلنىڭ ئۆزىدە، چۈنكى ئۇ
ئەركەك - تە!...

رۇسۇل ئۈچۈن كۈنلەر تەشۋىش،
خىيال، بۇرۇختۇملۇق ئىچىدە ئۆتۈپ كېتى-
ۋاتاتتى. بىچارە ئانىمۇ يالغۇز ئوغلىنىڭ
كۆڭلىنى دەپ قولىدىن كېلىدىغانىنى قىلىپ
باقتى. كېرىم سەپرانىڭ ئالدىغا باش
ئېگىپ كىرىپ تۆۋەنچىلىك بىلەن يېلىنىپ-
يالۇۋۇردى. ئەمما نەتىجىسى بولمىدى.

ئاي ئۆرلەپ سۇ شاۋقۇنى كوچىيىكەن
بىر كەچلىكى، رۇسۇل ئۆز ھاياتىدىكى
ئەۋەككۇلانە قارارنى چىقاردى. بۇ ئۇنىڭ
ھاياتىدا ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان
قەتئىي بىر روھ ئىدى. ئېھتىمال، تەقدىر

ئىنسان قىسمىتى ئۈستىدىن ئەڭ جىددىي
ۋە رەھىمسىز سىناقنى ئېلان قىلغان
دەقىقىلەردىلا، ئادەمدە ئەنە شۇنداق ھېچ-
نېمىدىن يانمايدىغان ئەسەبىيلەرچە
كەسكىنلىك ئۇرغۇپ چىقسا كېرەك.

مەھەللە ئاسمىنىدا مەزىنىنىڭ خۇپ-
تەن نامىزىغا ئوقۇغان بوغۇق ئەزان ئاۋازى
ياڭرىغاندا، رۇسۇل پەم بىلەن ئاسىيەنىڭ
ئۆيىنىڭ پەنجىرىسى ئالدىغا كېلىپ يوشۇ-
رۇنۇپ تۇردى. ھايال ئۆتمەي كېرىم
سەپرا ئىچىدە ئالدىقانداق ئايەت - سۈرە-
لەرنى پىچىرلاپ، ئىغاڭلىغان پېتى مەس-
چىت تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى. رۇسۇل
يۈرىكىنىڭ شىددەت بىلەن سوقۇۋاتقانلىقىنى
سەزدى. پۈتۈن جىسمىدا ئاجايىپ جۇشقۇن
بىر ئېقىم ئۆركەشلىمەكتە ئىدى. ئۇ ئېپ-
چىللىك بىلەن پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ،
ئاسىيەنىڭ ھۇجرىسى ئالدىغا كەلدى.
ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى. رۇسۇلنىڭ
ئوت بولۇپ يانغان كۆزلىرى تۈيۈقسىز
شەپىدىن چۆچۈگەن ئاسىيەنىڭ بوتا كۆز-
لىرى بىلەن ئۇچراشقاندا، ھەر ئىككىسىلا
داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى.

— رۇ... رۇسۇل، ئۆتۈنۈپ قالاي،
تېز چىقىپ كېتىڭ!

رۇسۇل ئورنىدىن قىمىرلاپمۇ
قويمىدى.

— مېنى ئاياڭ، رۇسۇل، دادام كې-
رىپ قالىدۇ. نېمىشقا بۇنداق قىلىسىز...—
ئاسىيەنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ، كۆزلىرىدىن
تاراملاپ ياش تۆكۈلدى،— تەقدىر قىسمى-
تىمىز شۇنداقكەن، بىزدە نېمە ئامال!؟

— مەن ئامال تاپتىم، ئارقامدىن ماڭ،
قاراپ تۇرۇپ سېنى ھاشىم دەلتىگە تاش-
لاپ بېرىدىغان رۇسۇل ئەمەسمەن، بىز بۇ

www.uyghurkitap.com

يۇرتتىن كېتەيلى، ئاسىيە، ھېچنېمىگە تار-
تىشما، باشقا كەلگەننى كۆرىمىز.

— ياق، ياق، سارالڭ بولدىڭىزمۇ؟ قورقىمەن، رۇسۇل، بۇ مۇمكىن ئەمەس، دادامغا يۈز كېلەلمەيمەن، قېچىپ نەگىمۇ بارىمىز، گېپىمنى ئاڭلاڭ، جېنىم رۇسۇل، تېزرەك چىقىپ كېتىڭ!

— ئاسىيە، بۇ يۈرەك سۆزۈڭمۇ؟ — رۇسۇلنىڭ ئاۋازى غەلىتە تىترەك بىلەن چىقتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چاقناۋاتقان ئۆتكۈر بىر نۇرنىڭ دەستىدىن ئاسىيەنىڭ تېنى شۈركىنىپ كەتتى. ئاسىيە بىلەتتى، رۇسۇلنىڭ قارامىلىقى تۇتسا، ئۇنى ھېچقانداق بىر كۈچ توسۇپ قالالمايتتى.

— رۇسۇل، ئۆتۈنۈپ قالاي، نىيىتىڭىزدىن يېنىڭ...

ئاسىيەنىڭ سۆزى تۈگىمەيلا، رۇسۇل شۇنداق تۇيۇقسىز ھەرىكەت بىلەن، ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان نازۇك گەۋدىسىنى ئىككىدە كۆتۈرۈۋالدى. رۇسۇلنىڭ كۈچلۈك بىلەكلىرى ئاسىيەنى مىدىر قىلغىلى قويمىدى. رۇسۇل قىزنى كۆتۈرگەن پېتى ھېچنېمىگە قارىماي دەريا بويىغا ئېلىپ ماڭدى.

— رۇسۇل، جېنىم، ئۇنداق قىلماڭ، ۋارقىرايمەن!...

رۇسۇلنىڭ قۇلىقىغا ھېچنېمە كىرمىدى. ئۇ ئاسىيەنىڭ يۇلقۇنۇپ تېپىرلاشلىرىغا، بوغۇلۇپ يىغلاشلىرىغا، مۈرىلىرىنى ئاچچىقى بىلەن مورلاپ چىشلەشلىرىگىمۇ پەرۋا قىلمىدى. ئۇ نېمىلەرنىدۇر سۆزلەيتتى. ئەمما نېمە دەۋاتقىنىنى ئاسىيەمۇ، ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

— شۇنداق، ئاسىيە، ماڭىمۇ ئامال يوق، مەن بىر ئەركەك. سېنى ھاشىم دەلىتىگە تاشلاپ بەرگىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشى، ماڭا ئۆمۈر بويى ئۆچ بولۇپ كەتسەڭمۇ مەيلى، مەن بەربىر نىيىتىمدىن يانمايمەن. مەن ھەممىگە تەييارلىنىپ قويدۇم، ھاياتتىن تويدۇم... بىراق، بىراق...

شارقىرىغان سۇ شاۋقۇنى يىراقلارغىچە ئاڭلىنىپ تۇراتتى. دەرەخلەرنىڭ ئۇچلىرى كېچە شامىلىدا بىلىنەر-بىلىنمەس يەلپۈنەتتى، مەھەللە يىراقتا قالدى. ئاسىيە ساھىلدىكى نەم قۇملۇققا يىقىلغاندا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئاخىرقى كۈچىمۇ تۈگىگەنىدى. ئۇمۇ قىزلاردا بولىدىغان تەبىئىي قارشىلىقنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ باقتى، لېكىن پايدىسى بولمىدى. ئۇ ۋارقىرىماقچى بولدى، لېكىن ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى. كۆزىگە سۇس قاراڭغۇلۇقتىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمىدى. پەقەت ئەمدىلا تولۇشقا باشلىغان كۆكسىنىڭ ھەر نەپەستە تىنىمسىز كۆتۈرۈلۈپ - پەسىيۋاتقانلىقىنى، ئەسەبىيلەرچە قارشىلىقنىڭ بارغانسېرى پەسكويىغا چۈشۈپ قەلبىدە ئەزەلدىن ھېس قىلىپ باقمىغان ئاجايىپ بىر ھاياجاننىڭ ئويغىنىۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئاسىيە بوشىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ قارشىلىق قىلىدىغان زەررىچە مادارى قالمىدىمۇ ياكى قىزلىق ۋۇجۇدىدىكى ھېسسىيات كەپتىرىنىڭ قانىتى يېشىلدىمۇ، بۇنى بىلىپ بولمايتتى...

دەريا سۈيى بىر خىلدا گۈرۈلدەپ ئاقماقتا...

بىرھازادىن كېيىن ئاستا - ئاستا پەسكويىغا چۈشۈۋاتقان سىرلىق ھاياجان ئىلكىدە ئاسىيە ئىختىيارسىز كۆزلىرىنى ئاچتى. خىرە ئاي نۇرىدا يېقىن ئارىلىقتىكى قومۇش ۋە بۈيۈلارنىڭ بەرگىلىرىدە يالتىراپ تۇرغان ئاق شەبنەملەرنى كۆردى. شەبنەملەر تىنىمسىز چىمىرلاپ، كۆزنى قاماشتۇراتتى...

ئاسىيە گويا ئەزەلدىن بۇنچىلىك سۇزۇك، بۇنچىلىك يالتىراق، بۇنچىلىك چىرايلىق تامچىلارنى كۆرۈپ باقمىغاندەك، ئۇنىڭغا قوللىرىنى سوزدى، مۇزدەك سىزىغۇق تامچىلار قىزنىڭ تېخىچە شېرىن تۇيغۇلار تامامەن تاراپ كەتمىگەن بارماقلىرى ئۈستىگە دومىلاپ چۈشتى. ئۇ ناھايىتى تونۇش بىر ئوتلۇق كۆزنىڭ قارىچۇقىدا ئۆيىرىپ قالغان ئۆز كۆزلىرىنى كۆردى. بىردىنلا دەھشەتلىك گۈلدۈرماما ئاۋازى ئۇنى قورقۇتۇۋەتكەندەك، ئاسىيە ئەنسىز چىرقىراپ، بوقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئەسەبىيلىك بىلەن چاچلىرىنى يۇلدى. ئۇنىڭ ئاچچىق يىغا ئاۋازى دەريا سۈيىنىڭ شاۋقۇنىغا قوشۇلۇپ يىراقلارغا كەتتى.

— ئاستىيە، ئاسىيە، نېمىگە يىغلايسەن؟

تۇيۇقسىز بېشىغا تەگكەن كالتەك زەربىسىدىن رۇسۇل ئوكۇدىسىغا ئۇچۇپ كەتتى. ساھىلدا بىر توپ ئادەملەرنىڭ قىيا - چىيا ئاۋازى ئاڭلاندى. كېيىن سەپرا شاپ بۇرۇتلىرىنى تىترىتىپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ رۇسۇلنى ئەسەبىيلىك بىلەن كالتەكلەيتتى. بوغۇق ئاۋازدا توختىماي تىللايتتى:

— ھۇ مۇتىھەم ھايۋان، يەر يۇتقۇر ھارامى... سېنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆلۈكىڭنى ئىتقا تاشلاپ بەرمىسەم ھېساب ئەمەس، ماڭا نېمە كەلگۈلۈك بۇ! بۇ ئىتنىڭ بالىسىنىڭ قاپ يۈرەكلىكىنى كۆرمەمدىغان. مېنى قويۇۋېتىڭلار، ئۈستىخىنىنى ئۇن قىلىۋېتىمەن بۇ ھارامىنىڭ!...

رۇسۇل مەھەللە بېشىدىكى سىمتاناپ تۈۋرۈكىگە باغلاپ قويۇلدى، ئۇنىڭ يۈز- كۆزلىرى تاياق زەربىسىدىن قانغا بويالغانىدى، كېيىن سەپرا گويا نېرۋىسىدىن ئازغاندەك، شالىغىرىنى چاچرىتىپ، كىملەرنىدۇر تىللاپ، يۇقىرى - تۆۋەن ماڭاتتى. بەزىدە يەردە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، باشلىرىنى ئىككى قولىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، گەز باغلاپ، يېرىلىپ كەتكەن كالپۇكلىرىنىڭ ئاستىغا ناس سالاتتى. تۇرۇپلا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، رەقىبىگە ئېتىلغان خورازدەك رۇسۇلغا تاشلىناتتى.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن رۇسۇل يېزىلىق ھۆكۈمەتكە ئېلىپ كېتىلدى. 3- كۈنى شەھەرلىك ج خ ئىدارىسىدىن كەلگەن

ئىككى ساقچى ئۇنىڭ قانۇن بويىچە قولغا
ئېلىنغانلىقىنى جاكارلاپ، قوللىرىغا كويزا
سالدى. شۇنىڭدىن بىركۈن ئاۋۋال، رۇسۇل
يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ سوراق مەيدانىدا،
ئاسىيەنىڭ ئىنچىكە بارماقلىرى بېسىلغان
ئەرزنامىسىنى كۆرۈپ كۆزلىرىگە ئىشەنمەي
قالغانىدى. رۇسۇل شۇنچىلىك تۇيۇقسىز يۈز
بەرگەن بۇ ئىشلاردىن گاراڭ بولۇپ قالغانـ
دەك، ھېچكىمگە بىر ئېغىز زۇۋان سۈرـ
مىدى. ساقچى ماشىنىسىغا چىقىپ كېتىۋېتىپ،
قوشنىسىنىڭ قۇچىقىدا ھوشىدىن كېتىپ يىـ
قىلغان بىچارە ئانىسىنى، بىر چەتتە مەسخىـ
رىلىك ھىجىيىپ، غالىبانە قاراپ تۇرغان
ھاشىم دەلتىنىڭ قىيسىق كۆزلىرىنى كۆردى...

5

تۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتتى. بىراق
ۋاقىت ئۇنتۇلدۇرالامدۇ؟ ئاسىيەمۇ تۇرغۇنلىـ
غان قىزلارغا ئوخشاش تەقدىرگە تەن بېرىپ،
ئۈن - تىنسىز تۇرمۇش قايىنىمىغا سىڭىپ كەتـ
سە، ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ ئېچىنىشلىق خاتىـ
رىلىرىنى قايتا ۋاراقلىمىسا بولماسمىدى؟
ئۇنى نېمە مەجبۇر قىلدى؟ ئەلۋەتتە، بۇ
تەقدىر تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن،
ئۈنسىز، شەكلىسىز، ئازابقا مەھكۇم بولغان
ئايال ئۇچۇن جاۋابسىز سوئاللار ئىدى...
شاۋقۇن كۆچىيىپ، كۆكتە يۇلتۇزلار
جىمىرلاشقا باشلىغاندا، سۆيگۈ تىلىنىمىسىز
ئېقىپ تۇرىدىغان بۇ شاۋقۇنلۇق دەريا ساھـ
ىلى ئاسىيەنىڭ يەنە ئۆز قوينىغا چىللاپ
كەلدى. گەرچە كىشىلىك تۇرمۇش ئۆزىنىڭ
قاباھەتلىك زەربىسى بىلەن بۇ ئايالنىڭ
جىسمىنى خورىتىپ، روھىنى سولدۇرغان
بولسىمۇ، تەبىئەت يەنىلا ئۇنىڭغا ئۆز

سېھرى بىلەن ئارام ۋە تەسەللى بەرمەكتە
ئىدى. ئەجەبا، تەبىئەتنىڭ سىرلىق قوينىدا
ئاياللارنىڭ قەلبىدەك مېھرىبانلىق، مۇقەدـ
دەس روھنىڭ نۇرىدەك يىللىقلىق، غايىـ
ۋى جەننەتتەك ئارامبەخشلىك بارمىكىن؟
ئېھتىمال، شۇنداقتۇر، بۇ سىرنى پەقەت ناـ
ھايىتى ئاز كىشىلەرلا ھېس قىلالايدۇ، تەبىـ
ئەتنىڭ كىشىلەرنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلغۇـ
چى سېھىرلىك تەرىپىمۇ دەل شۇ يەردىدۇ...
ئەمما قومۇلۇق ساھىلدا ئاسىيەنىڭ يىـ
نىك ئاياغ ئىزلىرى قالدى. سۇ يۈزىدىن
ئۆرۈلۈۋاتقان مۇزدەك شامال ئۇنىڭ سىقىلغان
ۋۇجۇدىنى سەگىتىپ، يۇمشاق چاچلىرىنى يەلـ
پۈدى. ئۇ ئادىتى بويىچە ساھىل بويلاپ ئاستا
ماڭدى. يالىڭاچ پۇتلىرىغا سوغۇق نۇر چىپـ
چىپ يالتىراۋاتقان شەبنەملەر ئۆرۈلدى.
توققۇز يىلدىن بۇيان ئۇ بۇ نەم ساھىلدا قانچە
قانچە قېتىملار ماڭغاندۇ، قانچە - قانچە كېـ
چىلەر سۇ شاۋقۇنىغا قۇلاق سېلىپ، شەبـ
نەم مەزگىلىنىڭ پىنھان كېچىلىرىگە نەزەر
تاشلاپ، يىراقتىكى ئۆزىگىمۇ نامەلۇم بولغان
مەنزىلگە تەلمۈرۈپ ئولتۇرغاندۇ؟ ئەنە،
يىللار ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭ بىر چاغلارـ
دىكى ھاياجانغا، گۈزەل ھېسسىياتلارغا باي
مەزگىللىرى ئىز - تىزسىز غايىب بولدى.
ياشلىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرىدىغان
بوتا كۆزلىرىگە مۇڭ چۈشتى. يىپەكتەك
يۇمشاق، قويۇق قارا چاچلىرى يوشۇرۇپ
تۇرغان قىزىل ئالمىدەك مەڭىزلىرىگە بىلىـ
نەر - بىلىنمەس سىزىقلار ئىز سالدى...
شۇنداق، ئۇ ھاردى، تۇرمۇش ئۇنى
ھارغۇزدى...
ئاسىيە ئاي نۇرى چۈشۈپ تۇرغان
قورام تاش ئۈستىدە ئولتۇردى، ۋۇجۇدى
مۇزلىغاندەك، مۇرىلىرىنى بىلىنەر - بىلىنمەس

قورىدى، نېپىز ئۇزۇن ئاق كۆڭلىكى ئۇنىڭ هارغىن جىسمىنى كېچە شامىلىدىن توسۇپ قالالمىدى، كۆڭۈل - كۆكسىدە چەكسىز تەشۋىش ۋە ئىزتىراپلار، زادىلا يەشكىلى بولمايدىغان تۈگۈنلەر تولۇپ كەتكەندەك، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى، ئۇنىڭ نەملەشكەن كىرپىكلىرى جۈپلەشتى ...

... بىردىنلا ئۇنى بىر جۈپ كۈچلۈك بىلەك قاماللاپ تۇتتى. بۇ بىلەكلەر تاشتەك قاتتىق، ئەمما ئاجايىپ ئىسسىق ئىدى. ئاشۇ بىلەكلەرنىڭ يىللىق هارارىتى گويا ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدىنى ئېرىتىۋەتكەندەك بولدى. ئۇ شېرىن هاياجان قاينىمىدىن ئاستا - ئاستا ئېسىگە كەلدى، كۆزلىرىنى ئاچتى... ناهايىتى تونۇش بىر جۈپ ئوتلۇق كۆز، ئاشۇ كۆزلەرنىڭ قارىچۇقىدا ئويۇپ قالغان ئۆز كۆزلىرى، يەنە تېخى غۇۋا، كىرىمسەن بوشلۇقتا يالتىراۋاتقان سانسىز سۈزۈك شەبنەملەر... ئەجەبا، ئۆتمۈش قايتا تەكرارلىنىۋاتامدۇ؟ بىردىنلا ئۇنىڭ قۇلىقىغا ناهايىتى يىراقتىن بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان سۇ شاۋقۇنى ئاڭلاندى. تومۇرلىرىغا ئۇنتۇلغىلى ناهايىتى ئۇزاق بولغان ئاجايىپ يىللىق تۇيغۇلار يامرىدى... بىراق، بۇ سېھىرلىك تۇيغۇنىڭ شېرىن هېسلىرى تېخى تامامەن تاراپ كەتمەيلا كۆزلىرىنى ئاچتى، جۈپلەنگەن ئۇزۇن كىرپىكلىرى ئاجرالدى...

خىرە ئاي نۇرى، بوزارغان دالا، كۆچەيگەن شاۋقۇن، يالتىراۋاتقان كېچە شەبنىمى... ئۇ نېمىشقىمۇ ئويغىنىپ كەتكەندۇ، نېمىشقىمۇ رېئاللىققا قايتىپ كەلگەندۇ؟ ئۇ مەڭگۈ ئاشۇ چۈشىنىڭ ئەسىرى بولسا بولاتتى!...

ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنە يۇمۇلغاندەك قىلدى... قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەر، چاچلىرى چۇۋۇلغان، قولىغا كويزا سېلىنغان روسۇل، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چاقناۋاتقان يىڭنىنىڭ ئۇچىدەك ئۆتكۈر نۇر... ئۇنىڭ كەينىدىنلا ئۇلىنىپ كەلگەن توي ناغرىسىنىڭ ساداسى، قاڭسىق هاراقنىڭ هىدىنى پۇرىتىپ، دورداي كالپۇكلىرىنى تامشىپ، شەھۋەت تەمەسىدە قىسىلغان كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ئۇنىڭ هۇجرىسىغا كىرىپ كەلگەن هاشىم دەلتىنىڭ رەزگى سىماسى...

ئاسىيە ناهايىتى تەستە كۆزلىرىنى ئېچىۋالدى. كۆزلىرىنىڭ هەرگىز، هەرگىز قايتا يۇمۇلۇپ قالماسلىقىنى تىلىدى. ئەمدى ئۇنىڭدا بۇ كۆرۈنۈشلەرنى قايتا ئەسلىگۈدەك مادار قالمىغانىدى. شۇنداق، ئەمدى ئۇ مەڭگۈ كۆرمىسۇن!

ئۇ زادى نېمە بولدى؟ نېمىشقا باش-ئايىغى يوق ئازابىنىڭ قارمىقىغا ئىلىنىپ قالدى؟ بۇنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلەلمىدى. روسۇلنىڭ قايتىپ كېلىشى، ئۇنىڭ ئەمدىلا ساقىيىشقا باشلىغان ئۆتمۈش جاراھەتلىرىنى قايتا قوزغاپ، تەشۋىش قاينىمىغا ئىتتىرگەنىدى. شۇنداق، ئۇ بىلىدۇ، روسۇل ئەمدى ئىلگىرىكى روسۇل ئەمەس. ئۇنىڭ خورلانغان قەلبىدە، ئاسىيەگە نىسبەتەن مېھىر-مۇھەببەت ئەمەس، بەلكى ئۆچمەنلىك ۋە نەپرەت بار. ئاسىيە روسۇلغىمۇ، ئۆزىگىمۇ مەڭگۈ ئۆچمەيدىغان داغ قالدۇردى. ئاشۇ لەنىتى بارماق ئىزىنى ئەمدى هېچقانداق بەدەل تۆلەپمۇ قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ. ئاشۇ بارماق ئىزى ئۆزى ياخشى كۆرگەن يىگىتنىڭ هاياتىنى خانىۋەيران قىلغان... قېنى، بىر چاغلاردا قەهرى - دەهشىتى بىلەن ئۆز ۋۇجۇدىدىن تامغان قىزغا ئەبەدىيلىك هامىي بولالمىغان ئاتىنىڭ نەمەخورلۇقى؟ يىللار جىمى كەلگۈلۈكنى

www.uyghurkitap.com

يەنىلا ئاسىيەگە قالدۇرۇپ، ئۇنى ئېلىپ
كەتتى. ئەلۋەتتە، ئۇتمۇشكە مەنسۇپ ھەر-
قانداق ئەجدادنىڭ كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلارنى
ئۆزىنىڭ ئىسسىق تۈك-پەيلىرى بىلەن مەڭگۈگە
ئىسسىتالايدىغان قانىتى بولغان ئەمەس ھەم بول-
مايدۇ. ئۆتمۈشنىڭ قانىتى سۇنغان، كەلگۈسى ئۆز
دەۋرىنى پەرۋاز قىلدۇرىدىغان قاناتنى ئۆزى
ياسىشى كېرەك. پەقەت ئاشۇ يېڭى قانات-
تىنىڭلا ھاياتنى كۈچى چەكسىز بولىدۇ...

ئاسىيە، رۇسۇلنىڭ ئۆز كەينىگە چۈش-
كەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئەرلىك غۇرۇرى بىلەن
ئۆزىنى تابۇت قىلغان بىر ئايالدىن چوقۇم
ئەنتى ئالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇنداق، رۇ-
سۇل ئادەتتىكى ئەرلەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ-
دا قەھرىمۇ، ئىنسانىي مېھرىمۇ بار. شۇ
پەيتتە ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆمرىدە رۇسۇلدىن باشقا
ھېچقانداق ئەرنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان-
لىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ تەن بەردى. يىللار
ئۇنىڭ رۇسۇلغا بولغان ھېسسىياتىنى كۆمۈپ
تاشلىيالمىدى. ئەكسىچە بارغانسېرى ئۇلغىي-
تىپ باردى. ئۇنىڭ تۇنجى ھاياتلىق قەدىمى
رۇسۇلنىڭ مۇھەببىتى بىلەن باشلانغان.
ئەمدى ئەڭ ئاخىرقى تىنىقى رۇسۇلنىڭ
نەپرەت پىچىقى بىلەن ئۆچسۇن! ... شۇن-
داق، روھىي ئازاب ئالدىدا جىسمانىي ئازاب
قانچىلىك ئىش ئىدى؟ ئۇ مۇھەببەتنىڭ سېھ-
رىي نۇرىنى پەقەت رۇسۇلنىڭ ۋۇجۇدىدىنلا
كۆرگەن؛ ئەمدىلىكتە رۇسۇلنىڭ كۆزلىرىدىن
چاقنايدىغان يىگىتنىڭ ئۆچمەدەك ئۆتكۈر نۇر
ئاسىيەنى ئۇ ئالەمگە دەپنە قىلسۇن! ...

ئاسىيە ئولتۇرغان قورام تاش ئەترا-
پىدىكى نەم قۇمغا خىرە ئاي نۇرىدا بىر
قارا سايە چۈشتى. ئاسىيە چۆچۈگەندەك
بولدى - يۇ، قىمىر قىلماستىن ئۆز ئورنىدا
ئولتۇرۇۋەردى. ئۇ ھاياتىدىكى ئاخىرقى مى-
نۇتلارنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى.
ئىختىيارسىز كۆزلىرىنى يۇمۇپ، ئۆلۈمنى كۈ-
تۈپ ئولتۇردى. ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ، ئۆزى-
گە پىچاق تەڭلەپ تۇرغان بۇ ئەركەكنى
بىر كۆرۈۋېلىشنى ئويلىدى. شۇنداق، ئۇ
ئاشۇ قەھرلىك، تەرسا يىگىتنى قانچىلىك
ياخشى كۆرگەن - ھە؟ ئۇنىڭ يولىغا قانچى-
لىك تەلمۈرگەن، قانچىلىك ئىنتىزار
بولغان! ... نېمىشقا ئۇ ئۆلۈم ئالدىدا بول-
سىمۇ ئۇنىڭغا بىر لەھزە قارىۋېلىشقا جۈرئەت
قىلالمايدۇ؟ ياخشى كۆرۈش، ئاگسىز دەرت-
جىندىكى قارشىلىق، ئۆكۈنۈش يەنە جۈرئەت-
سىزلىك — ئەجەبا، ئۇلار ئاسىيەنىڭ ھاياتىنىڭ
مەزمۇنىمۇ؟ ئايالىق قەلبىنىڭ گۇمانى ئۇ-
نىڭغا ئەڭ ئاخىرقى تىنىقىنىڭ يېتىنلاپ
كېلىۋاتقانلىقىنى سەزدۈرگەنىدى. ئۇ كۆزىنى
يۇمۇپ ئاشۇ دەقىقىنى كۈتتى. ئۇزاق كۈت-
تى... ئەمما تىۋىش بولمىدى، ئۇ ئىختىيار-
سىز كۆزلىرىنى ئاچقانىدى. ئوخشاش بە
دۇنيا... سۈتتەك ئايدىڭ، تىنىمسىز شاۋقۇن،
قومۇش بەرگىدە شەبنەم... يەنە نەم قۇم-
غا چۈشۈپ تۇرغان بىر ئادەمنىڭ كۆ-
لەڭگىسى...

— رۇسۇل!

سادا چىقمىدى. ئاسىيەنىڭ ئاۋازى
بوشلۇققا تاراپ كەتتى.

— رۇسۇل، مەن ھامىنى ئۆلۈپ كې-
تىدىغانلىقىمنى بىلەتتىم، لېكىن سىزنىڭ قو-
لىڭىزدا ئۆلىدىغانلىقىمنى ئويلاپمۇ
باقماپتىمەن! ...

يەنە بىرھازا ئۆتتى. ھېلىقى سايى-
دىن تېخىچە جاۋاب يوق.

— ماڭا قول سېلىۋېرىڭ، مەن ئاغ-
رىنمايمەن، نېمىگە جىم تۇرىسىز، رۇسۇل! ؟

— ... ؟

دەريا سۈيى بىر خىلدا گۈرگىرىمەكتە. سالقىن كېچە شامىلى ئاسىيەنىڭ يۇمران چاچلىرىنى تاراپ ئۆتۈپ، قومۇش ياپراقلىرىدىكى ئاق شەبنەملەرنى ئۇچۇراتتى.

— بۇياققا قارا، ئاسىيە، مەن كەينىڭدىن يوشۇرۇنچە پىچاق سېلىشنى خالىمايمەن، ھەممە ئىش يۈزتۇرانە بولسۇن!

ئەرلەركە خاس بىرخىل بوم ئاۋاز ئاڭلاندى. ئاسىيەنىڭ ۋۇجۇدى گويا توك ئېقىمى ئۆتكەندەك تەۋرەپ كەتتى. بۇ ئاۋازنى ئۇ ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىتلار ئىلگىرى گويا چۈشىدە ئاڭلىغاندەك ھېس قىلدى. ئاجايىپ بىر سېھىرلىك تىترەك بەدەن-بەدەنلىرىگە يامرىدى. شۇنداق، بۇ رۇسۇلنىڭ ئاۋازى ئىدى.

ئىككى جۇپ كۆز ئۆزئارا ئۇچراشتى. بۇ كۆزلەردە نە ئازاب، نە خۇشاللىقتا ياتمايدىغان، ئاجايىپ مۇرەككەپ ھېسلار چاقنىماقتا ئىدى.

— مەن بۇنىڭدىن توققۇز يىل ئىلگىرىلا سېنى ئۆلتۈرۈشكە ئەنت ئىچكەن، قىساس مېنى بۇگۈنگىچە ياشاتتى! — رۇسۇل ئاسىيەدىن كۆز ئۈزمەستىن شۇنداق دېدى.

— مەن بىلىمەن، رۇسۇل...

ئاسىيە، رۇسۇلنىڭ كۆزلىرىدىن ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىتلار ئىلگىرىكى ھېلىقى تونۇش ئۇچقۇننى كۆردى.

— باشقا گېپىڭ يوقمۇ، ئاسىيە، مەندىن بىر قوشۇق قېنىڭنى تىلىمەمسەن؟

— ئەمدى ھاجىتى قالمىدى.

— ئۆلۈمنى شۇنچىلىك ئاسان چاغلامسەن؟

— ماڭا بەرىبىر.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟...

— ھېچ... ھېچنېمە...

ئاسىيەنىڭ كىرپىكلىرىگە قونغان ياش تامچىلىرى سۈزۈك ئاي نۇرىدا بىلىنەر-بىلىنمەس چاقنىماقتا ئىدى. ئاجايىپ بىرخىل سوغۇق تىترەك ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى بوشاشتۇرۇپ تاشلىدى. ئاسىيەگە گويا دەريا سۈيى ئۇلغىيىپ، شاۋقۇنى بارغانسېرى كۈچىيىپ كېتىۋاتقاندەك سېزىلەتتى. ئىككى جۇپ كۆز ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان سىرلىق ھېسسىيات ئىلكىدە بىر-بىرىگە ئۇزاقتىن-ئۇزاق قارىشىپ تۇردى.

— سەن مېنىڭ ھامىنى بىر كۈنى قايتىپ كېلىدىغانلىقىمنى ئويلاپمۇ باقمىغانسەن. شۇنداق، مەن ئاخىرى قايتىپ كەلدىم!

— مەن، بىلىمەن... — ئاسىيە سۇس پىچىرلىدى.

— مەن ھېساب ئالىمەن، ئاسىيە، مەن بۇرۇنلا قەسەم ئىچكەن.

— بۇنىمۇ بىلىمەن...

— بۇنىڭغا قارىغاندا ئۆز قىلمىشىڭدىن تانمايدىكەنسەن-دە!؟

— مېنىڭ تېنىۋالغۇدەك قىلمىشىم يوق.

— بۇ گەپنى قانداق دەۋاتىسەن، ئاسىيە؟

— ئۆلۈم ئالدىدا تۇرغان بىر ئايال يالغان ئېيتامدۇ؟ بۇنىڭغا ئىشىنىڭ-ئىشەنمەڭ، بۇ مېنىڭ ئاخىرقى سۆزۈم.

رۇسۇلنىڭ يۈرىكى جىغىلداپ قالدى. ئۇ ئاسىيەنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئويلاپ باقمىغانىدى. ئەجەبا، ئۇ خاتالىشىۋاتامدۇ قانداق؟ ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس، ئاسىيە ھەرقانداق سۆز بىلەن ئۆز ئۆتمۈشىنى ئاقلىيالمايدۇ. يىللار رۇسۇلدىكى رەھىم-شەپقەتنىڭ ھەممىسىنى قۇرۇتۇپ تاشلىغان. رۇسۇل

ئاسيەنىڭ كۆز قارىچۇقلىرىدا يالتىراۋاتقان ياش تامچىلىرىنى كۆرۈپ، چېكىش روھىي تـوقۇنۇش ئىچىدىن ئۆزىنى ئېلىپ چىقىشقا تىرىشتى. قولىدىكى پىچاق دەستىسىنى تې ـ خىمۇ چىڭ تۇتتى.

— يىغلاۋاتامسەن. ئاسيە، ئەمدى كۆز يېشىڭ سېنى قۇتۇلدۇرالمايدۇ!

— مەن ئۆلۈمدىن قورقۇپ يىغلاۋات ـ قىنىم يوق. رۇسۇل، ئەگەر سىز شۇنداق نىيەتكە كەلگەن بولسىڭىز، مەيلى. مېنىڭ ھېچقانداق قارشىلىقىم يوق، ئۆزۈمنى ئاقلى ـ ماقچىمۇ ئەمەسمەن، ئۇنىڭسىزمۇ مېنىڭ روھىم ئاللىقاچان ئۆلگەن، يۈرىكىم مۇزلىغان، ياشاش بىلەن ياشىماسلىق مەن ئۈچۈن بە ـ رىبىر... سىزنىڭ قولىڭىزدىكى پىچاق، ھېچ بولمىغاندا مېنى بۇ دۇنيانىڭ ساناقسىز دەرد ـ ئەلەملىرىدىن خالاس قىلىپ، ئارام تاپقۇزار...

ئاسيە يىراقلارغا قارىۋالدى. يىراق جەنۇب ئاسمىنىدا، زېمىن بىلەن ساما ئۇچى ـ راشقان كۆكۈچ بوشلۇقتا، بىر قەۋەت سۇس مانان سىرغىپ تۇراتتى. تۇن سوزۇ ـ لۇپ، كۆك بارغانسېرى روشەنلىشىپ بارماقتا ئىدى...

— ھەيرانمەن، ئاسيە! — دېدى رۇسۇل ئاچچىق كۈلۈپ، — سەن مۇرادى ـ مەقسىتىڭگە يەتتىڭ، ئەينى ۋاقىتتا ئەرزنا ـ مىگە ئۆز بارماقلىرىڭ بىلەن مۆھۈر بېسىپ، مېنى تارىم چۆللۈكىگە ئۈزىتىپ قويدۇڭ، بۇنىڭ ھېسابىغا ھاشىم دەلتىنىڭ خوتۇنى بولۇش شەرىپىگە ئېرىشتىڭ. ئىشقىلىپ قى ـ لمدىغاننى قىلدىڭ. ئەمدى يەنە نېمە ئار ـ مىنىڭ قالدى. نېمە دەرد ـ ئەلىمىڭ بار؟...

كۆرۈلدىكەن سۇ شاۋقۇنى رۇسۇلنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كەتتى. يار لېۋىدىن نېمىنىڭ دۇر شىددەتلىك ئېتىمغا چواتتۇك قىلىپ گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن ئاۋازى ئاڭلاندى. كېچە شامىلى بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى. شامال ئۇچۇرغان قۇمۇش تۇزغاقلىرى ھاۋادا تىنىمسىز لەيلەپ نەلەرگىدۇر غايىب بولاتتى.

— رۇسۇل! — ئاسيە كۆزلىرىنى بىر نۇقتىدىن ئۈزمەي تۇرۇپ سۆزلىدى. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن بىلىپ بولمايدىغان بىر مۇڭ چىقىپ تۇراتتى، — سىزدىن ئاخىرقى قېتىم بىر ئىشنى ئۆتۈنۈپ سورايمەن!...

— نېمە گەپ؟

— ئۇنىڭغا چېقىلماڭ...

— نېمە دېدىڭ، ھاشىم دەلتىنى دې ـ مەكچىمۇ سەن؟

— ھەئە.

— نېمىشقا؟

— بۇنى سورىماڭ، ئۆتۈنۈپ قالاي...

— ئىچىڭ ئاغرىپتۇ ـ دە!

— مەن ئۇنى ئۈچ كۆرسەممۇ، لېكىن، ئۇ بەربىر مېنىڭ ئېرىم... تەقدىر ئىرادە، مېنى ئۇنىڭغا باغلىغانىكەن، بۇنىڭدىن تېنىۋېلىشقا ھەققىم يوق. مانا مەن ئالدى ـ ڭىزدا تۇرۇپتىمەن، بارلىق قىساسىڭىزنى مەندىن ئېلىڭ، ھەممىنى مەن ئۈستۈمگە

www.uyghurkitap.com

ئالاي، ئۇنىڭغا تەگمەك ... ئادەم ئۆز قىلمىشىنىڭ جازاسىنى چوقۇم تارتىدۇ، ئۇ ئۆز جازاسىنى خۇدانىڭ قولىدا كۆرسۇن ...

— بىراق، مەن خۇدانىڭ ئۇنى جازالىشىنى كۈتۈپ تۇرالمايمەن ... ئەيىنى ۋاقىتتا ماڭا قانداق پەسكەشلىك قىلغان بولسا، بۈگۈن مەن ئۇنىڭدىن نەچچە ھەسسە ئاشۇرۇپ ئۆچ ئالىمەن!...

— رۇسۇل!

— ئاسىيە رۇسۇلنىڭ ئالدىدىكى ئەم قۇملۇققا تىزلاندى-دە، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، تىنىمسىز پىچىرلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ جۈپلەنگەن كىرپىكلىرى ئارىسىدىن ئىككى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ سىيرىلىپ چۈشتى:

— رۇسۇل، مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭ، مەن رازى، سىزدىن ئاغرىنمايمەن، بىراق، ئۇنىڭغا تەگمىسىڭىزلا بولدى. بۇ دۇنيانى ئەمدى كۆزۈم كۆرمىسۇن، مەن جان بەرگەندىن كېيىن، ئۆلۈكىمنى دەرياغا تاشلىۋېتىڭ، سۇ بىلەن بىللە تېنىممۇ ئېقىپ كەتسۇن، ھېچكىم كۆرمىسۇن، مەن ھاردىم، راستتىنلا ھېرىپ كەتتىم، سىزنىڭ ئازابلىرىڭىزنى چۈشىنىمەن. توققۇز يىللىق دەرد-ھەسرەتلىرىڭىزنىمۇ بىلىمەن، توققۇز يىل! قانچىلىك ئۇزۇن ۋاقىت-ھە!... مۇشۇ توققۇز يىل ئىچىدە مەن قانچە كېچىلەرنى مۇشۇ دەريا بويىدا ئۆتكۈزگەنمەن، سىز كەتكەن تارىم تەرەپكە قانچە-قانچە قېتىملار قارىغانمەن. بۇنى ئۆزۈممۇ ئۇقمايمەن. لېكىن ئاشۇ كېچە مېنىڭ ئېسىمدىن ھېچكىمىز چىقىپ كەتمىدى، قورقۇنچلۇق ھەم ئۇنتۇلغۇسىز ئاشۇ كېچە مېنىڭ ئۆتمۈشۈمنىڭ بىردىنبىر ئەسلىمىسى. مېنىڭ ھاياتىمدا ئۇنىڭدىن باشقا ئەسلىگۈدەك بىرەر ئىز قالغان ئەمەس، سىز ماڭا نەپرەتلىنىسىز. ئەلۋەتتە، بۇنىڭغا ھەقلىقسىز، چۈنكى ئەينى ۋاقىتتا دادامنىڭ قامچىسى ئاستىدا مەجبۇرىي ھالدا بارماقلىرىم بىلەن مۆھۈر باسقان ئەرزنامە سىزنىڭ ھاياتىڭىزنى خاراب قىلدى، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئەيىبلىنىكمۇ؟ مېنىڭ ھەممە نەرسەمگە ھامىيلىق قىلغان دادامىمۇ مەڭگۈگە قالالمىدى. يىللار ھەممە كەلگۈلۈكنى ئۈستۈمگە يۈكلەپ قويۇپ كەلمەسكە كەتتى... مەن بۇنىڭ يۈكىنى ھارغىچە كۆتۈردۈم، يەنە كۆتۈرۈۋېرىشكە ئەمدى قۇربىم قالمىدى. ئىلگىرى سىز مېنى ئويغاتقان، تېپىشىنچ ھاياتىمغا شاۋقۇن سالغان، مەن شۇ چاغدا بۇ دۇنيانىڭ گۈزەللىكىنى سىزنىڭ كۆزلىرىڭىز ئارقىلىق كۆرۈپ چۈشەنگەن. ئەمدى يەنە ئۆز قولىڭىز بىلەن مېنى مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكۈزۈۋېتىڭ، شۇنداق، رۇسۇل، مېنى قانداق ئويغاتقان بولسىڭىز، يەنە شۇنداق ئۇخلىتىپ قويۇڭ، مەن ئاغرىنمايمەن، بۇنىڭ ئۈچۈن سىزمۇ ئەيىبلىك ئەمەس... مەن پەقەت شۇنى كۈتىمەن...

يىراقتىن چولپان يۇلتۇزى كۆرۈندى. ئاسماننىڭ شەرقىي بۇرجىكى ئاقىرىشقا باشلىغان، ئاي ئاللىقاچان پاتقانىدى. خۇددى

يەر تەۋرىگەندەك سىلكىنىپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىنىڭ تىنىمسىز شاۋقۇنى پەسىيگەندەك ئەمەس. رۇسۇل ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئالدىغا بىر قەدەم باستى. ئاسىيە بىر خىلدا كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، نەم قۇمدا تىزلىنىپ ئولتۇراتتى. جۈپلەنگەن كىرپىكلىرىدىكى ياش ئۇچقۇنى يالتىرايتتى. كېچە شامىلى ئۇنىڭ ئاقارغان يۈزلىرىنى قىيا يېپىپ تۇرغان چاچلىرىنى تىنىمسىز يەلپۈتۈپ تۇراتتى. رۇسۇل ئىختىيارسىزلا ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىتلار ئىلگىرىكى ئاشۇ كېچىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى، ئەجەبا، مۇشۇ ئايال ئاشۇ چاغدىكى ئاسىيە بولسا-ھە!؟ بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، ئۇ نېمىشقا ئۆزى بىر چاغلاردا ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ئالدىغا پىچاق كۆتۈرۈپ كەلدى؟ بۇنىڭ ئۈچۈن راستىنلا ئالدىدا ئولتۇرغان مۇشۇ ئايال ئەيىبلىكمۇ؟ ئۇنىڭدا راستىنلا قىساس ئېلىشتىن باشقا يول يوقمىدۇ؟

— رۇسۇل، نېمىگە ئىككىلىنىپ تۇرىسىز، ئەگەر ئىسسىق قېنىمنى ئاققۇزۇش بەدىلىگە قىساسىڭىزدىن چىقىدىغان بولسىڭىز، قورقماستىن ماڭا قول سېلىۋېرىڭ، مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇۋالدىم. ئەمدى مەڭگۈگە ئاچماي...

رۇسۇل نەم قۇمدا ئۆسكەن قومۇش ئارىلاش ئاق بۈيىلارنىڭ بەرگىدىكى سۈزۈك شەبنەملەرنىڭ ئاسىيەنىڭ كۆڭلەكلىرىگە دومىلاپ چۈشكەنلىكىنى كۆردى. ئاشۇ دەقىقە ئاجايىپ بىر كۈچ ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئالغانىدى. قولىدىكى پىچاق ئىختىيارسىز قۇمغا سىيرىلىپ چۈشتى. ئۇ گويا ئالدىدا ئۆلۈمنى كۈتۈپ ئولتۇرغان بۇ ئايالنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، باغرىغا باسماقچى بولغاندەك قوللىرىنى ئالدىغا سوزدى. لېكىن قوللىرى بوشلۇقتا قېتىپ قالدى. گەپ قىلماقچى بولدى. لېكىن ئاۋازى چىقمىدى. مۇشۇ ھالەتتە قانچىلىك تۇردىكىن، ئۆزىمۇ ئۇقمىدى. بىر چاغدا، ئاسىيەنىڭ چىرايىغا ئاخىرقى قېتىم تىكىلىپ قارىدى. ئاسىيە تېخىچە كۆزلىرىنى يۇمۇپ تۇراتتى. رۇسۇل گويا ئاخىرقى قارارغا كەلگەندەك، شۇنداق جىددىي ھەرىكەت بىلەن ئارقىغا بۇرۇلدى-دە، كېچە شامىلىدا تىنىمسىز پىچىرلىشىپ تۇرغان دەرەخلەرنىڭ قويۇق ياپراقلىرى ئارىسىدا، كېچە قاراڭغۇلۇقىنىڭ قوينىغا كىرىپ كەتتى. ئاسىيە كۆزلىرىنى ئاچقىنىدا ئالدىدا پەقەت رۇسۇلنىڭ قۇمغا پاتقان ئاياغ ئىزلىرىلا قالغانىدى.

6

تاڭ ئالدىدىكى ئۆلۈك قاراڭغۇلۇق مەھەللىنى ئۆز قوينىغا ئالغانىدى. قاياقلاردىندۇر توخۇلارنىڭ ئۈزۈپ-ئۈزۈپ چىللىغان ئاۋازى كېلىشكە باشلىدى. ئەنە ئاشۇ تىنىق قاراڭغۇلۇقتا بىر ئادەم مەھەللىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان زاراتكاھلىققا كېلىپ توختىدى. بۇ رۇسۇل ئىدى. ئۇ ئانىسىنىڭ

قەبرىسى ئالدىدا بىرھازا جىمغىىنە ئولتۇر-
غاندىن كېيىن، قويىندىن بىر كىچىك خالـ
تىنى چىقىرىپ، قەبرە توپىسىدىن بىر ئوچۇم
ئالدى ـ دە، خالتىغا قۇيۇپ قويىنغا سالدى.

شاۋقۇن كـۆچەيـگەن، مەھەلـلە تىنىق
قاراڭغۇلۇققا ئورنىپ ياتماقتا ئىدى. كېچىـ
دىن بۇيان توختىماي سوققان شامال ئەمدىـ
لىكـتە سەل پـەسەيـگەنـدى. رۇسـۇل شىـ
ـمال ئاسمىنىغا قارىدى. تاغلارنىڭ ئۇچلىرى
بارغانسېرى ئاقىرىپ، قەۋەت ـ قەۋەت كـۆك
تۇمانلار تارقىماقتـا ئىدى. ئەنە مەھەلـلىدە
بىر ـ ئىككى ئۆينىڭ پەنجىرىسىدىن چىـراغ
يورۇقى كۆرۈنـدى. توخـۇلارنىڭ چىـللاشـ
لىرىمۇ كۈچەيدى. ھايال ئۆتمەي مەزىنىنىڭ
بامدات نامىزىغا چاقىـرىپ ئېـيتقان ئەزان
ئاۋازى ئاڭلىندۇ، كېيەك ۋە سوقمـا ئۆيـ
لەرنىڭ تۈرخـۇنلىرىـدىن ئىس ـ تـۈتۈنـلەر
چىقىشقا باشلايدۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ خىلـ
ۋەت مەھەلـلە ئاۋۋالقىدەكـلا ئۆزىـنىڭ بىر
كۈنلۈك ھاياتىنى باشلايدۇ...

رۇسۇل بارا ـ بارا سۈزۈلۈۋاتقان تاڭ
پەردىسى ئاستىدا بىر خىلـدا قارىيىپ ياتـ
قان مەھەللىگە ئاخىرقـى قېتىم نەزەر تاشـ
لاپ، ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىدى: خەير، تۇغۇ-
لۇپ ئۆسكەن ئانا تۇپراق. خەيـر، ئۆتكەن
كۈنلەر ... مەن كېتىدي، يىراقـلارغا كېتىدي،
مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدي ... ئاسىيەگە بولـغان
مۇھەبـبىتىمنىـمـۇ، نەپـرىـتىمنىـمـۇ ئۇلتـۇپ
كېتەي، ئۆتمۈش بىر مەيدان چۈشكە ئوخـ
شاش ئىز ـ تىزسىز غايىب بولسۇن، ھەمىـ
ـسى ئۇنتۇلۇپ كەتسۇن.

رۇسۇل دۆڭدىن چۈشۈپ، ئوت ـ چۆپ
باسقان ساھىـل بويـلاپ ئىتتىك ـ ئىتتىـك
مېڭىپ كەتتى. شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا
يۈزىدىن مۇزدەك سوغۇق ئېقىم ئۇرۇلماقتا
ئىدى. ئەتىگەنلىك سوغۇق شەبنەم ئۇنىڭ
پۇشقاقلىرىنى ھـۆل قىلىۋەتتـى. ئەمـما ئۇ
ھېچنېمىگە پەرۋا قىلمىدي، كەينىـگە بۇرۇ-
لۇپ قاراپمۇ قويمىدى. مەھەلـلە ئاللىقاچان
كۆرۈنـمەي قالغانـدى. سەھەردىكـى نېپىز
تۇمان تارقاپ، زۇمرەتتەك كۆكـۈچ ئاسمان
جىلۋە قىلغانىدى ... رۇسۇل ئېتىن بويىلاپ
ئالدىغا قاراپ كېتىۋەردى. ئۇنىڭ كـۆزلىرى
گويا ئاشۇ مەڭگۈ بىر نۇقتىغا قاراپ تـوخـ
تىماي ئاقىدىغان دەريا سۈيىـگە ئـوخشاش،
چەكسىز يىراقـلارغا تىكىلـگەنـدى ...

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

www.uyghurkitap.com

ئالىمجان ئەسمايىل

شەبنەم تېخىمۇ يالتىرىسۇن

تەھرىر بۆلۈمىگە كەلگەن ئەسەرلەر ئىچىدىن ياخشى يېزىلغان بىر قول يازمىنى ئۇچرىتىش ژۇرنال مۇھەررىرىنى گويا جەزىرىدىن گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇش قىلىدۇ. بۇنداق ئەسەرنى تەھرىرلەشمۇ مۇھەررىرگە خۇددى مەي بىرلۇپ پىشقان مېۋىنى يېگەندەك لەززەت، يېقىملىق مۇزىكىنى ئاڭلىغاندەك ھۇزۇر بېغىشلايدۇ. بۇ، بەلكىم ئۇنىڭ ژۇرنال كىتابخانىلىرى ئالدىدىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى تۇغدۇرغان «كېسەللىك» بولسا كېرەك. ئەسئەت سۇلايماننىڭ «شەبنەم يالتىرىغان كېچە» ناملىق ھېكايىسىنىڭ ئورىگىنالىنى كۆرۈۋېتىپ، ئەنە شۇنداق تۇيغۇ قەلبىمنى لەرزىگە سالدى. مەن ئىسمى بىزگە ناتونۇش بولغان بۇ ئاپتورنىڭ ھېكايىسىنى قايتا - قايتا ئوقۇپ چىقتىم، ھەر قېتىم ئوقۇغاندا ئاپتورنىڭ تەپەككۇر دۇنياسىغا تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ كىرىۋاتقاندەك، ئاشۇ شەبنەم يالتىرىغان كېچىدە دەريا شاۋقۇنىغا — ھاياتنىڭ شاۋقۇنىغا قۇلاق سېلىپ ئولتۇرۇپ، ئىنسان تەقدىرىگە ھەققىدە مۇڭلۇق خىياللارغا چۆككەندەك بولدۇم.

ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، بىر چاغلاردا ئەختەم ئۆمەرنىڭ «زېمىن»، قارا ئادەملىرىڭگە» ناملىق پوۋېستىنى ئوقۇغىنىمدا ۋە خالىدە ئىسرايىلنىڭ «ئېھ، ھايات» ناملىق ھېكايىسىنى تەھرىرلىگىنىمدىمۇ خۇددى بۈگۈنكىدەك تۇيغۇغا چۆككەنىدىم، ئۇلارنىڭ ئاشۇ تۇنجى ئەسىرىدىكى باشقا يازغۇچىلارنىڭ يازغانلىرىغا ئوخشىمايدىغان يېڭى پىكىر، ئۆزگىچە ئۇسلۇب، ئۆزگىچە بەدىئىي تەم مېنى ئۆزىگە ئەسىر قىلىۋالغانىدى. تەھرىر بۆلۈمىدە ئاشۇ ئەسەرلەر ئۈستىدە قىزغىن سۆھبەت، مۇنازىرىلەر بولدى، ژۇرنال بۇ ئەسەرلەرگە ئۆز سەھىپىسىدىن ئەتىۋارلىق ئورۇن بەردى، مانا ھازىر بۇ ئىككىيلەن كىتابخانىلىرىمىز ياخشى كۆرىدىغان يېتىلىك يازغۇچىلاردىن بولۇپ قالدى. مەن ئىنىمىز ئەسئەت سۇلايماننىمۇ ئاشۇلارنىڭ ئىزىدىن ماڭسىكەن، «شەبنەم يالتىرىغان كېچە» مۇ ئەسئەتنىڭ ئىجادىي ھاياتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك باشلىنىشى بولۇپ قالسىكەن دېگەن ئۈمىد ۋە ئىشەنچتە.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ھېكايىچىلىقىمىزدا غايەت زور يۈكسىلىش بارلىققا كەلدى،

ئېچى بۇنىڭدىن ئون يىل ئىلگىرىلا بىزنىڭ پروزا ئاپتورلىرىمىز بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا ئىدى. ھازىر قارايدىغان بولساق، پروزىنىڭ ھەممە ژانىرلىرى بويىچە مۇۋەپپەقىيەتلىك يېزىۋاتقان خېلى زور بىر تۈركۈم ئاپتورلار قوشۇنى ۋۇجۇدقا كەلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ھېكايىچىلىق يەنىلا ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەيدۇ. مۇنەۋۋەر ھېكايىلار كەينى - كەينىدىن بارلىققا كەلدى. لېكىن شۇنىمۇ ئېتىراپ قىلماي بولمايدۇكى، بۈگۈنكى دەۋر كىتابخانلىرىنىڭ كۈندىن كۈنگە ئېشىۋاتقان زوقلىنىش تەلىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان، كىشىلەرنى قاتتىق ھاياجانغا سالالايدىغان ھېكايىلار يەنىلا ئاز.

ھەممىگە مەلۇم، ھېكايە يازغۇچىنىڭ قانداقتۇر ئاجايىپ قىزىقارلىق بىر ۋەقەلىكى ياكى ھېچكىم قول تەگكۈزمىگەن دەپ قارالغان يېڭى تېمىنى يازغانلىقى بىلەن ئەمەس، بەلكى ھەر قانداق بىر تېمىنى ئىنچىكە، تۇرمۇش چىنلىقىغا ئۇيغۇن ھالدا ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئىپادىلەپ بېرىشى بىلەن مەشھۇر. ھەجمى چەكلىك بولغان بۇ ژانىردا تۇرمۇشنى، كىشىلەرنىڭ مۇرەككەپ تەقدىرىنى كىتابخان قانائەتلەنگۈدەك، تەسىرلەنگۈدەك يورۇتۇپ بېرىش ھەر قانداق بىر يازغۇچىنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ، بۇ تەلەپنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن پىشقان ماھارەت كېرەك. ھېكايە ئىجادىيىتىدە ئىخچام قۇرۇلما، چىنلىق يالتىراپ تۇرغان دېتال ھەم ۋەقەلىكنى تەسىرلىك ئىپادىلەپ بېرىدىغان تىل كېرەك.

مېنىڭ بىلىشىمچە، تالانتلىق يازغۇچىلار ھېكايىنىڭ باشلىنىشىغا بەكرەك ئەھمىيەت بېرىدۇ. خۇددى ئۇستا ناتىق بىرىنچى جۈملە سۆزى بىلەن تىڭشىغۇچىلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالغانلىقىغا ئوخشاش يازغۇچىمۇ ھېكايىسىنىڭ بېشىدىلا كىتابخانىنى ئۆزىگە تارتالىسا، بۇ ئۇنىڭ دەسلەپكى مۇۋەپپەقىيىتى بولىدۇ. «دەريانىڭ سۈيى ئۇلغايغان ۋاقىتلاردا ئۈزۈندىن - ئۈزۈنغا سوزۇلغان بۇ قۇمساڭغۇ سايدا شەبنەم مەزگىلى باشلىنىدۇ. كۆكۈچ رەڭگە كىرگەن تىنىق سامادا يۇلتۇزلار تىنىمسىز جىمىرلىشىدۇ، پاكار ئۆسكەن قومۇش، كۆك بۈيىلارنىڭ ياپراقلىرىدىكى كىرىستالدەك سۈزۈك، ئاپئاق شەبنەملەر يۇلتۇزلار بىلەن نۇر تالىشىپ، سېھىرلىك يالتىرايدۇ...» ئەسئەت سۇلايمان مانا مۇشۇنداق يېقىملىق مەنزىرە تەسۋىرى بىلەن ھېكايىسىنى باشلايدۇ. بۇ ئەلۋەتتە ھېكايە ۋەقەلىكىگە مۇناسىۋەتسىز تەسۋىر ئەمەس، ئاپتور ھېكايىنىڭ باشلىنىشىنى، كومپوزىتسىيىنى ۋە ئاخىرقى يېشىمىنىمۇ ئاشۇ دەريا بويىدىكى شەبنەم يالتىراپ تۇرغان كېچىگە مەركەزلەشتۈرىدۇ. مۇشۇ تىنچ گۈزەل ياز كېچىسىدە بىر جۈپ ياش مۇھەببەتنىڭ ئازابلىق لەززىتىگە چۆمۈپ پاك قەلبىنى ئىزھار قىلىشىدۇ، يەنە شۇ ساھىلدا ئۇلارنىڭ ھىجرانلىق تەقدىرى باشلىنىدۇ. ئاسىيەنىڭ نائىلاج يول قويۇشى بىلەن روسۇل بىگۇناھ قارىلىنىپ، ياشلىقنىڭ ئەڭ گۈزەل پەسلىنى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش لاگېرىدا ئۆتكۈزىدۇ. دۇنيادىكى يالغۇز ئانىسىنىڭ يۈزىنىمۇ كۆرەلمەيدۇ. ۋاپاسىزلىق دەستىدە ھېسابسىز جەبرۇ - جاپا تارتقان رۇسۇلنىڭ ئاسىيەدىن ئىنتىقام ئالماقچى بولۇشى تەبىئىي ئىش ئىدى؛ لېكىن بىر چاغلاردا ئەسەبىيلەرچە ياخشى كۆرگەن ئاسىيەنى ئاشۇ شەبنەم يالتىرىغان كېچىدە دەريا ساھىلىدا ئۇچرىتىپ، ئۇنىڭ يۈرەك نىداسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، رۇسۇلنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئىنتىقام ئوتى خۇددى قۇياش قۇرۇتقان شەبنەمدەك يوقاپ، ئۇنىڭ ئىرادىسىنى ياندۇرىدۇ. ھېكايىنىڭ بۇ باسقۇچىنى

ئاپتور بايان ۋاستىسى بىلەن مۇنداق يورۇتۇپ بېرىدۇ: «... رۇسۇلنىڭ قولىدىكى پىچاق ئىختىيارسىز قۇمغا سىيرىلىپ چۈشتى، ئۇنىڭ پىچاقنى ئالغۇدەك مادارى قالمىدى. ئۇ گويا ئونبەش قەدەم نېرىدىكى سۇ بويىدا نەم يەرگە چاپلىشىپ يېگانە، سىرلىق ئايالنىڭ تىنىقىنى ئاڭلاۋاتقاندەك، ۋۇجۇدىدا ئۇنتۇلغىلى ئۇزاق بولغان يىللىق تۇيغۇلار قايتا جۇش ئۇرغاندەك، بەدەن-بەدەنلىرى غەيرىي بىر ئىسسىقنىڭ ئىلكىدە كۆيۈشتى...» مانا بۇ ئىنساننىڭ چىن تەبىئىتى، مۇھەببەتنىڭ ئۇلۇغلۇقى، شەپقەتنىڭ ياۋۇزلۇق ئۈستىدىكى غەلىبىسى.

مېنى ئەڭ قايىل قىلغىنى ھېكايىنىڭ يېشىمى بولدى. ئاسىيە رۇسۇلنى دەريا بويىدا ئۇچرىتىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى يالۋۇرۇپ تۇرۇپ تىلەيدۇ. مەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ رۇسۇل ئاسىيەنى ئەپۇ قىلىدىغان بولدى، ئۇلار مۇھەببەتنىڭ مۇشەققەتلىك سەپىرىنى ئاياغلاشتۇرۇپ، بەختلىك يېڭى ھاياتنى باشلىشىدىغۇ ئەمدى دەپ پەرەز قىلغانىدىم. ياق، ئۇنداق بولمىدى، ھېكايە مېنىڭ ئارزۇيۇمنىڭ ئەكسىچە تاماملاندى. ئاسىيە رۇسۇلغا ئۆز قەلبىنى ئىزھار قىلىش بىلەن بىرلىكتە ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن رۇسۇلنىڭ كۈشەندىسى بولغان، تەقدىر تەرىپىدىن ئۇنىڭغا مەجبۇرىي تېڭىلغان ھاشىمغا تەگمەسلىكنى يالۋۇرۇپ تۇرۇپ تىلەيدۇ. رۇسۇل بۇنى ئاڭلاپ ئاسىيەنىڭ ئۆزىگە مەڭگۈ مەنسۇپ ئەمەسلىكىنى، ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ كەلمەسكە كەتكەنلىكىنى ئەلەم بىلەن چۈشىنىپ يېتىدۇ ۋە تۇرمۇشنى يېڭىباشتىن باشلاش ئۈچۈن بۇ يۇرتتىن كېتىدۇ. شەبنەم يالتىرىغان ئاشۇ قەدىردان ماكاندا، تۇنجى مۇھەببىتىنىڭ گۇۋاھچىسى بولغان ئاشۇ دەريا ساھىلىدا «رۇسۇلنىڭ قۇمغا پاتقان ئاياغ ئىزلىرىلا قالدۇ...» ھېكايە مۇڭلۇق سىمفونىيىنىڭ چۈشۈرگىسىدەك سىلىق، لەرزان ئاخىرلىشىدۇ، كىشىنى چوڭقۇر خىيالغا پاتۇرىدۇ. مەن ئەسئەت سۇلايماننىڭ تەپەككۇر ئىقتىدارىغا، تۇرمۇشنى، ئىنسان پسىخىكىسىنى ئاشۇنداق ئىنچىكە كۆزىتەلىگەنلىكىگە قايىل بولدۇم.

مەن بۇ ھېكايىنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكلىرى ۋە نۇقسانلىرى توغرىسىدا تەپسىلىي مۇھاكىمە قىلىشنى بىزنىڭ تەنقىدچىلىرىمىزگە قالدۇرىمەن. مەن بۇ ماقالىدە پەقەت ھېكايىنى تەھرىرلەش جەريانىدا پەيدا بولغان ھېسسىياتىملا يازدىم. بەلكىم ئارتۇقچە ھاياجانلىنىپ ئاشۇرۇۋەتكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن، شۇڭا كىتابخانلارنىڭ بۇ ھېكايىنى بىر ئوقۇپ مۇھاكىمە قىلىپ بېقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تومۇر داۋامەت

ئەنگلىيە خاتىرىلىرى

(چاتما)

سەپەر

سەپەر قىلدىم يىراق داڭلىق مەنزىلگە،
ئاق قاناتلىق ئاق قۇش ئۇچتى پەلەكتە.
گويا ش بىلەن ياندا شتۇق ھەم بەسلەشتۇق،
قالدى بۇلۇت، قالدى چاقماق كۆپ پەستە.

قۇياش مۆكتى غەربنى ئۇزۇق كەينىگە
تاماشىغا چىقتى يۇلتۇز، چىقتى ئاي.
كۆك پەرىسى ياغلىقىنى قايرىدى،
كىردى ئۇيقۇ قۇچىقىغا ھەممە جاي.

چواپان بىلەن كىرپىكىمنى قاقتىم تەك،
تاڭنىڭ سۈزۈك كۆلكىسىگە باقتىم مەن.
سالام بەردى پارىژ، ساجا، سەئۇدى،
قالدى ئارتتا دەريا، چۆللەر شۇنچە كەڭ.

قالدى ئورمان تاغلار بىلەن چىرمىشىپ،
قالدى يېزا - شەھەر جىلۋە تالىشىپ.
زەپ ئۇيناتتى دىلنى ئۇزلۇق، يېشىللىق،
قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىز پات - پات ئالمىشىپ.

شۇنداق ئۇچتۇق ئونبەش سائەت، ئاخىرى
لوندون تۇمان پەردىسىدىن يۈز ئاچتى.
قىزىپ كەتتى كۈتۈۋېلىش، ئۇچرىشىش،
ساھىبخانىدىن دوستانىلىك نۇر چاچتى.

لوندون سېنىڭ قۇچىقىڭدا...

ئاسمىنىڭ سۇ بىلەن يۇيۇلغاندەك كۆك،
چۆپ - گىياھ زۇمرەتتە پۈتۈلگەندەك كۆك.

ئەي لوندون، گۈللىرىڭ رەڭدار، جەزىبىلىك،
ئېقىنلار ئاسماندىن تۆكۈلگەندەك كۆك.
تايمس دەرياسى ئاقار قوينىڭدا،
ئاستىدا بېلىقلار، ئۈستىدە پاراخوت.
پەردىگە ئورايدۇ ئىككى قىرغاقتا
بىنالار توپىنى تۇمان ۋە بۇلۇت.

يىگىرمە يەتتە چوڭ كۆۋرۈك قەد كېرىپ،
تۇرۇپتۇ دەريانىڭ ئۈستىدە مەغرۇر.
پارلاپتۇ رەتمۇرەت ھەسەن - ھۈسەنلەر،
كوچىلار تورمىدۇ، يا كېسىشمە نۇر؟

ياندىشار ئىككى مىڭ يىللىغا تارىخىڭ،
باغرىڭدا گۈللىگەن پەن - مەدەنىيەت.
سەندە كۆپ ئالىملار، شائىرلار ئۆتكەن،
تارىخىڭ ئاچتى كۆپ شان - شۆھرەتلىك بەت.

كۆكسىڭدە نۇرلارنى چېچىپ تۇرۇپتۇ،
ماركس ۋە ئېنگېلس ئىزلىرى چاقناپ.
ئۇلار قالىغان ئىشچى ھەرىكىتى
كۆتۈرگەن شاۋقۇنلار ئاڭلاندى شۇ تاپ.

ئويغاتتى دىللاردا باھار، ئۇلارنىڭ
غايىسى، ئېتىقاد يالقۇنى بولۇپ.
لاۋۇلدىغان ئۇمىدكە ماڭدى ئەگىشىپ
كىشىلەر بوراندەك قۇدرەتكە تولۇپ.

ئەدىبلەر قەلىمىدە كۆرگەنمەن سېنى،
جىلۋىگەر، قاراڭغۇ تۇمانلىرىڭنى.
كىم خالار ئىشسىزنىڭ دەرد تارتىشىنى،
يېتىملەر، نامراتلار يىغانلىرىنى.

ئەي لوندۇن ياڭرا قتۇر نامىڭ ئەل بىلەن،
چۈنكى سېنى ياراتقان، گۈللەتكەن خەلق.
خەلقىڭگە خەلقىمدىن سالام ئەكەلدىم،
تۇزۇم، تىل ئوخشىماس، تۇتاشتۇر قەلب.

ئەسلىتەر دولقۇنلار پەن بەيگىسىنى،
باتۇرلۇق، قارامىلىق چىرمىغان دىلنى.
كۆرسىتەر دەرەخ ۋە مۇنار ئۇچلىرى
ئاسمانىنى، قاتمۇقات يۈكسەك مەنزىلنى.

كەپتەرلەر پەرۋازىغا چۈشتى نەزەرىم،
ئاق كەپتەر، كۆك كەپتەر، ئۇچار كۆپ كەپتەر.
ئەگىيدۇ، ئوينايدۇ، مۇللاق ئاتىدۇ،
پەرلەردە جۇلالار ياسايدۇ سەھەر.

ئۇلارغا قول شىلتار ئاشىق - مەشۇقلار،
ئۇلارغا دان چاچار ئۆسمۈر باللار.
قاناتلار شاۋقۇنى مۇزىكىمىدۇ،
ئارامىلىق تاپقاندەك تىڭشار ئانىلار.

ماركس قەبرى ئالدىدا

قولۇمدا گۈلچەمبەر، كۆزلىرىمدە ياش،
مۇقەددەس قەبرىڭىزگە جىمجىت ئەگدىم باش.

ھېلىلا مۇزېيدا كۆرگەنىدە سىزنى
ھاياجان ئىچىدە تىلىم بولغان لال.
كىتاب كۆرۈش ئورنىدا ئولتۇرۇپ تەمكىن
سورۇپسىز باش ئېگىپ، ئالەمچە خىيال.

بۇ يەردە ئەيگىت قەبرىستانىدا،
تارىخ نۇرلىرى ياندى ئالدىمدا.
ھەيكىلىڭىزدىكى يەل - يېشىن ئىزى
جاھان كەچمىشىنى سالدى يادىمغا.

ئىزكانىمىش، كەشپىيات يېتەكچىسى سىزە
تەسەۋۋۇر بولغانتى سىزگە چىن ھەمراھ.
ئۇنىڭىز يورۇش ۋە زەپەر ناخشىنى،
پىكرىڭىز پاكلىغان بىجانلارنى گويا.

تارىخ ئۇپۇقىدىن ئۆرلىگەن قۇياش،
جاھالەت باغرىنى يېرىپ ئاچقان يول.
كۆكسىدە ئۆرلىتىپ بارماقتا بىزنى،
ئىنسانلار غايىسى بېغىغا ئۇدۇل.

ماركس كۆتۈرۈلۈپ گرانىت تاشتىن،
تاشلىماقتىسىز كۆك چېتىگە نەزەر.
دولقۇنلار ئېگىز - پەس، يول ئەگرى - توقاي،
بۇ شۇنداق ئۇزاققا قىلىنغان سەپەر.

ئەقلىڭىز يېقىلماس بايراق ھەرقاچان،
قەلبىڭىز ئۆچمەس نۇر، پاتماس بىر قۇياش.
روھ، خىيال، پىكرىڭىز، نەزەرلىرىڭىز
بىزگە كۈچ، كومپاستۇر، غەمخانە يولداش.

ئۆتمۈشتىن كەلگۈسى ئەسىرلەر تامان
سىز باشلاپ بارىسىز بىزنى چارچىماي.
سېپىمىز ئالدىدا قەدەم شەپىڭىز،
ئىزلاردىن گۈل ئۈنۈپ تۇرار توختىماي.

ناخشىمىز رىتىمىدە قەدەم شەپىڭىز،
بار مىلتىق ئۈنى ھەم كەپتەر كۈيىدە.
ئۈگىمىز، چۈشىمىزدە قەدەم شەپىڭىز،
بار ھەم تاغ بەستىدە، دەريا سۈيىدە.

مەن شادلىق ئالغۇچى مۇقەددەس يەر بۇ،
ئىدىيە ئوتىڭىز تاۋلايدۇ ھەر دەم.
بولمەن چىن شاگىرت ئەبەدىي سىزگە،
قىزىرىپ، نۇرلىنىپ، سۆزۈكلىنىپ ھەم.

ئۆزۈمنى تۇتالماي يىغلاپ تاشلىدىم،
قارىدى بەزىلەر بولۇپ بەك ھەيران.
بۇ تاشقان ياش ئەمەس، ھېسسىيات ئىدى
سۆيگۈدىن قەلبىمدە پاتماي قايناغان.

قولۇمدا گۈلچەمبەر، كۆزلىرىمدە ياش،
مۇقەددەس قەبرىڭىزگە يىغلاپ ئەگدىم باش.

1991 - يىل 6 - ئاي، لوندون.

مۇھەممەتجان راشىدىن

ئۆمۈر ئىلھاملىرى

ئۆمۈر ئىلھاملىرى

ھايات، دەپ ئاتىشىدۇ تۇغۇلماقنى،
لېكىن، ئۇ ئۆلۈمنىڭمۇ تەرەددۇتى.
شۇندىمۇ ئىسسىق بەرگەي ئۆز ئېلىگە
ھەر كىمنىڭ ئاز بولسىمۇ ياققان ئوتى.

ئوت ئىدىم ئاتام ياققان، بىراق بىر كۈن
يېنىمغا بىرى كەلدى، ئۆچۈپ قالدىم.
ياندۇردى بىرى كېلىپ يەنە مېنى،
ئەمما مەن كۆيەي دېسەم، چۆچۈپ قالدىم...

ئاددىي شام بولغىنىم بار، لېكىن بىر مەش —
بولالماي كەلدىم ئىسسىق تاراتقىلى.
بارىمەن تاتىلاشتۇرۇپ شۇنداقتىمۇ،
يارالغان چۈنكى، مەنمۇ ياراتقىلى.

يارىمغا مەكتۇپ

كېلەر بولساڭ، بۈگۈن كەل، يارىم،
ئاتلا كەلسەڭ، بۇ چىرايىم يوق.
ئۆمۈر قانچە ئۇزۇن بولسىمۇ،
ياشلىق دېگەن بىزدە دائىم يوق.
بۈگۈن كەلگىن، يىگىت - قىزلارنىڭ —
ئارىسىدا ئەتە جايىم يوق.
تەنھالىقتا كۆنمەيمەن ئەمدى،
ئاتتى تاڭلار ياندا يارىم يوق.
مەن تاقەتسىز تۇغۇلۇپتىمەن،
كۆپ تاقەتكە ئىقتىدارىم يوق.
بۇ جاھانغا شىنى دەپ كەلدىم،
سەن بولمىساڭ ئېتىبارىم يوق.
ئاتلا كۆرسەڭ، تانارسەن بەلكىم،
شۇندىن ئۆزگە مەندە ۋايىم يوق.
قانداق كىرەي باغلارغا يالغۇز،
جەننەتكىمۇ سەنسىز رايىم يوق.

«شۈكرى» سۆزىنى ناخشادەپ كەلدىم

شۆھرەت ئىشىكلىرىدە ساقلىما مېنى،
خۇشامەت سورۇنلىرىدىن ئىزدىمە ھەمدە.
سەن كۆتكەن باغلاردىن چىقماسمەن، بەلكىم،
كىم بىلگەي، يانارسەن يىغلاپ ئەلەمدە.

رەزىللەر ئارىسىدىن ئاقتۇرما ئەسلا،
تەمەخورلارنىڭ سېپىدە يوقمەن.
«شۈكرى» سۆزىنى ناخشا دەپ كەلدىم،
ئاچلىقتىن ئۆلسەممۇ، تالايدىن توقمەن.

دەرەخلەر خىسلىتىدىن دەرس ئالغانمەن،
مېۋە بېرەلمىگەندە سايە تاشلىغان.
ئۆمىد رۇجەكلىرىدىن باقتىم كۆز ئۈزمەي،
گۈزەل مەنزىللەرگە، مېنى باشلىغان.

بەلكى، كۆرەرسەن يۈرگەنلىرىمنى
ۋىجدان سوراقلىرىدا قىلىپ دەتالاش.
ھاراملىق باغلىرىدىن مىڭ ئەلا ماڭا،
ھالاللىق ئوچاقلىرىدا مەڭگۈ ئوت قالاش.

مەن شۇنداق ياشارمەن: تەشنا چۆللەرگە،
ئاققان سۇلارغا ئوخشاپ ياشارمەن.

www.uyghurkitap.com

بىلمىدىم، ئالدىمدا نە داۋان، نە تۈز،
يا خۇشال، ياكى مەن قاقشاپ ياشارمەن.

ئۆتەرسەن دۇنيادىن بىر ئۆزۈك، مېنى
مۇنبەرلەر ئۈستىدە كۆرەلمەي بەلكىم.
قاقشارسەن ئەپسۇستا كەينىمدىن زار-زار،
مەن باسقان يوللارغا كۆنەلمەي بەلكىم.

باي بولساق بىز بۇندا بىللە بولارمىز،
تەڭ كۈتۈپ ئالارمىز گادايلىقنىمۇ.
سىنىقمى چىلىڭ، گۈلۈم، تەقدىرداشلىقنىڭ،
گاھ ماكان تۇتارمىز قورايلىقنىمۇ.

تەس سېنىڭ بۇ يولدا مەشۇق بولمىقىڭ،
مۇبادا بېلىڭ چىڭ چىگىلمىگەندە.

يار دەيمەن قايسىكۈن مۇشكۈل شەمشىرى —
تەگلەنسە، سەن ئاڭا ئېگىلمىگەندە.

قولۇڭغا يىپ-يىڭنە ئالغايسەن گۈلۈم،
چاپىنى يىرتىقنىڭ دوستىمەن، چۈنكى.
ئەتىكى بەختىنىڭ پىدائىيسى مەن،
ئاچلارنىڭ قاياشى ھەمدە بۈگۈنكى.

*   *

شۆھرەت ئىشىكلىرىدە ساقلىما مېنى،
خۇشامەت سورۇنلىرىدىن ئىزدىمە ھەمدە.
سەن كۈتكەن باغلاردىن چىقماسمەن بەلكىم،
كىم بىلگەي، يانارسەن يىغلاپ ئەلەمدە.

غەزەل

قۇياش، توختا، چاپاي مەنمۇ، سېنىڭ كەينىڭدە قالغۇم يوق،
ماڭا ساپ كۈندۈزۈڭ لازىم، كېچەڭگە كۆرپە سالغۇم يوق.
كېچەڭ-تەھقىق قېرىلىدىقىم، ئۆلۈم ھەم شۇ تۆشەكىڭدە،
ئالاي ئۆلمەس ئۆمۈر بەرسەڭ، ئۆلۈمنى ئەمما ئالغۇم يوق.
سېنىڭ پارچەڭ بولاي مەنمۇ، كۆيەرگە مەڭگۈلۈك چوغ بەر،
چىراغدەك پەرلىسە ئۇنداق، مېنىڭ بىر دەمگە يانغۇم يوق.
سېنىڭدىن ئۆزگە ئىنسانىنى ئۆلەيمەن باشپاناھ تۇتسام،
سېنىڭ خۇلقىڭدا چىققانىنىڭ يەنە كەينىدە ماڭغۇم يوق.
دېگەيمەن ئۇشبۇ ئالەمگە تۆمەن نۇقسان بىلەن كەلدىم،
مېنى ھەرنە دېسەڭ مەيلى، ئۇنىڭدىن قىلچە تانغۇم يوق.
ئىچىڭنى ئوڭشىماي ئوڭلۇق بولۇش تەس دەيدۇ بۇ دۇنيا،
يوقال ئىللەتلىرىم، ئەمدى مېنىڭ تۇزدەك بويالغۇم يوق!
ماڭا ئالەمنى بەرسەڭمۇ: نېسىۋەڭدۇر، قۇچاقلا! دەپ،
قۇياش ئاڭلا، بۇ دۇنيادا سېنىڭ پەيزىڭگە قانغۇم يوق.
ئەجەب بەرمەپتىكەن تەڭرىم جىسمىگە سەنچە خىسلەتنى،
يەنە كەلمەك ئېسىپ بولسا، يەنە قايتا يارالغۇم يوق.
ياشاپ قانغايمۇ بۇ جىسمىم تۆمەنلەپ تۇرسا خام سويىمام،
پىلخەمەك پىشماس پىلەكلەرنى مېنىڭ ئارتۇقچە ياپقۇم يوق.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

سېغىندىم بىر ساڭا قۇت دەپ، تالايىنى ئەگىشىپ ئاخىر، سېنىڭدىن ئۆزگە، چىن پۈتكىن، مېنىڭ ھېچ يەرگە بارغۇم يوق.

لەيىم يۈسۈپ

يەنئەن ئىلھامى

يەنئەن يولى

يولغا چىقتۇق تاڭ سەھەر باۋتاشەنگە تاۋاپقا،
تەبىئەتنى رەڭمۇرەڭ گۈل قاپلىغان ياز كۈنى.
ياپيېشىللىق ئىچىدە خۇددى كۈمۈش يىلاندەك
تولغىنىپ گاھ سوزۇلۇپ ياتار يەنئەن تاشيولى.

ئەگرى - توقاي، ئېگىز - پەس ئىكەن يەنئەن يوللىرى.
گاھى دەسسەپ بۇلۇتنى چوققىلارغا ياماشتۇق.
گاھى تۆۋەن سىيرىلىپ چۈشۈپ تىرەن جىلغىغا
دوپپىلارنى چىڭ بېسىپ تاغ ئۈستىگە قاراشتۇق.

قىيىرشقاندەك ھاۋامۇ شۇ كۈن تولا ئۆزگىرىپ،
گاھى ئاسمان تۇتۇلۇپ ياغدى، يامغۇر شارقىراپ.
گاھ شامالار بۇلۇتنى سۈرۈپ قوغلاپ بىر چەتكە،
كۆز چاقنىتىپ، نۇر چېچىپ كۈلدى قۇياش پارقىراپ.

يەنئەن يولى ئەسلەتتى بىزگە قايتا شۇ كۈنى
ئىنقىلابنىڭ جاپالىق، ئەگرى - توقاي يولىنى.
باۋتاشەنىڭ ئۈستىدە كۆرۈنگەندە بىر مۇنار،
بولدۇق گويا تۇتقاندەك ماۋ جۇشىنىڭ قولىنى.

تاۋاپ

ئۇلۇغ ئاي، ئۇلۇغ كۈنلەر مۇقەددەس جاي   ماۋ جۇشى «ئۇتتۇق»نى سۆزلىگەن زالغا —
كىرگەندە، دىللارغا كەتتى نۇر تاراپ.   يەنئەننى ئىخلاس بىلەن قىلدۇق تاۋاپ.
يەتكەندەك سېزىلدى بېشىمىز كۆككە،   باۋتاشەن مۇنارى بولدى قىبلىگاھ،
يەنئەننىڭ جامىدا ئىچكەندە شاراب.   تەڭداشسىز ھۆرمەت بىلەن تۇردۇق قاراپ.

ماۋ جۇشى، جۇزۇگلى ... تۇرغان گەملەر
ئۆز ئەينى تۇرۇپتۇ ئۇلۇغۋار شۇ تاپ.
داھىيلار شۇ يەردە تۈزۈشۈپ پىلان
يول ئاچقان غەلىبىگە قوشۇلنى باشلاپ.

ئازادلىق قۇياشى ئاشۇ گەمىدىن
بالقىغان، تاراتقان زېمىنگە ئاپتاپ.
شۇ ئاددىي گەمىلەر ئەبەدىلئەبەد
غەلىبىدىن غەلىبىگە قىلىدۇ خىتاب.

ئابلەت ئابدۇللا

تاغ سۈرەتلىرى

كۆك چوققا

ئاستىمدا كۆك چوققىنىڭ ساي - سالاسى،
ئۈستۈمدە قولۇم سوزسام تېگەر ئاسمان.
تاغ - جىرا يېشىل ھايات — كۆك دۇنياسى،
ئۇچماقتا بۈركۈت لەرزان ئاچال* تامان.
تىنچ ۋە گۈزەل ئاۋغۇست سەھەرى بۇ،
يايلاقتا ئاق لەيلىدەك ئاپئاق ئۆيلەر.
قايشانىڭ* سۈزۈك سۈيى كۈمۈشىدۇ،
بورسۇقلار چۆپلەر ئارا يۈگرۈپ يۈرەر.
سۆز ئېيتساڭ بۇ تاغلارغا زەپ ئاڭلايدۇ،
ساداسىز قالماس ھەتتا پىچىرلاشمۇ.
چېكى يوق بوشلۇقتا بىر كۈي تارايدۇ،
تەن يايراپ كىبلەر بەزەن كۆزگە ياشمۇ:
ئاسمان يېشىل، يەر يېشىل،
قارىغاي يېشىل، بەل يېشىل.
ھارمىكىن تاڭ يايلاقتەك،
جانغا راھەت يەر ئېسىل.
شارىلداپ ئايىغىڭغا تاش ئاتىدۇ،
چوققىدىن غايىب بولغان قۇۋ ئارقارلار.
قاراڭغۇ چاتقاللارغا باش ئاتىدۇ،
ئۆندەرەپ ھۆركۈپ كەتكەن ياش ماراللار.
مىڭ مارال* تۇمان ئىچرە كۆز تارتىدۇ،
سۆرىلەر ئاچال تامان تۇمان يەنە.
كۆيەك تېغى* ئۈزرە بۇلۇت ئۇچار ئاستا،
سايىسى كۆك قاپتالنى* قاپلاپ ئەنە.
چۇلغايدۇ قىمىز ھىدى شامىلنى،
ياپراقلار كەڭ يايلاققا سالغان گىلەم،
كۆرمىدىم مەن جەننەتنىڭ رۇخسارىنى،
جەننەتنىڭ ئۆزى مۇشۇ تاغلار، بىلسەڭ.
ماختىساڭ تاغنى ماختا، تاشنى ماختا،
دۇنياغا بار ئۇنىڭدا ئورتاق سادا.
ھەر گىياھ تاغ روھىدىن نەپەس ئېلىپ،
مىننەتسىز نېمەت بېرەر ئادەمزاتقا!

بۇلاق كۈيى

كۆل رەڭ تاشلار ئاستىدىن، ئۇرغۇغان شوخ بۇلاقلار
تاغ تېرىكى، قارىقات — مۇھەببەتنىڭ گۇۋاھى.
تەلەي سىناپ بۇ يەردە ئىزدىدىم توت قۇلاقلار،
تەلەي - بەختىم كاز ئىكەن، كۆرۈنمەس يار نىگاھى.

(*****) جاي ئىسىملىرى.

نەغمە دېگەن نېمە ئۇ، نەغمىسىنى بۇلاقنىڭ
ئوخشاتمايمەن، بۇرادەر ئۆزۈڭ چالغان دۇتارغا.
ئولتۇرغاندا بۇ يەردە تەبىئەتتىن لەززەت ئېپ،
يۈرەك باغرىم تولدۇ گۈپۈلدىگەن ئىپارغا.

شىر - شىر قىلىپ شىرىلداپ خىيالىمنى ئېپ كېتەر
رەڭمۇرەڭ گۈل، تاشلارنىڭ سۆيگەن چېغى يۈزىگە.
پىچىرلىشىپ قۇلاققا يۈرىكىمنى چاك ئېتەر،
نېمە مۇنچە تەم قوشتى، ئۇنىڭ ھەر بىر سۆزىگە.

ھەر خىل تۇياق ئىزلىرى قىزىق سۈرەت بۇ يەردە،
تۇياق دەسسەپ ئەزگەن ئوت كۆتۈرىدۇ ئاستا باش.
قاپتالدىكى سېرىق يول ئەگىم يىلان ئىزىدەك،
سۇ ئالغىلى چۈشىدۇ چاچتەڭگىلىك قەلەمقاش.

سۇسىرىغان قوي - ئۆچكە يۈگرىشىدۇ مەرىشىپ،
زۇمرەت بۇلاق سۈيىگە ئۆزىنى ئۇرۇپ ئالدىراپ،
جىرەن ئاتتا سىڭايان ئولتۇرىدۇ ياش مالچى،
كۆرۈنىدۇ ماللىرى ئاق بۇلۇتتەك پارقىراپ ...

كۆن لەشكىرى پەلەكنىڭ قانلىرىنى ئېقىتىپ،
خوشلاشقاندا ئۆپۈقتىن قايتىپ زېمىن تەكتىگە.
تېنىنىڭ قارا كىيىملىك سېرىكچىسى رەڭمۇرەڭ
مۇنچاقلارنى تاقايدۇ چۈشۈپ بۇلاق كۆكسىگە.

سايە تاشلاپ ئەتراپقا گاھى كېچە ئوغرىسى
پەلەكتىكى قەمەرنى تاشلاپ ئوينار بۇلاققا.
پىچىرلايدۇ سېھىرلىك تىلىدا ئاي شولىسى
كائىناتنىڭ سىرىنى زېمىندىكى قۇلاققا.

بۇلاق زېمىن تەكتىدە يول باسىدۇ ئەسىرلەپ،
ئېلىپ چىقار ئالەمگە ئەك مۇقەددەس ئېيكى كۆي.
شۇڭا ھامان تۇرار ئۇ زېمىننى چىڭ قۇچاقلاپ،
ئاي چۈشكەندە گاھىدا باسار ئۇنى خىيال - ئوي.

شېرىن ۋىسال ئىلكىدە نۇرلىنىدۇ ئاي بۇلاق،
ئادەملەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنىدۇ پەرىزات.

قاراقچىسى سۈيىمىنىڭ ئايرىۋېتەر جۈپلەرنى،
بۇ پىراقتا چىدالماي ئۆيغىنىدۇ تەبىئەت.

شۇڭا رەڭدار چېچەكلەر، يېشىل چىمەن، ياپراقلار
يۇلتۇزلاردەك يانىدۇ زىننىتى بوپ بۇلاقنىڭ.
ئۇچراشقاندا بۇ يەردە تەشنا ئاشىق-مەشۇقلار
شەربىتىنى ئىچىدۇ پەرىشتە بوپ ئۇچماقنىڭ.

ئاي ھۇلىسى بۇلاقتا، زېمىن تۇغقان زۇمرەتتە،
ئاي شولىسى بۇلاقنىڭ مەست قىلىدۇ ئۆزىنى.
جامالىنى نىگارنىڭ كۆرۈش ئۈچۈن سۈكۈتتە،
يەر ئاستىدىن ئۈستىگە يۆتكىگەن ئۇ كۆزىنى.

ھاجى ئەخمەت

تەبىئەتتۇر مېنىڭ داۋامىم

مۇقەددىمە

تەبىئەتتۇر سۆيگۈ ماكانىم،
تەبىئەتتۇر بايلىقىم-كانىم.
مەن ئۇنىڭدىن تۆرەلگەن زەررە،
«تەبىئەتتۇر مېنىڭ ماكانىم...»

تۇپراق

ھاياتلىقنىڭ ھۇل ئىشى بولۇپ،
يارالغانسەن ئالەمگە دەسلەپ.
جۇدۇنلاردا كەتمىدىڭ سولۇپ،
ساڭا مەزمۇت تۇرغاچقا دەسسەپ.

قۇياش

ھىممىتىڭدىن ياشنار ھاياتلىق،
يورۇقلۇقتا تەشنا زېمىندا،
نۇرغا باقسام ئىزدەپ نىجاتلىق،
ئاتەش تەپتىڭ ئاقار قېنىمدا.

ھاۋا

ھايات! ... سەندىن ئالماق بىر نەپەس،
مامات! ... سەندىن قالماق بىر نەپەس.
ياشاش ئىشقى يالقۇنجار دىلدا،
ئالسام سەندىن قايناق بىر نەپەس.

بۇلۇت

ئۇستا رەسسام سىزغان رەسىمدەك،
ئوبرازىڭدا يوق قىلچە ئېيىۋەن.
يالىڭاندا جىسمىمنى ئاتەش،
باش ئۈستۈمدە بولدۇڭ سايىۋەن.

شامال

شامال، ساڭا بولاي ھەمسەپەر،
مەقبۇل تۇتساڭ كەل قېنى، قول بەر.

www.uyghurkitap.com

مەنزىلىڭدىن ئۇزاق نىشانەم،
مېنى توسۇما ...
سۈرئەتتە يول بەر!

يۇلتۇز

سەن چاراقلاپ نۇر تۆككەن كېچە،
مۇھەببەتكە بۆلىنەر ئالەم....
تۈركۈمىڭگە كەتتى قوشۇلۇپ
ئەزگۈ روھىم — جىلۋىگەر غايەم!

يامغۇر

كائىناتنى پاكلار نۇسرىتىڭ،
تېشەر تاشنى قەترەڭ - قۇدرىتىڭ.
خىسلىتىڭدىن ياشىرار ئالەم،
دىلدا ئىلھام قوزغار ھىممىتىڭ.

ئاي

بولساڭمۇ ئۇز، نۇرلۇق - بىغۇبار،
دەيدىكەن ئەل «ئايدىمۇ داغ بار».
ئەسكە چۈشتى ھۆسنىڭگە باقسام،
چېھرى يىلىلىق، مېھرى سوغۇق يار ...

چاقماق

مىسران قىلىچ ئۇرۇپ - ئۆچسەن،
يالماۋۇز تۈن شاھى بويىنىغا.
ئۆلسەم مەيلى چېچىپ زەررە نۇر،
مەنمۇ سەندەك زۇلمەت قويىنىغا.

تاڭ

بوز تورغايلار چۇۋۇ - چۇۋۇلىغان تاڭ،
سېھرىي كۈچكە بايدۇر خاسلىقىڭ.
قۇتلۇق بولسۇن ئەي يېڭى ئەييام،
ئۆتكەن تاڭغا ئوخشىماسلىقىڭ! ...

كېچە

ئاي يورۇتقان ئاق، دىلدار كېچە،
ئاشىق جانلار ئىنتىزار كېچە.
قانات پۇتتۇڭ تەپەككۇرۇمغا،
ئارزۇلارغا ھامىلدار كېچە.

دەريا

توختىماستىن تاغلار ئاشقىنىڭ،
مەنزىلىڭگە يوللار ئاچقىنىڭ.
ئوخشار ئۆمرۈم مۇساپىسىگە ...
ئىلھامىمغا ئوخشار تاشقىنىڭ.

يايلاق

يېشىل يايلاق، باغرىڭنى كېزىپ
تۇيغۇن تايدەك شاشتىم - قۇۋاندىم.
سېھرىڭدە مەن ھوشۇمدىن ئېزىپ،
شوخ بالىلىق دەۋرىگە ياندىم.

تاغ

تاغلار، تاغلار، يۇرتۇمنىڭ تېغى!
ھىممەتلىكسەن — ھاتەمدەك سېخى.
تارتقىنى راست قامىتىم ساڭا،
ئاچمىدى كۆز ئامىتىم تېخى ...

ئورمان

پاك قوينۇڭنى ئاشىيان ئەتسەم،
بىر قۇشۇڭدەك قەدرىڭگە يەتسەم.
سەن كەبى يەپ زەھەر، بېرىپ زەر،
ئەھلى يۇرتنىڭ ھالىغا يەتسەم!

بۇلاق

ھالسىراتتى ھايات مومامنى،
چۆچەك ئېيتماس ئەمدى تونلىرى ...
يالغۇزلۇقتا يار بولدۇڭ ماڭا،
ئاھ، سېھىرلىك بۇلاق كۆيلىرى!

باھار

ھۆرلەردەك ئۆز چىراي ئاچسەن،
تىنىقىڭدىن ئىپار چاچسەن.
جىلۋەڭ نازىلىق بىلەن ئوغرىلاپ،
ھېسلىرىمنى ئېلىپ قاچسەن.

ياز

گۈل پەسلىسەن،
بۈلبۈل پەسلىسەن،
جان لېۋىڭدىن شەربەت شورايدۇ.
ئىلھامىڭدىن كۆيلىرىم دەريا،
«بۈلبۈل مەندىن قوشاق سورايدۇ».

كۈز

باغلىرىڭدىن مېۋە تەرمىكىم —
زەر ھۆسنىڭنى كۆرۈش ئەرمىكىم.
يېتىپ كەپتۇ ئۆمرۈمنىڭ كۈزى،
بۈرچۈم سەندەك مېۋە بەرمىكىم.

قىش

ئاپئاق قارىڭ ئوخشايدۇ ئەجەب،
چاچلىرىمنىڭ رەڭگى — ئېقىغا.
ئىلھامىڭدىن تۇغۇلغان شېئىر،
ئىسپات ئىشقىم قايناقلىقىغا..

خاتىمە

ئاھ، تەبىئەت — جانىجان ئانا!
لىرىكاڭغا يېزىلدى ئىسمىم.
ئاخىر بىر كۈن قايتىمەن ساڭا،
ۋۇجۇدىڭغا قوشۇلار جىسمىم...

گۈلبوستان ئابدۇرېھىم

ئىناقلىق، چىن دوستلۇق ئەلا ھەممىدىن

نۇر ياغار ھەر مىللەت خەلقى چېھرىدىن،
ۋۇجۇدى سۆيۈنگەچ دوستلۇق مېھرىدىن.
يارالدى ئاجايىپ گۈزەل بىر دۇنيا،
ئۆم - ئىناق بولۇشۇپ قىلغان ئەجرىدىن.
شۇڭلاشقا ئىناقلىق ئەلا ھەممىدىن،
ئۇنىڭسىز سۆز ئېچىش قىيىن غەلبىدىن.

ئىناقلىق بېغىدا ئېچىلدى گۈللەر،
گۈللەرنىڭ ھىدىدىن كۈلدى كۆڭۈللەر.
ھاياتقا نۇر بېرەر، رەڭ بېرەر شۇ باغ،
شۇ باغدا تۈرلەر بەختىيار كۈنلەر.
شۇڭلاشقا ئىناقلىق ئەلا ھەممىدىن،
ئۇنىڭسىز سۆز ئېچىش قىيىن غەلبىدىن.

چېلىنىشقا ئاتلاندۇق شىمايلاپ بىلەك،
بەخت، قۇت، سائادەت بىزدىكى تىلەك.
ئىناقلىق بولمىسا كۈلمەس ئەتىمىز،
ئەنگۈشتەر يوق بىزگە بۇنىڭدىن بۆلەك.
شۇڭلاشقا ئىناقلىق ئەلا ھەممىدىن،
ئۇنىڭسىز سۆز ئېچىش قىيىن غەلبىدىن.

ئىناقلىق قىممەتلىك بىز ئۈچۈن ھامان،
ئۇ بىلەن گۈللەيمىز - ياشنايمىز ھامان.
دىلداش بىز، سىرداش بىز ئۆزئارا مەڭگۇ،
ياشنايدۇ تېخىمۇ بەختىيار زامان.
شۇڭلاشقا ئىناقلىق ئەلا ھەممىدىن،
ئۇنىڭسىز سۆز ئېچىش قىيىن غەلبىدىن.

رۇسۇل ئىمىن

يول تاپشىنگسىزنىڭ ئاستىدا

(هېكايە)

ھەر قېتىم ئەسەر يېزىش ئۈچۈن ئولتۇرغىنىمدا ئەڭ ئالدى بىلەن يېزىقچىلىق شىرەسىنىڭ تارتمىسىدىن قاتتىق مۇقاۋىلىق خاتىرە دەپتەرنى ئالىمەن-دە، ئۇنىڭ بىرىنچى بېتىگە يېزىلغان بىر جۈملە خەتكە خېلى ئۇزاق قارايمەن. ئۇندىن كېيىن ئىلھام پەرىسىنىڭ مەدەت بېرىشى بىلەن تەپەككۇر ئاسمىنىدا ئەركىن پەرۋاز قىلىشقا باشلايمەن. قەلىمىم ئاپئاق قەغەز ئۈستىدە يورغىلىغىنىچە مېڭەم يەتكۈزگەن «ئۈچۈر» لارنى خاتىرىلەيدۇ.

ھېسابلاپ باقسام قولۇمغا قەلەم ئېلىپ رەسمىي يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا باشلىغىنىمغا ئون يىل بوپتۇ. مۇشۇ ئون يىل مابەينىدە مەندە خېلى چوڭ ئۆزگىرىشلەر بولدى. مەن «كەسپىي يازغۇچى» دېگەن شەرەپلىك ئۇنۋانغا ئېرىشتىم، ئىككىن كىرىمىنىڭ تىكىنىدەك يېرىك ۋە قويۇق چاچلىرىم شالاڭلاپ پىلىكتەك يۇمشاپ كەتتى. بۈركۈتنىڭ كۆزىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرىم ئاجىزلاپ، ئۇششاق قورۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالدى، لېكىن يېزىقچىلىق شىرەسىنىڭ تارتمىسىدىكى ھېلىقى خاتىرىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ بىرىنچى بېتىگە يېزىلغان خەتكە قاراش ئادىتىم ئۆزگەرمىدى. چۈنكى خاتىرىدىكى ئاددىي لېكىن مەنىسى ئىنتايىن چوڭقۇر بولغان ھېلىقى بىر جۈملە خەت ماڭا «كەسپىي يازغۇچى» دېگەن ئۇنۋاننى ئاتا قىلغان.

ئالىي مەكتەپنىڭ بەشىنچى يىلىلىقىدا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم ئىدى. ئۆزۈم كىتابخۇمار بولغاچقا، تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەپ بولۇپلا كۇتۇپخانىغا باراتتىم.

بىركۈنى كۇتۇپخانىدا بىر ئەدەبىي ژۇرنالنىڭ ئاخىرىغا بېرىلگەن «ژۇرنال ئارقىلىق ئوقۇتۇش كۇرسىغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئېلانى» نى كۆرۈپ قالدىم-دە، ئۇنىڭغا بىردىنلا قىزىقىپ قالدىم. چۈنكى شۇ چاغلاردا مەنمۇ «قارغا قاق ئېتىدۇ، ئۆز ئىكۈمىنى شاد ئېتىدۇ» دېگەندەك ئانچە-مۇنچە بىر نەرسىلەرنى يېزىپ قەلبىمنىڭ چاقانلىرىنى قاندۇراتتىم. لېكىن مەلدە يازغان نەرسىلىرىمنى مەتبۇئاتلارغا ئەۋەتكۈدەك جۈرئەت يوق ئىدى. ئېلاندا كۆرسىتىلار ئەۋەتكەن ئەسەرلەرنى مەخسۇس مۇئەللىملەر كۆرىدۇ،

ژۇرنالنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن بولغان ئەسەرلەر
ژۇرنالدا ئېلان قىلىنىدۇ، تەلەپكە ئۇيغۇن
بولمىغان ئەسەرلەرگە مۇئەللىپلەرگە كونكرېت
پىكىر يېزىپ قايتۇرۇپ بېرىدۇ، دېيىلگە-
نىدى، بۇ ئېلاننى كۆرگەندىن كېيىن مەن-
دە بىردىنلا ئۈمىد ۋە غەيرەت پەيدا بول-
دى. لېكىن ئېلاننىڭ ئەڭ ئاستىنقى قىس-
مىدىكى ئوقۇش ھەققىنى كۆرۈپ يەلى چې-
قىپ كەتكەن توپتەك لاسىدە بولۇپ قال-
دىم. ئوقۇش ھەققى كۆپمۇ ئەمەس، پەقەت
50 يۈەن ئىدى. لېكىن بىر ھەپتە بۇرۇن
ئۆيدىن كەلگەن پۇلغا تاماق بېلەتى ۋە كې-
يىم سېتىۋالغانىدىم. يېنىمدا ئىنتايىن
ئازلا پۇل قالغانىدى. بىرەر ساۋاقدى-
شىمدىن قەرز ئېلىپ تۇرايمۇ يا دەپ ئويلى-
دىم. لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئوخشاشلا
نامرات ئوقۇغۇچى بولغاچقا، ئۇلاردىمۇ ئون-
چىلىك پۇلنىڭ بولۇشى ناتايىن ئىدى. كۇ-
تۇپخانىغا ئىنتايىن خۇشال كىرگەنىدىم،
مانا ئەمدى بېشىمنى ساڭگىلىتىپ، غەمكىن
ھالدا قايتىپ چىقتىم.

ياتاققا قاراپ كېتىۋاتقاندىمۇ خىيا-
لىمدىن ئاشۇ 50 يۈەن نېرى كەتمىدى.
ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئالدىدىكى ھوپپىدە
ئېچىلىپ تۇرغان قىزىلگۈللەرمۇ كۆڭلۈمگە
تەسكىن بېرەلمىدى. خامۇش ھالدا ياتاققا
كىردىم-دە، ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلاپ،
ئاچچىق موخۇركىنى كۆچەپ شوراشقا باش-
لىدىم. بىر تەرەپتىن ئۆزۈمنىڭ بەدخەجلى-
كىمگە، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ ژۇرنالنى بىر
ھەپتە ئىلگىرى كۆرمىگىنىمگە ئۆكۈندۈم.
ئاشۇ پەيتتە ئىشىك ئېچىلىپ، ساۋاقدىشىم
لى چاڭ كىرىپ كەلدى.

— ۋاي-ۋوي، ياتاقنىڭ ئىچىنى ئىس-
قا تۇشقۇزۇۋېتىپسەنغۇ، — دېدى ئۇ ئۆزدۈ-
لۈمدا ئولتۇرۇپ.

لى چاڭ خەنزۇ بولۇپ، شارائىت تۇ-
پەيلىدىن باشلانغۇچ مەكتەپتىن تاكى تو-
لۇق ئوتتۇرىغىچە قازاق مەكتىپىدە ئوقۇغان،
ئۇيغۇر تىلىنى بولسا تولۇق كېيىن ئۆگىنى-
ۋالغانىدى. ئۇ ئوتتۇرا بوي، سەل سېمىز-
رەك بولۇپ، يۈزلىرى خۇددى قازاق قىزلى-
رىنىڭكىدەك قىزىل ئىدى. مىجەزى خۇش
خۇي بولۇپ، دائىم كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى.

— غەيرەت، نېمە بولدى ھوي ساڭا؟
ئوتتۇرۇۋەتكەن قىمارۋازدەك قاپاقلىرىڭ
ساڭگىلاپ، چىرايىڭ بۆلەكچىلا بولۇپ كې-
تىپتىغۇ، — دېدى ئۇ شالاڭ قاشلىرىنى ئۇچۇ-
رۇپ، — ئاغرىپ قالمىغانسەن؟

مەن بېشىمنى چايقىدىم.

— پۇلۇڭ تۈگىدىما؟ بىر ھەپتە بۇ-
رۇنلا پۇل كەلگەندەك قىلىۋىدى. ئېيتىۋەس-
تا ئوغرىغا بەردىڭمۇ يا؟

مەن ئۇنىڭغا ھەققىي ئىشنى دېمەك-
چى بولدۇم. لېكىن، تۈنۈگۈن ئەتىگەندە
ئۇنىڭ بىلەن ئازراق قىزىرىشىپ قالغانىدىم.
شۇڭا ئۈنچىقماي تۇرۇۋەردىم.

— ھەقاچان پۇلۇڭنى ئوغرىغا بېرىپ
قويغان ئوخشايسەن. مە، ماۋۇ 50 كويىنى
ئال، تاماق بېلەتى ئالارسەن. بۈگۈن دا-
دام ئۈرۈمچىگە يېنىمغا كەلگەنىكەن، چۈش-
تە ياتاققا كېلىپ كەتتى. مەندىن ئەنسىرىمىسەڭ-
مۇ بولىدۇ، — ئۇ ئون يۈەنلىك پۇلدىن بەشنى
قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ياتاقتىن چىقىپ
كەتتى.

مەن پۇلنى سىقىمدىغىنىمچە ئويلىنىش-
قا باشلىدىم: ئالغىنىم توغرىمۇ ياكى قاي-
تۇرۇۋېتەيمۇ؟ ئەگەر پۇلنى قايتۇرۇۋەتسەم
كىرۇستا ئوقۇش ئارزۇيۇم سۇ يۈزىدىكى كۆ-
پۈكتەك غايىب بولىدۇ، قايتۇرمىسام

www.uyghurkitap.com

ئارزۇيىمغا يېتىمەن. لېكىن، لى چاڭغىمۇ پۇل لازىمغۇ. قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى بۇ پۇلنى ئىشلىتىشنى قارار قىلدىم. شۇنداق قىلىپ مەن شۇ كۈنىلا تەھرىر بۆلۈمىگە بېرىپ كۇرسقا ئۆزۈمنى تىزىملاتتىم ۋە بۇرۇن يېزىپ قويغان ئىككى پارچە ھېكايەمنى ئۇلارغا تاپشۇردۇم.

ئارىدىن ئىككى ئايچە ۋاقىت ئۆتتى. بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن سىنىپتا تاپشۇرۇق ئىشلەپ ئولتۇراتتىم. سىنىپىمىزنىڭ تۇرمۇش ھەيئىتى ئۇزۇنچاق بىر كونۋېرتنى ئالدىمغا قويدى. كونۋېرتنى يىرتىۋىدىم، ئىچىدىن بىر پارچە ژۇرنال چىقتى. ژۇرنالنىڭ مۇندەرىجىسىنى كۆرۈۋېتىپ يۈرەكلىرىم ئويناپ كەتتى. ژۇرنالغا مېنىڭ ئەسىرىم بېسىلغانىدى. خۇشاللىقىمدىن سەكرىۋېتەيلا دەپ قالدىم. ژۇرنال تۇتقان قوللىرىم تىترەيتتى. ئۆزۈمنى سەل بېسىۋالدىم-دە، ئالدى بىلەن ئەسىرىم بېسىلغان بەتنىلا ئاچتىم. پۈتۈنلەي تونۇش قۇرلار، لېكىن شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ئوقۇغانلىرىم كاللامغا چۈشمەيتتى.

— ۋۇي، سىزنىڭ ئىسمىڭىز تۇرىدىغۇ، ھېكايە يازغانمىدىڭىز، مۇنداق ھۈنىرىڭىزمۇ بار دەڭ! يازغۇچى ئەپەندى.

مەن شۇندىلا ئېسىمگە كەلدىم. يېنىمدا ساۋاقدىشىم گۈلبوستان ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپتۇ.

سىنىپتا ئۇنىڭغا يېقىن ئوغۇل-قىز ساۋاقداشلىرىم تاپشۇرۇق ئىشلەپ ئولتۇراتتى. ئۇلار گۈلبوستاننىڭ كۈمۈش قوڭغۇراقتەك جاراڭلىق ئاۋازىنى ئاڭلاپ ھەممىسى دۈررىدە كېلىپ مېنى ئورىۋېلىشتى ۋە تۇشمۇ-تۇشتىن چاقچاق ۋە رىغبەتلەندۈرۈش سۆزلىرىنى ياغدۇرۇۋېتىشتى.

— ئەسلىدە مۇنداقكەن-دە، كۈندە دېگۈدەك بىر نېمىلەرنى يېزىۋاتقىنىڭىزغا قاراپ بىز تېخى سىزنى بىرەر قىزغا سالام خەت يېزىپ قەلبىڭىزنى چۈشەندۈرۈۋاتقان ئوخشايدۇ دەپتىكەنمىز.

— ھەممىمىز بوغالتىرلا بولىمىز مىكىن دېسەك، ئارىمىزدىن يازغۇچىمۇ چىقىپ قالغۇدەك...

مەن خۇددى بىر توپ يات قىزلار ئارىسىدا قېلىپ، دەيدىغان گېپىنى تاپالماي كۈلكىگە قالغان يىگىتتەك ھودۇقۇپ كەتتىم. بىردەم پېشانەمدىكى تەرلەرنى سۈرتەتتىم، بىردەم چاپىنىمنىڭ پېشىنى مىجىيتتىم. كاللامغا تۇيۇقسىز بىر ئىش كېلىپ ساۋاقداشلىرىمغا بىر-بىرلەپ قاراپ چىقتىم. مەن ئىزدىگەن كىشىنى ساۋاقداشلارنىڭ ئارىسىدىن تاپالمىدىم.

— لى چاڭ قېنى؟

— ھېكايە يازىمەن دەپ ئېسىڭنى يوقاتقان ئوخشايسەن، لى چاڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدىغۇ.

قاتتىق ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكىمدىن لى چاڭنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغانلىقى ئېسىمدىن چىقىپ كەتكەنىكەن. ئەمدى پۈتۈنلەي ئېسىمگە كەلدىم. لى چاڭ ئاغرىپ قالغان كۈنى بىرنەچچە ساۋاقداشلار ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ ياتاققا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانىدۇق. مەن بىردىنلا ئۇنى يوقلاپ بېرىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلدىم. بالىلار ژۇرنالنى كۆرۈش بىلەن ئاۋارە ئىدى. مەن سىنىپتىن ئاستىلا چىقىپ دوختۇرخانىغا قاراپ ماڭدىم.

مەن ياتاققا كىرگەن چېغىمدا، لى چاڭ كارىۋاتتا بىر ژۇرنالنى كۆرۈپ ئول-

تۇرغانىكەن.

— ھە، كەل، يازغۇچى ئەپەندى، ياخ-
شىمۇسەن؟ — دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپ.

قولۇمدىكى مېۋە قاچىلانغان سومكى-
نى تومپۇچكا ئۈستىگە قويۇپ، ئۇنىڭ بى-
لەن سالاملاشتىم.

— مۇبارەك بولسۇن، ھېكايىڭىز ژۇر-
نالغا چىقىپتۇ. ئۆزۈڭ جىمغۇر بولغىنىڭ
بىلەن قولۇڭدىن خېلى ئىش كېلىدىكەن
جۇمۇ سېنىڭ، — ئۇ شۇنداق دېگەچ قولىدى-
كى ژۇرنالنى ماڭا كۆرسەتتى. ئۇ مېنىڭ
ھېكايەم بېسىلغان ژۇرنال ئىدى، — يېتى-
ۋېرىپ زېرىكىپ كېتىپ دوختۇرخانىنىڭ ئال-
دىدىكى بوتكىدىن بۇنى سېتىۋالغانىدىم.
قارىسام سېنىڭ ھېكايەڭ بېسىلىپتۇ. ماڭا
بەكلا ياردى. بۇنى سېنىڭ يازغانلىقىڭغا
ئىشەنمەيلا قالدىم، — دېدى ۋە ئاخىرى-
دا، — داۋاملىق يېزىپ تۇرغىن. كەلگۈ-
سىدە داڭلىق يازغۇچى بولۇپ قالامسەن
تېخى، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ مېنى
ئىلھاملاندۇرۇپ.

بىر ھەپتىدىن كېيىن لى جاڭ دوخ-
تۇرخانىدىن چىقتى. ساۋاقداشلاردىن بىر-
نەچچىمىز ئۇنىڭ دوختۇرخانىدىن چىقىش
رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىپ بولۇپ، ئۇنىڭ
نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇۋاتقىنىمىز-
دا، لى جاڭ ياستۇقنىڭ ئاستىدىن قاتتىق
مۇقاۋىلىق بىر خاتىرە دەپتەرنى ئالدى
ۋە ماڭا سۇنۇپ تۇرۇپ:

— ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۆز
خىزمىتىڭنى ياخشى ئىشلەش بىلەن بىرگە
يېزىقچىلىقنىمۇ قەتئىي داۋاملاشتۇرۇشىڭنى
ئۈمىد قىلىمەن. مېنىڭ بۇ ئەرزىمەس سوۋ-
غامنى قوبۇل قىلارسەن، — دېدى.

مەن رەھمەت ئېيتىپ خاتىرىنى ئال-
دىم. ئۇنىڭ بىرىنچى بېتىگە «يول تاپىنى-
ڭىزنىڭ ئاستىدا» دېگەن خەتلەر يېزىلغا-
نىدى. ئۇنىڭغا يېزىقچىلىقنى قەتئىي دا-
ۋاملاشتۇرىدىغانلىقىم ھەققىدە ۋەدە بەردىم.

ھازىر ئويلاپ باقسام، شۇ چاغلاردا
خاتىرىدىكى ھېلىقى خەتنىڭ مەنىسىنى تا-
زا ياخشى چۈشىنىپ كېتەلمىگەنىكەنمەن.
خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن يېزىقچىلىق ئىشلى-
رىم يېرىم يىلدەك ئۈزۈلۈپ قالدى. بىر كۈنى
كىتابلىرىمنى رەتلەۋېتىپ ھېلىقى خاتىرىنى
ئۇچرىتىپ قالدىم. «يول تاپىنىڭىزنىڭ ئاس-
تىدا» دېگەن جۈملە مېنى مەسخىرە قىلىۋ-
اتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى. نەچچە ۋاق-
تىن بېرى تاپىنىم ئاستىدىكى يولدىمۇ تا-
زۇك ماڭالمىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. بىر
دىنىلا خىجىللىق تۇيغۇسى كۆرۈنمەس تور-
دەك پۈتۈن بەدىنىمنى ئورىۋالدى. شۇ
كۈندىن باشلاپ باشقىدىنلا يېزىقچىلىققا
كىرىشىپ كەتتىم. ئۇنىڭ بەدىلىگە «كەسپىي
يازغۇچى» دېگەن ئۇنۋانىغا ئېرىشتىم. «يول
تاپىنىڭىزنىڭ ئاستىدا» دېگەن بۇ جۈملىنى
ھەر قېتىم كۆرگەن چېغىمدا ئاجايىپ بىر
خىل كۈچ مېنى توختىماي يېزىشقا، ئىجاد
قىلىشقا ئۈندەيدۇ.

شۇنداق، دوستۇم، يول تاپىنىڭىزنىڭ
ئاستىدا. ئىشلىرىڭىزنىڭ روناق تېپىش-
تاپماسلىقى سىزنىڭ شۇ يولدا قانداق ما-
ڭىدىغانلىقىڭىزغا باغلىق.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

ئۆمەر غىياس

سەھەردىكى لەتىپە

(ھېكايە)

ئادىتىم بويىچە سەھەر ئورنۇمدىن تۇرۇپ دەرۋازا ئالدىغا چىقتىم - دە، چوڭ كوچىنىڭ بويىدا ساپ ھاۋادىن ھۇزۇرلانغاچ گىمناستىكا ئويناشقا باشلىدىم. سېنتەبىرنىڭ سالقىن تاڭ شامىلى ئادەمگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى. شۇ ئەسنادا شەھەرنىڭ جەنۇبىدىن — مېۋە - چېۋە بازىرى تەرەپتىن قىرىق بەش ياشلار چامىسىدىكى بىر ئۇيغۇر باققال «ئۈزۈم ساتىمەن، ئۈزۈم» دېگىنىچە بىر ھارۋا ئۈزۈمنى ئىتتىرگەن پېتى كەلدى. ئۇ مېنىڭ ئۇدۇلۇمغا كەلگەندە كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ساقچى فورمىسىدىكى بەستلىك بىر خەنزۇ يىگىتى ئۇنى توختاتتى:

— يولداش، ئۈزۈمنى قانداق ساتىسىز؟ — دېدى ئۇ ھارۋىدىكى يالتىراپ تۇرغان ئۈزۈملەرگە قىزىقسىنىش نەزەرى بىلەن قاراپ.

— كىلوسى ئىككى يېرىم كوي، — دېدى باققال خەنزۇچىنى بۇزۇپىراق تەلەپپۇز قىلىپ، ئاندىن ئۇ دەررۇ بىر تال ئۈزۈمنى ئېلىپ «تېتىپ بېقىڭ» دەپ يىگىتكە سۇندى.

— ۋاي - ۋوي، نېمىدېگەن تاتلىق ئۈزۈم بۇ، — دېدى يىگىت ئۈزۈمنى ماختاپ، — مەن شىنجاڭ ئۈزۈمىنىڭ داڭقىنى كۆپ ئاڭلىغان، ئەمما يەپ باقمىغان، ھەقىقەتەن قالتىس پەيزىكەن. ماڭا ئىككى كىلو جىڭلاپ بېرىڭ.

مەن ئۇنىڭ يۇرتىمىزنىڭ ئۈزۈمىنى ناھايىتى سەممىي ماختىغانلىقىغا قىزىقىپ، ئىختىيارسىزلا ئۇلارغا يېقىنلاشتىم.

باققال ئىككى كىلو ئۈزۈمنى جىڭلاپ يىگىتكە سۇندى. يىگىت ئۈزۈمنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن ئون كويلۇق پۇلدىن بىرنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. باققال پۇلنى قولىغا ئېلىپ خۇددى باللار يەرگە ئۇرۇپ ئوينايدىغان ئۇچ بۇرجەكلىك قەغەزنى ئويىنىغاندەك يەرگە ئاتتى - دە: «ئوقتىمىنى ئېقىن سۇدەك ئاقتۇرغايسەن خۇدايىم» دېگىنىچە پۇلنى ئىككى - ئۈچىنى دەسسىۋەتتى. بۇنى كۆرۈپ ھېلىقى يىگىتنىڭ چىرايى بىردىنلا ئۆڭۈپ كەتتى:

— نېمە قىلماقچىسەن، ئادەمنى كۆزگە ئىلمىغاندەك، پۇلۇمنى دەسسىگىنىڭ نېمىسى؟ — دېدى يىگىت باققالغا گۈلەيگەن ھالدا دەرغەزەپ بولۇپ، — مەن گۇاڭجۇ، شاڭخەيلەردىمۇ سەنلەرنىڭ كىشىلەرگە يولسىزلىق قىلغىنىڭلارنى كۆرەتتىم. كىشىلەر سەنلەرنى ھاماقەت دەپ بىكار دېمەپتىكەن...

ئۇنىڭ ئاخىرقى ئىككى جۈملە سۆزىنى ئاڭلاپ ئاچچىقىم كەلدى - يۇ، لېكىن ئۆزۈمنى قاتتىق بېسىۋالدىم. چۈنكى مەندەك بىر ھۆكۈمەت كادىرى بۇنچىلىك ئىشلاردا ئۆزۈمنى بېسىۋېلىشنى بىلمىسەم قانداقمۇ خىزمەت ئىشلىيەلەيمەن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى

قانداقمۇ مۇستەھكەملىيەلەيمەن! لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈم غەش بولدى. ئۇنىڭ بايىقى بەستلىك قامىتى ئەمدى كۆزۈمگە باشقىچىلا كۆرۈنۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىككى ئېغىز ھەق گەپ قىلىپ قوياي دەپ ئەمدىلا ئاغزىمنى ئېچىشىمغا بىرىنىڭ يېقىملىق ئاۋازى گېپىمنى ئۈزۈپ قويدى.

— ئۇكام، گېپىڭىز ئورۇنلۇق بولمىدى، ئۆزىڭىزنى سەل بېسىۋېلىڭ،— دېدى بۇ يەرگە قاچاندۇر پەيدا بولۇپ قالغان 60 ياشلار چامىسىدىكى مويسىپىت سۆپەت بىر خەنزۇ يولداش.

— قارىماسىز تاغا، بۇ ئادەم قولۇمدىن پۇلنى ئېلىپلا يەرگە دەسسەپ مېنى ئانىي تېپىۋاتىدۇ. ئۆزۈمگە چىدىمىغان ئادەم ئۆزۈم ساتىمەن دېگۈچە ئىشنى قىلسا بولمامدۇ!

مويسىپىت بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كەتتى - دە، ئۇنىڭدىن سورىدى:

— گېپىڭىزدىن قارىغاندا ئۆزىڭىز شىنجاڭلىق ئەمەس ئوخشىمامسىز؟

— شۇنداق، مەن جېجىڭ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ ساقچىسى. ئۈرۈمچىگە زىيارەتكە خىزمەت بىلەن تېخى تۈنۈگۈن كەچتىلا كەلگەنىدىم.

— ئۇنداقتا ئۈرۈمچىگە ئىلگىرى كەپ باقماپتىكەنسىز - دە؟

— شۇنداق، كەپ باقمىغان.

— ئوقۇشماسلىق، ھەقىقەتەن ئوقۇشماسلىق. ئۇكام، مەن سىزگە ئېيتسام، سىزنىڭ ھازىرقى گېپىڭىز پەقەتلا ئورۇنلۇق بولمىدى. مېنىڭمۇ ئاتا - بوۋىلىرىم ئىچكىرىدىن، مەن شىنجاڭدا چوڭ بولغان. شۇڭا ئۇيغۇرلارنى خېلى پىششىق چۈشىنىمەن. ئۇيغۇرلار تولىمۇ ئاق كۆڭۈل، ئوبدان خەق. ئۈرۈمچىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا شەھىرىمىزنى يەرلىك مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىنلەۋاتقان بىردىنبىر خەلق مۇشۇ ئۇيغۇرلار. ئىشەنمىسىڭىز يەرلىك مېۋە - چېۋە، سەي - كۆكتاتلارنى، گۆش ۋە مال - چارۋىلارنى توپ سېتىش بازىرىغا بېرىپ بېقىڭ. كۆپىنچىسى ئۇيغۇرلار. سىزنىڭ ئۇلارنى ھاماقەت دېگىنىڭىز پەقەت قاملاشمىدى. بۇ كىشىنىڭ پۇلنى يەرگە تاشلاپ دەسسىشى سىزنى بوزەك ئەتكەنلىكى ئەمەس، بەلكى بۇ بىر ئادەت. ئۇلار ھەركۈنى تۇنجى قېتىم سودا قىلغاندا شۇنداق قىلىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ شۇ كۈنلۈك سودىسىنىڭ پايدا كەلتۈرۈشى ئۈچۈن خۇداغا ئىلتىجا قىلغانلىقى.

— نېمە، نېمە دېدىڭىز! — يىگىتنىڭ چىرايى ۋىللىدە قىزاردى،— مەن... مەن تېخى... —ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمىدى.

— ھېچقىسى يوق ئۇكام،— دېدى مويسىپىت كىشى يىگىتنىڭ دولىسىغا يېنىككىنە ئۇرۇپ قويۇپ،—چۈشەنگەن بولسىڭىزلا بولدى. مېنىڭچە بۇنداق ئوقۇشماسلىقلار كۆپىنچە ئۆزئارا چۈشىنىشمەسلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ.

— ئاكا، مەن سىزگە ئورۇنسىزلا ئاچچىقلاپتىمەن، مېنى كەچۈرۈڭ،— دېدى يىگىت باققالغا قاراپ،— مەن خاتا قىپتىمەن.

— ھېچقىسى يوق،— دېدى باققالمۇ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ ۋە ئاشقان پۇلنى ساناپ يىگىتكە قايتۇرۇۋېتىپ، ھارۋىسىنى ئىتتىرگىنىچە كېتىپ قالدى.

سەھەردىكى لەتىپىمۇ شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشتى. لېكىن مېنىڭ قەلبىمدە تەسۋىرلەپ بولمايدىغان بىر خىل ھاياجان پەيدا بولدى. بۇ ھاياجان مېنى بىردىنلا سەگەكلەشتۈردى. مەن ھېلىقى مويسىپىت خەنزۇ يولداشنى ئىزدەپ ئەتراپقا قارىدىم. ئۇ خېلى يىراقلاپ كەتكەنىدى.

ئۇ توغرا ئېيتىدۇ، ئۆزئارا چۈشىنىش بولغاندىلا ئىتتىپاقلىق بولىدۇ، دېدىم ئىچىمدە.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەختەم ئۆمەر

ئاللىق رىۋايىتى

(ئەدەبىي ئاخبارات)

تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ئاشۇ بىرى قېرىپ يىقىلسا يىلتىزىدىن مىڭى كۆكلەپ چىقىدىغان چىدامىلىق، باتۇر، سەۋ-رىچان توغراقلار بويسۇندۇرغان. ئاشۇ قاغ-جىراپ ياتقان، مېھرىسىز جۇۋاندەك چەكسىز قۇمنىڭ باغرىنى ئېرىتىپ، ئۆزىگە يەر قىلغىنى ئاشۇ مۆجىزىگە ئىگە توغراق ئىدى. مانا شۇ توغراقلار قۇملۇقتا مەھكەم يىلتىز تارتىپ بۇ جەزىرىدە ھاياتلىقنى ئاپىرىدە قىلدى.

مەكىتنىڭ شىمالىدا «تۆمەنتال» دەپ ئاتىلىدىغان، ۋۇجۇدىغا توغراق روھى سىڭ-گەن، مەردانە ئادەملەر ياشايدىغان بىر يۇرت بار. بۇ يۇرتنىڭ «تۆمەنتال» دەپ ئاتىلى-شىمۇ ئۇنىڭ چەكسىز توغراقلىققا قوشنا بولۇشىدىن ئىدى.

گىرەلىشىپ ئۆسكەن قويۇق توغراقزارلار ئاجايىپ سۈرلۈك ھەم سىرلىق بولۇپ، ئادەم كۈندۈزى يالغۇز كىرىپ قالسا قورققۇسى كېلىدىغان دەرىجىدە ئىدى. دولانلىقلار ئاشۇ توغراقزارنى چۆرىدەپ ماكان تۇتتى. شۇ-نىڭ بىلەن بۇ يۇرت «تۆمەنتال» دەپ ئاتالدى.

بۇ يۇرتتىكىلەرنىڭ بىلىشىچە دەل-دەرەخ ئىچىدە توغراق ھەممىدىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرەتتى، ئۇلار توغراقنىڭ قوۋزاق-

شاخلىرىغا، يىلتىزىدىن ئۈنگەن بالىچاق
توغراقلارنىڭ سانىغا قاراپ توغراقنىڭ يې-
شىنى بىلىۋېلىپ، ئۈچيۈز ياشتىن ئاشقان
توغراقنىڭ تۈۋىنى كولاپ ئوق يىلتىزىغا
پالتا ئۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ئېتىلىپ چىققان
سۈت رەڭ چۈچۈمەل مۇزدەك سۈيىنى ئىچ-
ۋالدۇ. ئۇلارنىڭ تەبىرىچە بۇنى ئىچكەن
ئادەمنىڭ بالىسى كۆپ بولىدۇ، تاپقان بالى-
لىرى باتۇر، چىدامىلىق، قورقۇمسىز بولىدۇ،
كېسەل بولمايدۇ. بۇنىڭ سىر - ھېكمىتىنى
ھازىرقى زامانىۋى ئىلىم - پەن بايقىدىمۇ-
يوق، بىلگىلى بولمايدۇ. بۇ يەردە ئاشۇن-
داق ئەقىدە بار. بۇ ئەقىدە بۇ يەردە يا-
شاۋاتقان ئادەملەرنىڭ ھاياتى ئارقىلىق ئىس-
پاتلانغان. شۇڭا بۇ يۇرتنىڭ ئادەملىرى
توغراقتەك يوغان، كۈچلۈك، جاپاغا چىدام-
لىق، بالىلىرى كۆپ، بۇ يۇرتتا يۈز ياشتىن
ئاشقان بوۋاي - مومايلار گۈرسۈلدەپ دەس-
سەپ ئەمگەك قىلىدۇ، مەشرەپ ئوينايدۇ.
ئادەتتە چاچ - ساقاللىرى تۇزۇك ئاقارمىغان،
چىشلىرى مىختەك، چىرايى نۇرلۇق كىشى-
لەرنى باشقىلار «قېرى توغراقنىڭ سۈيىنى
ئىچىۋالغانىكەن» دېيىشىدۇ. بۇ راست ئاشۇ
توغراقنىڭ خاسىيىتىمۇ ياكى بىلشقىمۇ؟ لې-
كىن قاغجىرىغان قۇم چوققىسىدا مەغرۇر
ياشىرىپ تۇرغان توغراققا قاراپ، ئاتا - بو-
ۋىلىرىمىز توغراقتىكى بۇ سىرلىق ھېكمەتنى
خاتا بايقىمىغان دەپ ئويلاپ قالىدۇ كىشى.
توغراق سۈيىنى ئىچىۋالدىغان ئىشلار ھا-
زىرمۇ ئاشۇ توغراق بىلەن بىللە ياشاۋاتقان
خەلق ئارىسىدا داۋاملىشىۋېتىپتۇ.

مەن يېقىندا يېشى يەتمىشتىن ئاشقان
ئىككى بوۋاينى كۆرۈپ، دۇنيانىڭ سىر - ھېك-
مەتلىرىنىڭ بىزدەك گۆدەك بىلەرمەنلەرنى
ئەخمەق قىلىۋاتقانلىقىغا ئىشەندىم. ئۇلارنىڭ
تىيەمىش ئىككى ياشلىق بىرى ئالدىمىزدىكى
ئاي ئىچىدە يېگىرمە بىر ياشلىق بىر جۇۋان
بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى دەپ مېنى
تېخى تويغا ئېيتتى. مەن بوۋاينى چاقچاق
قىلىۋاتسا كېرەك دەپ كۈلسەم، ئەتراپتىكى-
لەر بۇ ئىشنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلىدى.
يەنە بىرى يەتمىشتىن ئاشتىم دەيدۇ، چاچ-
ساقلىدا ئاق يوق، چىشلىرى مىختەك. ئۇ-
نىڭ شوخلۇقى ئالدىدا ئۆزۈمنى قېرىنىپ
ئۆلۈۋاتقان مۇردىغا ئوخشاتتىم. ئۇ مەشرەپ
ئۇسۇلى ئويناپ ئاخىرى مېنى يېڭىپ، يۆ-
لەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدى.

ئۆز كېپىمىزگە كېلەيلى. ئاشۇ توغراق
ئورمانلىقى—تەكلىماكاننى بويسۇندۇرۇپ، ھا-
ياتلىققا خەۋپ تۇغدۇرۇۋاتقان قۇم دېڭىزى-
نى توسىغۇچى پالۋان، كائىناتتىكى جانلىق-
لارنىڭ باياشات ماكانى بولغان بۇ جاي
ئەسىرىمىزنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە پولات
تاۋلاش يىللىرىدا پۈتۈنلەي ئۆرتىلىپ،
يېرىم يىل ئىچىدىلا كۆيۈپ تۈگەپ، كۆرۈم-
سىز قۇم چوققىلىرى مەغرۇر چوقچىيىپ
چىقتى. مەھەللە خۇددى يالىڭاچ قالغان
ئادەمدەك، دۇغدىيىپ چىقىپلا قالدى. يۇرت
ئادەملىرى ئەسىرلەپ ئۆزلىرى ئاپىرىدە قىل-
غان يۇرت ئاتىسىنى — شۇنچە سەلتەنەتلىك،
بۈك - باراقسان توغراقزارلىقىنى ئۆرتەپ،
تۈمەنلىگەن كېيىك، بۇغا، جەرەن، توشقان،
تۈلكە، قىرغاۋۇل، ياۋا كەپتەرلەرنى يوقىتىپ
ئاخىرىدا بىر تال يىڭنە بولغۇدەك پولاتقىلا
ئېرىشەلمەي ھاڭۋېقىپ قېلىشتى. ئابىھاياتە
دورىسى — توغراق يىلتىزىدىنمۇ ھېچقانى-
داق ئىز قالمىدى.

زېمىندا توغراقتىن ئەسەر قالمىدى.
ئۇزاققا قالماي تەبىئەت قۇرۇپ، يەرلەر
قۇملاشتى، تەكلىماكاننىڭ قۇمى سۇدەك
ئاقتى. بۇ گۈزەل يۇرت خارابىلىققا ئايلان-
دى. بىز بۇ تۇپراقتىكى ھەربىر ئۆمۈچۈك،
چۈمۈلىنىڭمۇ مۇشۇ زېمىندا ياشاش ھوقۇقى

بارلىقنى ئېسىمىزدىن چىقاردۇق. بىز ئۇلارنى دەپسەندە قىلىۋىدۇق، رىسقىمىز كېمىيىپ، ھاياتلىق ماكانىمىز ئاشۇنداق خارابىلىك ئىچىدە قالدى. لېكىن كائىنات ۋە ئۇنىڭ ئەزالىرى چەكسىز سەۋرچانلىق، چىدام بىلەن ھاياتلىقنى ئاسرىدى. ئۆزى ئۆلسىمۇ روھى، يىلتىزى ئۆلمىگەن چىداملىق توغراقلار يەنە بىر - بىرلەپ كۆتۈرۈلۈپ چىقىشقا، سەلتەنەتلىك تاللىقلارنى پەيدا قىلىشقا باشلىدى.

مانا بۇ — ھاياتنىڭ ئەسلى تەبىئىي قانۇنى ئىدى. بۇ قانۇنىيەت ھامان ھەممىنى قۇدرەتلىك ئالىقىنىدا تۇتۇپ تۇراتتى. بۇزۇلغان نەرسە ئەسلىگە كەلسىمۇ ئەسلىدىكىدەك بولۇشى تەس. ئۇنىڭ مەلۇم يەرلىرىدە ئاشۇ پاجىئەلىك خارابىلىكنىڭ ئىزى ھامان قالىدۇ.

تۈمەنلىگەن ياش تال كۆچەتلىرى كۆز يەتمەس قۇم بارخانلىرىنىڭ يېقىمسىز، قۇرغاق كۆكسىدە ئۈنۈپ چىقتى. سۇ بار يەردە ھاياتلىق بولىدۇ، سۇسىز قۇملۇقتا ھاياتلىقنىڭ داۋاملىشىشى بىر مۆجىزە ئىدى.

ئىنسانىيەت ئاجايىپ مۇرەككەپ تارىخىي بۇرۇلۇش دولقۇنىدا شىددەتلىك رىقابەت تالىشى دەۋرىگە دۇچ كەلگەن پەيتتە، تىنىچ ئەمگىكى بىلەن ئاشۇ تەكلىماكان قۇملۇقىدا «تۈمەنتال چېچەكلىرى» دەپ ئاتالغان پەسىللىك بىر ئەدەبىي ژۇرنال قۇملۇق كۆچىنتى بولۇپ دۇنياغا كەلدى. كىشىنى ھەيران قالدۇرغىنى شۇكى، ئېگىز قۇم بارخىنى چوققىسىدا توغراقنىڭ ئۈنگىنىگە ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمىگەندەك، ئاشۇ توغراق يىلتىزىنىڭ روھى سىڭگەن بىر ئەدەبىي ژۇرنالنىڭ تەكلىماكاننىڭ ئىچكىرىسىدە، قۇم بىلەن ئېلىشىپ ياشاۋاتقان خەلق ئىچىدە بارلىققا كېلىشى — زامانىۋى ئىلىم - پەن، مەدەنىيەت مەركەزلىرىدە كىشىنىڭ ئېڭىغا سىغمايدىغان، ئىشەنگۈسىز ھادىسە ئىدى.

دەرەخنى كۆكلەتكىنى يىلتىز. ئۇنى كۆركەم قىلغىنىمۇ كىشىلەر كۆرەلمەيدىغان چوڭقۇرلۇققا پاتقان يىلتىز. ئۇ قارىماققا كۆرۈمسىز، ئۇنىڭدىن ئەھمىيەتلىك بىرەر ئالامەت بايقىماق تەس. ئەمما ئۇنىڭ قۇدرىتى، تەڭداشسىز ئىچكى كۈچى، دەرەخلەرنىڭ سەلتەنەت يېغىپ تۇرغان شاخلىرىدا جۇلالىنىدۇ.

«تۈمەنتال چېچەكلىرى» ژۇرنىلى دۇنياغا كېلىشى بىلەن تەڭ كىشىلەر ھەيران قېلىشتى. ئۇزاققا قالماي ئۇنى كۆكلىتىپ چىقارغان يىلتىزنى بىلىۋېلىشتى. ھەرقايسى ئالىي مەكتەپ، تەتقىقات ئورۇنلىرى، گېزىت - ژۇرنالدىكى زىيالىيلاردىن، يازغۇچى - شائىرلاردىن، تەھرىر، تەتقىقاتچىلاردىن، ئوقۇغۇچىلاردىن بۇ يىلتىزغا قار ياغقاندەك سالام خەتلەر كېلىشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسىدە مىللىي مەدەنىيەت ئىشلىرىنى ئويلىغان، ئۇنى ئاغزىدا ئەمەس، ئىش يۈزىدە قوللىغان بۇ يىلتىزغا ئەل نامىدىن ھىممەتلەر ئېيتىلغانىدى.

بىر پېشقەدەم ئالىم كاتتا زىيالىيلار يىغىلغان چوڭ بىر سورۇندا: «ئۇ كىشى بىر يېزىنىڭ باشلىقىكەن، ئەگەر بىزنىڭ بۇ ئەلدە ئاشۇنداق يېزا باشلىقىدىن يۈزى، ئاشۇنداق ناھىيە باشلىقىدىن ئەللىكى بولغىنىدا، كىشىلىرىمىزنىڭ ئۆزىنى بىلىش ئەقتىدارى ھازىرقىدىن كۆپ ياخشى بولغان بولاتتى» دېدى.

بۇ گەپ ئاشۇ كىشىگە خەلققە ۋەكالىتەن بېرىلگەن ھەق مۇكاپات ئىدى.

بۇ زېمىندا مۇشۇ ئەسىرنىڭ 60-يىلى-
لىرىدا مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن ئىبارەت
قۇتۇپسىز بوران چىقتى. قەشقەرنىڭ قىس-
تاڭ، ئاۋات كوچىلىرىدا چوڭ بولغان مىڭ-
لىغان ياشلارنى بۇ بوران ئۇچۇرۇپ، بوس-
تانلىق شەھەردىن تەكلىماكاننىڭ قۇملۇقىغا
ئاپىرىپ تاشلىدى. ئۇلار ئۆمرىدە كۆرمىگەن
قۇم دېڭىزىنى كەزدى، قۇم چوققىسىدا ئۆس-
كەن توغراقلارغا قاراپ ھەيرانلىق بىلەن
تېكىلىپ قاشتى. يەپ كۆرمىگەن تاماقلارنى يې-
دى. نازۇك تەبىئەت شەھەر بالىلىرى دېھ-
قانلارنىڭ مۇنداقمۇ ياشاۋاتقانلىقىغا شۇ چاغ-
دىلا ئىشىنىپ، دەسلەپ ھۆكرەپ يىغلاشتى،
ھاراق بىلەن ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىشتى.
ئاز كۈندە ئۇلارنىڭ ئاق پۇسىملاق، يۇمران
يۈزلىرى توغراق قوۋزاقلىرىدەك كۆرۈمسىز،
يىرىك، چىڭ بولۇپ قاتتى. يۇمشاق ئاق
قوللىرى قېتىپ پىشتى. ئۇلار سىپىي ئۆز-
لىرى يەرلىك كىشىلەردىن بولۇپ قېلىۋاتقا-
نىدى. ئاشۇ قەشقەرلىك ياشلارنىڭ ئارىسىدا
ھويى ھەممىدىن كىچىك، قولىدىن ھېچقان-
داق ئىش قىچىپ قۇتۇلالمايدىغان، پەملىك،
ئېغىر-بېسىق بىر بالا بار ئىدى. ئۇنىڭ
ئىش قىلىشتىكى تەدبىرى، گەپ-سۆزلىرىنىڭ
جايىدا ئىكەنلىكى يېزا باشلىقلىرىنىڭ نە-
زەرىگە ئېلىنىدى. يېزا ئۇچۇن بۇنداق
ئادەم تولىمۇ زۆرۈر ئىدى. شۇڭا ئۇنى ئېتىزدا
يېرىم چارەك كېلىدىغان يوغان كەتمەننى
چېپىۋاتقان يېرىدىن قايتۇرۇپ كېلىشتى.

دىققاق، بۇغداي ئۆڭ كەلگەن، بۇ-
رۇتى ئەمدى خەت تارتقان بالىنى كۆرگەن
يېزىنىڭ ساۋاتسىز، قوپال ئەمما ناھايىتى
ئەقىللىق باشلىقى كۆك كۆزىنى قىسىپ ئۇ-
لىنىڭ باش-ئايىغىغا قاراپ چىقتى:

— ئاتاڭ ساڭا قانداق ئات قويغان؟

— ئەكبەر...

— ئاتاڭنىڭ ئېتى نېمە؟

— ھەيدەر.

يېزا باشلىقى يېنىدىكىلەرگە:

— مەن تېخى ئۇيىنغىلى كەلگەن بالى-
مىكىن دەپتىمەن. ھېلىقى چىرايلىق خەت-
نى مۇشۇ بالا يازامدۇ؟— دېدى.

— ھەئە.

— ئۆزۈڭدىن چىرايلىق خەت يازى-
دىكەنسەن. خېلى چوڭ مەكتەپنى تۈگىتىپ-
سەن. قەشقەرنىڭ نېنى كىچىكمۇ، يا ئاتاڭ
ناننى ئاز بەردىمۇ چوڭ بولالماپسەن بالام.
تۇمەنتالنىڭ ئاسمىنى كەڭ، بۇ يەردە ناننى
جىق يەپ چوڭىيىۋال. توغراقتەك ئادەم
بولۇپ قەشقەرگە بار.

— توغراقتەك بولغان ئادەم تۇمەنتالغا
يىلتىز تارتمىسا ئۇتمايدۇ،— باشقىلار گەپ
قوشتى.

— خەت يېزىپ باقە قېنى.

ئەكبەر ھەيدەر يېزا باشلىقىنىڭ سا-
ۋاتسىزلىقىنى بىلسىمۇ، شۇ چاغلاردا ئەڭ
بازارلىق بولغان بىر سۆزنى ناھايىتى ئەس-
تايىدىللىق بىلەن چىرايلىق قىلىپ قەغەز-
گە يېزىپ بەردى. باشلىق خەتنى تەتۈر
تۇتۇپ خۇددى ئوقۇۋاتقاندەك بېشىدىن
ئايىغىغا سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى. ئەتراپ-
تىكىلەر ئىچ-ئىچىدىن كۈلكىسى قىستاپ
تۇرسىمۇ لېۋىنى چىشلەپ جىممىدە قاراپ
تۇرۇشتى. يېزا باشلىقى سەزگۈر ئادەم ئىدى.
خەتكە قاراپ تۇرغان بولسىمۇ ئەتراپتىكى-
لەرنىڭ كەيپىياتىنىڭ باشقىچە ئىكەنلىكىنى
ھېس قىلىپ، دەرھال خەتنى ئۆڭ ئۆرۈدى:

— مەن سېنى نېمانداق تەتۈر خەت
يازىدىغان بالىكىن دەپتىمەن. ئوقۇغان ئادەم
بولىغاندىكىن باشقا ئادەمگە خەت سۇنغاندا

www.uyghurkitap.com

ئۇلۇغ سۇنۇشنى ئۆگەن. بولۇپمۇ ماڭا!

ئەكبەر كۈلكىسىنى باسالماي كالپۇكىنى چىڭ چىشلەپ تۇرۇپ:

— ماقۇل، — دېدى.

— ماقۇل، دېسەڭ بولمايدۇ. مەن تۈزىتەي دېگەن گەپنىمۇ قوشۇپ دە. خېتىڭنى كۆردۈم، خېلى بەلەن گەپنى يېزىپسەن، سەن كۆڭلۈمگە ياراپ قالدىڭ، ئوبدان ئىشلە. قولدەك ئىشلەپ بەگدەك يەپ، توغراقتەك يوغىناپ يىلتىز تارتقىن. مەن قېرى توغراق يىقىلسام ئورنىمنى ئالسەن.

ئاشۇ ئادەمنىڭ ئاغزىدىن، «سائەت» چىقىپ كەتكەنىدەكىن، ئەكبەرنىڭ قەشقەردىن بىللە كەلگەن دوستلىرى، ساۋاقداشلىرى قەشقەر-ئۈرۈمچىلەرگە كېتىپ ئېسىل بىنالاردا ئولتۇرۇپ ئىشلەيدىغان، ئازادە، پاكىز ئاسفالت يوللاردا ماڭىدىغان بولۇشتى. ئەكبەر بولسا ئاشۇ توغراقلارغا ئوخشاش قۇملۇق، شورلۇق تۇپراققا ئۆزلىشىپ، بارغانچە چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتتى. كۈمىلاچ تاملىق پاكار، ئىسلاشقان دېھقان ئۆيى ئۈچۈن ئۇ شەھەردىكى ئېسىل، قەدىمىي پاسوندىكى ئۆيىنى قۇربان قىلدى. شەھەردىكى ئېسىل تاماقلارنى دېھقانلارنىڭ تېزەك قالاپ پىشۇرغان ئىس ئۆتكەن ئۇماچ يارمىسى بىلەن تېگىشتى. چىرايلىق كىيىنىپ، گۈزەل قىزلار بىلەن تانسا ئويناشقا تېگىشلىك بولغان ئاخشاملارنى ئۇ ھوشۇقچە توپا كېچىپ ئېتىز، خامان، ئۆستەڭلەردە ئۆتكۈزدى. ئۇ تۇمەنتالىغا كەلگەندە بۇرۇتى ئەمدى خەت تارتقان بالا ئىدى. ئۇ ئاشۇ ئۇماق بالىلىقىنى، شوخ ياشلىقىنى، پاراغەتلىك شەھەر تۇرمۇشىنى مۇشەققەت بىلەن جان تىكىپ ئىشلىمىسە ياشىغىلى بولمايدىغان سەھراغا قۇربان قىلدى. دوستلىرى، تۇغقانلىرى كۆپ نەسىھەت قىلىپ ئۇنى شەھەرگە ئەكەلەلمەي: ئۇنىڭ كاللىسى بىنورمال بولۇپ قالغاندىمۇ، دەپ گۇمانلىنىپمۇ يۈردى. ئەكبەرنىڭ بويى توغراقتەك ئۆسمىگەن بولسىمۇ يىلتىزى ئاشۇ تۇپراققا چوڭقۇرلاپ كىرىپ كەتتى. ۋۇجۇدىغا توغراق روھى سىڭدى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ بىر چاغلاردا يېزا باشلىقى بولغان ھېلىقى قېرى توغراقنىڭ ئىزىنى باستى.

ئۇ ئۆمرىنى دېھقانلارنىڭ ئارىسىدا ئۆتكۈزگەن بولغاچقا، دېھقانلارنى ياخشى چۈشىنەتتى. ئۇ دېھقانلارنىڭ ئاق كۆڭۈل، سەۋرچان، جاپاغا كۆنگەن، چىدامىلىق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى، لېكىن نادانلىقنىڭ ئاسارىتىگە چەمبەرچاس باغلىنىپ قېلىپ خورلىنىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئۇ دېھقانلارغا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلىغان. ئولتۇرسا-قوپسا، ماڭسا-تۇرسا دېھقانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن غەم يەيدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ دېھقانلار ئارىسىدا مىڭلىغان دوستلىرى بار.

ئۇ يېرىم كېچىلەردىن ئاشقان، خورازلار ئاڭدىن خەۋەر بېرىپ چىللىغان چاغلاردا قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىكى ئېتىزلاردىن ھومىيا ئادەمدەك مىڭ پاتمان توپا بىلەن قايتىپ كېلىدۇ.

قەھرىتان قىشتا ھاشارچىلار ئارىسىدا توڭ يېرىپ، لايغا مىلەنگەن قوللىرى بىلەن، ھاشارچىلار سۇنغان قاتتىق توڭ نانلارنى غاجىلايدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇ سېپى ئۆزىدىن دېھقان بولۇپ قالىدۇ. ئۇنى قەشقەردە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان دېسە ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ، ئۇنىڭ ھاردۇق يەتكەن ھاشارچىلارغا قىلىدىغان خۇشە

چاقچاقلىرى، كۈلكىلىك سۆزلىرى دېھقانلار ئارىسىدا ھاردۇق چىقىرىدىغان دورا بولۇپ قالىدۇ.

تەكلىماكان يازلىق يىغىم پەسلىدە ئوت دېڭىزىغا ئايلىنىدۇ، ئۇ ئورمىچى دېھقانلار ئارىسىدا، خامان تەپكەن يەردە توپانغا ئارىلىشىپ يۈرىدۇ. تومۇز ئاپتىپى ئۇنى چېقىن چۈشۈپ چالا كۆيۈپ كەتكەن توغراق كۆتىكىدەك قاپقارا قىلىۋېتىدۇ. ئۇنىڭ ئۆيىگە قاراڭغۇ چۈشمىگەندە قايتىپ كېلىدىغان كۈنلىرى يىلدا پەقەت بىرقانچە قېتىم بولۇپ قالىدۇ. لېكىن ئۇ شۇنداق چاغلاردىمۇ بىر ئادەتنى — ھېرىپ - ئېچىپ قايتقان كېچىلەردە ھېچ بولمىغاندا بىرقانچە بەت كىتاب كۆرۈپ ئۇخلاش ئادىتىنى زادىلا تاشلىغىنى يوق.

ئۇنىڭ مەدەنىيەت روھى دەل شۇ يەردىن باشلانغان. دېھقانلار بىلەنمۇ، زىيالىيلار بىلەنمۇ دوستلىشالايدىغان ئۇنىۋېرسال كۆپ تەرەپلىك ئىقتىدارى ئەنە شۇ كىتاب چۈشمەس قولىدا يېتىلىنجىغانىدى.

مەدەنىيەت، مائارىپ ئىشلىرى ھەققىدە ئۇ جاھىل دېھقان دوستلىرى بىلەن كۆپ مۇنازىرىلىشىدۇ. ئۇلارنى قايىل قىلىپ بولالماي بەزىدە جىلە بولۇپ تېرىكىدۇ. ئۇ بۇ ۋاقىتتا دوستلىرىنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ قويماي قاتتىق قوللۇق بىلەن ئۇلارنىڭ باللىرىنى مەكتەپكە ھەيدەيدۇ. ئۇ بولغاچقا يېزىنىڭ مائارىپى كىرىزىسقا ئۇچرىمىدى. ئۇ دېھقان باللارنىڭ مەكتەپتىن قېلىشىنى دېھقانلارنىڭ دارامىتى تۆۋەنلەپ كەتكەندىنمۇ يامان كۆرىدۇ.

ھەر قانداق يېڭى كىتاب كىتابخانىغا سېلىنىپ ھەپتە ئىچىدە يېزا مەدەنىيەت پونكىتىنىڭ كۇتۇپخانىسىدىن ئورۇن ئالمىسا ئۇ مەدەنىيەت مەركىزىنى بېشىغا كىيىپ قاينايدۇ. يېزا مالىيىسى باشقا ھەرقانداق ئىشقا پۇل چىقىرىپ بېرەلمىسە ئۇ ئالدىرىماستىن تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ تەدبىرى ئۈستىدە سالماقلىق بىلەن باش قاتۇرۇپ ئاندىن يولىنى تاپىدۇ. مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ كىتاب سېتىۋېلىشقا پۇلى بولمىسا، ئۇ قىلمىچە سەۋرى قىلالماستىن پۇل يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ پۇل تېپىشقا بۇيرۇق قىلىدۇ. كىتاب كەلگەندىن كېيىن بولسا كۈلۈپ تۇرۇپ «كىتابقا ئالغان قەرز دېگەن ئاستا - ئاستا قايتۇرۇلىدۇ. تومەنتالنىڭ ھەممە يېرى پۇل بولىمەن دەۋاتىدۇ. پۇل دېگەننى يەپ - ئىچىشكىلا خەجلەشكە چىقارغان نېمە ئەمەس، ماۋۇ كاللىنىڭ ئىچىنى تولدۇرۇشقىمۇ ئاز - تولا خەجلىمىسەك بولمايدۇ» دەپ چاقچاق قىلىدۇ.

ئۇنىڭ دېھقان دوستلىرى ئىچىدە خېلى يۇقىرى مەلۇماتلىق خەلق شائىرلىرى، پەيلاسوپلار، تارىخشۇناسلار بار. ياش ھەۋەسكارلار تېخىمۇ كۆپ. ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە شۇلار بىلەن ھايات، ئىنسانىيەت مەدەنىيىتى ھەققىدە ئۇزاق سۆزلەشتى. ئۇ ئۇزاقتىن بېرى بىر ئىشنى دائىم ئويلايتتى: ھەر كۈنى تاڭ ئاتىدىكەن. ئاش، پاختا، گۆش، مېۋە ئۈچۈن ئىشلەيدىكەنمىز. ئىشلەپ تاپقىنىمىزنى شۇ يىلى - يەپ ئىچىپ تۈگىتىدىكەنمىز. بىزدە باشقا ئىش يوقمۇ زادى؟... چەت ئەللىكلەر ئاشلىقنىمۇ تېرىيدۇ، مېۋىنىمۇ پەرۋىش قىلىدۇ. بۇنىڭدىن سىرت ھاياتتا يەنە ئۇنتۇلماس ئىشلارنى قىلىدىكەن، بىز قىلالماسمىزمۇ؟ مەسىلەن، مەن ئۆمرۈمنىڭ يېرىمىنى تومەنتالدا ئۆتكۈزدۈم. تومەنتالدا ئىزىم چۈشمىگەن يەر قالمىدى. لېكىن خەقنىڭ ئېسىدە قالغۇدەك نېمە ئىش

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قىلالىدىم. زىرائەتلەرنىڭ مەھسۇلاتىنى يىلمۇ-يىل ئاشۇردۇم، لېكىن مەن كەلمىگەندىمۇ بۇ خەلق ھوسۇل ئېلىپ كەپتىكەن. ھېزى بەگ ھاجى دېگەن ئادەم قىرىق يىل ئىلگىرى بىر ئۆستەڭ چاپتۇرۇپ قويۇپتىكەن، خەلق ئۇنى ھازىرغىچە ئۇنتۇماپتۇ. مەنىمۇ چوقۇم تۇمەنتالدا ياشىغىنىمنىڭ نامى-نىشانى قىلىپ بۇ خەلقنىڭ ئېسىدىن چىقمىغۇدەك بىر ئىش قىلىپ بەرسەم بۇ يەردە ئىزىم قالمايدۇ. لېكىن نېمە ئىش قىلسام بولار؟

ئۇ شۇ قېتىم پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ، كىتاب-ژۇرناللاردىكى يېڭى پىكىرلەر ھەققىدە سۆزلىشىپ كۆڭلىگە پاللىدە بىر ئىش كەلدى.

— ھەي توختاڭلار، بۇرۇن بىزدە قول يازما ژۇرنال بار ئىدى، كېيىن يوقىلىپ كەتتى. بىزدە مۇشۇنداق يازارمەن باللار جىق تۇرسا نېمىشقا ژۇرنال نەشىر قىلىپ ئۇنى ئېلان قىلمايمىز؟

— ھە راست، بولسا، شۇنداق قىلساق بولاتتى.

— توغرا، شۇنداق قىلىمىز. چىقارغاندىمۇ ئۇرۇمچى، قەشقەرنىڭكىدەك ئېسىل قىلىپ چىقىرايلى، كۈچىمىز يەتمىسە ناھىيەدىكى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرنىڭ ياردىمىنى ئالىمىز. راست، بىر ژۇرنال چىقىرايلى. پۇلى مەندىن، قانچىلىك ئىقتىساد كەتسە مانا مەن ئىگە. ئەمىسە سىلەر لايىھىسىنى تۈزۈپ چىقىڭلار. بۇ خەلقىمىزنىڭ مەنىۋى تۇيۇقسىزدىكى بىر ئىز بولۇپ قالسۇن.

شۇنداق قىلىپ ئاشۇ سۆھبەتتىن كېيىن «تۇمەنتال چېچەكلىرى» ژۇرنىلى دۇنياغا كەلدى. ئۇ ژۇرنال ھەققىدە يېزىنىڭ چوڭ يىغىنلىرىدا ناھايىتى ئەستايىدىل، خۇددى ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خۇشاللىق بىلەن چۈشەندۈرۈپ سۆزلىدى. مانا بۇ — تۇمەنتاللىقلارلا ئەمەس، پۈتۈن ئەلنىڭ مەنىۋى ھاياتىغا ئۇنىڭ قالدۇرغان ئۇنتۇلماس ئىزى.

ئۇ قىلغان مىڭلىغان ياخشى ئىشلار ئىچىدە خەلقنىڭ ھۆرمىتىگە، ئىززەت-نەزەرىگە ئېرىشكەن بۇ ئىشنىڭ بەرىكىتى ئۇنى كۈندىن-كۈنگە پارلاق ئىستىقبال شوتىسىغا كۆتۈرۈپ خەلقنىڭ تېخىمۇ چوڭ ئېچىلغان ئۈمىد كۆزىدە ئۇنىڭ ئوبرازى شۇنچە جۇلالىق چاقنىدى.

ھاياتقا سەن قانداق ئەجىر سىڭدۈرسەڭ، سەن ئۇنىڭدىن شۇنداق جاۋاب ئالىسەن. خەلق ئۈچۈن ئىشلەيدىغان ئادەمنى ھەممە بىلىدۇ. تۇمەنتال خەلقىنىڭ تەقدىرى ئۈچۈن ئۇ كۆيۈپ-پىشىۋىدى، مەكىت خەلقى ئۇنىڭغا «يالغۇز تۇمەنتال ئۈچۈن ئەمەس بىز ئۈچۈنمۇ ئىشلىگىن» دەپ ئۇنى بېشىغا ئېلىشتى. دېمەك ياخشىلىق ئالەمنى خۇش قىلىدۇ، دېگەن شۇ. ئەمدى ئۇ مەكىت ئۈچۈن چوقۇم ياخشى ئىش قىلىشقا باش قاتۇرۇۋاتىدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

مۇھەممەتجان سادىق

ساياھەت دەپتىرى

چېگرىدىن ئۆتۈۋېتىپ

خىيالىم – چۈشىم

ۋە ياكى بىر ئەپسانە؟!

شىرنە يىغار ھەسەل ھەرىسى

خۇش پۇراق گۈللەردىن.

ئىنسان كاككۇك كۈلگەن ۋادىلاردا

تومۇز كۆيگەن داللاردا!...

ئۆي ئالدى

ياخشى – يامان كۈنلەردىن.

تەقدىر كۈلدى ماڭا!

مانا، مەن ئۆتىمەن چېگرىدىن،

خىيالىم قانات چىقىرىپ

كەتتى ئۇچۇپ ئارمان باغلىرىغا.

ھاياجان ئىچىدە تىكەتتىم كۆز:

ياۋايى يەل – يېمىش يەپ،

كۈلگەن چۆرىسىدە قاقاقلىغان

ئادەم بىلەن ھاۋانىڭ

شاد – خۇرام چاغلىرىغا.

نە باغلاردا سوقما تاملار،

نە تاغلاردا سەددىچىن.

يوللار ئوچۇق،

بۆلۈنمىگەن ئالەم...

مەيلى كۈلسۇن تارىم ۋادىسىدا،

مەيلى كۈلسۇن رىم دالىسىدا

قاقاقلاپ بۇلبۇلگويادەك

تېنى ئاق،

تېنى قارا قاشلىرى قەلەم...

تىكەنلىك سىملار بىلەن

ئاھ، بۈگۈن بۆلۈنگەن زېمىن،

تۈگىمەس ئىس – تۈتەك،

ئوت.

...

جېدەللەر ئىچىدە يۇتار زەرداب...

يەر شارى ئەگەر بولسا بىر ئائىلە

دوستلۇق كۈلۈپ.

چېچىلاتتى مۇھەببەت كۆزلىرىدىن

ئىسسىق ئاپتاپ!

ئۈمىدسىز شەيتان،

ئادەم

ياشار جەننەتنى ئويلاپ،

ئۇ قاچان توختىغان

قانائەت غارىدا؟!

كېلىدۇ شۇنداق بىر كۈن:

ئالەم

بەختىنى تويلاپ

ياشايدۇ مەڭگۈلۈك باھارىدا!

www.uyghurkitap.com

شائىر تۇمانبايغا

سەن —
ئالا تاغنىڭ
قىنىغا سىغمىغان قىيانىمۇ —
ناخشا چىچىپ ئېقىۋاتقان؟!
ئاستىڭدا تۇمانلىق قىيالار،
يېشىل يايلاقلار...
سەن گويا بىر قىران بۈركۈت
قانات قېقىۋاتقان!
چېچىلىدۇ مەغرۇر تۇرقىڭدىن
قويلارنىڭ مەرىشى،
يىلقىلارنىڭ كىشنىشى،
قىمىزنىڭ پۇرىقى.
گۈل، گىياھى ئۇتلاقنىڭ...
كۆزلىرىڭدە
شاۋقۇنى بار بالقاشنىڭ،
ناخشىسى بار
شۇۋۇلدىغان قارىغاينىڭ،
شىلدىرلىغان بۇلاقنىڭ...

سەن
ئاباي شېئىرلىرى گۈللىگەن زېمىن؛
مال - ۋارانلىق،
باغ - باراڭلىق،
تاغ - قىيالىق،
گۈل - گىياھلىق
چەكسىز دالا...
ئۆزى ئۆسكەن تۇپراقتا
باقار قويلىرىنى
ناخشا ئېيتىپ
مۇھەببەت ئوتلىقىدا تىك تۇرغان
چوپان بالا!

مۇختار ئەۋېزوۋ ئۆيىدە

توختا!
ئولتۇرۇپ ئورۇندۇقىدا،
تۇتۇپ قەلىمىنى
چۇشۇۋالاي سۈرەتكە بىر!
ئابلەيخان تاپالمىغان شۆھرەتنى
تاپتى ئۇ، قەلىمىدە،
توختا، چۇشۇۋالاي ياندىشىپ
ئالەمچە شۆھرەتكە بىر!...
مەن كۆرمىگەن مۇختارنى
كۆرگەن بىراق،
ئابايىنى،
سۆيگەن يارىنى،
گۈل ۋە قارلىق قازاق دالىسىنى،
سۆيگۈ - ئىشق،
تويى،
ئۆلۈمى قانداق،
تىلىكى،
يۈرىكى قانداق،
بىلمەن ئاق مالخايلىق بالىسىنى...
مەن بىلمەيدىغان سىرى قالغانمۇ،
هەي، ئاشۇ ئىس-تۈتەكلىك قارا ئۆيلەرنىڭ،
كۈمۈش تەڭگىلەر
مەيدىسىدە چاقنىغان جانانلارنىڭ؟!
ئاسمانغا بوي تارتقان قارىغاي،
يان باغرىغا يېپىلغان ئارچىدەك
ياپيېشىل ئارمانلارنىڭ؟!
شۇنداق مەن كۆرمىگەن مۇختارنى.
كۆرگەن بىراق،
قۇرلارغا تىزىلغان يۈرىكىدىن
يۇلتۇزلۇق ئاسمانىنى!
سۆيۈپ ئوقۇمىدى
بۈگۈن هەي، يورۇق ئالەمدە

قىنى كىم —
ئېگىزمۇ،
ھىندىمۇ،
ئەرەبمۇ —
شۆھرەتلىك داستانىنى؟!
توختا!
ئولتۇرۇپ ئورۇندۇقىدا
ئۇتۇپ قەلىمىنى،
چۈشۈۋالاي سۈرەتكە بىر!
ئابلەيخان تاپالمىغان شۆھرەتنى
تاپتى ئۇ، قەلىمدە،
توختا، چۈشۈۋالاي ياندىشىپ
ئالەمچە شۆھرەتكە بىر!

ئۆسەك

كىچىكىمدىن
ئاڭلاپ ئۆسكەن ناخشاڭنى
ئىلى بويى —
توقايلىق ئۆسەك.
كۆزلىرىم چاچتى بۈگۈن ئېتىكىڭگە گۈل،
ئالدىمدا
ئالتۇن سۈيىدە بويالغان تال - سۆگەتلەر،
گۈل - گىياھلار...
چېچىلماقتا ھەي، ساڭا
ئىخۇددى چاشقىدەك
مۇھەببەتلىك كۆڭۈل!...
كىملەر كېلىپ،
كىملەر كەتكەندۇ؟!
كىملەر سېنىڭ تاللىرىڭنىڭ ئاستىدا
ھەشرەپ ئويناپ
شاخلىرىڭغا ناخشىسىنى ئاسقاندۇ؟! —
بەلكىم ئۇ، ئاق سەللىلىك ئاشىق شائىر
قاراپ گۈزەل دەرياغا،
كېلىشۋاتقان دولقۇنلىرىنى
كۆزلىرىدىن شەبنەم چېچىپ
باغرىڭغا باسقاندۇ؟!
جان ئۆسەك!
گۈزەل ئۆسەك!
ھەي، ئەتتەك!
توقايلىرىڭ ئارىسىغا
ناخشام بىلەن كىرەلمىدىم!...
نازىم تۇرغان جايدا تۇرۇپ،
قىرغىقىڭدا دولقۇن كۆرۈپ،
چىمەندىكى مەرۋايىتنى
بىر - بىرلەپ تېرەلمىدىم!...
ئاھ، ئاراڭدىن ئۆتكەن يولدىن
بىر ئۆتۈپ،
بىر ياندىم.
قالدى پەقەت دىمىقىمدا
سېنىڭ خۇش بۇي پۇرىقىڭ...
تەقدىر ئاجايىپ كارامەتلىكقۇ
ئاچماسمۇ يەنە بىر ۋىسال گۈلىنى،
ئاھ، مېنىڭ يۈرىكىمگە
چۈشكەن ئورۇقلۇق!؟...

زۇنۇن قادىر قەبرىستىدە

ئاھ، تەقدىر!
ئاھ، قىسمەت...
ئاھ، ئۆلۈم بىلمەمدىغاندۇ
ۋاقىتنى،
ئورۇننى؟
ئۇ، ئۆزگە ئەلدە يۇمدى كۆزىنى...
يۈرەر تەكرىتاغدا ئاھ ئۇرۇپ غۇنچەم
ئاھ ئۇرۇپ ئۇرۇم،
ياش بىلەن
كېچە - كۈندۈز يۇيۇپ يۈزىنى،
يەر قوينى بولسىمۇ ئوخشاش،
بىراق ئۇ، ياتالمايتتى

كىندىك قېنى تامغان زېمىنىدىن
زادى ئايرىلىپ.
يەرلىكنى كۆلاۋاتقاندا
لېمىشقا ھەي، كەتمىكەلدۇ
سۇنۇپ گۆرجەكلەر،
كەتمەنلەرنىڭ بىسى قايرىلىپ؟!
ئاھ، ئۇستاز!
تۇرسەن ئېگەپ بېشىڭنى
نېرىب قەبرەگىدە.
يۈرىكىم بوزلايدۇ خۇددى بوتىدەك
شۇ تاپتا مېنىڭ كۆكرىكىم
ھەسرەت،
ئەلەم،
دەرد،
ئازابلىغۇچى جىسمىكى تۇيغۇلارنىڭ
قايناۋاتقان يۈرتىدەك...
كۆز ئالدىمدىن ئۆتمەكتە قاش بويى—
يېشىل ئىرەنلىك.
ئۇ يەردە.
(قايسى ياز؟)
بىللە بەزمە قۇرۇۋىدۇق
سۆھبەتنىڭ شامىغا ئوت يېقىپ.
قانغۇچە ناخشا ئېيتىپ،
قانغۇچە كۈلۈپ،
ھاياجانلىنىپ سەبىي باللاردەك
ئۇچۇۋىدۇق مۇھەببەت ۋادىسىدا
قانات قېقىپ...
ياپيېشىل ئىرەنىنىڭ ئاستى جەننەت،
ئاقاتتى سۈزۈك قاش سۈيى
جۇلالىنىپ،
جەۋلان قىلىپ ئۇدۇلىمىزدا.
چىرايىمىزدا كۈلەتتى قۇياش،
ئاقاتتى ئىلى دەرياسى
ئۆلەن ئېيتىپ،
توي تارتىپ تومۇرىمىزدا...

كۈن قايرىلىپ
ئۆتكەندە پېشىندىن،
كەلدى بىرى
ئالدىمىزغا،
يۈزىدىن چېچىلاتتى ئىسسىق تەبەسسۇم
— ئۇستاز!
كېلىپتۇ بىر توپ يېزا ئۆسمۈرلىرى
سىزنى كۆرۈش ئارزۇسىدا...
دېدى قول باغلاپ
كۈللىگەن مەۋسۇم...
كەلدۇق...
ئون نەچچە قىز - ئوغۇل
چىمەنلىكتىن كۆتۈرۈلگەن گۈلگە ئوخشاپ
تەگلا تۇردى ئورنىدىن،
چىرايلىرىدىن ئىزگۈلۈك ۋە
ھۆرمەتلەر چېچىپ.
خۇش چىراي قىلدى سالام،
شادلىنىپ سوقۇۋاتقان يۈرەكلىرىنىڭ
چوغدەك غۇنچىسى
ئاغزىنى
تەگلا ئېچىپ...
سېنى چۆرىدەپ، مۆھتەرەم ئۇستازە
ئولتۇردۇق يېشىل چىمەندە،
كۆزۈگدىن ئېقىۋاتقان ياش
قونماقتا ئىدى گۈل - گىياھلارغا
شەبنەم بولۇپ.
سىلىدىنىڭ
يېنىگدا ئولتۇرغان ئوغۇل بېشىنى،
ئاھ، باھار سىققان قەلبىگگە
مۇھەببەت تولۇپ...
— «باللىرىم!
سىلەر بىزنىڭ ئەتىمىز!
ئۇ كۈن:
گۈل بولامدۇ،

چۆل بولامدۇ،
قولۇڭلاردا!...
ھېرەي بىر ئەگكۈشتەر،
ئۇ ساقلىغاي سىلەرنى ئېزىتقۇلاردىن
ماڭغان يولۇڭلاردا!
ئوقۇڭلار!
ئوقۇڭلار!
ئوقۇڭلار!
ئوقۇپ تەگرىتاغقا ئالتۇن ئېگەر—
توقۇڭلار،
ئاندىن مىنىپ ئۇچۇڭلار
يۇلتۇزلار يۇرتىنى سەيلە قىلىپ!
ئۇز يۇرتىغا كۆيمىگەن ئىنسان
يورەلمەيدۇ بۇ دۇنيادا
يۈزىنى
چىرايلىق لەيلى قىلىپ!...»
سەن قانچىلىك كۆيەتتىڭ
ئانا يۇرتىڭغا!
بىراق، بۈگۈن قەبرەڭ
ياتار غېرىبسىنىپ
ئۆزگە ئەلنىڭ قۇچىقىدا...
يۈرىكىم
پۇچىلانماقتا خۇددى قوناقتەك
ئېتىلىپ ئاھ،
قايغۇ - ئەلەم ئوچىقىدا...
بۇ سېنىڭ ھەيكىلىڭمۇ؟
روھىڭمۇ - ياء؟
يۈزۈڭ
ئالەمدە
ساڭا قىلۇە بولغان
چاچلىرى ئاق تەگرىتاغدا،
جەسىتىڭ بۇ يەردە غېرىب،
روھىڭ ھەي ئاشۇ ئىرەنلىكتە
ھەي، ئاشۇ چىمەنلىكتە،
قارايسەن ئۇزمەي كۆزۈڭنى
ئاي چىققان،
كۈن چىققان چاغدا...

نۇردۇن ئەبراھىم

غەزەللەر

ۋادەرىخ، يانماسمىدۇر ئاغزىڭدا ئىللەتتىن پاراڭ،
بۇندا يا قالماسمىدۇ شۇملۇقتا ھەرىكەتتىن پاراڭ.
مەن بۇرۇن كەلدىم دېسەم كەپسەن مېنىڭدىنمۇ ئاۋۋال،
قايىنتىپ بۇ جايدىمۇ دەسلەپتە غەيۋەتتىن پاراڭ.
ئۇسى ئاق، بۇسى قارا دەپ بارچىدىن ئىزدەپ ئۇۋەن،
كۆكتە ئاي سەنمۇ پەقەت، يوقمۇ خىجالەتتىن پاراڭ.
ياز كېتىپ، باشلارغا قىش كەلسە ئەجەبا بۇندا يوق،
سەن نېمانچە ئالدىدا يانسا ھارارەتتىن پاراڭ.
سەن يېسەڭ شاھى پولۇ گەپ يوق، لېكىن زارىڭ تولا،
چىشلىسە بىر بۇردا نان يايراپ ساداقەتتىن پاراڭ.
سىغمىغاندەك تىغ جېنىم چۆللەرگە باشلايسەن ئەجەب،
باغلىرىڭدا يوقمۇ جاي كەلسە نادامەتتىن پاراڭ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەدە ھەم بولساڭ قۇرۇقسۆزسىز تاپالمايسەن ئارام،
شۇنچە يا ئەۋزەلمىدۇ ياشلىقتا خىزمەتتىن پاراڭ.
بىزدە ئاھ قاچانغىچە قالماس بۇ ئادەت بىلمىدىم،
كىمنىلا كۆرسەك غاجايمىز، يوق ئادالەتتىن پاراڭ.
بەزىدە ئوينايدۇ رول سىھىردە شەيتاندىن بەتتەر،
ئازدۇرۇپ ماڭدامدا ئون، ئايرىشقا قىزدىرەتتىن پاراڭ.
كۆرستەر گۈلشەنىمىز گاھىدا قارلىق تاغ قىلىپ،
ھەم سېلىپ ئاپئاق لىپچەك باشلارغا ھىجرەتتىن پاراڭ.
گاھىدا پىنھان ئارا ھەم ئۆندىگەي ئۇرماققا تىغ،
دوستنىمىز ئايلاندۇرۇپ ياۋغا خىرسىزمەتتىن پاراڭ.
بىرگە مۇشت ئۇرسا ھەسەتتىن، ئارقىدىنلا بىرگە ھەم،
زەپمىز شىددەتلىك باقار باللىپ خىيانەتتىن پاراڭ.
بىرگە ھەم بولسا رەقىب يىزگىداپ قاناتىنى تامام،
بىرگە كىمخاپ كىيدۇرەر دەردلىك خۇشامەتتىن پاراڭ.
سېھرىدىن تاغلار غىزلاپ، نەپرەتمىز ئۇنتۇلغاي يەنە،
قاشنى تەكرار ئوينىتىپ چىقسا مۇھەببەتتىن پاراڭ.
كۈن شۇ دەپ بولغايمۇ، ھەي، يانغان چىراغنىڭ ھەممىنى،
بولسا كۈن ھەر بىر چىراغ بولغايمۇ ھاجەتتىن پاراڭ.
تۇغقا تەشنا بىز لېكىن يەلپۈلدىتەلمەيمىز ئەجەب،
قولغا تۇغ تۇتقۇزسىمىز مىليون ئىجازەتتىن پاراڭ.
ۋادەرىغا بولدىكى بۇ بىزدە داۋاسى يوق كېسەل،
يۈز قىزارغايمىز شۇڭا گەر بولسا قامەتتىن پاراڭ.
بۇ جاھان لوقمانغا زارمۇ بىلمىدىم ھېچ بىلمىدىم،
كىمگە يىغلار پەيتىدە قاقشاپ جاراھەتتىن پاراڭ.

* * *

نېچۈندۇر پۈۋلىسەممۇ ئاھ، ئوتتۇك ھېچ يانمىدى بۇلبۇل،
چىمەندە دەردۇ-ھىجراندىن يا باغرىڭ قانمىدى بۇلبۇل.
بولۇپ يا گۈل، قىلىپ جىلۋە ئېچىل دەيمەن، ئېچىلمايسەن،
بۇ ھالدا سېنى كۆرمەكلىك ماڭا ئارمانمىدى بۇلبۇل.
بۇ باشلاردا كىمزى كەلسە پىراقنىڭ ئۆزى بىر تۈندۇر،
شۇ تۈنسىز سۆيگۈنىڭ يارقىن تېڭى ئاتقانمىدى بۇلبۇل.
ئۇپۇقنىڭ لېۋىدە زەپمىز كۆرۈندى جىلۋىلەر ناپاك،
غۇباردىن سەل بولۇپ، يامراپ يېشىڭ ئاققانمىدى بۇلبۇل.

سېنى دەپ بارچە ھىجراننىڭ ئوتىدا بىر ئۆزۈم كۆيسەم،
كۆلۈمنى كۆككە سورۇيسەن، كۆيۈك ئىسيانىمدى بۇلبۇل.
تاپانىمغا باياۋاندا كىرەر بولسا تىكەن-يانتاق،
دىلىڭ يايرايدۇ، ئاھ-زارىم ساڭا رەيھانىمدى بۇلبۇل.
ھاياتقا ئەلۋىدا ئېيتىپ پىراقىڭدىن شىبھەت كەتسەم،
ئەجەب قەبرەمدە قىينايسەن، جېنىم مىلك جانىمدى بۇلبۇل.
جاپاسى كۆپ بۇ دۇنيانىڭ، لېكىن نېچۈن ۋاپاسى يوق،
ۋە يا بۇندا ئەقىدەم يەر، بويۈك ئاسمانىمدى بۇلبۇل.
ئۆتەرمۇ كۆڭۈللىرىم غەمدە سېنىڭدىن بىر سادا كەلمەي،
يۈرەكىڭ ئېرىمەسلىككە ۋە يا قاتقانىمدى بۇلبۇل.

* * *

ئانا دەپ ئەركىلەپ سۆيسەم، خۇشالمەنلىكى، ئانام رازى،
ئاتا دەپ قولىدىن ئىشنى كېلىپ ئالسام ئاتام رازى.
ئۆزۈم بولسامۇ ئاچ، ئۇڭا گېلىمدىن سۇغۇرۇپ بەرگەچ،
دىلىم راھەتتە، مېھرىمدىن كۆلۈپ ئۆيدە بالام رازى.
زېمىنغا نەم بېرىپ ئاقسام ياساپ ئۆركەشنى ۋىجدانىدىن،
يىگىتلىك بۇ غۇرۇرۇمدىن بېلىمدە ھەم پوتام رازى.
ئىچەرمەنلىكتە پىر-ئۇستاز دېمەڭلار گاھى مەي ئىچسەم،
پىراق تەپتىدە شۇ مەي كەيپىدىن بەزمىدە جام رازى.
يېشىم تۆكسەممۇ مەستلىكتە، دىلىم غەمكىن، بىلىپ تۆكتۈم،
تۆكۈلگەن ياشتا غايىبتىن يۈيۈنسا ئۆز ھاسام رازى.
قاناتىمدىن لېكىن ئايرىپ مېنى سەھۋەندە قويماڭلار،
مېنى پەرۋانە، ئۆزىنى نۇر بىلىپ يانغانغا شام رازى.
ئەجەبا، باغرى زەردابمۇ ۋە يا بۇنداق بىدارلىقتىن،
ياتاركەن تامچى، تىرناقتىن ئەجەب ئۆزۈلسە تام، رازى.
نېچۈن گاھ ئەتىۋار قالتىس ۋاپاسىز كوزا چاققانلار،
تۇتۇپ قۇرئاننى ۋەز ئېيتقانغا قازى، ئىمام رازى؟!
لەنەت، بۇندا زوغۇيلىقتا يېتىلگەن بەزىلەر ھەم بار،
ئۇتۇمنى كۆرمىسۇن ئەل، دەپ ھامان يېتقانغا خام، رازى.
ئەزەلدىن ياخشى خىسلەتكە، مېھىر-شەپقەتكە ئالەم-زار،
يامانلىق ئىستىگەنلەردىن نېچۈك بولغاي ئاۋام رازى.
بېزەپ ئالەمنى پاكلىقتىن گۆزەل يارىمغا تېز يەتكۈز،
گۆزەللىك ۋەسلىدە شېرىن مۇھەببەتتىن تامام رازى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

* * *

ئاھ، مېنىڭ مەيخورلۇقۇمدىن يەرگە ئاتقايمۇ پەلەك،
تۈزلىكىمدىن يا مېنى بىر نانغا ساتقايمۇ پەلەك.
گەر تۈپەيلىدىن بولۇپ بىر تاغ بويۇم سوزسام يەنە،
پارچىلاپ كۆك نىسپىدە شۇئان غۇلاتقايمۇ پەلەك.
يالغىماي ئىغۋا-ئۈسەكتىن چۆكسە بەدبۇيغا بېشىم،
گۈلنى ئايرىپ تىكەندىن بىر پۇراتقايمۇ پەلەك.
كۆز تىكىپ ئاسمانغا مەن قىلسام مۇنەججىملىك ئەگەر،
تۈندە يۇلتۇزنى ماڭا تەكرار ساناتقايمۇ پەلەك.
ئوت بولۇپ مىڭ رەت كۆرۈندى، بىر كۆلزىپ ئاسماندا ئاي،
ئاينى يا كۈنگە پېتىپ جەڭگاھ ياراتقايمۇ پەلەك.
ئىلكىدە كۆيگەن نەپەسنىڭ يېلقۇنار كىرپىكلىرىم،
ياشنى كىرپىك ھۆكمىگە شەرتسىز ئوناتقايمۇ پەلەك.
كەيپىمدىن مەينىڭ ئەجەب يالقۇنغا ئايلاندىم بۈگۈن،
شۇ پېتى بارسام يېنىپ يانغا يولاتقايمۇ پەلەك.

* * *

ئويغات ئى پەلەك ئويغات كۆڭۈل شەيداسىنى ئويغات،
مەۋج ئۇرسۇن، ھاياتلىقنىڭ ئەزىم دەرياسىنى ئويغات.
شەپەق رەڭگىدە ھەر دىلنىڭ ئۇلۇغلانسۇن ساداسىمۇ،
يېيىپ چەكسىز ئۇپۇقلارغا كۆزى-شەھلاسىنى ئويغات.
پەلەكتىن شۇڭغىسا بۈركۈت سۈرىدىن قاقشىغاي بۇ جان،
ئۇنىڭ خۇش، جىلۋىدار ئەيلەپ سۈزۈك ئىخلاسىنى ئويغات.
زېمىننىڭ ئۈستى يەر بولسا، بۇ باشنىڭ ئۈستى ئاسماندۇر،
يېنىپ مىليونچە يۇلتۇزنىڭ نۇرى-زىياسىنى ئويغات.
بېغىڭنى باغ دېگەي كىممۇ ئەگەر باسسا تىكەن-يانتاق،
گۈزەل بولساڭ گۈزەللىكنىڭ گۈلى-رەناسىنى ئويغات.
بۆلەك تەسۋىرگە يوق مەيلىم، ھامان ھۆكمىڭدە ئىنسانمەن،
مۇقام يۆتكەپ يېڭى تاڭنىڭ مەيىن ساباسىنى ئويغات.
بېقىپ كۆكلەرگە بوش كەتتى ھېلىمۇ شۇنچە كۆپ دەملەر،
خۇنۇك دەملەرگە مۇشت تەگسۇن، غۇرۇر بەرناسىنى ئويغات.
تەرەققىيات زامانى بۇ، ئۈزەرگە ئاينى، يۇلتۇزنى،
مۇقەددەس ئارزۇ-ئارمانىنىڭ تامام ئىجراسىنى ئويغات.

* * *

يوق نەرسىنى بار قىلغان سەن-سەن دۇنيا، سەن دۇنيا،
بار نەرسىگە زار قىلغان سەن-سەن دۇنيا، سەن دۇنيا،
ئەيلەپ تۈننى گويا تۇغ، تاڭلىرىمنى يېر جەڭگاھ؛

باشلارنى ئوت نار قىلغان سەن-سەن دۇنيا، سەن دۇنيا.
سۆگەكلەردىن ياساپ جام، ھېسلىرىمدىن گويا مەي،
كەيىپكە ئېتىبار قىلغان سەن-سەن دۇنيا، سەن دۇنيا.
بۇندا تاجسىز ئولىجاڭمەن ئۆلۈپ كەلگەن ھىجراندىن،
ئۆلۈملەرنى كار قىلغان سەن-سەن دۇنيا، سەن دۇنيا.
ئۆلۈم نېمە چۈشەندىم ئايرىلغاندا ئۆزۈمدىن،
ئۆزگە-ئۆزنى زار قىلغان سەن-سەن دۇنيا، سەن دۇنيا.

* * *

جۇدۇن ھەيۋىسى كارسىزدۇر يۈرەك ئاتەشكە ئايلانسا،
نە يۈرەك، تەپتىدىن ھەر جان قىزارغان مەشكە ئايلانسا.
ئەزەلدىن بۇندا غاپىلغا ۋىسالنىڭ ھۆكمىدۇر تىلسىز،
ھەزەر قىل، يۇتىدۇ ۋولقان يېرىلىپ تەۋرەشكە ئايلانسا.
ساماغا بوي تىرەپ ھەر ئان گويا قامەتتە تاغ بولغىن،
سىنۇش بار بىر كۈنى يوكتىن بويۇڭ ئەپكەشكە ئايلانسا.
كۆرۈنگەنگە يېشىك تۆكمە، ۋاپادار دىلكىشىم شۇ دەپ،
غېمىڭدىن كۆپ نېرىدۇر ئۇ، ۋۇجۇدۇڭ دەشتكە ئايلانسا.
كۈلۈپ باققاننى ھەم بولماس كۆڭۈلگە نۇر-جۇلا چاغلاپ،
بۇلۇت كۆپتۇر لېۋىدە كۈلكىسى جۆندەشكە ئايلانسا.
ئەلەم چەكمە چېكىت بۇ دەپ، ھاياتلىق ئۆزى بىر ئەشئار،
پەلەكنى ئۆرتىگەي تەپتى سوراق ئۇندەشكە ئايلانسا.
سامادا پارلىسا تەنھا پەقەتلا بىر دېمە ئاينى،
تۇغار مىڭ ئاينى تەنھالىق پىراقتىن كەچكە ئايلانسا.
بىلىنگەي كۈيچى بۇلبۇلمۇ بولۇپ گويا مۇشۈك، چاشقان،
ناۋاسىز ئەلدە ۋىجدانىنىڭ ئىشى «پەش-پەش» كە ئايلانسا.
شۇڭا باشنى نادانلىقتىن ئامان تۇتماق ئېرۇر پەرىز،
ئۆلۈمدۇر تاڭدا سەۋدادىن تىلەك گەر خەسكە ئايلانسا.

* * *

پەلەكلەردە ئېگىز ئۇچسام ۋىسالدىن ئېھە بولۇپ بىر قۇش،
سۆزۈك بوشلۇقتا پەرۋازىڭ سۆيۈنسەم ئەۋجىدىن ھەم خۇش.
يېنىپ ھەر جاندا يۇلتۇزدەك مۇھەببەتلىك بېقىپ ھەر يان،
كېچەمدە نۇرنى ھەل قىلسام بۇلۇتلارغا ئېتىپ ھەم مۇشت.
گىزى كەلسە كىرىپ شۇئان گويا شەيتان سىياقىغا،
سۇرۇمدىن بارچە مەككارلى دېگۈزسەم سەجدىدە پوش-پوش.
مۇبادا قۇدرىتىم يەتسە جاھاننى قوغىراق ئەتسەم،
جاراڭلاپ كارۋىنىم كەلسە تۈنەكتىن دەس تۇرۇپ قوش-قوش.
تىكەندىن باغلار زارلانسا سۆگەكلەرگە يېتىپ نەشتەر،
سابادىن كەلسە بىر مەلھەم سۆيۈپ گۈل بەرگىدىن بوش-بوش.

ھاياتتا رەزگى ھىجراندىن يۈرەكلەر تولسىمۇ خۇنلىغا،
ئەقىدە ئۆچمىسە ئېيتىپ ۋىسالغا ئەلۋىدا، خوش-خوش.
دەرىخا ئۈشبۇ ئارماندا كۆزۈم ياشلىق كېتەرمەنمۇ،
غەزەپتىن ياكى تۇغ تارتسام كېلەرمۇ جايىغا ئەس-ھوش.

* * *

ئايا دىلبەر، پىراقىڭدىن كۈنى-تۈن بىر ئەلەم پەيدا،
ئەلەمكى، مەۋجىدىن تەكرار ھامان كىرپىكتە نەم پەيدا.
ئۇرۇپ قەھ-قەھ بۆلەك خەقتەك كۈلۈپ مەنمۇ يۈرەي دەيمەن،
ئامال قانچە، كۈلەلمەيمەن، پىراق ھۆكمىدە غەم پەيدا.
تۈلۈن ئايدەك ۋىسالىڭنى قۇچاي دەيمەن، قۇچالمايمەن،
مەگەر قۇچسامكى، تەپتىڭدىن كۆڭلۈم كۆكلەردە ھەم پەيدا.
لېكىن بىر ئەھلى سەۋدامەن، سېنىڭدىن ھېچ كېچەلمەيمەن،
سېنى دەپ تۈندىمۇ يۈرسەم ئۈمىدتىن تۇغ-ئەلەم پەيدا.
جاھاندا مىڭ گۈزەل، ئەمما بۇ كۆڭلۈمدە ھامان بىر سەن،
ئۈزۈك بولغاچقا دىل بىتاپ ئەمەس، مېھرىڭدە ئەم پەيدا.
گويا ئىلكىڭدە ھەر زەررە ماڭا ئالەمچە يالقۇندۇر،
شۇ يالقۇن ۋەسلىسىز مىڭلاپ ئۆلۈمدۇر دەممۇ-دەم پەيدا.
تىرىكلىك مەيىنى تېز سۇن، بۇ جاننى يا ئۆزۈڭلا ئال،
ھامان ھەققانىي ھۆكمىڭسىز ئەمەس لەۋزىمدە تەم پەيدا.

* * *

دېڭىزدىن ئۆرلىگەن كۈننىڭ يۈزى لالەمگە ئوخشايدۇ،
نە لالە، بەلكى بىر ئاتەش لاۋۇلىق — دەمگە ئوخشايدۇ.
چۈشۈمدىن كۆز ئېچىپ تۈندە گۈلۈم دەپ تاڭغا سېغىنسام،
كۆرۈنگەن زەررە نۇر ئېرىپ لېۋىمدە قەنتكە ئوخشايدۇ.
ۋىسالغا بەندىلىكىمدىن ھاياجان ئىلكىدە ھەردەم،
يىقىلغان كىرپىكىم ئۈزرە يېشىم زەمزەمگە ئوخشايدۇ.
ئۆزۈمنىڭ ھىجرىدىن زارلاپ، تۈنەپ يۈرسەم مازارلاردا،
زارىققان ھەر تىنىق تەپتىن كۆيۈك ئالەمگە ئوخشايدۇ.
ۋۇجۇدۇم ۋە لېكىن دەريا مەۋج ئۇرغان مۇھەببەتتىن،
شۇڭا ئۆلسەممۇ ھەر ناخشام تىرىك ئادەمگە ئوخشايدۇ.
بولۇپ گەر بىر چىراغ يانسام ساداقەت نۇرىدىن يارقىن،
كېچەممۇ نۇرلىنىپ، داغسىز چىراغ پايەمگە ئوخشايدۇ.
ئەجەبلەنمەڭ ئۇلۇغ بىلسەم شۇڭا مەن ئاينى، يۇلتۇزنى،
تىنىمسىز چاقنىشى تۈندە ئەجەب غايەمگە ئوخشايدۇ.

پاتمگۈل مۇھەممەت

ياشارتىدۇ ھاياتنى سۆيگۈ

بارالمايمەن ئۇنداق سەيلىگە

ھالال جۈپتىم باردۇر مېنىڭ ھاياتتا،
باردۇر يەنە ھەم سېنىڭمۇ ئۇخشاشلا.
يېتىملىقتىن تۇغۇلغانمىش ئاشىقلىق،
باقما مېنىڭ كۆزلىرىمگە بولدىلا.

تۈز نىيەتكە يېتىن تۇتقان كۆڭلۈمنى،
يېگىلىشىپ بۇ مۇھەببەت دەپ قالدىڭ.
ئازابلىمىدىڭ مەشۇقىڭنىڭ قەلبىنى،
ئۆزۈڭنىڭمۇ يۈرىكىگە دەرد سالدىڭ.

تۈز كۆڭۈللۈك چىقتى ئاخىر بېشىمغا،
بولدى ساڭا گەپ قىلمايمەن پەندىيات.
چىن ئىنسانغا ماس كېلەمدۇ بۇ سۈپەت،
يۈرسەڭ ئەگەر ئەل ئالدىدا بولۇپ مات.

تۇرسا بالاڭ، تۇرسا كۆزۈم پارىسى،
سۆيگۈ تىلەپ تەلمۈرۈشىڭ نەھاجەت.
نىيىتىڭدىن دەرھال يانغىن ئېزىقماي،
ھاۋا ئەمەس ھەممىگە تەڭ مۇھەببەت.

چاقىرمىغىن ئۈمىد بىلەن تەلمۈرۈپ،
بارالمايمەن ئۇنداق رەزىل سەيلىگە.
يەنە قانداق ناخشىلارنى ئېيتارسەن،
باقماي تۇرۇپ خېرىدارىڭ مەيلىگە.

گۈلنى بەرمەي كۆڭلۈڭنى بەرگىن...

چۈشەنگەندەك قەلب سىرىڭنى،
يەر تېگىدىن ئۈنسىز باقسەن.
ئۆزگىلەرگە قىلغان سۆزۈڭدىن،
يۈرىكىمگە ئوتلار ياقسەن.

شۇنچە تەستە ئۆتىدۇ كۈنلەر،
يار يولۇڭغا مىڭ بىر تەلمۈرۈپ.
كېلىپ قالدىڭ بۈگۈن نۇر چېچىپ،
قۇچىقىڭنى گۈلگە تولدۇرۇپ.

گۈلنى سۇندۇڭ، سۇندۇڭيۇ بىراق،
كېتىپ قالدىڭ شۇنچە تېز مېڭىپ.
ھەسرەت بىلەن قاتتىم ھەيكەلدەك،
گۈلنى مەھكەم مەيدەمگە تېڭىپ.

«گۈلنى بەرمەي كۆڭلۈڭنى بەرگىن»،
دېمەكچىدىم دېيەلمەي قالدىم.
رەھىم قىلغىن، ھىجران تۈنىدىن،
مەن تاڭلارغا يېتەلمەي قالدىم.

بىلسەم...

ھەسرەت ئوتى چۇلغار دىلىمنى،
ئاي ھۆسنىڭنى قىلغاندا كوز-كوز.

www.uyghurkitap.com

ئەقىل ھوشۇم يوقىلىپ شۇئان،
ئەيتالمايمەن بىرەر ئېغىز سۆز.
بىلسەم كۆڭلۈڭ ئىكەن بەك ئالا،
ئۆزال قىلما ماڭا بۇنچىلا.

كۆزلىرىمىز قالسا ئۇچرىشىپ،
ئىززا تارتىپ يەرگە باقسەن.
كۆز سالمىغان بولساڭ گۈلۈمگە،
نېچۈن قەستەن ئوتلار ياقسەن.
بىلسەم كۆڭلۈڭ ئىكەن بەك ئالا،
ئۆزال قىلما ماڭا بۇنچىلا.

قىسماق بولساڭ بەخت گۈلىنى،
تەر ئاققۇزغىن مېھنەت بېغىدا.
نېسىپ بولۇپ ھەقىقىي ۋىسال،
مۇجۇلمايسەن ھىجران دېغىدا.
بىلسەم كۆڭلۈڭ ئىكەن بەك ئالا،
ئۆزال قىلما ماڭا بۇنچىلا.

«شورا ئاچسام كۆڭۈل بېغىدىن»
دېگەن ئويۇڭ خاتادۇر خاتا.
نومۇس ـ ۋىجدان يوقلار ئىكەن،
قاچسا ئەگەر ئىنساندىن ھايا.
بىلسەم كۆڭلۈڭ ئىكەن بەك ئالا،
ئۆزال قىلما ماڭا بۇنچىلا.

سەن ياشايسەن ماڭا قۇت تىلەپ

بىلەلمىدىم سۆيگۈ سىرىنى،
سەن ياشايسەن ماڭا قۇت تىلەپ.
سۆيگۈ ئۇچۇن كۆيۈپ شام كەبى،
مەن يۈرىمەن ئۆزگىنى كۆيلەپ.

سەن ياشايسەن ماڭا قۇت تىلەپ،
ئەپسۇس ساڭا يولۇماس ۋىسال.
ئېيىرلايدۇ بەخت دەپ يۈرەك،
ئۆزگە ئىشقى قىلغاچ مېنى لال.

سەن ياشايسەن ماڭا قۇت تىلەپ،
دىدارلىشىش ئويۇڭدا بارمۇ؟
نېچۈن ئىشقىڭ ماڭا قويۇلار،
بۇ ئالەمدە گۈزەللەر ئازمۇ.

سەن ياشايسەن ماڭا قۇت تىلەپ،
گەر بولساقمۇ بىز ئىككى دۇنيا.
بولمىسىمۇ چىن بەخت نېسىپ،
ئازاب يۇتۇپ ئېيتىمەن ناخشا.

سەن ياشايسەن ماڭا قۇت تىلەپ،
بەلكىم ياتلار قىلغاندۇ مازاق.
سۆندى ئەجرىم، سۆنمىدى سەۋرىم،
دۇنيا بەلكى ئەسلىدىن شۇنداق.

بەختنامە

قەلەم بىلەن بولغاندا سىرداشە
يۈرىكىمنى يىللىتار قۇياش.

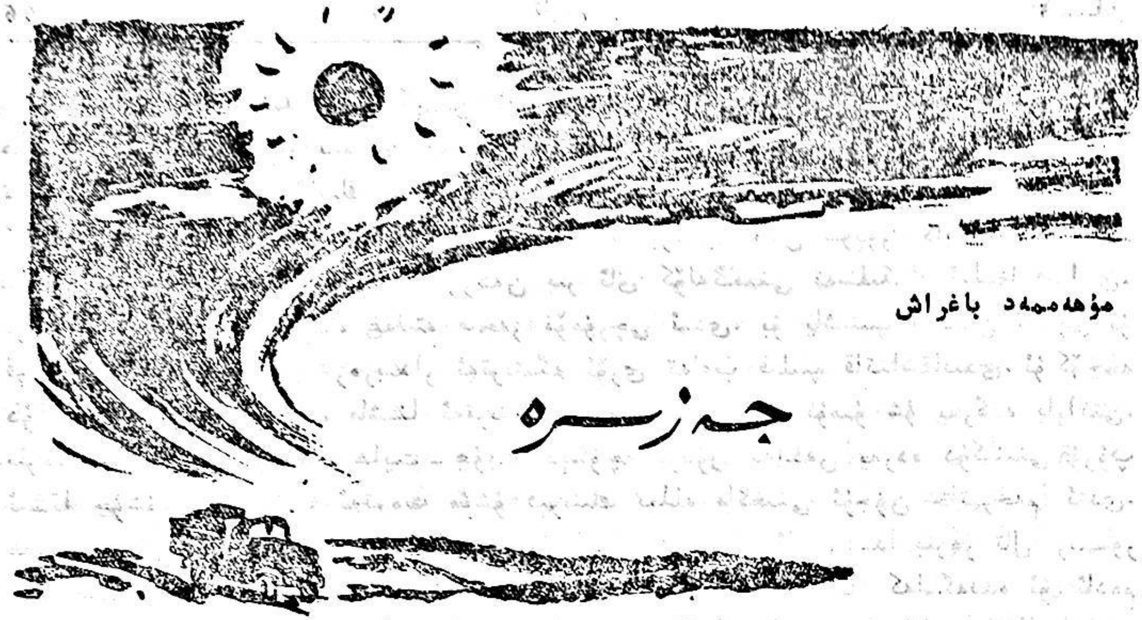

مۇھەممەد باغراش

جەزىرە

(پىۋەست) *

ــ ئەمدى ماشىناڭنى ئوت ئالدۇر، ماتور قىزىغاچ تۇرسۇن، چوڭ ـ كىچىك چىراغنى
تارت! ــ ئۇ ئادەمنىڭ شىۋىرغان ئۇچۇرۇپ كېتىۋاتقان بوغۇق ئاۋازى كابىنكا دىۋارىغا
كېلىپ تەگدى. ياش شوپۇر ئالدىراپ ـ تېنەپ بايىقى ئىشىكنى يېپىۋالدى. ئۇ سوغۇقتىن
ئۇيۇشۇپ ئاغرىپ تۇرغان پۇت ـ قوللىرىنى تەسلىكتە قىمىرلىتىپ، گەجگىسىنى سەل رۇس-
لىدى. ئاندىن قوللىرىنىڭ بارماقلىرىنى ئۇۋۇلاپ ئىششىلىدى. بىرھازادىن كېيىن پۇتلىرىمۇ
ئاران ئەيۋەشكە كەلدى. ئۇ ئاچقۇچنى بۇراپ، ئىستاتورنى تەپتى. ماتور خېلىلا مۇزلىغا-
نىدى. ئىستاتورنىڭ كۈچى يەتمەيۋاتاتتى. ياش شوپۇر ئۇزۇپ ـ ئۇزۇپ تېپىۋەردى.
خۇداغا شۈكۈر! بىرھازادىن كېيىن ماتور گۈرۈلدەپ ئوت ئالدى، ئۇ چىراغ كۇنۇپكى-
لىرىنى تارتتى، كۈچلۈك چىراغ نۇرى ئاپئاق قار بىلەن تېخىمۇ كۈچىيىپ، ئەتراپ
چاراقلاپ يورۇپ كەتتى. لېكىن بۇ يورۇقلۇق ئىچىدە قاردىن بىلەك ھېچ نەرسىنى كۆر-
گىلى بولمايتتى، ئاسمان، تاغ، زېمىن، ماشىنا ۋە ھېلىقى ئادەم قوشۇلۇپ بىرلا نەرسىگە،
بىر ئۇتاشلىققا ئايلىنىپ قالدى. ئۇ ئاقلىق ئىدى، چەكسىز، بىپايان ۋە شەكىلسىز ئاقلىق
ئىدى. ماتور تەدرىجىي قىزىپ، كابىنكىنىڭ ئىچى ئاستا ـ ئاستا يىلىلىشقا باشلىدى. تېر-
مومېتىر ئامپېرى ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلدى. ماشىنا گەۋدىسى يېنىك تىترەيتتى. چىراغ
نۇرى ھۇشۇ تىترەككە ئەگىشىپ ئاشۇ قورقۇنچلۇق ئاقلىق قوينىدا بىچارىلەرچە ۋەھىمىلىك،
زەئىپ لوغۇلدايتتى.

---

* بېشى ئۆتكەن سانىدا.

www.uyghurkitap.com

شوپۇر يەل يىغىلغاندىن كېيىن ئەينەك چوتكىسىنى قويۇۋەتتى. ئەينەك چوتكىسى ھالسىزغىنە غىچىرلاپ، ئەينەك يۈزىنى قاپلىۋالغان قېلىن ۋە يۇمشاق قارنىڭ ئىچىدە تىركىشىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ غىچىرلاشلىرىدا چوڭقۇر نائۇمىدلىك، بىچارىلىك، كۈچسىزلىك ئىڭرايتتى. بىركەمدە ئەينەك يۈزى ئېچىلغاندەك بولدى. ياش شوپۇر كابىنىكا ئەينىكىدىن ماشىنىنىڭ ئالدىدا قىمىرلاپ يۈرگەن بىر ئاق كۆلەڭگىنى تەسلىكتە ئىلغا قىلدى. بۇ ھېلىقى ئادەم — تەرسا، غەلىتە مىجەز تۆمۈرچى ئىدى. بۇ ياشنىپ قالغان ئىشچى بۇ قېتىمقى ئاشلىق توشۇش زەربىدار ئەترىتىگە ئۆزى تەلەپ قىلىپ قاتناشقانىدى. ئۇ كۆچمە دۈكىنىنى ماشىنىغا بېسىپ، ماشىنا ئەترىتىمىز قەيەرگە بارسا، ئۇمۇ شۇ يەرگە باراتتى. بىرەر ئىش - پىش چىقسا، ھايت - ھۇيت دېگۈچە ئۇدۇل كەلگەن يەردە دۈكىنىنى قۇرۇپ ئىشقا چۈشۈپ كېتەتتى. ئەترەت مۇشۇ قېرىنىڭ بىللە ماڭغىنى ئۈچۈن خاتىرجەم ئىدى. ھەممىسى شۇنداق دېيىشەتتى. بولمىسا، بۇ قاتمۇ قات تاغ ئارىسىدا بىرەر تال رىسسور ئىسمىقىنىڭ ئۈزۈلۈشى بىلەن ماشىنا يېتىپ قالاتتى. قارلىق تاغقا كەلگەندە ئۇ ئادەم نېمىشقىدۇر ئۆزى ئولتۇرۇپ كېلىۋاتقان ماشىنىدىن ئۇنىڭ ماشىنىسىغا ئالمىشىۋالغانىدى. ئۇنىڭسىزمۇ خەتەرلىك يولدا ئۆزى يالغۇز ماشىنا ھەيدەشتىن قورقۇپ ئولتۇرغان ياش شوپۇر بۇنىڭغا خۇشال بولغانىدى. لېكىن بۇ خۇشاللىق ئۇزۇنغا بارمىدى. مانا، بولىدىغان ئىش بەردىبىر بولدى. ئۇ قېرى ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە قىلىپ بېرەلمىدى. ئۆلۈم خەۋپى ئۇ قېرىنىمۇ ئوخشاشلا قىساقىقا ئالدى. لېكىن راستىنىلا غەيرىتى بار قېرى ئىكەن، قورقماي، ئىككىلەنمەي ياكى سەن چۈشكىن، ياش بولغاندىكىن، دېمەي، تاغنى ئۆرۈۋېتىدىغاندەك قۇتراۋاتقان قارلىق بوراننىڭ قوينىغا شۇڭغىدى. جېنى تۆمۈر ئىكەن-دە! ئەنە، بۇ غالجىر بوران قۇچىقىدا تىركىشىۋاتىدۇ. ئۇ شۇ تاپتا بىر قار كاللىكىگە، ھەرىكەت قىلالايدىغان قار مونىكىگە ئايلىنىپ قالغانىدى. ئۇ مونەك مۈكچەيگىنىچە قولىدىكى كۈرەك بىلەن يولنى توسۇۋالغان قار دۆۋىسىنى كۈرەيتتى، قېلىن قارنى دەلدۈگۈنۈپ - دەلدۈگۈنۈپ ئاتاتتى. گاھىدا قاتتىق بوران ئۇنى قار ئۈستىگە ئۆكتۈرۈپ تاشلايتتى. لېكىن ئۇ ئۆمىلەپ، تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئۆرە بولاتتى - دە، يەنە كۈرەيتتى. ئۇ ئادەم توختاپ قالمايتتى. جان-جەھلى بىلەن يەنە كۈرەيتتى، قازاتتى، ئاتاتتى... ئۇ ئادەمنىڭ تەرسالىقى، غالجىرلىقى، تەلۋىلىكى قار بورانىنى ھارغۇزدىمىكىن، بوران سەل پەسكويغا چۈشۈپ قالدى. بوران ئۇ ئادەمنىڭ تەلۋىلەرچە جانبازلىقىنى سوغۇق ۋە ھەيرەت نەزەرىدە كۆزىتىۋاتقاندەك ئىدى. بوراننىڭ ئاۋازى تاياق يېگەن ئىتنىڭ غىڭشىشىدەك ئايانچىلىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. لېكىن يەنە چىدىمىغاندەك جان - جەھلى بىلەن چىرقىراپ، ئۇنىڭ باش - كۆزىگە پات - پات چاڭ سالاتتى.

خېلىدىن كېيىن ماشىنىنىڭ ئالدى تەرەپى ئېچىلغاندەك بولدى، ھەر ھالدا قېلىن قار ئىچىدىن چانا ئىزىدەك بىر يول ھاسىل بولدى. بىركەمدە ھېلىقى ئادەم ئۆرۈلۈپ ياش شوپۇرغا بىر نېمە دەپ ۋارقىراپ ئىشارەت قىلدى - دە، يەنە ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قار كۈرەپ مېڭىپ كەتتى. ھاڭۋېقىپ قالغان ياش شوپۇر ماشىنىنى كۈچ بىلەن قوزغىدى. دەل شۇ چاغدا ياش شوپۇرنى بىر سېزىم چۇلغىۋالدى، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىچىدە ــ مېڭىدىمۇ،

يۈرىكىدىمۇ ئىشقىلىپ بىر يېرىدە پەيدا بولغان نامەلۇم تۇيغۇ رچەكنى كۆزى بىلەن كۆردى بۇ ئاق ۋە يوچۇن مونەك، بايا ئاۋۇ ئادەمنىڭ غالجىرلىقى تۇتقانىسېرى تىترەشكە باشلى- غانىدى. ئەمدىلىكتە بۇ مونەك ماشىنا چاقلىرىنىڭ ئېغىر - بېسىق تەنتەنىلىك قوزغىلىشى بىلەن تەڭلا سىلكىنىشكە باشلىدى. ھەربىر سىلكىنگەندە ئۇ مونەكنى قاپلىۋالغان بىرخىل كۆرۈمسىز، غۇۋا ئاقلىق پارچىلىنىپ تۆكۈلەتتى. ياش شوپۇر پەقەت شۇ چاغدىلا بۇ مو- نەكنىڭ خۇددى بىر قەۋەت موم ياكى شام بىلەن قاپلانغان دورا كۆمۈلچىغا ئوخشايدىغان- لىقىنى ئۇشتۇمتۇت بايقاپ قالدى. ئەمدىكى ھەربىر سىلكىنىشتە ئۇ مونەكنىڭ سىرتىنى ئوراپ تۇرغان بايىقى ئاق شاكال پارچە - پارچە بولۇپ قومۇرۇلۇپ چۈشۈۋاتاتتى. ياش شوپۇر كازنى تېخىمۇ كۈچەيتىپ باستى. ئاق شاكال تېخىمۇ چوڭ-راق پارچە بولۇپ، تېخىمۇ تېزرەك تۆكۈلدى. شوپۇر بىردىنلا ئۇ مونەكنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان نەرسىنى ئاپئاشكارا كۆردى. ئۇ بىر سەندەل ئىدى. تۆمۈرچىنىڭ كونىرىغان، قارايغان، يۈزى جى- جالغان، سەندىلى ... ئۇ تولىمۇ ئېغىر، قۇيما ھالەتتىكى سەندەل ... ياش شوپۇر ھاڭ - تاڭ قالدى. ئۇنىڭ مېڭىسىنى قاماللىۋېلىپ، ئۇنى بىر خىل يېرىم بېھوشلۇق ھالىتىدە ئازاب- لىغان ئاقلىق — قويۇق ئاق تۇمان بىردىنلا تارقاپ مېڭىسى سەگەكلىشىپ، كۆز ئالدى روشەنلىشىپ قالدى. ئۇ قاتتىق ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك كۆزلىرىنى يىرتىپ ئېچىپ ئۇدۇلغا — قايچىسىمان چىراغ نۇرى ئىچىدە بىر قەدەم - بىر قەدەمدىن سىلجىپ قار كۆرەپ كېتىۋاتقان ئاق مونەككە — ھېلىقى ياشانغان تۆمۈرچىنىڭ مۈكچەيگەن گەۋدىسىگە تىكىلىپ قالدى ...

ئۇلار شۇ تەرىزدە جان تالىشىپ، ئاخىرى سوغۇق ۋە غالجىر ئۆلۈمنىڭ قۇچىقىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىۋالدى. ئۇلار ئاچقان يول بىلەن قالغان 14 ماشىنىمۇ قاپچىغايغا چىقى- ۋالدى. شۇ قېتىمدا قورقۇنچلۇق قارلىق بوران قۇچىقىغا سەكرەپ چۈشۈپ قار كۆرەپ ماشىنىلارغا يول ئاچقان قېرى تۆمۈرچى — روزىكام ئەمەسمۇنىڭ قولىقىنىڭ يارتىسى ئۈششۈپ قالدى. پۇتىنىڭ ئىككى تال بارمىقى ئۈششۈپ ئۈزۈلۈپ چۈشتى. 12 - ماشىنىنىڭ شوپۇرى توڭلاپ ئۆلۈپ قالدى.

سەندەل ياپيالىڭاچ ئىدى. قىرلىرى ياق، پۈتۈن گەۋدىسى قورقۇنچلۇق دەرد- جىدە مۇستەھكەم ئىدى. قىر بۇرجەكلىرى ئېنىق ئىدى. قارامتۇل قاتتىق يۈزىدە سان- ساناقسىز جىجاقلار، بېھىساب چوقۇرچاقلار بار ئىدى. بۇ چوقۇرچاقلار قومىدەك ئۇششاق، ئىدى. سەندەلنىڭ يۈزى مۇزدەك سوغۇق ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن بىر تەپ ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. تۇتقىلى، كۆرگىلى، پۇرىغىلى بولىدىغان بىر تەپ ... بۇ تەپ بىردىنلا قۇشقا ئايلاندى. كۆز ئالدىمدا قانات قېقىپ ئاسمانغا، كالوننىڭ ئاسمىنىغا كۆتۈرۈلدى - دە، غايەت زور ۋە مۇستەھكەم قاناتلىرىنى كەڭگىنىچە بوشلۇقتا قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئوتلۇق قۇياش زېمىننى كۆيدۈرمەكتە ئىدى. ئۇ قۇشنىڭ قاپقارا مېتالدەك مەھكەم ۋە كېلەڭسىز قاناتلىرىنىڭ سايىسى، كالون قورۇسىدىكى نامرات، زېرىكەرلىك ئۆستەڭخانىلارنىڭ تاملىرىنى، كالوننىڭ ئالدىدىن قوي ھەيدەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان چالنىڭ ئورۇق، ئەتىرىز دۈمبىسىنى، كالوننىڭ ئارقىسىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپ قورۇسىدا خۇشال چۇرقىرىشىۋاتقان باللارنىڭ

چىلگىدەك باشلىرىنى، كالۇننىڭ ئاشايىنىدىكى تېيىز ئېرىقتا ۋىلىقىلاپ ئېقىۋاتقان سۈزۈك سۈيىنى، كالۇننىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى سۇۋادان تېرەكلەرنى، كالۇننىڭ ئالدىدىكى جۇمەكتىن سۇ ئېلىشقا چىققان پەردازخور، كۆرەڭ، بىشەم، ئويۇنچى چوكانلارنىڭ قىممەت باھالىق كۆڭلەك - يوپكا، ياغلىقلىرىنى، ئۇلارنىڭ ھەۋەس ئوتىدا يېلىنجاپ، چاقناپ تۇرغان سىدام پېشانىلىرىنى، كۆبجۈك، قۇرغاق، تەشنا ۋە شوخ لەۋلىرىنى سىلاپ ئۆتتى، بۇ چوكانلار شوپۇرلارنىڭ چالا ساۋات خوتۇنلىرى، ئۇلارنىڭ جاپاكەش، ھەرقاچان ھارغىن ۋە ئاچ ئەرلىرى ئۇلارنى ئاشۇنداق ئويناشقا، باغ پاقلىنىدەك يايراپ ياشاشقا ئۆگەتكەن...

ھەممەيلەن ئاشۇ كۆيدۈرگۈ ئاپتاپتا ئۆز باشلىرىغا تالماس قاناتلىرى بىلەن راھەتلىك كۆلەڭگە تاشلاپ تۇرغان ھېلىقى قۇشنى كۆرمەيدۇ، بۇ ھەقتە ئويلاپمۇ قويمايدۇ... شۇنداق، ئۇ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان قۇش، چۈنكى ئۇ ئەرۋاھ، ئەبەدىيلىكنىڭ كەچمىسىگە قونۇۋالغان قارا قۇش دېگۈدەكمەن...

ھەسەن پولۇنىڭ ماشىنىسىنىڭ ياغاچ كوزۇپىدىكى سۇ نەقەدەر سۈزۈك؟ تازا سوغۇقتۇ - ھە؟! ئۇ نېمىشقا بارماق پاتقىدەك ئاراشلىرى بار كوزۇپقا سۇ قاچىلىغاندۇ بۇ ھەسەن پولۇ دېگىنىڭ؟! ئۇنىڭ قولىدىن كەپتۇ - ھە سېۋەتكە سۇ قاچىلاش... بىر كەمدە ھەسەن پولۇ ماشىنىسىنىڭ ئارقىسىدىن خۇددى مۇز ئۈستىدە تېيىلىۋاتقاندەك، سىيرىلگەن پېتى ئۇشتۇمتۇت چىقىپ كەلدى ۋە يەنە شۇنداق سىيرىلگەن پېتى ماشىنىسىنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى. مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىدا تۇرغان بىر نەرسىنى كۆرۈپ قالدىم. بۇ، خۇددى قەلەندەرنىڭ ساپايىسىدەك تىزىق - تىزىق ھالقىلار ئۆتكۈزۈلگەن بىر ئوقەت ئىدى. تازا سىنچىلاپ قارىسام ئۇ ئەسلىدە روزىكام ئەمەسمۇنىڭ ھېلىقى ئەرمىكى ئىكەن. سىم بىلەن قاماپ - يۆگەپ ياسالغان، روزىكام ئەمەسمۇ بىر ئۆمۈر ھەپىلەشكەن نەرسە. ئەمدى بۇ ھەسەن پولۇغا قاپتۇ. ئۇ يېنىمغا كەلدى:

— مۇشۇ ئوقەت ئۆگىتىدۇ ھەممىنى! بىرگە بىرنى قوشۇشنى... يىغلىماي، قاقشىماي تىرىشىمىساڭلا...! — ئۇ سەتكىنە ھىجايدى. مەن ئىزا ۋە غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدۇم - دە، سەندەلدىن ئىرغىپ قوپۇپ، ئۆكچەم بىلەن يەرگە جان - جەھلىم بىلەن تەپتىم. پۈتۈمنىڭ ئاغرىقىدىن ئىڭراپ تاشلىدىم. ھەسەن پولۇ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازى چىقمىدى دېگۈدەكمەن...

مەن ماشىنامنىڭ ئاستىغا ئۆمىلەپ كىردىم. رولۋاينىڭ سۇنغان تەگسى قىزىق تاشقا مەگزىنى يېقىپ گۆشۈرۈپ ياتاتتى. ئۇنىڭ ھالىتىدىن بىر خىل كۈتۈش، چارىسىزلىك، ئويۇلۇش، تاقەتسىزلىكتىن پەيدا بولغان گومۇشلۇق چىقىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ قۇرۇلمىسىغا سەپسالدىم. ئۇ ماڭا تونۇشسىز ئىدى. ئەمدى قارىسام ئاددىي، لېكىن غەلىتىلا نەرسە ئىكەن - ئۇ...

— ئاناڭنى كالا باش!

مەن شۇنچىلىكلا قېتىلغانغا سۇنۇپ كېتىدىغان مۇشۇنداق يارىماس ئوقەتنى لايىھىلەپ چىققان قاباقباش ئىنژېنېرلى تىللىدىممۇ ياكى ئۆزۈمنىمۇ، بىلمەيتتىم. ئەمدى

مۇشۇ ئەرزىمەس ئۇقەتنىڭ كاشىلىسى بىلەن كالونغا ۋاقتىدا يېتىپ بارالىماي، ھەسەن پولۇدەك لېمىلەرنىڭ كۆلكىسىگە قالامدىم؟ تېت - تېت بولغىنىدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ تىنالماي قالدىم.

لاۋۇلداپ ياتقان چۆل چېتىدگە كۆز يەتمەيدۇ. دەشت ھاۋاسى گۆركىرەپ يانماقتا، جاھاننى تۇمان قاپلىۋالغان. بۇ تۇمان يالقۇن رەڭگىدە - قىزغۇچ، سېرىق. ئىسسىق دەستىدىن ئۇتۇقۇپ كەتكەن زېمىن، چوغ يالىلداپ ياتقان بىھېساب ساي تاشلىرى ئاشۇ قويۇق، قېلىن ۋە قىزغۇچ تۇمان قوينىدا ئۈنسىز يىغلايدۇ. يولنىڭ چېتىدىكى تاقىر تاغ كۆيدۈرگۈ تۇزان قوينىدا غەمكىن لوغۇلدايدۇ. سان-ساناقسىز، چېكىم-چېكىم زەررىچىلەر زېمىندىن كۆككە، كۆكتىن تاغقا ئاندىن كۆرۈەمسىز ئۇگىغۇل - دوگغۇل توپا يولغا تىنىمسىز جىمىرلاپ شۇڭغۇيدۇ. ئېغىز ئالغان جاراھەت ئاغزىدەك قىپقىزىل شەلۋەرەپ تۇرغان چۆل قۇياشى زېمىنغا قىزغۇچ تۇمانلىق، كۆيدۈرگۈ تەپ پۈركۈيدۇ. ئىچىمدىن تېپىۋاتقان ۋە تېگىمدىكى يەردىن ئۆرۈۋاتقان قىزىللىقتىن ئەت-يېنىم چىرىسلاپ تۇتىمەكتە. كۆزۈم چىڭقىلىپ خىرەلەشتى. شۇ تاپتا كۆزۈمگە ئاشۇ قىزغۇچ تۇماندىن ئۆزگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ. بۇ قىزغۇچ سېرىق تۇمان مېڭەمنىڭ ئىچىنىمۇ چۇلغىۋالغان، ھەتتا قۇلقىمنىڭ ئىچكىرىسىدىكى يېقىمسىز غوڭۇلداشمۇ قىزغۇچ سېرىق...

يەنە ھوشۇمدىن كېتىپ قالماسلىق ئۈچۈن لېۋىمنى كۈچ بىلەن چىشلەپ، جەينەكلىنىپ ئۆرە ئولتۇردۇم. لەۋلىرىم مەدەكتەك يىرىلدى ئىدى. بىر چاغدا ئاغزىمغا بىر خىل تۇزلۇق ۋە قىزىق سۇيۇقلۇق قۇيۇلغاندەك بولدى. قولۇمنىڭ دۈمبىسىدە لېۋىمنى ئېرتتىم. بەك قاتتىق چىشلىگىنىمدىن لېۋىم قاناپ كېتىپتۇ. مەن ئاغزىمنى سۈرتۈۋېتىپ، ماشىنا قاراپ گۇشۇرۇپ ياتقان رولۋاي تەگىسىگە ئۈچمەنلىك نەزەرىدە تىكىلدىم. بۇنداق كۆتۈپ يېتىشۋېرىشكە بولمايتتى. ۋاقىت ئاستا، لېكىن تەرسالىق بىلەن توختىماي ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئەتە كالون بەلگىلەپ بەرگەن مۆھلەت توشىدۇ. يەنە تېخى مىڭلاپ كىلومېترلاپ يول مېڭىشىم كېرەك. ماشىنامنىڭ ئەھۋالى بولسا مانا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۈچۈپ ئۆتكەن قۇشنىمۇ قاناتى كۆيۈدىغان بۇ ۋەيلۇن دوزاختا يېرىم بىھوش ھالدا ياتىمەن...

بىردىنلا ئۆزۈمنىڭ تونۇگۇندىن بۇيان ئاغزىمغا ھېچ نەرسە سالمىغىنىم ئېسىمگە چۈشتى. قورسىقىممۇ ئۇنچىلىك ئېچىپ كەتمىدى. لېكىن ماغدۇرسىز ئىدىم. بولۇپمۇ تەشنالىق مېنى بەكرەك قىيناۋاتاتتى. مەن ئورنىمدىن دەلدۈگۈنۈپ قوپۇپ كابىنىكىغا چىقتىم ۋە سۇدانىنىڭ ئاغزىنى ئاچتىم. ئازلا سۇ بار ئىكەن. بۇ سۇ ھېلىلا قاينىتىلغاندەك قىزىپ كېتىپتۇ. سۇدىن غورتۇلدىتىپ ئىچتىم. سۇ ئىسسىقتا ئۆزۈن تۇرۇپ قالغىنى ئۈچۈن كۆلچەكتىكى توختام سۇدەك قاڭسىلىشىپ قاپتۇ. بۇ پۇراق كۆڭلۈمگە تېگىپ ئىچى - قارنىمنى ئاختۇرۇۋەتتى. مەن ياندۇرۇۋەتمەسلىكىم ئۈچۈن قولۇم بىلەن ئاغزىمنى مەھكەم ئېتىۋالدىم. ئۈستىخانلىرىم سىرقىراپ ئاغرىيتتى. مەن پۇتلىرىمنى كابىنىكا پولغا سوزۇپ، ئۆزۈمنى سېدىنىلىككە تاشلىدىم، شۇ ھامان ھوشۇقۇمغا قاتتىق بىر نەرسە

www.uyghurkitap.com

تېگىپ زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. مەن ئاغرىقنىڭ زورىدىن ئېسىمنى يىغىپ، پۇتلىرىمنى تارتىشتۇرۇپ پولغا ئېگىشتىم. قارىسام 24 سۈگلۈق چوڭ رازمېرلىق كۆلۈچنىڭ قولۇپى ھوشۇقۇمغا تەگكەنىكەن. مەن كۆلۈچقا ئاچچىقىمدا تىكىلدىم. شۇ دەقىقىدە ئۇشتۇمتۇت ۋۇجۇدۇمدا ئاجايىپ بىر تۇيغۇ پەيدا بولدى. نېمىشقىدۇر شۇ كۆلۈچقا قارىغانسېرى قارىغۇم كېلىۋەردى. بىرىپ-بىرىپ ھېلىقى تۇيغۇ كاللامدا روشەنلىشىپ بىر ئۇقۇمغا ئايلاندى. قارىسام كۆلۈچنىڭ ئاغزى بېلىقنىڭ ئاغزىغا ئوخشايدىكەن. كۆلۈچنىڭ بېشى تەرەپ ياپىلاق ۋە چوڭ، دەستىسى ئۇزۇن ۋە تار ئىدى. كۆلۈچنىڭ قېلىنلىقى دەل بېلىقنىڭ كالپۇكىغا، قولپىسى بولسا بېلىقنىڭ سۈزگۈچىگە ئوخشايتتى. ئۇنىڭمۇ بېلىقنىڭكىدەك بوينى يوق ئىكەن. مەن داۋاملىق كۆزىتىۋەردىم، ئۇنىڭ قىرلىق گەۋدىسى باشتىن-بويىغا ئوخشاش كەڭلىكتە بولۇپ، تۆۋىنىدە باش بارماق پاتقۇدەك بىر تۆشۈك بار ئىكەن، بۇ تۆشۈكنى نېمىشقا ياساپ قويۇشقانىكىن؟ ئادەتتە كۆلۈچ ئىشلەتسەك ئۇ تۆشۈكنىڭ ھېچقانداق رولى بولمايدۇ. بەلكىم قوزۇقا ئېلىپ قويۇشقا ئەپلىك بولسۇن دېيىشكەن بولسا كېرەك... توختا، مەن نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم، بايىقى غەلىتە تۇيغۇنى يوقىتىپ قويماي يەنە... ھە... تاپتىم، بېلىق، توغرا بېلىق، ئۇنىڭ ئاغزى ئېچىلغان، خۇددى ۋارقىراۋاتقاندەك، ماڭا نېمىنىدۇر چۈشەندۈرمەكچىدەك قىلىدۇ، لېكىن ئاۋازى چىقمايدۇ، ئۆزى جەينەكچىلىكلا بار، ئاغزى بولسا ئىنتايىن يوغان. ھېمە؟ توختاپتۇر، بايا نېمە دېدىڭ؟ نېمىچىلىك؟ جەينەكچىلىك توپتوغرا، جەينەكچىلىك، جەينەك، جەينەك... جەينەك! مەن ھودۇقىنىمدىن تىترەپ كەتتىم. چېكەمنى مۇزدەك تەر باستى. جىددىيلەشكىنىمدىن يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالدى. ھە، ئەمدى تاپتىم، تەپەككۇرىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇرىدىكى قويۇق، قېلىن ۋە قىزغۇچ سىرلىق تۇماندىن ئېچىلىپ بىر سۆز — شۇ تاپتا مەن ئۈچۈن ئېيتقاندا ھەرقانداق بەدەل تۆلىسەم ئەرزىيدىغان دەرىجىدە ئەھمىيەتلىك بىر سۆز ئاستا-ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقتى ۋە مېنىڭ كۆز ئالدىمدا قىپيالىڭاچ ۋە ئۆز ئەينى بىلەن ئاپئاشكارا جۇلالاندى — جەينەك! جەينەك! توغرا جەينەك ياشاپ كەت، جەينەك دېگەن سۆز...! مانا ئەمدى چۈشەندىم، بايا كۆلۈچ ماڭا مەن جەينەك! دەپ ۋارقىرىغانىكەن. ماڭا ئاڭلىتالماي، ماڭا چۈشەندۈرەلمەي تىت-تىت بولۇپ زارلىغانىكەن. تەپەككۇرىمنىڭ ھەرىكىتىگە رىغبەت بەرگەنىكەن. مەن بايا ئۇنى بېلىققا ئوخشاتقاندا بېلىقنىڭ سۇنىڭ تەكتىگە قاراپ شۇڭغۇغان ھالىتىنى كۆرگەنىكەنمەن ۋە نەتىجىدە مېنىڭ تەپەككۇرۇم ئاشۇ بېلىق دېگەن تەسەۋۋۇرغا ئەگىشىپ چوڭقۇرلاپ تىنتىمىپ يۈرۈپ، ئاخىرى «جەينەك» دېگەن بۇ ئاجايىپ قىممەتلىك سۆزنى بايقاپ چىققانىكەنمەن. توغرا، كۆلۈچنىڭ ئاغزى بېلىقنىڭ ئاغزىغا ئوخشاش چوڭ ئىدى. ئۇ ئېچىلىپ-يېپىلالايتتى. ئۇ دەلمۇدەل بېلەكتەكلا بار ئىدى. ئۇنىڭ باش بىلەن گەۋدىسى بىر تۇتاش ئىدى. دەستىسىدە تېخى بىر تۆشۈك بار ئىدى. بۇ تۆشۈك ئۆلچەپ قويغاندەك دەل جايىغا ئېچىلغانىدى — رولۋاي تەگىنىڭ ئوقى دەل باش بارماقچىلىك، يەنى ئاشۇ تۆشۈككە پاتقۇچىلىك ئىدى. كۆلۈچنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى توپتوغرا جەينەك تەگىنىڭ ئۇزۇنلىقى

بىلەن باراۋەر ئىدى. ئۇنىڭ ئاغزى توغرا تەگىنىڭ ئوقىنى چىشلىيەلەيتتى. مانا مېنى ھالاكەت قوينىدا ئىزتىراپ قىلغان جەينەك تەگىنىڭ رولىنى ئوينىيالايدىغان بىر جەينەك تەگە ئالدىمدا جىلمىيىپ تەبەسسۇم قىلىپ يايراپ تۇرىدۇ، مېنى كۈتۈۋاتىدۇ...!

مەن پولدىكى كۈلۈچنى يۈلۈپ دېڭىزدەك ئالدىم-دە، كابىنىكىمدىن سەكرەپ چۈشۈپ سېپدىنلىكنى قايرىپ، لازىملىق سايمانلارنى ئالدىم. بىر يۈگەم سىم، بولقا، ئامبۇر، يەنە... بولدى، باشقا ھېچ نەرسىنىڭ كېرىكى يوق!

مەن ماشىنامنىڭ ئاستىغا ئۆمىلەپ كىردىم-دە، ئىشنى باشلىۋەتتىم. كۈلۈچنىڭ تۆشۈكىگە رولۋاي ئوقىنى ئۆتكۈزۈپ، سىم بىلەن مەھكەم چېتىۋەتتىم. توغرا تەگنىڭ بېشىنى كۈلۈچنىڭ ئاغزىغا توغرىسىغا چىشلىتىپ، ئۇنىمۇ سىم بىلەن تېڭىۋەتتىم ۋە توغرا تەگنىڭ ئوتتۇرىسىغا سىم باغلاپ، ئۇنى رادىئاتورنىڭ تەگلىكىگە ئېسىپ قويدۇم، بۇنىسى رولۋاي تەگنىڭ يەردە سوزۇلۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىدى... نەچچە قېتىم رامغا ئۇسۇۋالدىم. بارماقلىرىمنى سىم تىتىپ قانىتىۋەتتى. ئۈچلۈق ۋە تىغدەك ئۆتكۈر تاشلار تىزلىرىمنى، جەينەكلىرىمنى جىجاپ تىلىۋەتتى. بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى سەزمەپتىمەن.

ئاخىرى پۈتتى. مەن ماشىنىنىڭ ئاستىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ سايمانلىرىمنى يىغىشتۇردۇم-دە، كابىنىكىغا چىقىپ ماتورنى ئوت ئالدۇردۇم. ماتور ئاسانلا ئوت ئالدى. ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىر خۇشاللىق، تەنتەنە جەۋلان قىلاتتى. لىگوچكا خۇشاللىقىدىن ۋىلىقلاپ كۈلۈپ كەتتى. پۈتۈن ماشىنا گەۋدىسى بىر ھاياجان ۋە قانائەت ئىلكىدە تىترەيتتى. ئۆلۈكتەك سوزۇلۇپ ياتقان تىمتاس چۆل مېنىڭ ماشىنام ياڭرىتىۋاتقان تەنتەنىلىك ۋە غالىب سادادىن، ئەمگەك ۋە ئەقىلدىن بەلگە بېرىۋاتقان جۇشقۇن ناۋادىن بىر ھاياتىي كۈچ ئېلىپ جانلىنىپ كەتتى...

خوت رىچاگىنى توغرىلىدىم. ماتۇرنىڭ ئاۋازىنى خۇددى «ئەجەم» مەرغۇلىلاۋات-قان تەمبۇر ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بىردەم ھۇزۇر قىلىپ ئاڭلىۋېتىپ، پېدالىنى ئاستا-ئاستا قويۇپ بەردىم. ئېغىر ماشىنا غىچىرلاپ قوزغىلىپ ئارقىسىغا ياندى. مەن كابىنى-كىدىن گەۋدەمنى چىقىرىپ، ئارقا تەرەپنى كۆزەتكەچ ماشىنىنىڭ ئارقىسىنى چوڭ يولغا توغرىلىدىم. ماشىنا يول بويىدىكى ئېرىقتىن مىڭ تەستە چىقىپ، مەنزىل تەرەپكە توغرىلاندى. مەن كابىنىكا كۆزنىكىدىن بايا ماشىنام يېتىپ قالغان بوشلۇققا كۆز تاش-لىدىم. قاغجىرىغان يەر، كۆرۈنۈپ ياتقان تاشلار، بېلىق سىرتى بولۇپ سوزۇلۇپ ياتقان بىپايان چۆللۈك ماڭا، مېنىڭ ماشىنامغا ھەيرانلىق ئىچىدە چەكچىيىپ قاراپ قالدى. چۆل ماڭا تېخىمۇ غەمكىن، تېخىمۇ يالغۇز، تېخىمۇ مۇڭلۇق كۆرۈندى، بىردىنلا ئاشۇ چۆلگە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. مەن سېپدىنلىككە ياخشىراق جايلىشىۋالدىم-دە، ئۇ بىر پارچە يەرگە قاراپ ۋارقىرىدىم:

— خەير ئۆلۈم! خەير بىچارىلىك...! مەن ماشىنىنى مەنزىلگە قارىتىپ قويۇۋەتتىم، ئاپلا، ھېلقى ئادىمكامچۇ؟ ئۇنى كۈتمەي كېتىپ قالسام ئۇ كېلىپ قالسىچۇ؟ ياق...

www.uyghurkitap.com

ناھايىتى تېز قايتتى دېگەندەمۇ ئەتە چۈشتە ئاران كېلەلەيدۇ، ئۇ كەلگىچە شۇ يېتىشىدا كېسەللىك، تەشنالىق ۋە ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالاتتىمىكىن دەيمەن. ئۆزۈم سېزىپ تۇرۇۋاتىمەن، ھالىم بارغانسېرى پەسلەپ كېتىۋاتىدۇ، ئۇ كەلسە ماشىنا بىلەن كېلىدۇ، ئۇنى ئەكەلگەن ماشىنا ئۇنى ھەرگىزمۇ چۆلگە تاشلىۋەتمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە جېنىم چىقسىمۇ كالىۋىنغا ۋاقتىدا بېرىشىم لازىم. ئۇنى ساقلىسام ئوتتۇندەك بىر كۈن زايا بولىدۇ، شۇ بىر كۈننى قولدىن بەرمەي زادى... نېمە بولۇپ كەتسەم، ئىگەكىمبا...! يول، ئەنە شۇ يولغا ئوخشايدىغان قوغۇنلۇقنىڭ چۆنكى. ماشىنىنىڭ قاقىمىغا ھەربىر چۈشۈشى جانغا جازا بولىدۇ...

تونۇردەك لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان پايانسىز دەشت باغرىدا بىر ئۆزۈم — تەنھا ماشىنا — مىسىلداپ كېتىۋاتىمەن. توختاپ قالغاندىن ياخشىراق «يېتىپ قالغىچە، ئېتىپ قال!»... ئىككى سائەتكە يېقىن ۋاقت ئىچىدە ئارانلا 30 كىلومېتىر يول يۈرۈپتىمەن!

ھېلىقى سۇنغان جەينەك تەگە ئورنىدا ئىشلىتىلگەن كۇلۇچقۇ بولدى، بىراق ھەر نەرسىنىڭ ئورنى باشقا - دە! كۇلۇچىنىڭ رولۋاي تەگىنىڭ ئوقىغا ئۆتكۈزۈلگەن تۆشۈكى غولدۇرلاپ تۇراتتى. ئۇنى سىم بىلەن چاتاپ، يۆگەپ مۇقىملىغان بولسامىۇ، ماشىنىنىڭ سىلكىنىشىگە ئەگىشىپ سىمنى قىستاپ، ئوقتىن قېچىپ چىقىۋالاتتى. بولۇپمۇ كۇلۇچنىڭ توغرا تەگىگە چىشلىتىلگەن ئېغىزى زادىلا تۇرغىلى ئۇنىمايتتى، ھە، دېسە تېيىلىپ ئاجراپ كېتەتتى. شۇڭا ئۇنى پات - پات مۇقىملاپ چىڭىتىپ قويۇشۇم كېرەك ئىدى. ئەڭ يامىنى، بۇ يالغان جەينەك تەگە بىلەن ئالدى چاقنىڭ تۈز سىزىقتىكى مۇقىملىقى پۈتۈنلەي بۇزۇلغانىدى. چۈنكى ئۇ، ھەقىقىي جەينەك تەگىدەك بىر تۇرغۇدا مەھكەم ۋە مۇقىم تۇرمايتتى.

جەينەك تەگە سۇنغاندىن كېيىن، چاقلارنىڭ ئۆلچەملىك ئارىلىقى پۈتۈنلەي بۇزۇلغانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يالغان جەينەك تەگە پۇلاڭلاپ تۇرغىنى ئۈچۈن چاقلار ئىككى تەرەپكە كېرىلىۋېلىپ، زادىلا تارتىلمايدىغان بولۇۋالدى. يول تۈز ۋە سىلىق بولغاندا ئىدى، ئۆلچەمسىز بولسىمۇ بىر ئارىلىقنىڭ مۇقىملىقىنى ئەپلەپ - سەپلەپ ساقلىۋالغىلى، ئاستا سۈرئەتتە ھەيدەپ ماڭغىلى بولاتتى... لېكىن يولنىڭ ئورنىدىكى بۇ چوڭقۇر چۆنەكلىكتە ئىككى تەرەپكە كېرىلىپ لاپچىيىۋېلىپ ئاران كېتىۋاتقان چاقلار ھەر بىر چۆنەككە چۈشكەندە رولنىڭ باشقۇرۇشىغا بويسۇنماي، ئۆزى خالىغانچە تاش مايماق بولۇۋېلىپ تىرەجەپ تۇرۇۋالاتتى - دە، ماشىنا توختاپ قالاتتى. بۇنىڭغا بىردىن - بىر چارە كابىنىدىن چۈشۈپ — روكايتكا بىلەن چاقلارنى قايچىپ يولغا توغرىلىۋېلىپ ئاندىن يەنە قوزغاپ ماڭماق ئىدى... شۇنداق قىلىپ 10 قەدەمدە بىر كابىنىدىن سەكرەپ چۈشۈپ چاق قايچىپ كېتىۋاتاتتىم.

چۆل كۆيمەكتە. ماشىنام كالا ھارۋىسىدەك قەدەمدە بىر توختاپ ئاران كېتىۋاتىدۇ. تىنجىقتىن كانىيىم بوغۇلۇپ، نەپەس ئېلىشىم بارغانسېرى قىيىنلىشىپ كەتتى. تېنىم ئاتەش بولۇپ كۆيۈۋاتاتتى. بېشىم بارغانسېرى چىڭقىلىپ يېرىلىپ كېتىدىغاندەك ئاغرىيتتى. يۈز - كۆزۈم ئېسىلىپ، ئۇتۇقۇپ، كۆزۈمنى ئاچالماي قېلىۋاتاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە

باپا ماشىنىنىڭ رولى ئوڭ قولۇمنىڭ بېغىشىنى قايرىۋەتكەنىكەن. ئەمدىلىكتە بۇ قولۇمنىڭ بېغىشى مەشىنىڭ كارنىيىدەك ئىششىپ كەتتى. ھەر قېتىم رول ئۇرماق، بولۇپمۇ كابىنكىدىن چۈشۈپ روكايتكا بىلەن ئېغىر ۋە كېلەڭسىز چاقلارنى قايىچىماق ماڭا ئۆلۈم ئازابىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. سول پۇتۇمنىڭ قىڭىراق سۆڭىكى بىلەيدەك كۆكىرىپ بۆرتۈپ چىقىپتۇ. باپا ماشىنا ئېلىپ قاچقاندا رولۋاي چېتىق بولتىسىغا تەگكەنىدى. بولۇپمۇ تەشنالىق بەك قىينىماقتا ئىدى. سۇدان ئاللىقاچان قۇرۇقدىلىپ تاراڭشىپ قالدى. كالپۇكلىرىم چاك - چاك يېرىلىپ قوۋزاقلىشىپ كەتتى. تامىقىم قۇرۇپ كۆيىدۇ. كابىنكىدا رولغا تايىنىپ ئارانلا ئولتۇرىمەن. ماشىنام بىچارىلەرچە غىڭشىپ قېقىلىپ، ئىڭاڭلاپ ئاران كېتىۋاتىدۇ. يەرۇ - ئاسمان قىپقىزىل بولۇپ لاۋۇلدايدۇ، نە بىر تال دەرەخ، نە بىر ئۇچار قانات، نە بىر ھەرىكەت بولسا كاشكى. چۆلنىڭ جىمجىتلىقى كىشىنىڭ يۈرىكىگە ئۆلۈم قورقۇنچىنى سالىدۇ. مەن بارغانسېرى يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىمنى زورغا ئېچىپ، چۆلنىڭ نېرىسىغا تىكىلىمەن. كۆزۈم يەتكەن ئارىلىقنى ئۆلۈم ھودۇقۇشى ئىچىدە زورۇقۇپ ئاختۇرىمەن... سۇ! سۇ! ھايات... ئىچىمدىن پارتلاپ چىقىۋاتقان بۇ قورقۇنچلىق سادادىن يۈرىكىم تىترەيدۇ، قۇلاق - مېڭەم زىڭىلدايدۇ، ئەسەبىلىرىم قاقشايدۇ. بۇ ساداغا لاۋۇلداپ كۆيۈپ ياتقان پايانسىز دەشت، قاغجىراپ ياتقان ئادەم بېشىنىڭ سۆڭىكىدەك ساي تاشلىرى جاۋاب بەرمەيدۇ، پەقەت ئاشۇ مەككار چۆل ئالۋۇنى كۈلىدۇ، جىمىرلايدۇ، قورقۇنچلۇق دەشت جىمىلىقى تېخىمۇ ئېغىر ۋە تەمكىن ۋەزىن بىلەن سېنى ئورايدۇ، سىقىدۇ، كازىنىيىڭنى بوغىدۇ...

يايپېشىل، باراقسان باغۇ ئىرەم، سۈپسۈزۈك زىلال سۇ، قىزىرىپ مەي باغلىغان مېۋىلەر، چاڭىلداپ سايراۋاتقان گۈزەل قۇشلار... ئۇ يەردە بىر ئەركەك بىلەن بىر ئايال سەيلى قىلىشىپ يۈرۈشىدۇ دېگۈدەكمەن. ئۇلار ئانىدىن تۇغما يېتتى. ئۇلارنىڭ تولغان، ھاياتي كۆچى ياشناپ تۇرغان سىلىق ۋە ئاپئاق ئەتلىرى مەرمەردەك يالتىرايدۇ، نۇر تۈۋرۈكىدەك لوغۇلدايدۇ. ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى زەيتۇن يوپۇرمىقىدا يېپىپ ئالغان. ئۇلارنىڭ ئۆسكىلەك، بۇدۇر چاچلىرى يالڭاچ يەلكىسىدە شارقىراتمىدەك يېيىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلار شۇ قەدەر غەمسىز، خىرامان ۋە ئەركىن... ئۇلارنىڭ تىنىچ كۆڭلىنى ھايات ئىشتىياقى ۋە ھەۋەس ئوتلىرى ئاۋۇندۇرىدۇ، غۇلغۇيغا سالىدۇ. ئۇلار شۇ ئىزتىراپلىقتا ئايىغى ئاستىدا ئېقىپ تۇرغان سۈزۈك سۇلارغا، يان-يېنىدا سېلىنىپ تۇرغان شېرىن - شەربەت مېۋىلەرگە قاراپمۇ قويۇشمايدۇ. ئۇلار شۇ دەمدە بىر - بىرىنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئوۋلاش بىلەن ئاۋارە... ئۇلارنىڭ ئاشۇ نىزدەك سۇدىن قېنىپ - قېنىپ ئىچىشمىگىنى قىزىق، ئاشۇ شېرىن - شېكەر مېۋىلەردىن ھوشىدىن كەتكىچە يېمىگىنى قىزىق...

بىر كەمدە ئايال نازۇك قولىنى سوزۇپ، نېمىشقىدۇر ئۆپچۆرىسى تىكەن بىلەن چىتلاپ قويۇلغان بىر تۈپ مېۋىلىك دەرەخنىڭ شېخىنى ئېگىپ، باشاقىسمان ھال رەڭ مېۋىدىن بىر تال ئۈزدى ۋە ئەركەككە ئۇزارتتى. ئەركەك دىلغۇل بولدى. چۈنكى بۇ مېۋە مۇشۇ ئىرەمدىكى شۇنچە كۆپ مېۋىلەرنىڭ ئىچىدە يېيىش چەكلەنگەن تىكەن بىلەن چىتلانغان بىردىنبىر مېۋە دەرەخنىڭ مېۋىسى ئىدى. ئەركەك تاقىلداپ تۇرغان

نەپسىنى بېسىپ، بېشىمنى بۇرىۋالدى. ئايال قولىدىكى مېۋىنى ئۆزى بىر چىشلىدى - دە، قالغان يېرىمىنى ئەركەكنىڭ لېۋىگە تەگكۈزدى، ئەركەك بۇ قېتىم ئويىلاپ تۇرمايلا مېۋىنى چىشلەپ سالدى. شۇ ھامان ئاسمان - زېمىن ئاغدۇرۇلغاندەك بولدى. دەھشەتلىك گۈلدۈرماما سادارسىدىن تاغلار ئۆرۈلدى. باغلار غايىب بولدى، ئۇ ئىككىسى قورقىنىدىن لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. بىر كەمدە ئۇلارنى دەھشەتلىك قارا بوران ئورىۋالدى - دە، ئىككى تال پاخالنى ئۇچۇرغاندەك كۆتۈرۈپ، قىپقىزىل تۇمان ئىچىگە تاشلىدى. ئۇلار ئاشۇ تۇمان ئىچىدە ئازاب بىلەن تىركەشتى. بىر چاغدا قارا بوران ياندى. ئۇلار كۆزىنى ئېچىشتى. ئەمدىلىكتە ئۇلار ئوت - ئاتەش بولۇپ لاۋۇلداپ كۆيىۋاتقان پايانسىز تاقىر دەشتتە يېتىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا نە بىر تال گىياھ، نە بىر تېمىم سۇ، نە بىر ھەرىكەت يوق ئىدى. ئۇلار ياتقان يېرىدىن تىرمىشىپ قوپۇشتى ۋە بىر-بىرىنى يۆلىشىپ، پايانسىز دەشتنىڭ باغرىدا مۈدۈرۈپ - چوتۇرۇپ ئاران كېتىپ بارغان ماشىنامنىڭ ئالدىغا ئېلەك - سېلەك ھالدا ھالسىز قەدەم تاشلىشىپ مېڭىشتى. ئۇلار يىراقتا، كۆز يېتىم يەردە ئاران - ئاران قىمىرلاۋاتاتتى. بىر ئەركەك، بىر ئايال. ئۇلار مەن تەرەپكە قاراپ قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى ۋە يىقىلىپ - قوپۇپ ماشىنامنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشتى.

ئۇلار يېقىنلاپ كەلدى، بىر ئەركەك ئايالنى يۆلىۋالغانىدى. ئەركەك ھاياجاندىن جولۇقۇپ، ماشىنا تەرەپكە ئىنتىلىپ ئايالنى قويىۋېتىپ ماڭا قاراپ يۈگۈردى. ئۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ قورقۇپ كەتكەندەك جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ كەلمەكتە ئىدى: ئۇ ھاسىرايتتى. ھۆمۈدەيتتى. ۋارقىراشقا قۇربى يەتمەي دېمى كېسىلىپ بوغۇلاتتى. بەز تۇپا يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇچراشتۇق. ئۇ مېنى قېچىپ كېتەمدىكىن دەپ تويپتۇغرا ماشىنامغا قارشى يۈگۈرۈپ كەلگەنىدى. مەن ماشىنىنى چەتكە تارتىپ توختاتتىم ۋە ھەيرانلىق ئىچىدە كابىنكىدىن چۈشتۈم. ئۇ ئادەم ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كەلدى - دە، ئايىغىم ئاستىغا پالاققىدە يىقىلدى. مەن ئۇ ئادەمنى دەررۇ يۆلەپ تۇرغۇزدۇم. چەت ئەللىك ئىكەن. پەقەت ئىپپىز ۋە يەڭسىز مايكا بىلەن كالتە ئىشتان كىيىۋاپتۇ. توپا - تۇماننىڭ دەستىدىن باش - كۆزىنى كۆرگىسىز بولۇپ كېتىپتۇ. 50 — 55 ياشلاردا بولسا كېرەك، ياكى ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراقمىكىن. ئۇ ئادەم تومۇز كۆيدۈرگىنىدە خۇددى مۇزلاۋاتقاندەك غال - غال تىترەيدۇ. كۆپكۆك كۆزلىرى خىرە ۋە ياشلانغان، پايىنەك بېشىنىڭ چۆرىسىدىكى شالاڭ ۋە سېرىق بۇدۇر چاچلىرى ئاغرىق ئاسلاننىڭ تۈكىدەك جانسىز ۋە كۆرۈمسىز. ھېلىلا پاڭگىدە ئېتىلىپ يىغلىۋېتىدىغاندەك لەۋلىرى ئۇمچىيىپ تۇرىدۇ...

ئۇ مېنىڭ بىلىكىمگە مەھكەم ئېسىلدى - دە، ئۆرە بولدى. ئاندىن بىر نېمىلەرنى دەپ كالدىرلاپ، ماڭا ھېلىقى ئايال تەرەپنى كۆرسىتىپ ئىشارە قىلىغىلى تۇردى. قارىسام ھېلىقى ئايالمۇ دەلدۈگۈنۈپ - دەلدۈگۈنۈپ يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ سەل نېرىسىدا چەت ئەلدە ئىشلەنگەن بىر پىكاپ ئاغدۇرۇلۇپ ياتىدۇ. ئاڭغىچە ھېلىقى ئايالمۇ ئالدىمىزغا يۈگۈرۈپ كەلدى. قارىسام 26 — 28 ياشلاردا ئىكەن. ئۇمۇ كالتە ئىشتان بىلەن يەڭسىز مايكا كىيىۋاپتۇ، كىيىلىشكەن كۆكسى بىلەن ئاپئاق يوتىسى لىغىرلاپ

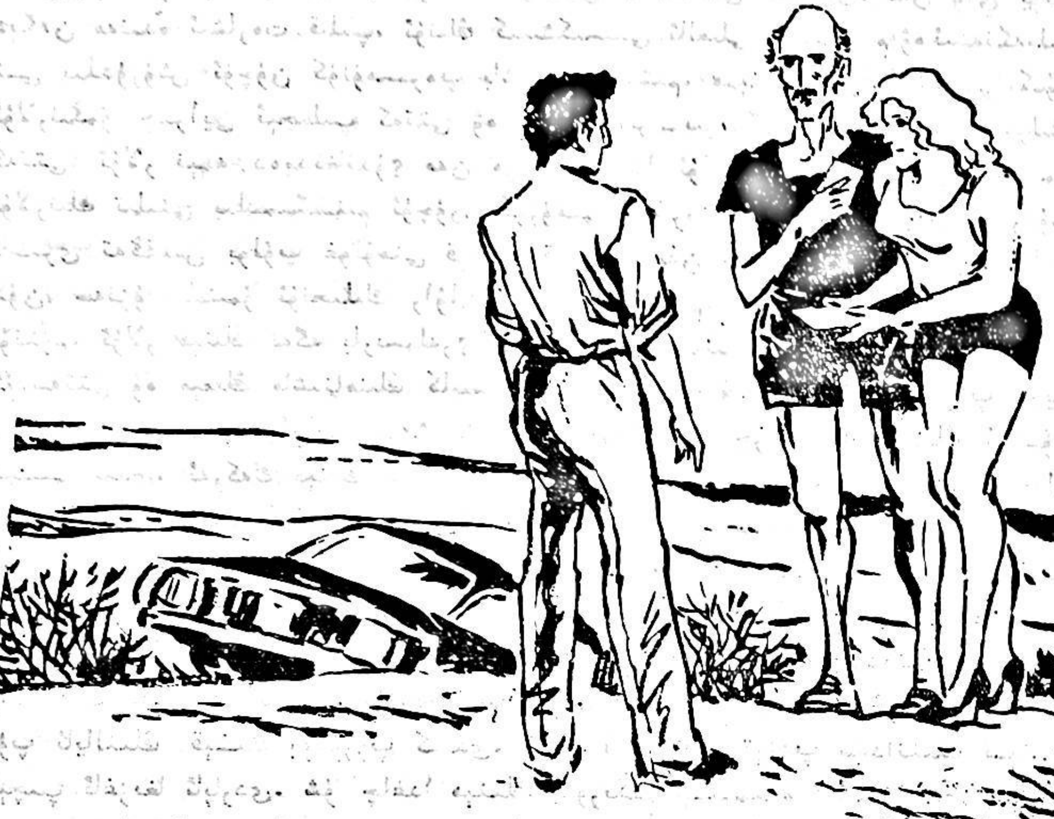

تۇرىدۇ. ئۇنىڭ كۆك كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. چىرايى ئۆلۈكنىڭ
چىرايىدەك تاتىرىپ كېتىپتۇ. خېلىدىن بېرى ئۇسسۇز قالغان ئوخشايدۇ، ئۇنىڭغۇ كال-
پۇكى قوۋزاقلىشىپ، كالپۇكىنىڭ بوياقلىرى ئۆچۈپ بوزۇرۇپ كېتىپتۇ. ئۇ نېمىلەرنىدۇر
دەپ ھالسىز پىچىرلايدۇ. دۇئا - تىلاۋەت قىلىۋاتقاندەك چوقۇنۇپ، باش ۋە مۇرىسىگە
ئۈزمەي كرېست بەلگىسى سىزىدۇ...

بىز پىكاپنىڭ يېنىغا كەلدۇق، پىكاپ يولنىڭ چېتىدىكى بارخانغا بېشىچىلاپ
تىقىلىپ ئوڭدا ياتاتتى. ماشىنىنىڭ ئەينەكلىرى چۇل - چۇل بولۇپ كېتىپتۇ. ئالدى
چاقى لاكاسلاپ قاپتۇ. قارىغاندا بەك تېز ماڭغاچقا، ئاشۇ چاقنىڭ بارابان ئوقى ئۇش-
تۇمتۇت سۇنۇپ، يولدىن ياڭزاپ چىقىپ ئاغدۇرۇلۇپ كېتىپتۇ. مەن پىكاپقا ئوت
كەتمىگىنىگە ھەيران بولدۇم، ھېلىمۇ خۇدا ساقلاپتۇ... «جۇڭگو - ئامېرىكا تارىم
نېفىت قىدىرىش ئېترىتى باش شتابى» دېگەن خەتنى ئاران يامداپ ئوقۇدۇم. ھېلىقى
ئەركەك كالتا ئىشتىنىنىڭ ئارقا يانچۇقىدىن بىر خۇرۇم تاشلىق كىنىشكىنى ئېلىپ ماڭا
سۇندى. قارىغاندا ئۇلارمۇ بىزنىڭ كىنىشكىسى يوق ئادەمدىن قورقىدىغىنىمىزنى بىلىۋال-
غان ئوخشايدۇ. قارىسام كىنىشكىدا بۇ ئادەمنىڭ سۈرىتى بار ئىكەن. ××× رايوننىڭ
مەسئۇل باش ئىنژېنېرى ××× دەپ يېزىلىپتۇ. مەن كىنىشكىنى ئۇنىڭغا-

www.uyghurkitap.com

قايتۇرۇپ بەردىم. ھېلىقى ئايالمۇ كىنىشكىسىنى تەڭلىگىنىچە تۇردى، مەن ۋاي بولدىلا، دېگەن مەنىدە ئىشارەت قىلىپ، ئۇنىڭ كىنىشكىسىنى ئالغىلى ئۇنىمىدىم ۋە ئىشەنگەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كۈلۈمسىرەپ باش ئىرغىتتىم. مېنىڭ كۈلگىنىمنى كۆرۈپ ئۇلارنىڭمۇ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى ۋە تۇرۇپلا بىر-بىرىگە سۆز بەرمەي كالدىرلىشىپلا كەتتى. ئۇلار نېمە دەيدىغاندۇ؟ مەن مۇشۇ ھالىمدا ئۇلارغا نېمە قىلىپ بېرەلەيمەن؟ ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمىگىنىم ئۈچۈن كۆزۈمنى پارقىرىتىپ بىردەم قاراپ تۇردۇم ۋە ئاخىرى تەڭقىس بولۇپ غولۇمنى قورۇپ قويدۇم. مەن چەت ئەل تىلى ئۆيىاقتا تۇرسۇن، خەنزۇ تىلىنىمۇ ئۇنچىلىك راۋان سۆزلىيەلمەيتتىم. مەن ئىلاجسىز ئىشارەتكە ئۆتتۇم. ئۇلار مېنىڭ نەگە بارىسىلەر؟ دېگىنىمنى چۈشىنىپ، مەن كېتىۋاتقان تەرەپنى كۆرسەتتى ۋە مېنىڭ ماشىنامنىڭ كابىنكىسىنى ئىشارەت قىلدى. ئۆزۈم سوراپ قويۇپ ئاخىرىدا نېمىدەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلمەي قالدىم. چۈنكى ماشىنامنىڭ ئەھۋالى ھېلىقى ئىدى. ئەركەك مېنىڭ جىمىپ كەتكىنىمنى كۆرۈپ ئۈمىدسىزلەنگەندەك بولۇپ كابىنكامنى يەنە كۆرسەتتى ۋە بىر نېمە يېگىنىنى دوراپ، ئاغزىنى ئىما قىلدى. ئۇ يەيدىغان نەرسە سوراۋاتامدىغاندۇ، مەن خىجالەت ئىچىدە بېشىمنى چايقىدىم. ئۇ مېنى چۈشەنمىدى دەپ ئويلىدى بولغاي، يۈگۈرۈپ بېرىپ، ماشىنامنىڭ كابىنكا ئىشىكىنى ئېچىپ، كابىنكىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى ۋە بىردىنلا ئالتۇن تېپىۋالغاندەك ۋارقىراپ كەتتى. ئۇنىڭ قولىدا مېنىڭ سۇدانىم تۇراتتى. ئۇ سۇدانىنى كۆتۈرۈپ ئايالىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. ئايال ئالدىراپ-تېنەپ سۇدانىنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپ ئاغزىغا ئاپاردى. شۇ چاغدا مېنىڭ يۈرىكىم چىممىدە قىلىپ قالدى. سۇدانىدا بىر تېمىممۇ سۇ يوق ئىدى. مەن بىرەر گۇناھ قىلىپ قويغاندەك بېشىمنى سېلىپ تۇرۇپ قالدىم. ئايال ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئىڭراپ تاشلىدى. ئەركەك بولسا دەرمانسىزلانغاندەك بولۇپ لوككىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئورۇق قوللىرى پايىنەك بېشىنى مەھكەم قامالالىۋالغانىدى. ئايال يىغلامسىراپ كىچىك بالىدەك ئۈمچەيدى. ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلەي دەپ قالغانىكەن بىچارىلەر... ئاھ خۇدا! ئۇلارنى مەندەك چارىسىزگە يولۇقتۇرغىچە، ئۇلارنىڭ تەشنالىقىنى نېمىلا قىلىپ بولسىمۇ قاندۇرالايدىغان بىرىگە يولۇقتۇرساڭچۇ؟

ئايال خىتىلداپ يىغلىۋەتتى. ئارىمىزدىكى كەيپىيات تولىمۇ ئازابلىق ئىدى. مەن تېخىمۇ ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتىم. پۈتۈن ئەزايىم چىممىلدايتتى. شۇ تاپتا قولۇمدىن كەلسە، ئۇلار ئۈچۈن قېنىمنى ئېقىتىپ بېرەر ئىدىم. لېكىن قان دېگەن ئىچىدىغان نەرسە ئەمەس-تە!

بىركەمدە ئەركىشى بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قاراپ «كورلا! كورلا» دېدى ۋە ئۆزى بىلەن ئايالىنى كۆرسىتىپ ماشىنامنى ئىما قىلدى. دېمەك ئۇلار مېنىڭ ماشىنامدا كېتىۋېلىشنى ئىلتىماس قىلىۋاتاتتى. بۇنىڭغا سوراش كېتەمدۇ؟ ئۇلارنى شۇ ھالدا بۇ ئۆلۈم ئويپىقاندا قالدۇرۇپ قويۇپ كېتەلەمدىم؟ لېكىن... ياق! نېمە بولسا بولسۇن، باشقا كەلگىنىنى تەڭ كۆرەرمىز... مەنمۇ ئۇنى دوراپ «كورلا!» دېدىم ۋە رازى بولغىنىمنى بىلدۈرۈپ بېشىمنى ئىرغىتتىم. ئاندىن ئۇيۇلۇش، تەڭقىسلىق ئىچىدە ساڭگىلاپ تۇرغان

خۇشال بولغاندەك دەسلىپىدە ئەركەك ھىلىقى قاراپ قويىدۇم. تەگىسىگە رولىۋاي بىر چاغدا ئىملەرنى كالدىرلىدى. بەرگەندەك بىر تەسەللى ئايالغا ئىشقىلاپ، قوللىرىنى ئوقچۇپ قوپۇپ قالدى - دە، كۆرۈپ ئالامەتنى تۇرغان ساڭگىلاپ ئاستىدا ماشىنامىنىڭ ئۇ دوپ بولغىنىدىن ھەيرانۇ - ھەس دەسلەپتە ئۇ باردى. يۈگۈرۈپ ئالدىغا ماشىنامىنىڭ لەپ - لەپ ماڭا دەم تېگىگە، ماشىنامىنىڭ دەم بىلەن كۆزلىرى كەتكەن بولۇپ دۆگىلەك بەدىنىنى پۈتۈن ئۇشتۇمتۇت ئاندىن قالدى. قېتىپ ئاچقىنىچە ھاڭدەك ئاغزىنى قاراپ يىغلاۋات- كۈلدۈم. مەنمۇ كەتتى. كۈلۈپ قاقاقلاپ تاشلاپ ئارقىسىغا بېشىنى سىلكىتىپ، قاراپ چەكچىيىپ ئىككىمىزگە بولغاندەك ھەيران كۆتۈرۈپ بېشىنى ئايالمۇ ياش قان ئىگراپ بوشقىنا ئايالمۇ كەمدە بىر قىلدى. ئىما يەرنى ھىلىقى ئۇنىڭغا ئەركەك قالدى. بولدى. يەڭگىللىگەندەك سەل ئىمىشقىدۇر بىلەن كۆلكە ئاشۇ ۋۇجۇدۇم كۈلۈۋەتتى. كابىن- بىلەن بېشىم ئۇلارغا قوپۇپ ئورنىمدىن مەن ئۇنتۇدۇم. ئاغرىقىنىمۇ ئەزايىمدىكى ئوي- خۇشاللىقى قوتۇلۇش كۆزلىرىدە ئايالنىڭ ياش قىلدىم. ئىشارەت كۆرسىتىپ كىنى تاپان ھاۋا بېرىپ، يۈگۈرۈپ ئەركەك ئىدى. خۇشاللىق تۈنجى بايىقىغان مەن بۇ نايىتتى. بىر چاغراق بويۇنداپ، ئىشكىدىن قالغان ئېچىلىپ ھاڭقىرقاي پىكاپنىڭ ياتقان بولۇپ ئالدۇردۇم. ئوت ماتورنى مەن چىقتى. ماشىنامىغا ئېلىپ پورتمانىنى بىر بىلەن سومكا تۆلە- ئۈچۈن يول كىلومېتىر بىر ھەر تاپتا شۇ باشلاندى. يەنە تىرمىشىش مۇشەققەتلىك ئۇسسۇزلۇقنى، نە ئاغرىقىنى، تاپتا شۇ مەن چۈشىنەتتىم. ئۆزۈملا بىر بەدىلىمنى ۋاتقان بېسىمش، گاز ئايلانغاندىم. ئۆكۈزگە بىر تويغۇسىز - ھېس بىلمەيدىغان چارچاشنى نە بى- روكايىتكا چۈشۈپ كابىنىكىدىن قايچىلىۋالغاندا چاق بۇراش، بىلەن ئېھتىيات رولنى تەبىئىي، ئەڭ مېنىڭ توغرىلاش... يولغا قايچىتىپ چاقلارنى لەنىتى تۇتماس بويىنى ئاشۇ لەن قىلى- يىقىلىپ ئاۋۋال سائەت بىر مەن ئايلاندى. ھەرىكىتىمگە مېخانىكىلىق خاتاسىز ھېچ ئويلاشقا بۇنداق مېنىڭ بولسام، قارىغۇدەك ئەمدى ئويلىيالايتتىم. دەپ مۇمكىن، شىم ئۆلۈپ قالسامۇ، يىقىلىپ ئىدىم. يالغۇز ئۆزۈم بىر چاغدا ئۇ چۈنكى قالماپتۇ. ھەققىم ئالدىدا بىچارىنىڭ ئىككى مۇنۇ مەن بولسا ئەمدى ئىدى. ئىشى ئۆزۈمنىڭ بىر قالسامۇ يەتكۈزۈپ ئېسەن - ئامان جايىغا بار ئادەم ئۇلارنى مەسئۇل! ھاياتىغا ئۇلارنىڭ جاۋابكار. شوپۇرلۇق غۇرۇر، ئىنسانىي تارتالمايدىغان، باش قىلىپمۇ نېمە ھەر ئەمدى مەن قويۇش ئويلىيالمايتتىم... باشقىنى بۇنىڭدىن مەن ئىدى. قەرزىم ئالدىدىكى ۋىجدانىم

چې- ئەزايىمنى لېكىن بەزلىشىۋالدى. تۇيغۇم - ھېس ئەمەستەك ئۆزۈمنىڭ تېنىم ھازىرچە تېخى قاراپ شۇنىڭغا سېزەتتىم. ياخشى ناھايىتى ئاغرىقنى مۇدھىش قىۋاتقان يامان ئەڭ مەخلۇق، شۇنداق ئەنە ئىنسان ئويلىدىم. دەپ كەتمىگۈدەكمەن ھوشۇمدىنمۇ قىلىش مۇشۇنداق بەلكىم كېلىدۇ، ئويلىغۇسى تەرىپىنى ياخشى ئىشنىڭ ئەھۋالدىمۇ توغرىدۇر...

چۆل بەجايىكى تونۇرنىڭ ئۆزى. ئاسماندىنمۇ، يەردىنمۇ، ئەتراپنى ئوراپ تۇر- غان ھاۋادىنمۇ يېلىنجاپ تۇرغان قوقاسنىڭ تەپتى كېلىدۇ. مۇھىت ۋە جىسمى بارلىق لاۋۇلدايدۇ. تەشنالىق جانغا پاتماقتا ئىدى. لەۋلىرىم، تامىقىم ۋە كاننىيىم

سېزىمىمنى يوقاتتى، تېنىم قوقاسقا قاقلاپ پىشۇرۇۋاتقان بېلىقتەك، مىنۇتسىرى قۇرۇپ بېرىۋاتاتتى.

مەن يېنىمغا كۆز قىرىمنى تاشلىدىم. ھېلىقى ئامېرىكالىلارمۇ ئاراللا تىنىشىپ ئولتۇرىدۇ. ھېلىقى ئايال كۆزىنى مەھكەم يۇمۇپ، ئەركىنىڭ مۈرىسىگە بېشىنى تاشلاپ بىھوش بولغاندەك ئولتۇرىدۇ. ئۇزايىمدىن بىر خىل قورقۇنچلۇق قىزغۇچ - سېرىق تۇمان بىلەن چاڭلانغان بۇ ئوتلۇق ۋە ئۆلۈك دەشتكە قاراپ ئولتۇرۇش ئېغىر كەلگەن ئوخشايدۇ. نېمىشقىدۇر، ماڭا ئۇ ھېلىلا ئۆلۈپ قالىدىغاندەك بولۇپ كۆرۈندى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالىمنى ئۇنتۇپ، بۇ ئىككى يوچۇن مۇساپىرغا ئەندىشە ۋە ئېچىنىش ئىچىدە پات-پات قاراپ قوياتتىم. ئالەم ھېلىقى قىزغۇچ سېرىق تۇمان ئىچىدە ئېرىمەكتە ئىدى. بۇ تۇمان شۇ قەدەر ئېغىر، شۇ قەدەر قېلىن، شۇ قەدەر قويۇق ئىدىكى، ئۇ جىمى بوشلۇقنى قوچۇپ، جىمى بارلىقنى يۇتۇپ يالماۋاتاتتى. ئۇنىڭ تەرسالىقىنى، قۇدرىتىنى، ئىرادىسىنى ھېچنېمىگە سېلىشتۇرۇپ بولماس ئىدى. ئۇ ھەتتا كۆزلەرنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىنى، مېڭىنىڭ تەپەككۇر ئىقتىدارىنى، تەننىڭ سەزگۈ پائالىيىتىنى قاماللاپ ئىگىلىۋالماقتا ئىدى.

ئۇشتۇمتۇت، يېنىمدا ئولتۇرغان بۇ ئايالنىڭ چېچى ماڭا لاۋۇلداپ تۇرغان گۈلخان ئوتىنى ئەسلەتتى. ئەتراپىمدىكى قىزغۇچ سېرىق تۇمانمۇ ئەنە شۇ رەڭدە ئىدى. ماشىنىنىڭ رادىئاتورى قايناپ كەتتى. بۇنداق چاغدا رادىئاتورنى شامالغا تۇتۇش كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ يەردە شامالنىڭ ئورنىدا ئوتلۇق ھاۋا ئېقىمى يامراپ تۇراتتى. ئامالسىز ئىدىم. كارنايىنى ياغلاشقا ياغ يوق، سۇنايغا نەدە تۇرۇپتۇ... مەن ئىچىمدىكى تىت-تىتلىقىمنى بېسىپ، گازدىن پۇتۇمنى كۆتۈرمىدىم. بىر قەدەم يەنە بىر قەدەم... چاق يەنە قايچىلىۋالدى. مەن ئاغزىمنى بۇزۇپ چاقلارنى تىللىۋەتتىم-دە، زىنچاگنى خوتتىن چىقىرىۋېتىپ روكايىتكىنى قولۇمغا ئالدىم. شۇ چاغدا ھېلىقى ئەركەك ئايالنى نوقۇپ ئويغاتتى ۋە ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن گۇنسىز كۆزلىرى بىلەن ئەتراپقا بىزارلىق ۋە بىچارىلىق ئىچىدە ئالاڭلاپ-قاراۋاتقان ئايالغا بىر نېمىلەرنى دەپ كالدىرلىدى. ئاندىن مېنىڭ قولۇمدىكى روكايىتكىنى ئالدى-دە، كابىنكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ماشىنىنىڭ ئالدىغا ئۆتتى. ئۇ مېنىڭ شۇ تاپتىكى ئەھۋالىمنى ئاللىقاچان بايقىغانىكەن. ئۇنىڭ ماڭا ياردەملەشكۈسى كەلگەنىدى. مەن بايا چاقنى تىللىغىنىم ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەگكەنمۇ دەپ خاتىرجەمسىزلىنىپ ئۇنىڭ چىرايىغا سەپسالدىم. ياق، ئۇ بىزنىڭ تىلىمىزدا ئىنجىقلاشنىمۇ بىلمىسە، تىللىغىنىمنى قانداق چۈشەنسۇن، يا بولمىسا يامان تىلغا تەرجىمە كەتمەمدىكىن-ھە؟ ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ. مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پەسكە چۈشتۈم ۋە زورغا كۈلۈپ ئۇنىڭ قولىدىكى روكايىتكىغا قولۇمنى سۇندۇم. ئۇ بىر نەرسە دەپ غىڭشىغاچ مېنىڭ يەڭدەك ئىششىپ چىققان قول بېغىشىمنى ئىما قىلدى. مەن شۇندىلا بايىقى خىيالىمنىڭ بىھۇدە ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم. مۇشۇ ئامېرىكان جېنىدا مېنى ئاياۋېتىپتۇ. كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى. يات ئەللىك بولسىمۇ ئادەم-دە! بىر-بىرىمىزگە ئوخشىمىساقمۇ ئادەم! بىز ئاغرىق، تەشنالىق، ئاچلىق، ھارغىنلىق ۋە سۆيۈش تۇيغۇسىدىكى سېزىملىرىمىز ئوخشاش بىر خىل ئادەملەر بىز...

شۇنىڭدىن كېيىن ھەر قېتىم چاقلار ئاشۇنداق قايچىلىشۋالسا، چاقنى يولغا بۇراش تەبىئىي يوسۇندا ئۇنىڭ ئىشى بولۇپ قالدى. ئۇ ئەمدى بايىقىدەك كۆزلىرىنى يۇمۇپ تۈگۈلۈۋالـ ماي، يولنى كۆزىتىپ، ماشىنىنىڭ ئەھۋالىغا دىققەت قىلىپ ئولتۇرىدىغان بولدى. ئۇنى ئازراق ئاۋارە قىلىش نىيىتىدە سۈرئەتنى ئامالىمنىڭ بارىچە ئاستا قىلدىم. كىچىككىنە ئويمان - چوڭقۇر بولسىمۇ ئەگىپ ئۆتتۈم. ئۇمۇ بۇنى چۈشىنىپ يەتتى بولغاي، مېنىڭ چىرايىمغا تەئەججۈپ بىلەن پات - پات قاراپ قويىدۇ ۋە روكايىتكىنى قولىدىن چۈشۈرمەي، كابىنكىدىن سەكرەپ چۈشۈشكە تەييار ھالەتتە يولغا چەكچىيىپ سەگەك ئولتۇرىدۇ. ھېلىقى ئايالمۇ ئەمدى بايىقىدەك يېتىشۋالمىدى. ئەركەك بايا ئۇنىڭغا شۇنداق دېگەن ئوخشايدۇ... لېكىن ئۇ نېمە قىلىپ بېرەلەيتتى - ھە! بۇ ئىككىيلەن ھازىرقى ھالىمىزدىن مەمنۇن بولۇۋاتامدۇ، ياكى شۇ تاپتا مېنى ھېسداشلىقىغا، رىغبەتكە ۋە ياردەمگە تازا مۇھتاج دەپ ئويلاشتىمۇ، بىلمىدىم، ئۇلار ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ پات - پات كۆز قىسىپ قويىدۇ. ئۇلار مېنىڭ كۆڭلۈمنى كۆتۈرمەكچى ۋە بىردىنبىر قىلالايدىغان كىچىككىنە ئىشى ئارقىلىق بولسىمۇ مېنى خۇشال قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ ئولتۇرمەن. شۇنداق، ئۈچىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تەقدىرداشلىق بىزگە شۇ تاپتا ھەمكارلىق ۋە دوستلۇق ئالاقىسى ئېلىپ كەلگەنىدى. مەن بەك خۇشال بولدۇم. ئەھۋالىم ھەر قانچە ئېغىر بولسىمۇ يېنىمدا ئادەملەرنىڭ كۈلكىسى ھەمراھ ئىدى. بىر چاغدا ھېلىقى ئايال سەل چىرقىراق، لېكىن ئاياللارغا خاس مەيىن ئاۋازدا بىر كۈيگە ئاستاغىنە غىڭشىشقا باشلىدى. قانداق ناخشىكىن؟ ئايرىلىشنىڭمۇ، قوشۇلۇشنىڭمۇ؟ ۋە ياكى ئۆز يۇرتىدا قالغان باغىرداشلىرى، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت - ماكانىنىڭ، تاغ - دەريالىرى توغرىسىدىكى قوشاقمىدۇ؟ شۇنداق، سېغىنىش كۈيى بولسا كېرەك - ھە؟! بۇ كۈي مەن ئۈچۈن، مۇشۇ قەدىمىي چۆلىمىز ئۈچۈن شۇنچە يات، يوچۇن ۋە غەلىتە بولۇشىغا قارىماي كابىنكىغا بىر ئىنسانىي خۇشاللىق بەخش ئەتتى. يەنە كېلىپ بۇ خۇشاللىققا پىشىپ يېتىلىۋاتقان، تازا ۋايىغا يېتىپ بەرق ئۇرۇپ تۇرغان بىر ياش ئايالنىڭ ھىدى ئارىلىشىپ كەتكەنىدى... بىردىنلا روھىم كۆتۈرۈلۈپ، بەدىنىمنى چېقىۋاتقان شەپقەتسىز ئاغرىق ئازابى سەلگىنە بوشاپ، نەپەس ئېلىشىممۇ يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى. بىر كەمدە ھېلىقى ئەركەكمۇ خىرقىراق ۋە يېقىمسىز ئاۋازدا ئايالغا جور بولدى. ئۇلارنىڭ ئاۋازى تىترەك ئارىلاش ئوقچۇيتتى. يۈرىكىدىن بىر مۇڭ، بىر تەلپۈنۈش، سېغىنىش ۋە بىر خىل ئادەمچە ئىپتىخار تۇيغۇسى ئۇرغۇپ تۇرغاندەك قىلاتتى. ئاھ، نېمىدېگەن ھېسسىياتلىق ئادەملەر - ھە؟! ئۆلۈم گىرداۋىدىمۇ سېغىنىشلىرىنى، ئارزۇ - ئارمانلىرىنى كۈي بىلەن ئىزھار قىلىشنى بىلىدىغان، خۇددى بىزدەك! شۇنداق، ھەممىمىز ياشاشنى سۆيىدىغان، ياشاشنى بىلىدىغان ئادەملەر بىز!

يوچۇن كۈيىنىڭ مۇڭى مېنى قوچۇۋالدى. تۇرۇپلا مېنىڭ ۋۇجۇدۇمغىمۇ بىر ھاياجانلىق تىترەك ئولىشىپ، يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇرىدىن ئاللىقانداق بىر پىغان ئارىلاش قىزغىنلىق قايناپ تاشتى. بىر شادلىق، كۈچ بىلەن ئۆرىدەپ كۆكرىكىمنى قىستى. مەن جۇشقۇن يۈرەك رېتىم بىلەن بۇ ئادەملەرنىڭ ھېسسىيات ئۆركەشلىرىنىڭ ساداسىغا جور

بولدۇم... توۋا دەيمەن، دۇنيا نەقەدەر كىچىك - ھە! ئامېرىكا دېسە جاھاننىڭ ئۇچى-تىمىكىن دەيتتىم. باشقا بىر شاردەك بىلىنىدىغان ماڭا. ئەمدى ئاشۇ ئامېرىكىلىقلار بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرىمەن. ئورتاق بىر ھېس بىلەن... ھەممىمىز يەر شارىدىكى بىر تۇر، بىر جەمئىيەتنىڭ ئەزاسىمىز دېگەن ھېس بىلەن. ۋاقتى - نۆۋىتى كەلسە ئىلغار - قالاقلىق، كۈچلۈك - ئاجىزلىق، ئۆز ياكى ياتلىق... دېگەنلەرنىڭ بىر تىيىن ئىكەنغۇ! بىز شۇ مىنۇتتا ئورتاقلىشىۋاتقان جان قايغۇسى بىزنى جىمى ساختىلىقتىن، بارلىق سۇنئىيلىكتىن ساقىت قىلىپ ئادەم دېگەن بىردىنبىر ماھىيەتلىك، چىن ۋە يۈكسەك روھىي پەللىگە يەتكۈزگەندى...

ئۇشتۇمتۇت بىزدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردە، يولنىڭ بويىدىكى دۆڭنىڭ ئۈستىدە بىر نەرسىنى كۆرۈپ قالدىم ۋە نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا قىزىقىپ قالدىم - دە، سۈرئەتنى تېزلەتتىم. ئۇ قارامتۇل كەلگەن، دۆڭىلەك بىر نەرسە ئىدى. قۇياش نۇرىدا يالتىرىغاندەك كۆرۈنۈۋاتاتتى. تاشمىكىن دەي دېسەم تاشقا ئوخشىمايتتى. تاش ئەمەسمىكىن دېسەم، ئۇ نەرسە بەئەينى تاشقا ئوخشايتتى. ئىنس - جىن يوق بۇ باياۋاندا تاشلىنىپ ياتقان، ياق، ئەتەي دۆڭ ئۈستىگە قويۇپ قويۇلغان نەرسە نېمە بولۇشى مۇمكىن؟

يولنىڭ ناچارلىقىدىن گازنى شۇنچە كۈچەپ باسساممۇ ماشىنامنىڭ سۈرئىتى ئۆرلىمەيۋاتاتتى. ئاخىرى، ماشىنام ئۇ نەرسىگە يېقىنلاپ كەلدى. قارىسام، ئۇ ناھايىتى چوڭ بىر قارا تاۋۇز ئىكەن. خۇشاللىقىمدىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدىم. ئەمدى ئەڭ بولمىغاندا ئەتىگىچە ئۆلمەيدىغان بولدۇق.

كابىنكامدىكى ئىككى مېھمانىمۇ ئۇ تاۋۇزنى كۆرۈپ غىڭشىشلىرىنى دەرھال توختىتىپ، كالدىرلاپ كېتىشتى. مەن ماشىنامنى چەتكە تارتىپ توختىتاتتىم - دە، چۈشۈپ ھېلىقى تاۋۇز تەرەپكە ماڭدىم، ھېلىقىلارمۇ تاپان بېسىپلا يېتىپ كېلىشتى. ھەقىقەتەن يوغان تاۋۇز ئىكەن. ئاھ! قارىغۇنى كۆزدىن ئايرىغىنى بىلەن ھاسىسىدىن ئايرىمىغان ئىگىسى! سېنىڭ ھەممەتلىرىڭگە تەشەككۇر.

ئامېرىكىلىقلارمۇ خۇشاللىقىدىن چۇرقىرىشىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ ئۈمىدسىزلىكتىن كىرتىيىپ قالغان كۆكۈچ كۆزلىرى بەزگە يولۇقۇپ قالغان مۈشۈكنىڭ كۆزىدەك يالتىراپ كەتتى. بولۇپمۇ ھېلىقى ئايال خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى ئۇنتۇپ تاۋۇزغا ئۆزىنى ئاتتى - دە، ئۇنى قولىغا ئالدى ۋە ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە چىرقىرىۋەتتى. قارىساق، ئۇ ئوتتۇرىدىن كېسىلىپ كۆمتۈرۈپ قويۇلغان تاۋۇزنىڭ شاپىقى ئىكەن. كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ گۆشىنى پاك-پاكىز قىرىپ يەپ بولۇپ، ئۇنى بىر - بىرىگە بىر چىرايلىق كۆمتۈرۈپ قويۇپتۇ. ئەبلەخ! كىشىلەرنى ئەخمەق قىلىشقا تاپقان يېرىگىنى قارا!... ئەلەمدىن ئۆتتۈم يېرىلغۇدەك بولدۇم. ھېلىقى ئەركەكمۇ شالاڭ چېچىنى قامالاپ چىرايىنى ئۈمىسە قىلىپ، تۇرغان يېرىدىلا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ھېلىقى ئايال بولسا ئەسەبىيلىشىپ قولىدىكى يارتا تاۋۇز شاپىقىنى يەرگە ئۇرۇش ئۈچۈن كۆتۈردى.

— ياق، ياق، بولمايدۇ! نو، نو...! — مەن قانداقلارچە ۋارقىراپ تاشلىغىنىمنى بىلمەي قالدىم. ھېلىقى ئايال ماڭا چۆچۈپ قاراپ ھەيران بولغاندەك تۇرۇپ قالدى، مەن

يىگىرۈپ بېرىپ ئۇنىڭ قولىدىكى يارتا «تاۋۇز»نى يۇلۇپ دېگۈدەك ئېلىۋالدىم-دە، غىلت-
پىدەدىن پىچىقىمنى سۇغۇرۇپ تاۋۇز شاپىقىنىڭ كاسىسىنى قىرىشقا باشلىدىم. تاۋۇز شاپى-
قى كۆيدۈرگۈ ئىسسىقتا تۇرۇۋەرگىنى ئۈچۈن سولىشىپ قالغانىدى. شۇنداقتىمۇ ئانچە ئېچى-
كەتمىگەنىكەن. ئاستا-ئاستا تىرىپا ئارىلاش سۇ يىغىلىشقا باشلىدى. تەئەججۈپ ئىچىدە
مېنىڭ ھەر بىر ھەرىكىتىمنى كۆزىتىپ، دېمىنى ئىچىگە تارتىشىپ تۇرۇشقان ئامېرىكانلار
پەقەت شۇ چاغدىلا نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك بولۇشۇپ مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ زوڭزىيىشتى.
بىر كەمدە يېرىم كاسىدىن ئازراق تىرىپا سۈيى يىغىلدى. مەن ھېچ ئويلاپ تۇرمايلا
قولۇمدىكى كاسىنى ئايالغا سۇندۇم ۋە ئۇنى ئىچىشكە ئىشارەت قىلدىم. ئۇ ماڭا دەققە
تىكىلىپ قالدى ۋە كاسىنى قولغا ئېلىپ ئاچكۆزلۈك بىلەن غۇرتۇلدىتىپ ئىچىپلا كەتتى.
ئاندىن ھۆزۈرلانغاندەك بولۇپ، قولىنىڭ ئارقىسى بىلەن ئاغزىنى سۈرتكەچ ماڭا قاراپ قا-
نائەت بىلەن كۈلدى. مەن تاۋۇز شاپىقىنىڭ يەنە بىر كاسىسىنى ھېلىقىدەك قىرىپ يېرىم
كاسا سۇ چىقىرىپ ماڭا بىچارىلەرچە تەلمۈرۈپ تۇرغان ئەركەككە سۇندۇم. ئۇ خىجالەت
بولغاندەك مېنىڭ قولۇمنى ئىتتەردى ۋە مېنى ئىچىشكە ئىشارەت قىلدى. مەن كۈلۈمسىرەپ
كاسىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدۇم. ئۇمۇ كالا بۇلاقتىن سۇ ئىچكەندەك كاسىنى بېشىغا كىيىپ
غوپۇلدىتىپ ئىچىپلا كەتتى ۋە ئاخىرقى قەترىنى يالاپ سۈمۈرۈپ بولغاندىن كېيىن مەم-
نۇنلۇق ئىچىدە چوڭقۇر بىر تىنىپ تاۋۇز كاسىسىنى يەرگە قويدى، ئاندىن ئايالىغا قاراپ
ھاياجان ئىچىدە بىر نېمە دەپ شىۋىرلىدى. ئايال كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى. ئاندىن
ماڭا قاراپ بىر نېمىلەرنى دېگەچ، گاھ قۇياشنى، گاھ ئاسماننى، گاھ تاغنى كۆرسىتىپ
بىر نېمىلەرنى دېدى. مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم، لېكىن ئۇنىڭ ئاشۇ ھاياجانلىق
ھالىتىگە قاراپ، ئۇنىڭ ماڭا تەشەككۈر ئېيتىۋاتقانلىقىنى چۈشەندىم. «ھەممىمىز بىر قۇياش-
نىڭ، بىر پارچە ئاسماننىڭ ئاستىدا ياشاۋاتقان زېمىننىڭ بالىلىرى بىز، شۇڭا ھەممىمىز
بىر-بىرىمىزگە تاغدەك ھىمات بولۇپ، ئويۇلتاشتەك ئۇيۇشۇپ، يەر شارىمىزدىكى جاپالىق
ھايات مۇساپىسىنى بىرلىكتە بېسىشىمىز كېرەك...» دەۋاتقاندەك تۇيۇلدى. مەن ئۆزۈمۇ
پەرەز قىلىپ چىقىرىۋالغان مەنىدىن شادلىنىپ ئۇلارغا گۇمۇشلارچە قاراپ كۈلدۈم. شۇ چاغدا
نېمىشقىدۇر مېنى قىيناۋاتقان تەشنالىقىم ئالمىنەلەرگە كېتىپ، يۈرىكىم سەگىپ قالغان-
دەك بولۇپ، بىر راھەتلىك سېزىم مېنى چۇلغىدى. مەن بايىقى كاسىنى يەنە قولۇمغا
ئالدىم. ئەمدى ئۇنىڭ قىرغۇدەك گۆشى قالمىغانىدى، ئىككى ئامېرىكان تەشنىس بولغان-
دەك بىر-بىرىگە قارىشىپ، مۈرىسىنى قىسىشتى. مەن پىچاقنى قولۇمغا ئېلىپ تاۋۇز كاسى-
سىنىڭ قارامتۇل پوستىنى قەغەزدەك نېپىز قىلىپ شۇلۇشكە باشلىدىم. تاۋۇز شاپىقى ئاپ-
تاپقا قاقلىنىۋېرىپ قۇرۇشقا باشلىغانىدى. لېكىن شاپىقى قېلىن سورتتىن بولغاچقا تېخى
ئاق ئېتى بار ئىكەن. مەن كىچىككىنە بولسىمۇ زايا قىلىۋەتمەسلىككە تىرىشىپ ناھايىتى
ئاۋايلاپ شىلدىم. ئاندىن ئۇنى تەكشى تىلىپ چىقتىم-دە، تىلىمچىدىن بىر تالىنى ئاغ-
زىمغا سالدىم، ئۇنىڭ تەمى سەل ئۆزگەرگەن ۋە ئىسسىقتا يىلىپ قالغاندەك بولسىمۇ
يەنىلا يېنىكلا بولاتتى. تەشنالىق ۋە ئاشلىققا كىچىككىنە بولسىمۇ
دال بولاتتى. مەن قولۇمدىكى تىلىمدىن ئۇ ئىككىسىگىمۇ بەردىم. ئۈچىمىز ئۈن چىقارماي

www.uyghurkitap.com

«غىزا» غا تۇتۇش قىلدۇق. تەشنالىق ۋە ئاچلىقتىن سىزىلىنىپ كەتكەن ۋۇجۇدىمىزغا بىر خىل شېرىنلىك ئاستا-ئاستا تارقاشقا باشلىدى. ئۈچىمىز بىر-بىرىمىزگە قاراپ ئولتۇرۇپ كۈلۈشكىنىمىزچە بۇ «غىزا» نى پاك-پاكىز يەۋەتتۇق.

مەن بىردىنلا ئويلاپ قالدىم — بۇ تاۋۇز شاپىقىنى قويۇپ قويغان كىشى، كىملەرنىدۇر ئەخمەق قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، ئەكسىچە، بىزدەك ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالغان چارىسىز تەشنالارنى كۆزدە تۇتۇپ شۇنداق قىلغان. قارا، پاكىز تۇرسۇن، نەمى قۇرۇپ كەتمىسۇن دەپ، بىر-بىرىگە كۆمتۈرۈپتۇ. كۆرمەي ئۆتۈپ كېتىپ قالمىسۇن دەپ دۆڭنىڭ تۆپىسىگە تىكلەپ قويۇپتۇ، توۋا، ئاشۇ ئادەم قانداق ئويلىغاندۇ؟ ئۇلار قايسى خىل ئادەملەر قاتارىغا كىرىدۇ؟ بۇنداق ئادەملەر يەنە بار ئىكەن-ھە، بۇ دۇنيادا... ئاشۇ نامەلۇم ئادەم شۇنداق قىلمىغان بولسا بۇ «كەربالا» دا ئەتىگىچە بىزنى نېمىلەر كۈتەتتىكىن؟...

ماشىنا گۈلدۈرلەپ كېتىۋاتىدۇ. چۆل قارىنىنى تىلىپ ياتقان بۇ قەدىمىي توپا يولدا چېپىشقا چۈشكەن ئايغىردەك، چاقى يەرگە تېگەر-تەگمەي تاراسلاپ چېپىپ كېتىۋاتىدۇ، چاق ئۈستىدىن كۆتۈرۈلگەن توزان كۆك قەرىگە يامراپ يېيىلىدۇ. ئۇ توزان بولۇتى توزانغا ئەمەس، ئۇچقاندەك پىرقىراۋاتقان چاقلارنىڭ شىددىتىدىن «گۈپپىدە» ئوت ئېلىپ كەتكەن قاغجىراق زېمىننىڭ يانغىنىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان قويۇق ئىس-تۈتەككە ئوخشايدۇ. بۇ تۈرمەل-تۈرمەل قىزغۇچ بولۇت ساراڭ بولغاندەك ھېچنېمىگە قارىماي ھۆركىرەپ ئالدىغا تاشلىنىۋاتقان ماشىنىنىڭ ئايىغىدىن كۆتۈرۈلۈپ كۈننىڭ يۈزىنى توسايدۇ... ياش شوپۇرنىڭ ۋۇجۇدىنى قۇچقان تەرسالىق، ياۋايىلىق ۋە قارامىلىق ماشىنىغا رىغبەت بېرىدۇ، ئۇنى ئالغا ئۈندەيدۇ، چېپىشقا زورلايدۇ. ياش شوپۇرنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە ئىشىنىش-ئۆزىدىن قانائەتلىنىش ھېسسى، ماشىنىنىڭ چۆل باغرىدا كارابىتەك ئۈزۈپ يۈرۈشىدىن كېلىۋاتقان قۇۋانچ، تېخىمۇ تېزرەك سۈرئەتتە چېپىش غالجىرلىقى ئىگىلىگەن. ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئادىمكام ۋەھىمىلىك كۆزلىرى بىلەن گاھ ئوي-دوڭغۇل ماشىنا يولىغا، گاھ تەلۋىلەرچە گاز بېسىۋاتقان ياش شوپۇرغا چەكچىيىپ قارايدۇ.

— ئاستىراق، ئۇنچە قارامىلىق قىلماڭ... كالۇن بەلگىلەپ بەرگەن سەككىز كۈن يېتىدۇ، بۈگۈن يۈكنى چۈشۈرۈۋېتەلەيمىز، يۈكنى چۈشۈرۈپ بولۇپلا قايتساق ئۈلگىرىمىز، بىرەر ھادىسە چىقىپ قالمىسۇن يەنە، — ئادىمكامنىڭ زەردىلىك يېلىنىشى جاۋابسىز قالدى. ئۇ يولدا ئاغرىۋېلىپ بېشىغا چىققان ئىككى كۈننى ئۇنتۇلۇپ قالغان ئوخشايدۇ، ئەمدى سەلگىنە ياخشى بولۇۋېلىپ غىڭشىمىدىكەن! ئولتۇرۇشنى بىلسۇن، قانداق ھەيدىسە ئۇنىڭ ئىشى. كالۇنغا دېگەن چاغدا يېتىپ بارالمىسا، ئېتىنى يۆتكىۋېتىدۇ، بۇنداق چاپمىسا ۋاقتىدا بارالمايدۇ، ماشىنا دېگەن كالا ھارۋىسى ئەمەس.

ياش شوپۇر ماتورنى چىرقىرىتىۋەتتى. ماشىنا ئوقتەك ئۇچاتتى. ماشىنىنىڭ تېزلىكىدىن بىپايان چۆل چۆگىلەۋاتقاندەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئادىمكام نائىلاج ئىچىگە تىنىپ لېۋىنى چىشلىگىنىچە پايانسىز چۆلگە تىكىلدى. تۆپتۈز كەتكەن بۇ تاقىر دەشتتە، ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ چىشلەشكەن گىرۋىكىنىمۇ كۆرگىلى بولىدۇ. كۆرۈنۈشكە توسالغۇ بولغۇدەك

نه بىر تۈپ دەرەخ، نه بىر ئۆي كۆرۈنمەيدۇ. ئۇچۇپ ئۆتكەن قۇشنىڭمۇ قانتى كۆيگۈدەك چۆل ئىسسىقىدا چوڭراق تىنىشقىمۇ هاۋا يېتىشمەيدۇ—كىشىگە. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ساي تاشلىرى، ئاندا-ساندا ئۇچراپ قالىدىغان قۇم بارخانلىرى يېپىنچاپ كۆيۈۋاتقاندەك بىلىنىدۇ، ياش شوپۇر هېچ نەرسىگە پەسەنت قىلمايدۇ. ئۇ چاپىدۇ ۋە پەقەت چاپىدۇ...

بىركەمدە ئادىمكام يىراقتا، چۆلنىڭ ئىچكىرىسىدە قىمىرلاپ يۈرگەن بىر نەرسىنى بايقىغاندەك بولدى. ياق ئىككى ئىكەن، توغرا ئىككى، بىرى هايۋان، بىرى ئادەم.

ياش شوپۇر گازنى بولۇشىغا باساتتى. ماشىنا يانغىنىدىن ئۈركۈگەن هايۋاندەك ئۆلەر-تىرىلىشكە قارىماي چاپماقتا ئىدى. «هايت» دېگۈچە ماشىنا ئۇلارغا يېتىشۋالدى. بىر ياشانغان ئادەم هاسىغا تايىنىۋاپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇششىمىسكە خۇرجۇن ئارتىلغان كۆرۈمسىز بىر ئېشەك ئاران قەدەم ئېلىپ كېتىۋاتىدۇ. ئادەم بىلەن ئېشەك تەڭلا هېرىپ قالغان چېغى. ئۇلار هەربىر قەدىمىنى بەكمۇ قىيىندا يۆتكەيدۇ. شۇنچە ئىسسىق بولۇشىغا قارىماي هېلىقى ئادەم ئۇچىسىغا پاختىلىق ئۇزۇن چاپان كىيىپ بېلىنى باغلىۋاپتۇ. پۇتىدا ئاقىرىپ، ماكچىيىپ كەتكەن كۆن ئۆتۈك. بېشىدا جەنۇب دېھقانلىرى كىيىدىغان يۈكلۈك سالۋار تۇماق، ئۇلار مۇشۇنداق كىيىنسە ئىسسىق ئۆتمەيدۇ دەيدىكەن. بىركەمدە ئۇ ئادەم ئارقا تەرىپىدىن كېلىۋاتقان ماشىنىنىڭ گۈركىرىگىنىنى ئاڭلىدى بولغاي، ئارقىسىغا ئۆرۈلدى ۋە ئۇچقاندەك كېلىۋاتقان ماشىنىغا قاراپ قوللىرىنى كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىپ بىر نېمىلەرنى دەپ ۋارقىرىدى. ياش شوپۇر ئۇ ئادەمگە پەرۋاسىزغىنا قاراپ قويدى. نېمە دەيدۇ، ئۇ؟ بىزنى ماشىنىغا سېلىۋال دەمدۇ-يا؟ ئېشىكىنىمۇ قوشۇپ يۈكنىڭ ئۈستىگە بېسىش كېرەكمىكىن؟ قىزىق... ماشىنا ئۇ ئادەمنىڭ ئالدىدىن گۇلدۇرلەپ ئۆتۈپ كەتتى. شۇ دەقىقىدە ياش شوپۇر بىلەن ئادىمكام ئۇ ئادەمنىڭ ئۇمچەيگىنىچە قولى بىلەن ئۆزىنىڭ ئاغزىنى ئىشارە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. نېمە دەيدۇ، بۇ ئادەم؟ نان دەمدۇ؟

— ۋوي، ۋوي، ئاۋۇ ئادەم سۇسىز قالغان ئوخشايدۇ،— ئادىمكام ئۈندەرەپ كەتتى،— ماۋۇ سۇدىن بەرسەكمۇ بوپتىكەن، چۆلدە ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن، ماشىنىنى توختىتىڭ!

بۇ چاغدا ماشىنا ئۇ ئادەمدىن ئۈچ-تۆت يۈز مېتىر ئۇزاپ كەتكەنىدى. ياش شوپۇر دىلىغۇل بولغاندەك گازنى سەل كۆتۈردى. ئۇ هېلىقى ئادەمگە سۇدىن قۇيۇپ بېرىشنى ئويلىدى. ئادىمكامنىڭ گېپى توغرا ئىدى. سۇسىز قالغان ئوخشايدۇ. لېكىن، ئەمدى ئۇزاپ كەتتى. ماشىنىنى توختىتىپ ئۇ ئادەمنى كۈتسۇنمۇ؟ ياكى ئالدىغا ئاپىرىپ بەرسۇنمۇ؟ قانچىلىك ۋاقىت زايە بولىدۇ. ئۇ ئارىلىقتا بىرنەچچە كىلومېتىر يولنى ئارتۇق بېسىۋالغىلى بولىدۇغۇ، ۋاي بولدىلا... ئۇ گازنى يەنە كۈچەپ باستى. ماشىنا ئۇچقاندەك كېتىۋەردى.

— ئاپلا يامان قىلدىڭىز، قاراپ تۇرۇپ ئاشۇ ئادەمنى چۆلدە سۇسىز تاشلاپ... نېمە قىلىق بۇ؟ توختىتىڭ دەيمەن!

ماشىنا سۈرئىتىنى ئۆزگەرتمىدى. ئادىمكام ئۆز گېپىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ

ئۈگىلىنىپ كەتتى. ياش شوپۇر ئالدىغا تىكىلىپ ئولتۇرۇۋەردى. ماشىنا شەپقەتسىزلەرچە گۈركىرەپ ئالغا قاراپ كېتىۋەردى. ماشىنىنىڭ ئايىغىدىن كۆتۈرۈلگەن ئاچچىق، قۇرغاق چاڭ - توزان ھېلىقى ئادەم بىلەن ئېشەكنى كۆمۈۋەتتى. مەن چۆلنىڭ ئىچكىرىسىدە ۋە-لىلداپ تۇرغان ئالۋۇنغا كۆز تاشلىدىم، شەيتان ئالۋۇن ماڭا تىلىم - تىلىم پىچاق يارىسى بولۇپ كۆرۈندى. بەدەندە — يۈرەكتە، ئاشۇ سىلىق، غىلىتالىڭ، ھالرەڭ يۈرەكتە، دەرمانسىز سوقۇۋاتقان ھالسىز يۈرەكتە قالغان پىچاق ئىزلىرى، ئىككى ئامېرىكانىمۇ يەردىكى تاۋۇز شاپىقىنىڭ نېپىز پوستلىرىغا كۆز تىكىپ ئېغىر خىيالغا پېتىپ ئولتۇرىدۇ، روزىكام ئەمەسمۇ تام - تورۇسلىرى ئىستىن قارىيىپ كەتكەن، دېرىزىلىرىنى ئۆمۈچۈك تورى باغلاپ كەتكەن قاراۋۇلخانىدا گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان باك مەشىنىڭ يېنىغا سېلىنغان تۆشەكتە ئېغىر تىنىپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ چىرايى كۈل رەڭ توس ئالغان، لەۋلىرى قۇرۇپ گەزلەشكەن. كۆز-لىرى تۇرۇسقا، شۇ تاپتا ئۆزىدىن بەكمۇ ئۇزاقتا قالغان دۇنياغا تىكىلگەن. كالون باشلى-قى، شوپۇرلار، رېمونتچىلار، يەنە، يەنە ئاللىكىملەر ئۇنى چۆرىدىشىپ ئۆرە تۇرۇشىدۇ، گاھىلىرى داق يەردىلا ئولتۇرۇشىدۇ. ھەممىسىنىڭ چىرايى قايغۇلۇق، ئۆيىنىڭ ئىچى گۆردەك جىمجىت ۋە خىرە.

بىركەمدە روزىكام ئەمەسمۇ گۇنى ئۆچۈپ پىلدىرلاپ قالغان ئورا كۆزلىرىنى تو-رۇستىن يۆتكىدى. بۇ كۆزلەر تەمتىلەپ ئاران كېتىۋاتقان ھالسىز ئادەمدەك بەكمۇ تەستە مىدىراپ ھەربىر ئادەمنىڭ چىرايىغا قاراپ چىقتى. بۇ كۆزلەر ھەر ئادەمنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشقاندا بىر توختىۋالاتتى. نېمىلەرنىدۇر دېگەندەك قىلاتتى، لېكىن ھايات نۇرى ئۆچۈۋاتقان بۇ جانسىز كۆزلەرنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرغىلى بولمايتتى. چۈنكى بۇ كۆزلەر ئۆلۈۋاتقان كۆزلەر ئىدى.

روزىكام ئەمەسمۇنىڭ كۆزلىرى ئەڭ ئاخىرىدا، قولىدا ھېلىقى قەلەندەرنىڭ ساپايد-سىدەك ھالقا تىزدىقچىلىرىنى مەھكەم قامالاپ قاراپ تۇرغان ياش شوپۇرنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشتى. شۇ چاغدا نېمىشقىدۇر روزىكام ئەمەسمۇنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭ ساغلام چاغلى-رىدىكىدەك يالتىراپ كەتتى، بىلىنەر - بىلىنمەس تەبەسسۇم قىلغانىدى. ياش شوپۇرنىڭ يۈرىكى «جىغغىدە» قىلدى.

ئۇنى تىترەك باستى، چۈنكى روزىكام ئەمەسمۇنىڭ كۆزلىرى قورقۇنچلۇق ئىدى، كۆزلىرىنىڭ يالتىرىشى ۋەھىمىلىك ئىدى، ئۆلۈۋاتقان ئادەمنىڭ تەبەسسۇمى دەھشەتلىك ئىكەن... ياش شوپۇر «پارت» قىلىپ قېچىپ كېتىشكە تاس قالدى. روزىكام ئەمەسمۇ شۇ تاپتا نېمىنى ئويلىدىكىن؟ ئۇ نېمىشقا كۈلدى؟ توغرىراقى كۈلگەندەك قىلدى؟

ياش شوپۇر قولىدىكى ئوقەتنى ھېچ مەقسەتسىزلا شىرىقشىتىپ قويدى. ئۇ ئىچىدىكى سىقىلىشنى بېسىش ئۈچۈن، شۇنداق قىلغانىدى. بۇ روزىكام ئەمەسمۇنىڭ قورقۇنچلۇق كۆزلىرىنى ئۆزىدىن چالغىتىپ شۇ تاپتا ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىۋاتقان ئاشۇ ئازابلىق سۈكۈت-نى بۇزۇۋېتىش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلغانىدى.

— تەسىمكەن، ئۇ ئوقەتنىڭ ھالقىلىرىنى بىر قىنىداقتا چۈشۈرمەك... — روزىكام ئەمەسمۇ ئۈشتۈمتۈت خىرقىرىدى، — غەيرەت قىلساڭ ئۆگىنىۋالىسەن، ئەمدى ئەمەسمۇ...

دۇنيادا ئادەم بولماق بەك تەس، قالغىنى ئۇيۇننىڭ ئورنىدىكى گەپ، ئەمدى ئەمەسمۇ...
ئادەمگە بويۇنتاۋلۇق قىلما، ھەممىلا ئادەم ئوپئوخشاش... ئادەمگە نەپ بەرمىگەن ئادەمنى يەرمۇ قوينىغا ئالمايدۇ، ئەمدى تەمەسمۇ؟ ئۆمرۈڭدە ھەممىنى تاپارسەن، لېكىن ئادىمىلىكنى تەستە تاپىسەن، ئاشۇ ھالقىلارنى بىر قىناقتا چۈشۈرمەك تەس بولغاندەك... بەك تەسنە، شۇ چاغدا مۇرادىڭغا يېتىسەن، ئەمدى ئەمەسمۇ، — روزىكام ئەمەسمۇ سۆزىنى بەكمۇ تەسلىكتە تۈگەتتى. ئۇ قاتتىق چارچاپ كەتكەندەك ھاسىراپ كۆزىنى يۇمدى. لېكىن ئۇنىڭ ئاھائىدىكى زەردىلىك تىترەك ياش شوپۇرنىڭ قۇلىقىدا خېلىغىچە ۋىڭىلداپ تۇردى. ياش شوپۇر ئۆزىنىڭ قولىدىكى ھېلىقى ئوقەتكە تىكىلدى. بۇ ئوقەت روزىكام ئەمەسمۇنىڭ قولىدىن بىر ئۆمۈر ئايرىلمىغانىدى. شۇڭا ئۇنىڭ ھالقىلىرى، سىم-چاتمىلىرى سىلىغدىنىپ كۆمۈشتە ھەل بەرگەندەك يالتىراپ كەتكەنىدى... مېتاندىن ياسالغان بۇ ئوقەت ئىسسىق ئىدى.

بىركەمدە روزىكام ئەمەسمۇ بىر نەرسىدىن قورقۇپ كەتكەندەك چۆچۈپ كۆزىنى ئاچتى-دە، ياش شوپۇرنىڭ قولىدا تۇرغان ئۆزىنىڭ تەۋەرۈكىگە «لەپپىدە» قارىدى:

— ھالقىلارنى ئۆتكۈزۈپ بولدۇم ھەممىسىنى... بەك تەسلىكتە... ئەمدى ئەمەسمۇ...

... بىر تارتىشىش بىلەن ئۇنىڭ گېپى ئۈزۈلۈپ، تىنى قېتىپ قالدى.

قەبرىستانلىق. ئۇ دۇنيا بىلەن بۇ دۇنيانىڭ پاسىلى، ئۇ دۇنيانىڭ بۇ دۇنيادىكى بىرىنچى دەرۋازىسى، ئۇ دۇنيانىڭ بۇ دۇنيادىكى ۋەكالەتخانىسى... ئادەمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چۈشكۈنخانىسى، ئەبەدىيلىك ماكانى.

— روزىكام قانداقراق ئادەم ئىدى؟ — كىمدۇر بىرى سورىدى. روزىكام ئەمەسمۇنى ئۆمرىدە كۆرۈپمۇ باقمىغان بىر مويسىپىت جاۋاب بەردى:

— ئەھلى ئىسلام، ياۋاش-مۆمىن، ئىمانى پاكىز، كۆڭلى يۇمشاق... — ئاجايىپ رەسمىيەت ئىكەن-ھە؟ بۇنىسى ئۆلچەممىدۇ؟ باھامۇ؟ تىلەكمۇ ۋە ياكى ئاخىرقى ھۆكۈممۇ؟!

ياش شوپۇر قەبرە بېشىدا يىغىلىپ ئولتۇرۇشقان جامائەتكە كۆز يۈگۈرتتى. ئۇلارنىڭ چىرايى قايغۇلۇق ئىدى. شۇ تاپتا ھەربىر ئادەم ئۆزىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن يولىغا قايرىلىپ قاراۋاتاتتى. بۇ يەردە ھەربىر يۈرەك ئۆزىنى سوراق قىلىۋاتاتتى...

ئادەملەرنىڭ چىرايىدىكى ھەسرەتلىك كۆلەڭگە، ھېلىقى قايغۇلۇق سايە، قەبرىستاندىن ئايرىلغاندىن كېيىنمۇ يېتىمىدى. ئاپتوبۇستىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسىلا مەيۈس كۆرۈنەتتى. ھەتتا ئەڭ بىپەرۋا، تايىنى يوق روزى تاز دېگەن شوپۇرمۇ چىرايىنى سەت قورۇپ ئۈنچىقىپ ئولتۇراتتى.

— ھالال ئادەم ئىدى، نېنىنى ھالال تېپىپ يەيتتى. ئادەملەرگە ھالال مۇئامىلە قىلاتتى... كۆپىنىڭ ئىشىغا، خەقنىڭ ئىشىغا جېنىنى ئاتىغان ئادەم ئىدى. ھەرقانداق ئادەمنى نائۈمىد قالدۇرمايتتى...

— ئادەمنىڭ دىلىغا ئازار بەرگىنى ... ئۆزى، كىشىگە ئۈچ ئادەمدى-
بۇ، بېشىغا كۈلپەت چۈشكەن خوتۇنلار ... ئىچە ئى... خوتۇن كىشىدىن ئۆتە

باغرى يېرىمشاق ئادەممىدى ... ماشىنىمىزنىڭ چاقى ئىز سالغان، ھەرقانداق يەردە روزىكام ئەمەسمۇنىڭ ياخشى ئېتى قالغان ... — دېدى چوڭ سوپەت، قامەتلىك، ئات يۈزلۈك، شوخا لازىدەك قىپقىزىل بۇرنى بار، شاپ بۇرۇت قېرى شوپۇر ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك بىر خىل ئاھاڭدا. ھەممەيلەن ئۈن-تىنسىز ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلگەنىدى.

ياش شوپۇر ئادەملەرگە قاراپ ھاڭۋېقىپ قالدى. ئۇ قورۇغان لەۋلىرىنى يالاپ قورۇق يۇتۇندى. ئۇنىڭ ئىچىنىڭ بىر يېرىدە تۇتۇق كىرىمەسەن بىر قىرغاق خىرە-شىرە كۆرۈندى. بۇ قىرغاقنىڭ نېرىسى چەكسىز كەتكەن بوشلۇق، بىر تۇمانلىق بوشلۇق ئىدى. ئۇ يەردە پەقەت يوقلۇق، چەكسىزلىك ۋە ئەبەدىيلىك دېگەن بىر غۇۋا، قورقۇنچلۇق، چۈشىنىكسىز ئۇقۇملار لەيلەپ يۈرەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا كۆرۈنۈۋاتقىنى ئۇنىڭ ھايات مۇساپىسىمۇ؟ ئۇنىڭ ئەتىسىمۇ؟ ياكى تۇنۇگۈن بىلەن بۈگۈنىنىڭ، ياق، بۈگۈن بىلەن ئەتىنىڭ ۋە ياكى ئۆلۈم بىلەن ھاياتنىڭ پاسىلىمۇ؟ ... بىر ئادەمنىڭ جىسمانەن ئۆلۈشىمۇ شۇ قەدەر ئېنىق، شۇ قەدەر ئاددىي ۋە چۈشىنىشلىك ھادىسە ئىكەن. ئەمدى ئادەمنىڭ روھىي جەھەتتىكى ئۆلۈشى ۋە ئۇنىڭ قايتا تۇغۇلۇشچۇ؟ ئۇمۇ شۇنچىلىك ئاددىي ۋە چۈشىنىشلىكمىدۇ؟ «ئادەم» نىڭ بەلگىسى ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئىكەن، ئۇنداقتا ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنىڭ بەلگىسىچۇ؟ پاكلىق بىلەن گۇناھنىڭ، راستلىق بىلەن ساختىلىقنىڭچۇ؟ ... ئۇنىڭ بېشى قايغاندەك بولدى. ئۇ ئۆزىگە سەپسالدى. ئۆزىنى خۇددى ئەرزىمەس بىر تاشلاندۇق بۇيۇمدەك، مەينەت ۋە توختام سۇنىڭ لەش ئارىلاش كۆپۈكى ئۈستىدە لەيلەپ قالغان بىر تال پاخالدەك تەگسىز، يىلتىزسىز، كۈچسىز ۋە ئەھمىيەتسىز ھېس قىلىپ قالدى ... «ئادەم» دېگىنىڭ شۇمۇ؟ ياشلىق دېگىنىڭ شۇ بوپتۇمۇ؟ ئاخىرىغا بېرىپ ھېچ نەرسىگە ھەتتا بىرەر ئادەمنىڭ ئەھمىيەت ۋە ئېتىبار نەزەرى بىلەن ئۆرۈلۈپ قاراپ قويۇشىغىمۇ ئەرزىمەيدىغان؟ ...

ئۇنىڭ ئىچى بىر قىسما بولۇپ قالدى. بوغۇزىغا يىغا قىستاپ كەلگەندەك بولدى. بۇ ھەقىقىي يىغا ئىدى. ئۇ ھېچقاچان چىن كۆڭلىدىن چىقىرىپ يىغلاپ باقمىغانىدى. بابا روزىكام ئەمەسمۇنىڭ ئۆلۈمىدىمۇ يىغلىمىدى. لېكىن قىزىق، مۇنۇ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا، ئۇلارنىڭ قايغۇلۇق چىرايىغا قاراپ ئولتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ «ئادەم» توغرىسىدىكى روزىكام ئەمەسمۇ توغرىسىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ بىردىنلا يىغلىغۇسى كەلدى. خۇددى توك سىمىنى تۇتقان ئادەمنىڭ قولىنى تۇتسا يەنە بىر ئادەمگىمۇ توك ئۆتۈپ كەتكەندەك مۇشۇ ئادەملەرنى، مۇشۇ ئادەملەرنىڭ قايغۇسىدىن، ئاددىي مۇلاھىزىسىدىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا بىر تىترەتكۈچى ئازابلىق ئېقىم ئۆتۈشكەنىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى يىغا تۇتۇۋاتاتتى... لېكىن ئۇ يىغلىمىدى. كۆمۈشلارچە قېتىپ قالغان كۆزلىرىنى ئاشۇ ئادەملەرگە، ئاشۇ تونۇش لېكىن ياخشىلىقى بىلەن يامانلىقىنىڭ تايىنى يوق، ئادىمىلىكى نا ئېنىق ئادەملەرگە، ئاشۇ چۈشىنىكسىز ئادەملەرنىڭ قايغۇلۇق چىرايىغا بىر-بىرلەپ سەپسالدى.

تۇۋا ... دەل مۇشۇ ئادەملەر روزىكام ھايات چېغىدا ئۇنى ئارقىسىدىن «روزى سارالڭ» دەپ ئاتايدىغان، «روزىكامىمۇ كىچىكىدىلا بىرى بۇزۇۋەتكەنىكەن، شۇڭا خوتۇن كىشىدىن قاچىدىغان بولۇپ قالغانمىش...»، «روزىكام ئەمەسمۇ خوراز ئەمەس، قىچقىرالمايدىغان

ئەركەك توخۇ...» دەپ ئۇنىڭ ئۈستىدىن زەھەرخەندىلىك بىلەن كۈلۈشىدىغان ئادەملەر ئىدىغۇ؟ مانا ئەمدى ئۇلار روزىكامىنى ئۆزلىرىنىڭ نەزەرىدىكى ئەڭ يۇقىرى باھا دەرىجىسى بولغان «ئادەم» دېگەن ئۇنۋان بىلەن تارتۇقلاۋاتىدۇ...ئاشۇ تىجىمەل روزى تاز جېنىدا دادىسى ئۆلگەندەك ئۆمچىيىپ «ئۇھ» تارتىدۇ...ياش شوپۇر بۇ ئادەملەرنىڭ شۇ تاپتىكى قايغۇسىنىڭ، ھەسرىتىنىڭ راستلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇلار روزىكام ئەمەسمۇغا جېنىدىن قىيمايۋاتاتتى... مۇشۇ يەردە، پەقەت مۇشۇ يەردە روزىكام ئەمەسمۇنىڭ ئادىمىلىكى مۇقىملىشىۋاتاتتى... ئەسلىدە، روزىكام ئەمەسمۇ بىر ئۆمۈر «ئادەم ئۈچۈن!» دەپ ياشىغىنى ئۈچۈنلا «ئادەم!» دېگەن ئاتاققا ئېرىشكەنىكەن، ئۆزىنىڭ ئىشى بىلەن، قوپاللىق، غەلىتىلىك ۋە تەرسالىق ئىچىگە يوشۇرۇلغان بىر روھ بىلەن ئۆز ئەتراپىدىكى ھەربىر ئادەمنىڭ يۈرىكىدە ئۆزىنىڭ كۆرۈلۈكىنى، ئەبەدىيلىك تۇرالغۇسىنى قازغانىكەن...

ياش شوپۇر چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا تىقىۋالغان بارماقلىرىنى مەھكەم تۈگدى. بىردىنىلا قولىغا روزىكام ئەمەسمۇ قالدۇرۇپ كەتكەن ھېلىقى ھالقا تېزدىقى ئۇرۇندى. ياش شوپۇر ئۇ ئۇقەتنى مەھكەم سىقىمدىۋالدى... ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا نېمىشقىدۇر ھېلىقى بېلىگىچە يەرگە پېتىپ ياتقان، داتلىشىپ كەتكەن كونا سەندەل كېلىۋالدى...

ئىچىم سىقىلىپ قولۇم تىترەيتتى. كۆز ئالدىمدىكى پايانسىز چۆل بىر تەرەپكە قىيسايغاندەك بولدى. ئولتۇرغان يېرىم ئولتۇرۇشقاندەك بولۇپ، مەن قىزىق يەرگە چۆكۈپ كېتىۋاتاتتىم. چۆل ئاسمىنى ۋە پۈتكۈل ئەتراپ ئېغىر ۋە سارغۇچ تۇمان بىلەن بارغانسېرى قېلىنلاپ كۆز ئالدىم خىرەلىشىپ، نەپسىم بوغۇلغاندەك بولدى. شۇ تاپتا مېنىڭ ئالدىمدا مۇنۇ ئىككى چەت ئەللىك بولمىغان بولسا ئۆزۈمنى يەرگە تاشلاپ قانغۇچە يىغلىۋالار ئىدىم. يۈرىكىمنى قىسىپ تۇرغان ۋە گەجگەمنى بېسىپ، كۆكرىكىمنى يانجىپ تۇرغان بىر مۇدھىش قارا تاش غولاپ چۈشكىچە يىغلار ئىدىم... ئىچىمدىكى جىمى غەلە-غەشنى كۆز ياشلىرىم پاك - پاكىز ئېقىتىپ تۈگەتكىچە يىغلار ئىدىم... لېكىن دەريا - دەريا كۆز يېشىممۇ ئۇ غەلە - غەشلەرنى ئېقىتىپ تۈگىتەلەمدىكىن - تاڭ؟ ... مەن نائىلاج ئىدىم. ئاخىرى ئورنىمدىن تەسلىكتە قوپۇپ، مەست ئادەمدەك دەلدۈگۈنۈپ - دەلدۈگۈنۈپ ماشىنام تەرەپكە ماڭدىم. ئامېرىكانلارمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ماڭا ئەگىشىشتى. ئەمدىلىكتە ئۇلارنىڭ روھى خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ پاچاقلىرىغا جان كىرىپ قالغاندەك ئىدى. لېكىن ئەكسىچە مەن بارغانسېرى كۈچۈمدىن كېتىپ كەيپسىزلىنىۋاتاتتىم. گۇناھكارلىق تۇيغۇسى يۈرىكىمنى ئۆرتىمەكتە ئىدى. ماشىنىنى قوزغىدىم. مېڭەمدە، كۆز ئالدىمدا يەنىلا بايىقى سارغۇچ تۇمان مانانلىشىپ لەيلەپ يۈرەتتى. ئىچىمدە بەكمۇ يېڭىچە بىر تۇيغۇ ئۆرىدىمەكتە ئىدى. بۇ تۇيغۇ باياتىن رولغا چىقىپ ئولتۇرۇشۇم بىلەن بىرگىلا پەيدا بولغانىدى. ئوڭغۇل - دوڭغۇل يول، كېسەلچان ئادەمدەك تۈگۈلۈنۈپ تۇرغان رول، دەسسەپ ئولتۇرغان ئاكسىلاتور، تىترەپ تۇرغان ئامپېر يىڭنىلىرى... ھەممىسىلا نېمىشقىدۇر ماڭا تۇرۇپلا غەلىتە بىر خىل سېزىم تارقىتىۋاتاتتى... پۈتۈن ماشىنام، مېنىڭ ئاشۇ پالاكەت ھەمراھىممۇ ماڭا يوچۇن ۋە باشقىچە كۆرۈنۈۋاتاتتى. ماتورنىڭ گۈركىرەشلىرى، لىگوچىكىنىڭ چۈكۈلداشلىرى، كلاپاننىڭ شاراقلاشلىرى... ھەممىسىلا يېڭى ۋە باشقىچە ئىدى، ئەتتا ماشىنامنىڭ

يۈرۈشلىرىمۇ، دۇنيانىڭ غولغۇلىسى ھەم بىر خىل ۋەزنلىك، ھارماس، ئۈزۈلمەس ۋە قەدىمىي ئىدى! ... مەن بۇلارنى ھېچقاچان بايقىمىغانىكەنمەن، ھېچقاچان ... پەقەت بۈگۈن، ياق، تېخى بايىلا — ئاشۇ نامەلۇم شاپائەتچى قالدۇرۇپ كەتكەن تاۋۇز شاپىقى بىلەن مۇنۇ ئۆلگىلى تاس قالغان چەت ئەللىك ۋە ئۆزۈمنى «مېھمان» قىلىپ ئولتۇرۇپ قوپقاندىن كېيىنلا بايقىۋالدىم. بەلكىم ئۇشتۇمتۇت ... ماتور گۈركىرەيتتى. ئۇ سۆزلەيتتى. ئۇ كۈيلەيتتى. ئۇنىڭ گۈركىرىشى ھاياتلىق بىلەن ئۆلۈم توغرىسىدا ئىدى. ئۇنىڭ سۆزى ئىنسانىي ھېيرىتانلىق - ئىنسانىي دوستلۇق ۋە ئىنساننىڭ ھۆرمىتى، قەدرى - قىممىتى توغرىسىدا ئىدى. ئۇنىڭ كۈيلىشى سۆيۈشنىڭ قۇدرىتى، سۆيۈشنىڭ خۇشاللىقى، سۆيۈشتىن كەلگەن ئىرادىنىڭ كۈچى ۋە غۇرۇرنىڭ غەلىبىسى توغرىسىدا ئىدى ... ئۇ ھايات بىلەن ئۆلۈمنى بىر گەۋدە، بىر مەزمۇن دەپ چۈشەندۈرۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئىزاھىچە، ئادىمىيلىك بىلەن بېزەلگەن ھايات ئۆلۈمدەك ئەبەدىي ئىدى. چۆلدىكى كۆيدۈرگۈ تومۇزدا ئالىقانچىلىك بۇلۇت بىر دەقىقە بولسىمۇ كۆيدۈرگۈ ئاپتاپنى توسۇپ كىشىگە بىر تىنىقلىق راھەت بېغىشلىغاندەك، بىر ئادەمنىڭ ھاياتى باشقىلارنىڭ ھاياتى ئۈچۈن ئاشۇ كىچىككىنە بۇلۇت پارچىسى بېرەلىگەن نەپنى بېرەلىسە، ئاشۇ ۋاقىتتا بېرىلگەن كىچىككىنە نەپ ئۆلۈمنىڭ دەبدەبىسىنى، ئۇنىڭ ھەيۋىسىنى يېڭەلەيدۇ، ۋاقتى كەلگەندە! شۇنداق، ئۆلۈم — ئەبەدىيلىكلىكى بىلەنلا تەڭداشسىز، يېگانىلىقى بىلەنلا قورقۇنچلۇق. لېكىن، ئادەمچە مەزمۇن بىلەن يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن قىسقىغىنە ھايات ئۆلۈمنىڭ ئاشۇ قۇدرىتىنى سۇندۇرۇپ، ئۆلۈمنىڭ ئورنىدا ئەبەدىيلىككە ئايلىنالايدۇ! ھاياتقا ئەبەدىيلىك، مىللەتكە ئۈزۈلمەسلىك ئاتا قىلالايدۇ ... مانا، ماتور پەقەت مەنىلا چۈشىنەلەيدىغان قارا شوپۇر تىلىدا مۇشۇلارنى بايان قىلىۋاتىدۇ. ئىنسان ھۆرمىتىگە بېغىشلانغان، بەلكىم قەدىمىي، ھەتتا بەلكىم ئىپتىدائىي، ئۆزگەرمەس ۋە ئۈزۈلمەس بىر كۈينى ناۋا قىلىۋاتىدۇ ...

كۈن ئالىقاچان خېرىكە قىيسايغان بولسىمۇ، چۆلنىڭ تىنجىقى زادىلا يانمايۋاتاتتى. سارغۇچ تۇمان بارا - بارا قويۇق سېرىق تۇمانغا ئايلاندى. سېرىق تۇماننىڭ ھەر زەررىچىسى كۆزۈمگە «مانا مەن» دەپ كۆرۈنۈۋاتاتتى. ئاشۇ يالقۇندەك تۇمان زەررىچىلىرىنىڭ جىمىرلىشى مېڭەمدە، ئىچىمنىڭ بەلكىم چوڭقۇر بىر پىنھانىدا بىر شىددەتلىك ۋە كۈچلۈك ئىنتىلىشنى، بىر قۇدرەتلىك ئۆرىدەشنى دەۋرىتىۋاتاتتى ... بۇ دەۋردىش ماڭا بەلكىم يېڭى ۋە ئازابلىق لېكىن يەنە نېمىسى بىلەندۇر پەخىرلىك سېزىلدىتتى ...

ئەركەك ئامېرىكىلىقنىڭ ھاياجانلىق ۋارقىرىشىدىن چۆچۈپ كەتتىم. ئۇ بىر قولى بىلەن چۆلنىڭ ئىچكىرىسىدە ئاسمان - پەلەك كۆتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان چاڭ - توزان بۇلۇتىنى كۆرسىتىپ كالدىرلاپ كەتتى. سىنچىلاپ قارىسام بىر ماشىنا قىمىرلاۋاتقاندەك قىلىدۇ. ئۇ ماشىنا تاشيولنىڭ يان تەرىپىدىكى پەسلىكتىن تاشيولغا قاراپ ئۆرۈلەپ كېلەمەكتە ئىدى. ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن غايەت زور توزان بۇلۇتى سۆرۈلۈپ كېلىۋاتاتتى. مەن دەررۇ ماشىنىنى يولنىڭ چېتىگە ئارتىپ توختىتىپ ئۇ ماشىنىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتتۈم. بىر-ھازادىن كېيىن ئۇ ماشىنا يېقىنلاپ كەلدى. قارىسام جىپ ئىكەن. شۇ ھامان ئۈمىدسىزلەندىم. جىپنىڭ رولۋاي تەكشى چوڭ ماشىنىغا توغرا كەلمەيتتى، ئۇنىڭدىن بىردەر

يارەمگە ئېرىشىش ئۈمىدىم يوققا چىقتى.

ئۇ ماشىنىنى كۆرۈپ ھېلىقى ئايالمۇ ھاياجانلىنىپ كەتتى. ئۇ، خۇشاللىقىدىن گاھ قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ، گاھ كۆيۈۋاتقان ئوتتەك سېرىق ۋە قويۇق بۇدۇر چاچلىرىنى ئىككى قولى بىلەن قامالاپ بىر نېمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشىيتتى. دېمىسىمۇ، ئۇلارغا شۇ تاپتىكى ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق ۋە چۆل كۆيدۈرگىسىدىن بالدۇرراق قۇتۇلۇشنىڭ يېگانە ئۈمىدى تۇغۇلغانىدى. مېنىڭ ماشىنامنىڭ شۇ مېڭىشىدا بۇ چۆلدىن ئەتىمۇ چىقىپ بولالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن بولسا كېرەك، قاراپ تۇرۇپ چۆلدە ئۆلۈپ قالغۇسى يوق-تە، ئۇلارنىڭ.

جىپ ئاخىرى يېتىپ كەلدى. ئىككى ئامېرىكىلىق كابىنكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ جىپقا قاراپ يۈگۈردى. جىپمۇ تاشيولغا چىقىپلا توختىدى. شوپۇر ماشىنىدىن چۈشۈپلا ئىككى ئامېرىكانغا قاراپ يۈگۈردى. ئۇلار خۇددى قەدىناسلاردەك قۇچاقلىشىپ كېتىشتى. مەن ھەيران بولدۇم. قارىسام، شوپۇر بىر ئۇيغۇر يىگىت ئىكەن. ئۇلار مەن تەرەپكە كېلىشتى. خۇشاللىقتىن ئامېرىكانلارنىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەنىدى. ئۇلار ھېلىقى شوپۇرغا ھەدەپ مېنى ۋە مېنىڭ ماشىنامنى كۆرسىتىپ بىر نېمىلەرنى دەۋاتاتتى.

دوغلاقىنە كەلگەن، ئاق پېشماق شوپۇر كېلىپ ماڭا قولىنى بەردى.

— مۇشۇ ھالدا مېڭىۋاتامسىز؟ — دېدى ئۇ ھە دېمەيلا ماشىنامنىڭ ئاستىغا چەكچىيىپ قالدى. كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ چىرايىمنى پۈرۈپ قويدۇم. ئۇ بىرھازادىن كېيىن ماڭا ئۆرۈلدى-دە، ئېتونىنى چىشلەپ قويۇپ:

— مەن ھېچقانداق يارەم قىلالمىغۇدەكمەن، — دېدى.

مەن ئۇنى چىقارمىدىم. بۇنى ئاللىقاچان پەملىگەنمەن.

— ئاۋۇ مېھمانلارنى ئېلىپ كېتەلەمسىز...؟ — دېدىم بىر ھازادىن كېيىن.

ئۇ كۈلۈمسىرىدى.

— ئۇلار بىزنىڭ نېفىت قىدىرىش ئەترىتىمىزنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى. تۈنۈگۈن چىقىپ كەتكەنىدى. بۇ يەردە يولۇقۇپ قالدىم. ئەلۋەتتە ئېلىپ كېتىمەن-دە!

ئۈچام يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى. ئۇلار بولسىمۇ بۇ مۈشكۈلچىلىكتىن قۇتۇلىدىغان بولدى ئاخىر.

شوپۇر ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ماشىنىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ كابىنكىدىن سۇدانىنى ئالدى-دە، ماڭا ئۇزارتتى.

— يېگۈدەك بىرەر نەرسەم يوق ئىكەن، — ئۇ مېنىڭ چىرايىمغا تەڭتىسلىق ئىچىدە تىكىلدى.

مەن ئۇنىڭغا جاۋابەن قۇرۇق يۇتۇنۇپ قويۇپ قولۇمدىكى سۇدانىنى ئامېرىكىلىق ئايالغا سۇندۇم. بايا مەن ئۇنىڭ قولۇمدىكى سۇدانغا تىكىلىپ خۇددى ماڭا ئوخشاش قۇرۇق يۇتۇنۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالغانىدىم. ئۇ ئايال سۇدانىنى ئۆزىگە تەگلەۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، بىر نەرسىدىن قورققاندەك ئارقىسىغا داجىدى.

— نو! نو! نو!

ئۇ قولى بىلەن مېنىڭ ئاغزىمنى ئىشارە قىلدى.

— ئۇنىڭدا پەقەت بىرنەچچە يۇتۇملا سۇ بار، ئۇلار مەن بىلەن كېتىدىغان بولغاندىن كېيىن، ئۆزىڭىز ئىچىڭ، — دېدى جېپىنىڭ شوپۇرى مېنىڭ قولۇمنى تۇسۇپ.

مەن سۇدانىنى ئېغىزىمغا ئاپاردىم. راستتىنلا بىرنەچچە يۇتۇملا سۇ قالغانىكەن. مېنىڭ شۇ تاپتىكى تەشنالىقىم بىر كۆلنىڭ سۈيىنى ئىچىپ قۇرۇتۇۋەتسەممۇ بېسىلمايدىغاندەك قىلاتتى. ئەزايىمنىڭ قىزىشىشى تېخى!

مەن سۇدانىنى ئاغزىمغا دوملاپ، مەدەكتەك قۇرۇپ، قېتىپ كەتكەن لەۋلىرىمنى ھۆللىگەندەك قىلدىم-دە، ھېلىقى ئايالغا ئۇزارتتىم. ئىككى ئامېرىكىلىق ماڭا ئۇزۇندىن-ئۇزۇنغىچە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى. ئۇلارنىڭ كۆك كۆزلىرىدە بىر خىل غەلىتە نۇر يالتىرايتتى. لەۋلىرى قىمىرلايتتى-يۇ، ئاۋازى چىقمايتتى. ئايال مېنىڭ چىرايىمدىكى قەتئىيلىكنى كۆرۈپ سەل-پەل ئارىسالدى بولغاندەك ئەركەككە قارىدى. ئەركەك ئۇنىڭغا بىر نەرسە دېدى. ئايال ئاستا كېلىپ قولۇمدىكى سۇدانىنى ئالدى ۋە بىرلا كۆتۈرۈپ قۇرۇقداپ قويدى. مەن ئۈنچىقماي كابىنكامدىن ئۇلارنىڭ سومكىلىرىنى ئالدىم-دە، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويۇپ، ئارقامغا ئۆرۈلۈپ كابىنكىغا چىقتىم.

ئىككى ئامېرىكىلىق پالاقلاپ يۈگۈرۈپ كابىنكىنىڭ يېنىغا كېلىشتى. ئەركەك خوشلىشىش ئۈچۈن ماڭا قولىنى ئۇزاتتى. مەنمۇ ئۇنىڭغا قولۇمنى بەردىم. ئۇ مېنىڭ قولۇمنى ئاغرىتىپ قىستى. ئۇنىڭ چىرايىدا ھەيرانلىق ئارىلاش قانائەت ۋە خۇشاللىق ئۇرغۇپ تۇراتتى. كۆك ۋە مۇلايىم كۆزلىرى چوڭقۇر دوستانىلىك بىلەن قىسىلغانىدى. مەن ئۇنىڭ قولىنى قويۇپ بەردىم. ھېلىقى ئايال كابىنكىنىڭ پولكىسىغا دەسسەپ چىقىپ كابىنكا كۆزنىكىدىن قولىنى ماڭا ئۇزاتتى. مەن ئۇنىڭ كىچىككىنە، ئەتىز لېكىن مەرمەردەك ئاپئاق قولىنى يىرىك، يېرىلغان ۋە مەينەت قولۇم بىلەن ئاۋايلاپ قىستىم. شۇ تاپتا ئىككىمىزنىڭ بېشى ناھايىتى يېقىن ئىدى. ئۇنىڭ دەم-نەپەسى مېنىڭ يۈزۈمگە ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلدىم. ئۇنىڭ ئاق يۈزى لاۋۇلداپ قىزارغانىدى. كىلاستەك قىپقىزىل لەۋلىرى مەھكەم ھىمىرىلگەنىدى. ئۇنىڭ كۆپكۆك كۆزلىرىدە لىققىدە ياش لىغىرلايتتى. ئۇنىڭ ھۆللۈك ئىچىدە چوغدەك يېنىپ تۇرغان ئاشۇ كۆزلىرىدە قىيماسلىق، ئىشىنىش، تەشەككۈر ۋە قايىللىق تۇيغۇلىرى ئارىلىشىپ، بىر خىل ساددا، يېقىملىق ۋە قىزغاتقۇچ ئىسسىق نۇرغا ئايلىنىپ، مېنىڭ نازۇك سېزىملىرىمنى غىدىقلايتتى. ئۇ كۆزلەر — ياش بىلەن لىق تولغان، كۆز كۆنىدىكى كۆلنى ئەسلىتىدىغان — كۆك ۋە گۈزەل كۆزلەر كۈلۈپ تۇراتتى.

بۇ كۆزلەردىن كىشىگە بىر خىل شېرىن يىغا ئۇلاشتۇرىدىغان ئىسسىقلىق بالقىيتتى...

تېنىم بىر خىل چۈشىنىكسىز ھېسلارنىڭ پارتلىشى بىلەن جوغۇلداپ كەتتى. ۋۇجۇدۇمدا تىل بىلەن چۈشەندۈرۈش بىسەپ بولغان غەيرىي ئۆزھاللىق زاھىر بولۇشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ قولىنى دەررۇ قويۇپ بەردىم - دە، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن كۆزۈمنى قاچۇرۇپ ئالدى تەرەپكە قارىۋالدىم. ئۇ مېنىڭ كۆزۈمدىن كۆزىنى ئالماي قولىنى ئاۋايلاپ سۇغۇرۇۋالدى - دە، بارماقلىرىنى جۈپلەپ ئۆزىنىڭ قىزىق ۋە قورغاق لەۋلىرىگە ياقتى... مەن ئۇنىڭ ئاشۇ يادىمدىن چىقماس كۆك كۆزلىرىگە بىر خىل تەئەججۈپ، تەشەككۈر ۋە چەكسىز شادلىق تۇيغۇسىدا تارتىنىپ باقتىم. يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سىلىپ كېتىۋاتاتتى... ئاھ ئىنسان! ئەزگۈلۈكنىڭ قولى ۋە ئاشىقى! ئاھ، ئايال! ئەركەكنىڭ جېنىغا جان ئۇلايدىغان سۆيۈملۈك شەيتان!

كىچىك ماشىنا سىگنال بەردى. ئامېرىكىلىق ئايال باسقۇچتىن سەكرەپ چۈشۈپ، ماڭا قاراپ چىن قەلبىمدىن كۈلدى - دە، يەنە دەررۇ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇلار ماشىنىغا چىقىشتى. ھېلىقى شوپۇر ماڭا قاراپ قولىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىرىدى:

— خەير ئاغىنە! ئادەم بار يەرگە بېرىپلا سىزنى قۇتقۇزۇشنىڭ ئامالىنى قىلىمەن...

مەن ئۇنىڭغا قاراپ بېشىمنى ئىرغىتتىم. ھېلىقى چەت ئەللىكلەرمۇ ماڭا قاراپ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ خۇش-خۇي ۋارقىراشتى.

— گودباي...

— گودباي...

مەن قىيالماسلىق ئىچىدە ھېلىقى ئايالنىڭ يۇلتۇزدەك يېنىپ تۇرغان كۆك بىرىلىيانتتەك چاقناق كۆزلىرىگە ئاخىرقى قېتىم تازا تىكىلىپ قارىۋالدىم... نېمىدېگەن گۈزەل كۆزلەر بۇ؟

ئۇنىڭ لىققىدە تولۇپ، لىغىلداپ، تۆكۈلۈشكە تەييار تۇرغان كۆز يېشى ئاستىدا، ۋەيرى يېلىنجاپ كۈلۈپ تۇرغان كۆك كۆزلىرى تۇمان ئارىسىدا ياتقان جىمجىت باغراش كۆلىنىڭ كۆپكۆك، تازا ۋە تىنىق سۇيىدەك سىرلىق ۋە جەلىبكار ئىدى. ئۇ كۆزلەرنىڭ چوڭقۇرىدا بىر ھايات، بىر ئالەم، بىر دۇنيا يوشۇرۇنۇپ ياتاتتى. ئۇ شادلىق، ناخشا، كۈلكە، دوستلۇق، ئىشەنچ - ئەزگۈ ئالەمى ئىدى. ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ياشارتىدىغان، كىشىگە بەكمۇ شېرىن بىر خۇشاللىق ھەدىيە قىلىدىغان كۆكنۇر دۇنياسى، ياشىرىپ تۇرغان ھايات كۆكلىمى، پەقەت ئىنساندىلا بولۇشى مۇمكىن بولغان پاك، دەخلىسىز، غەرەزسىز، چېگرىسىز مۇھەببەت، سېھۇگى، قۇۋانچ دۇنياسى ئىدى...

ئۇلار ماشىنىنى قوزغاپ يۈرۈپ كەتتى. ئاھ، كۆك كۆزلەر، قارا كۆزلەر، دوستلۇق، ئىشەنچ، چۈشىنىش ۋە سۆيگۈگە تەشنا كۆزلەر، زادى ئەستىن چىقمايدىغان، سۆزلىشىشكە، سىردىشىشقا، مۇڭدىشىشقا، سۆيۈشۈشكە تەييار كۈلگۈنچەك كۆزلەر...

مەن بىردىنلا ھەيرانلىق ئىچىدە چۆچۈپ كەتتىم. كىچىك ماشىنا چۆل قوينىغا شۇڭغۇپ ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغان بولسىمۇ، مېنىڭ كۆز ئالدىمدا، ماڭا بىر خىل ئۇتلۇق ئىنتىلىش ئىچىدە تىكىلىپ تۇرغان ئاشۇ مەستخۇش گۈزەل كۆزلەر ئىچىمنىڭ بىر

يېرىنى، مېڭەمنىڭ ئالىلىقانداق ۋە چوڭقۇر قىناقلىرىنى بىر-بىرلەپ تىمىسقىلاپ قىدىر-ماقتا ئىدى. ئۇنىڭ ھەرىكىتى شۇ قەدەر چەبدەس ۋە شۇ قەدەر ئىشەنچلىك ئىدى. ئۇ كۆزلەر، ئاشۇ كۆك كۆزلەر...

بىردىنلا ئىچىمدىكى سېرىق تۇمان بىلەن مانانلىشىپ تىپتىنچ ياتقان بىر دۇنيا ئاستا-ئاستا قىمىرلاشقا باشلىدى، مانا، ئۇ دۇنيا ئەمدى ئاستا-ئاستا سۈزۈلمەكتە ئىدى، ئاشۇ دۇنيانىڭ بىر يېرىدىن — بىر گىرداۋدىن، بىر قىرغاقتىن، بىر گىرىمسەن، نامەلۇم بىر پۇچقاقتىن يەنە بىر جۈپ كۆز، دەل ھېلىقى تىنىق، ئوتلۇق ۋە نۇرلۇق بىر جۈپ كۆك كۆز ياللىراپ قالدى. توغرا، ھېچ خاتا ئەمەس، بىر جۈپ كۆپكۆك گۈزەل كۆزلەر...

زەي يېراپ تۇرغان قاراڭغۇ لېكىن ئازادە ئۆي... تامنى چۆرىدەپ قويۇلغان قوش قەۋەت تۆمۈر كارىۋاتلار، ئۇ كارىۋاتلارغا يۆمىلاپ بولۇشقا يىغىپ قويۇلغان كىرلىشىپ كەتكەن يوتقان-كۆرپىلەر، تاملارغا ئېگىز-پەس تىلىپ چاپلانغان مودا پىكاپلارنىڭ، يالىڭاچ ئاياللارنىڭ، تاپانچا ۋە موتسىكىلىتلارنىڭ رەڭدار رەسىملىرى، يەردە چېچىلىپ ياتقان تاماكا قالدۇقلىرى، بۇلۇڭ-پۇچقاقلاردا دۆۋىلىنىپ ياتقان پىۋا-ھاراق بوتۇلكىلىرى، توغرا تارتىلغان سىملارغا ئارتىپ قويۇلغان مايكا-ئىشتانلار، كارىۋاتنىڭ بېشىدا ئەسنەپ ياتقان ئاسلاندەك يىرتىق پايپاقلار، دېرىزىلەرنىڭ تەكچىلىرىدە ۋە بىر پۈتى سۇنۇق پارتىغا سې-لىنغان گېزىت ئۈستىدە تاشلىنىپ ياتقان تارشىدەك قاتتىق نان پارچىلىرى، گۈلە-قاقلار...

ئاھ، شوپۇر ياتىقى... بويتاقلارنىڭ غېرىب كۆلبىسى...

بۇ ياتاقتا، بىر يىگىت تۆمۈر كارىۋاتنىڭ قىرغىقىدا ئولتۇرۇپ ھەۋەس بىلەن ئايىس-غىننى مايلاۋاتاتتى. باشقا پىراكتىكانت شوپۇرلار يولغا چىقىپ كەتكەچكە، بۇ ياتاقتا مۇشۇ يىگىت يالغۇز قالغانىدى. ئۇنىڭغا بەلگىلەپ بېرىلگەن ماشىنا تېخى قايتىپ كەلمىگەچكە، بۇ يىگىت تۆت كۈندىن بۇيان ماشىنا كۈتۈپ «لەڭ يەپ» ياتقانىدى. ئۇنىڭ تاقىتى-تاق بولماقتا ئىدى. يېقىندىلا كۇرس پۈتتۈرۈپ چىققان بۇ شوپۇر بالدۇرراق رولغا چىقىشقا، كۇرسداشلىرى بىلەن بىر قاتاردا شەھەرمۇ-شەھەر گۈلدۈرلەپ چېپىشقا ئاندىرايتتى. لېكىن قېرىشقاندەك...

بۈگۈن شەنبە، راستىنى ئېيتقاندا بويتاقنىڭ «ئوۋ» كۈنى. ئۇ مۇنچىغا كىرىپ ئۇزۇندىن-ئۇزۇنغا يۇيۇندى، ئاندىن كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ چاچلىرىنى كۆكۈل قويۇپ تاراپ، بۇرۇتىنى قىز بالىنىڭ قېشىدەك قىلىپ ياسىتىۋالدى. ئەمدى ئايىغىلا قالغانىدى. كۈن پاتماقتا ئىدى. يېڭىلا سۇ سېپىلگەن شەھەر كوچىلىرى، يول بويىدىكى دەل-دەرەخلەر، كوچا ئوتتۇرىسىدىكى گۈللۈكلەر كەچكى كۈننىڭ قىزىلىدا جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. يىگىت ئىككى قولىنى شىمىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ، «سىگان قىزى» كۈيىگە ئىسقىرتقىنىچە پىيادىلەر يولى بىلەن شەھەر مەركىزىگە قاراپ لاغايلاپ ماڭدى.

شەنبە بولغاچقىمىكىن، ئادەملەر پاكىز ۋە خۇشخۇي كۆرۈنەتتى. ماگىزىن-ئاشپۇ-زۇللاردىن قۇلاقنى يارغۇدەك دىسكو مۇزىكىلىرى ياڭرايتتى. ئۇ ھاڭۋاقتىدەك كوچىنىڭ ئىككى قاسنىقىغا تەكشى كۆز سېلىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بىرەر نىشانى يوق ئىدى. پەقەت ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈنلا كوچىغا چىققانىدى. توغرا كېلىپ قالسا، بىرەر قىزنى تېپىپ

«ئۇ ۋاپە قىلەشمەكچى» ئىدى...

ئۇ كىنوخانا ئالدىغا كەلدى. سىغ-سىغ ئادەملەرگە قاراپ بىردەم تۇردى. ئاندىن كاۋاپچىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ كاۋاپ يېدى. ئۇ يەردىن قوزغىلىپ كىنوخانىنىڭ يېنىدىكى بوتكىغا كىردى. ئۇ يەر تېخىمۇ قىزىپ كەتكەنىدى. ئۆزىگە ئوخشاش ياش يىگىتلەر داق يەرگە زوڭزىيىشىپ ئولتۇرۇپ كەيىپ قىلىشماقتا ئىدى. ئۇ پوكەينىڭ ئالدىغا كەلدى. بۇ يەردىكى قاڭسىق ھاۋا ھەم ئاچچىق موخۇركا ئىسىدىن ئۇنىڭ بېشى قايغاندەك بولدى. ئۇ يېرىم چىنە جۇن ئالدى-دە، بىراقلا كۆتۈرۈۋېتىپ، بۇ يەردىن چىقىپ كەتتى.

قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى. ئۇ بوتكىنىڭ ئالدىدا بىردەم تۇرۇپ، ساپ ھاۋادىن قانغۇچە نەپەس ئالدى، ئاندىن ئۇياق-بۇياققا كېتىۋاتقان ماشىنا ۋە ئادەملەرگە بىر ھازاغىچە قاراپ تۇردى. ئەمدى نەگە بېرىشىنى بىلمەيتتى. يىراقتىن مۇزىكا ساداسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ مۇزىكا ساداسى كېلىۋاتقان ئىشچىلار مەدەنىيەت سارىيى تەرەپنى كۆزلەپ قويۇق دەرەخلەر چۈمكەلگەن تارغىنە ئاسفالت يول بىلەن ئۇ تەرەپكە ماڭدى.

يىللىق كېچە ئىدى. ئاسماندا يۇلتۇزلار چاراقلايتتى، تولغان ئاي شەھەرگە بىر خىل خاتىرجەملىك ۋە خۇشاللىق ئاتا قىلىپ نۇر تۆكۈپ تۇراتتى. سارايىنىڭ ئالدى خۇددى بايرام كۈنلىرىدەك قىزىپ كەتكەنىدى. ئادەملەر توپ-توپ بولۇپ كۆڭۈل ئېچىشىۋاتاتتى. بىلىيارت ئوينايدىغانلار، غالتەك تېپىلىشىۋاتقانلار، سەيلە قىلىپ يۈرگەنلەر، گازىرچىلار، ماروژنىچىلار، قىزلار، يىگىتلەر، چوڭلار، كىچىكلەر... ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئوچۇقچىلىقتىكى مەيداندا تانسا ئويناۋاتقانلارنىڭ توپىغا كەلدى. ئۇ شۇ تاپتا شەھەر ئايلىنىپ يۈرگەن سەھرالىققا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ قىستىلىپ ئالدىغىراق ئۆتتى-دە، بىكار قالغان سېمونت ئورۇندۇققا كېلىپ جايلىشىۋالدى ۋە تانسا سورۇنىغا ھەۋەس بىلەن تىكىلدى.

شېرىن تەبەسسۇملۇق چىرايلار، كۈنلۈكتەك ئېچىلغان، پاراشوتتەك كۆپكەن رەڭگارەڭ كۆڭلەك ئېتەكلىرى، چەبدەس ئاياغلار، جاز مۇزىكىسىنىڭ قۇتراتقۇچ ساداسى...

شوپۇر يىگىت تانسا ئويناۋاتقان قىزلارنى بىر-بىرلەپ ئۆز ئۆكۈمىدىن ئۆتكۈزدى. قىزلار بىر-بىرىدىن ئۇماق، گۈزەل ۋە خۇش‌خۇي كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى. ئۇ ئۇشتۇمتۇت، ئۆزىدىن ئىككى-ئۈچ قەدەم نېرىسىدا ئادەملەرنىڭ توپى ئىچىدە نازۇككىنە ئاق بىلەكلىرىنى قوۋۇشتۇرغىنىچە تانسا ئالامانىغا قاراپ تۇرغان بىر قىزنى كۆرۈپ قالدى. شۇ ھامان يۈرىكى يەڭگىلگىنە ئاسققاندەك قىلىپ، ئۇ قىزدىن كۆزىنى ئۈزەلمەي قالدى.

قىز 18-19 ياشلاردا كۆرۈنەتتى. ئۇ چوڭ ئويما ياقلىق ئاق كۆڭلەك كىيىۋالغانىدى. قىزنىڭ چېچى شېرىق ئىدى. ئۇنىڭ قويۇق كەلگەن ئالتۇن رەڭ بۇدۇر چاچلىرى ئاق قۇنىڭ بويىندەك ئاق ۋە گۈزەل بويىنىنى چۈمكەپ دولقۇنلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۇچۇرۇپ تۇرغان ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن قاشلىرى، قاڭشىرى ئېگىزلا ئېگىز كەلگەن بۇرنى قىزغا بىر خىل مەغرۇرانە گۈزەللىك بەخش ئەتكەنىدى. بولۇپمۇ قىزنىڭ كۆك ئاسماندەك تىنىق، روشەن ۋە چوڭ-چوڭ كۆزلىرى، بىر خىل ئىچكى ئۆرتىنىشىنى نامايان قىلىپ يۇلتۇزدەك

چاراقلاپ يېنىپ تۇراتتى. بۇ كۆك كۆزلەر ئۇزۇن ۋە تال-تال چېچىلىپ تۇرغان كىرپىكلەر ئارىسىدا بەكمۇ سېھىرلىك كۆرۈنەتتى.

قاشىڭ قارا، كۆزۈڭ كۆك،
ئېيتاي دېسەم سۆزۈم كۆپ...

يىگىت ئۇ قىزدىن كۆزىنى ئۈزەلمەي قالدى. لېكىن بىراۋغا ھېچ سەۋەبسىزلا بۇنداق بېزىرىپ قاراۋېرىشتىن سەل قورۇنۇپ، قىزدىن زورغا كۆزىنى ئۈزۈپ تانسا ئالامانىغا ئۆرۈلدى. لېكىن يىگىتنىڭ مېڭىسىدە قىزنىڭ ئاق قۇدەك گۈزەل سۇمباتى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كۆك نۇر بالقىپ يېنىپ تۇرغان كۆك كۆزلىرى ئەينى بىلەن ئەكسىلىنىپ تۇراتتى. يىگىت لەۋلىرىنى ھىمىرىپ، شىمىنىڭ يانچۇقىدىكى بارماقلىرىنى مەھكەم تۈگۈۋالدى. ئۇ بەك ھاياجانلىنىپ كەتكەندە ياكى بىرەر مۇھىم قارارغا كەلگەندە ھەر دائىم مۇشۇنداق قىلاتتى. بىر چاغدا، نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ مېڭىسىدە قىزىل لاكلانغان ئويىنغۇچتەك ئەپچىل ۋە چىرايلىق بىر جۈپ كەش — قىزلارنىڭ كەشى ئەكسىلىنىپ قالدى. ئۇ كۆزىنى دەررۇ يۇمۇۋالدى. كۆزىنى يۇمۇشى بىلەن تەڭلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى سۈرەت «لىپ» قىلىپ باشقا بىر كۆرۈنۈشكە ئالماشتى — ئەتراپىنى قىرغىقىنى يۇمران ۋە يۇمشاق قىسقا كۆكاتلار قاپلىغان تارغىنە ئۆستەڭدە تەنھا ئادەمسىز بىر قولۋاق ئۈزۈپ كېتىپ باراتتى. قولۋاق ئۇچلۇق، سىلىق ۋە سىدام ئىدى. قولۋاق ئالدىغا قاراپ بىر نىشاندىن تايماي، يادىن قويۇپ بېرىلگەن ساداقتەك ئۇچلىنىپ ئۈزۈپ كېتىپ باراتتى. بۇ سۈرەتمۇ «لىپ» قىلىپ ئۆزگەردى — جىگدە چېچەكى پەسلىدە كۆپۈپ ياتقان نەمخۇش، غىلىتاڭ بوز يەر، بوز يەرگە قۇلاقچە پېتىپ، يەرنىڭ قېتىنى تەتۈر ئۆرۈپ كېتىۋاتقان ساپان، ساپانغا قوشۇلغان ياۋىداق ئاتقا مىنىۋالغان قىزىل كۆڭلەكلىك رەسىدە قىز، ساپان دەستىسىنى قامالاپ، ساپاننى ھەدەپ بوزغا نىختاپ پاتۇرۇۋاتقان بەقۇۋۋەت يىگىت...

ئۇ ئورنىدىن قىمىرلاپ قويدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى لاۋۇلداپ كەتكەنىدى. بىر غىدىق ئارىلاش شېرىن جۇغۇلداش ئۇنىڭ بىر يەرلىرىنى چىمڭقالدۇرۇپ، قىزىتماقتا ئىدى... ئۇنىڭ كۆزى ماشىنىنىڭ چىرىغىدەك پارقىراپ قالغانىدى. ئاغزى كونا ئۆتۈكنىڭ قونجىدەك ئېچىلغانىدى. ھازىر ئۇ ھېچ نەرسىنى كۆرمەس ۋە سەزمەس ئىدى. پەقەت قىزنىلا، ئاشۇ كۆك كۆزلۈك دىلرەبانىڭ سىيماسىنىلا كۆرەتتى. ئۇنىڭغا قارىماي تۇرۇپ، ئۇنى كۆرمەي تۇرۇپ كۆرەتتى. بىركەمدە ئۇ ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك بولۇپ قۇرۇق يۆتىلىپ گېلىنى قىرىپ قويدى. يەنە بۇ قىلىقى ئۆزىگە بىئەپ ۋە قوپال بىلىنىپ يېنىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىرەر ناباپ قىلىقى بىلەن سەگەكلىشىپ قېلىپ شۇ دەقىقىدە ئۆزىنىڭ روھى ۋە جىسمىدا روي بېرىۋاتقان غەلىتە لېكىن يېقىملىق سېزىمنىڭ ئۇشتۇمتۇت يوقىلىپ غايىب بولۇپ كېتىشىدىن قورقاتتى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى ھالىتىنى بۇزماسلىققا تىرىشىپ ھاڭۋېقىپ ئولتۇرۇۋەردى. تۇرۇپلا، ئۇنىڭغا يېنىدىكى ئادەملەر ئۇنى ئەيىبلەۋاتقاندەك، ئۆزىنىڭ كاللىسىدىكى غەيرىي سۈرەتلەر ئۆز ئەينى بىلەن ئۇلارغىمۇ كۆرۈنۈۋاتقاندەك، ئادەملەر ئۆزىدىن سەسكىنىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئامالسىز ئورنىدىن قىمىرلاپ قويدى. قىزمۇ سېزىپ قالدىمىكىن؟

لېكىن ھېچكىم ئۇنىڭغا دىققەت قىلمىغانىدى. ئۇ قىز تەرەپكە ئۆرۈلدى. قىز ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى ھالىتىنى بۇزماي تانسا مەيدانىغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا ئۇ قىز نېمىشقىدۇر پەرىشان كۆرۈندى. بىر چاغدا ئۇ قىز خۇددى ئېتىنى ئاتاپ چاقىرغاندەك يىگىت تەرەپكە «لەپپىدە» قارىدى. يىگىتنىڭ تېنى جۇغۇلداپ كەتتى. ئۇمۇ قىزنىڭ كۆزىگە تىكىلدى. قىزنىڭ كۆزى ئۇنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشتى. قىزنىڭ كۆزىدە شۇ ھامان تەئەججۈپ ئارىلاش خۇش-خۇيلۇق «يالت» قىلىپ قالدى ۋە شۇ ھامان مەيدان تەرەپكە قارىۋالدى. يىگىت ئەمدى قىزدىن كۆزىنى ئۈزەلمەي قالدى. قىزغا قارىغانسېرى بۇ قىزنىڭ گۈزەللىكىگە يېڭىدىن-يېڭى گۈزەللىك قوشۇلۇۋاتقاندەك بىلىندى. شۇ تاپتا بۇ قىزنىڭ جۇسۇنىغا ئۇنسىز كېلىپ قونۇۋالغان گۈزەللىك، خۇش خۇيلۇق يىگىتكە شۇقەدەر چۈشىنىشلىك، شۇ قەدەر يېقىن ۋە تونۇش بىلىنىۋاتاتتى. يىگىتنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. ئۇ، قىزىپ قۇرۇۋاتقان لەۋلىرىنى يالىدى. شۇ تاپتا قىزنىڭ كۆزىگە كۆرۈنگۈدەك ھەممىلا يېرى بۇ ھېسسىياتى قۇترىغان ياش شوپۇرنىڭ ئاچ كۆزلىرىنىڭ مۇتىھەملەرچە تىنتىشىغا ئۇچرىماقتا ئىدى ...

شۇنداق قىلىپ ئاخىرى ئۇلار تونۇشۇپ قالدى. ھارغىچە تانسا ئويناشتى. بېرىپ-بېرىپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بايىقى قورۇنۇشلار يوقاپ، بىر-بىرىگە خېلىلا دىدىل ۋە ئەركىن مۇئامىلە قىلىشىدىغان دەرىجىگە يېتىشتى. لېكىن قىز ئۆزى بىلەن يىگىت ئارىسىدا بىر خىل ئېنىق ۋە كەسكىن ئارىلىقنى قالدۇرغاندەك ئىدى. ئۇ خۇش-خۇيلۇق ئىچىدە بىلىنىپ تۇرغان بىر خىل جىددىي مۇناسىۋەت ئارقىلىق يىگىتنى «ھەددىدىن بەك ئېشىپ» كەتمەسلىككە ھەر مىنۇت ئەسكەرتىپ قويماقچى بولۇۋاتقاندەك ئىدى.

«ئىسپان گۈزىلى» كۈيىدە ۋالىسنى ئاياغلاشتۇرغاندىن كېيىن قىز ئېغىز ئاچتى:

— ئەمدى بولار، چارچىدىم ... — قىزنىڭ مەرمەردەك ئاق يۈزى لاۋۇلداپ قىزارغانىدى.

يىگىت شۇنى كۈتۈپ تۇرغانىدى.

— ئەمىسە بۇ يەردىن چىقىپ كېتەيلى.

قىز بىر قېشىنى تەكەببۇرلۇق بىلەن ئۇچۇرۇپ يىگىتكە تىكىلىپ سورىدى:

— نەگە؟

— خالىيراق، سالقىنراق بىر يەرنى ئايلىنىپ ... — يىگىت قىزنىڭ كۆزىگە تىكىلدى. قىز ئۇنىڭغا «لەپپىدە» قاراپ قويدى ۋە ئۇشتۇمتۇت سوراپ قالدى.

— ماشىنىڭىز بىلەن كەلدىڭىزمۇ؟

يىگىت مەڭدەپ قالدى. ئۇنىڭ نەدىكى ماشىنىسى؟ كۇرسىنى پۈتتۈرگىنى بىلەن ئۇنىڭغا نەدىكى ماشىنا؟

— ماشىنا؟ ... ھەئە ... ماشىنام بىلەن ... يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان، قارىسام بۇ يەر بەك قىزىپ كېتىپتۇ. شۇڭا ...

يىگىتنىڭ يۈزى قىزارغاندەك بولدى. لېكىن ئەتەي مەيدىسىنى كېرىپ قويدى. قىز سەل دىلىغۇل بولغاندەك بولدى. ئۇ نېپىز لەۋلىرىنى بىنەككىنە چىشلەپ، ئۇنىڭغا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئارىسالدىلىق ئىچىدە تىكىلدى.

ــ قېنى ماڭامدۇق؟

قىز ئۈنچىقمىدى. لېكىن يىگىتكە ئەگەشتى. ئۇلار توپنى يېرىپ مەيدان سىرتىغا چىقىشتى ۋە چىراغلار چاقناپ تۇرغان ئوچۇقچىلىقتىن ئايرىلىپ، ئىككى تەرىپى دەرەخ بىلەن پۈركەلگەن ئاسفالىت يولغا چىقىشتى. بۇ يول تار ۋە قاراڭغۇ ئىدى. يىگىت ئەمدى سەل دەككە ـ دۈككە بولۇپ قالدى. قىزغا ماشىنام بارغۇ دېدى، لېكىن ماشىنىسى قەيەردە؟ قىز سوراپ قالمىسىدى ... ئاپلا ... سورىسا سورىمامدۇ؟ يالغانغا سۆز كەمىمۇ؟ ئۇنى بىر نېمىلەر دەپ ئىشەندۇرىدۇ. ئاندىن بىر خالىي يەرنى تېپىپ ئۇنى پوكىنىغا تار- تىدۇ... كىرىمسەن كوچا جىمجىت ئىدى. ۋېلىسىپىت مىنگەنلەر ياكى ئۆزلىرىدەك «يېتىلىشىپ» يۈرگەنلەر ئاندا ـ ساندا ئۆتۈپ قالاتتى. كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى چىراغلىرى ئۆچۈرۈۋېتىلگەن ئېگىز بىنالار كىرىمسەن قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تېخىمۇ ئېگىز كۆرۈنەتتى. بىر سۈت رەڭ ماشىنا يولنىڭ بويىغا توختىتىپ قويۇلغانىدى. ئۇ يەردە ئادەم- نىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى.

يىگىتنىڭ قەدىمى بارغانسېرى ئاستىلىدى. ئۇ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۆزىگە ياندىشىپ كېلىۋاتقان قىزنى كۆزىتىپ كېلىۋاتاتتى، كالىلىسىدا قىزنى ئىندەككە كەلتۈرۈشنىڭ چارىسىنى ئىزدەيتتى.

قىز خاتىرجەم ۋە بەخىرامان كۆرۈنەتتى. ئۇ قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ، بېشىنى ئارقىسىغا تاشلاپ، يۇلتۇزلار جىمىرلاپ تۇرغان ئاسمان بوشلۇقىغا تىكىلگىنىچە، ئالدىرىماي نەدەم تاشلايتتى. «تازا ھاڭۋاقتىمۇ ـ نېمە بۇ؟ بايىقى تانسا مەيدانىدىكى خۇي ـ خۇلقىسى قېنى بۇنىڭ؟» يىگىتنىڭ ئاچكۆزلىرى قىزنىڭ مەيدىسىدە «مانا مەن» دەپ دومبىيىپ تۇر- غان كۆكسىگە قادالغانىدى. ئۇنىڭ تېنى ئوت بولۇپ ياندى. ئۇ قوللىرىنى ئۇزارتىپلا ھېلىقى ئاجايىپ يۇمىلاقلارغا «كاپ» قىلىپ چاڭگال سېلىشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئاچ بۆرىنىڭ كۆزلىرىدەك يالتىراپ كەتتى، يىگىت قويۇق دەرەخ- زارلىق تەرەپكە ماڭدى. ئۇ قىزنى ئۆزىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭىدۇ دەپ ئىشەنگەنىدى. قىز نېمىندۇر تۇيۇپ قالغاندەك بىردىنلا سەگەكلەشتى ۋە ئورنىدا «چىپپىدە» توختاپ يىگىتكە تىكىلدى.

ــ ئەمدى نەگە؟ ــ ئۇنىڭ ئاھاڭىدا كەسكىن سوراق بار ئىدى. يىگىت مەڭدەپ قالدى. كاپىر ... توشقاندەك تۇيغۇن نېمىكەن ـ دە! يىگىت بېزەڭلەرچە ھىجايدى.

ــ ئاۋۇ دەرەخلىكتە بىردەم پاراڭلىشارمىز؟! ...

قىز گويا ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك ئەيىبلەش ئاھاڭىدا كەسكىن قىلىپ سورىدى:

ــ ماشىنىڭىز قەيەردە؟

يىگىت نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالدى. ئاپلا، يامان يەردىن ئالدىغۇ بۇ جىنەرە- كۆز ... راستىنى ئېيتىشقا تېخى بالدۇر ئىدى. چۆچۈپ تۇرغان بۇ باچكىلا «پۇررىدە» ئۇچۇپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. ئەڭ بولمىغاندا بىر نەپەس مەيدىۋازلىق بولسىمۇ قىلىشقا ۋالغان بولسىمۇ كاشكى، نېرىسىغا ئۇنىمىسا نەگە كەتسە كەتمەمدۇ؟ ياق، نېمىشقا ئۇنداقە

بولغۇدەك: نېمە بولسا بولسۇن، بۇنى قولدىن چىقارماسلىق كېرەك... دېگىنىنى قىلدۇالمىسا بۆگۈن ئۇنىڭ ئۇيقۇسى هارام...

— ئەنە، ئاۋۇ شۇ. ماشىنىنى مەيدانغا كىرگۈزۈشمىگىنى ئۈچۈن يىراقراق توختىتىپ قويغان.

ئۇ هېچ ئىككىلەنمەيلا يولنىڭ چېتىگە توختىتىپ قويۇلغان بايىقى سۇت رەڭ ماشىنىنى كۆرسەتتى. قىز ئۇ ماشىنىغا قاراپ قويدى ۋە سەل ئىشەنمىگەندەك قىلىپ، ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ سورىدى:

— ماشىنا نومۇرى نېفىتنىڭكىدەك قىلىدىغۇ؟

يىگىت ئالدىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى:

— شۇ... هەئە شۇنداق، نېفىت رايونىنىڭ ماشىنىسى... مەن يېڭىلا شۇ يەرگە تەقسىم قىلىنغان... مەيەردە... بىردەم - يېرىمدەپ ئولتۇرۇپ ئاندىن «غۇيىيدە»...

قىز بېشىنى كەسكىنلىك بىلەن سىلكىدى:

— ياق، كەچ قالدىم، ئۆيگە كېتىمەن. خالىسىڭىز ماشىنىڭىزغا ئولتۇرۇۋالاي، نېفىتشىتابىمۇ شۇ تەرەپتىغۇ! ئۆتەر يولىڭىز بولغاندىكىن.

يىگىت ئالدىراپ قالدى.

— هە؟ ئۇ... ئۇغۇ شۇنداق... لېكىن شۇ...

قىز ئۇنىڭ بىردىنلا هولۇقۇپ قالغىنىنى باشقىغا جورىدى - دە، ئۇنىڭغا ئاچچىقى بىلەن «لەپپىدە» قاراپ قويدى. ئۇ يىگىتنىڭ غەرىزىنى ئاللىقاچان بىلىپ بولغانىدى.

— ئاپىرىپ قويمىسىڭىز ئۆزۈم كېتىۋېرىمەن، — قىز ئۇشتۇمتۇت ئارقىسىغا ئۆرۈلدى.

— مەن... هەي قىز جىنىدەك تۇرۇپ تۇرۇڭ، — يىگىت ئالدىراپ - تېنەپ قىزنىڭ ئالدىغا ئۆتتى.

— مېنى توسماڭ! — قىز ئۇنى سىلكىۋەتتى.

يىگىت ئورنىدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى. قارا بۇ سېغىزخانىنى. ئەمدى هەممە ئىش تۈگىدىمۇ؟

ئۇ قاراڭغۇلۇقتا ئۇزاپ كېتىۋاتقان قىزغا هاڭۋېقىپ قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى. غۇرۇرى قاتتىق ئەدەپ يېگىنى ئۈچۈن يېرىلاي دەپ قالغانىدى. ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ كاللىسىغا چاقماق تېزلىكىدە بىر خىيال كەچتى. ئۇ ئارتۇقچە ئويلاپ تۇرماي «شارتتىدە» ئارقىسىغا ئۆرۈلدى - دە، يولنىڭ چېتىدە توختاقلىق هېلىقى ماشىنىغا قاراپ يۈگۈردى...

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمائىل

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسى دۇچ كېلىۋاتقان يېڭى مەسىلىلەر

— مەركىزىي كومىتېت تەشۋىقات بۆلۈمى ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدارىسى تەتقىقات گۇرۇپپىسى

1992-يىل جۇڭگو تارىخىدا ئاجايىپ خاسىيەتلىك بىر يىل بولدى. بۇ يىلنىڭ باش باھار مەزگىلىدە يولداش دېڭ شياۋپىڭ جەنۇبنى كۆزدىن كەچۈرۈپ، مۇھىم سۆھبەت ئېلان قىلدى. ئۇنىڭ كەينىدىنلا مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسى ئومۇمىي يىغىنىدا ئىدىيىدە يەنىمۇ ئازاد بولۇپ، ئىسلاھات-ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىشتىن ئىبارەت ستراتېگىيىلىك ئورۇنلاشتۇرۇش ئېنىق ئايدىڭلاشتۇرۇلدى، شۇ يىلى 10-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا پارتىيىنىڭ 14-قۇرۇلتىيى غەلىبىلىك ئېچىلىپ، يولداش جياڭ زېمىن پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىغا ۋەكالىتەن سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى ئورنىتىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار نىشاننى ئوتتۇرىغا قويدى، ئىگىلىك تۈزۈلمىسىدىكى بۇ زور ئۆزگىرىش سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىمىزنىڭ يېڭى بىر تارىخىي تەرەققىيات باسقۇچىغا قەدەم قويغانلىقىدىن دېرەك بەردى.

سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقى زامانىمىزدىكى جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئىتىنى بىر مۇنچە پۇرسەتلەرگە ئىگە قىلىپلا قالماستىن، ئۇنىڭ تەرەققىياتىنى يېڭى رىقابەتكىمۇ يۈزلەندۈردى.

پۈتۈن مەملىكەت مىقياسىدا تېز كۆتۈرۈلگەن يەنە بىر قېتىملىق ئىسلاھات دولقۇنى ئالدىدا، ئەدەبىيات-سەنئەت سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تەرەققىياتى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئېھتىياجىغا قانداق قىلىپ ئويغۇنلىشىپ، ئۆزىنىڭ گۈللىنىشىگە، تەرەققىي قىلىشىغا باب كېلىدىغان ئۈنۈملۈك يولنى تېپىشى كېرەك؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدارىسى تەتقىقات گۇرۇپپىسىدىكىلەر ئومۇمىيۈزلۈك ئادەتتىكىچە تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلىش ئاساسىدا مەقسەتلىك ھالدا ئايرىلىپ تەكشۈرۈش ۋە زىيارەت قىلىش-سۆھبەتلىشىش ئارقىلىق دېڭىز بويىدىن جياڭسۇ، جېجياڭ ۋە ئىچكى قۇرۇقلۇقتىن سەنشى، شەنشى رايونلىرىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەر ئۈستىدە بىر قەدەر ئىنچىكە ۋە چوڭقۇر تەكشۈرۈشلەرنى ئېلىپ باردۇق، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە مەخسۇس ئادەم ئەۋەتىپ، مەملىكەتلىك ئاممىباب تېلېۋىزىيە نومۇرلىرى «ئالتۇن بۈركۈت» مۇكاپاتى پائالىيىتىگە قاتناشقان بىر قىسىم ئۆلكە، شەھەرلەرنىڭ ئەدەبىيات-

سەنئەت ساھەسىگە ئالاقىدار مەسئۇللىرى بىلەن مەخسۇس تېما بويىچە سۆھبەتلەشتۇق، مۇزاكىرىلەشتۇق. مەخسۇس تېما بويىچە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش داۋامىدا، 20 دىن ئارتۇق ئەدەبىيات - سەنئەت ئورنىنى نەق مەيداندا تەكشۈردۇق، 32 قېتىم مەخسۇس تېمىلىق سۆھبەت يىغىنى ئاچتۇق، تاۋار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ھالىتى ۋە ئۇنىڭ تەرەققىيات يولى قاتارلىق مەسىلىلەرنى چىڭ تۇتقان ھالدا ئىجادىيەت، نەزەرىيە، تەتقىقات، نەشرىياتچىلىق ۋە باشقۇرۇش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بەزى يولداشلار بىلەن پىكىر ئالماشتۇردۇق. كۆپچىلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر كۆڭۈل بۆلىدىغان تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىياتىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ شەكىللىنىشىگە بولغان مەلۇم تەسىرى، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ رولىنى يېڭىباشتىن تونۇش، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنى بەرپا قىلىش شارائىتىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنىڭ يۆنىلىشى قاتارلىق قىزىق نۇقتا بولۇۋاتقان مەسىلىلەر توغرىسىدا ئۆزلىرىنىڭ ئوخشاش بولمىغان قاراشلىرىنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن شەرھلەپ ئۆتتى.

1. تاۋار ئىگىلىكىنىڭ زەربىسىدە ئەدەبىيات - سەنئەت دۇچ كېلىۋاتقان يېڭى مەسىلىلەر

تاۋار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ۋە سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى جۇڭگونىڭ ئىقتىساد ساھەسىنى زىلزىلىگە سېلىپلا قالماستىن، مەدەنىيەت ساھەسىنىمۇ زىلزىلىگە سېلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئەسلىدىكى مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ھالىتى، تەشكىللىنىش ئۇسۇلى ۋە تەمىنلەش بىلەن تەلەپ قۇرۇلمىسىغا نىسبەتەن ناھايىتى زور پارتلاش دولقۇنى ھاسىل قىلدى، زامانىمىزدىكى جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئىتى ئالدىغا مىسلى كۆرۈلمىگەن نۇرغۇن يېڭى مەسىلىلەر قويۇلدى.

تاۋار ئىگىلىكىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتكە بولغان زەربىسى، يىغىپ ئېيتقاندا، تۆۋەندىكى تۆت جەھەتتە ئىپادىلىنىدۇ:

بىرىنچى، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئىجتىمائىي تەسىرىدىن ئېيتقاندا، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغان دەسلەپكى مەزگىلدە، لىن بياۋ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ چېكىدىن ئاشقان «سول» لۇشيەنىنىڭ كىشەنلىرىنى پاچاقلاپ تاشلاش جەريانىدا، ئەدەبىيات - سەنئەت باتۇرلۇق بىلەن ئىدىيىۋى سەپنىڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇرۇپ، ئىدىيىدە ئازاد بولۇش، قالايمىقانچىلىقلارنى ئوڭشاش يولىدا ئاجايىپ قالتىس تۆھپە يارىتىپ، ھەممە ئېتىبار بىلەن قارايدىغان قىزىق نۇقتا بولۇپ قالدى. جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىغا ۋە ئىگىلىكنىڭ ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، كىشىلەر ئېتىبار بىلەن قارايدىغان قىزىق نۇقتا ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئىقتىسادقا يۆتكىلىپ، 80 - يىللارنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى بىر ئەدەبىي ئەسەرنى ھەممەيلەن تالىشىپ ئوقۇيدىغان، ئادەتتىكى بىر ئەدەبىيات - سەنئەت ژۇرنىلى نەچچە يۈز مىڭ، نەچچە مىليون

ئۇسخا تارقىتىلىدىغان، ھەر خىل تېپتىكى كىنوخانا، تىياتىرخانىلار ھەر قېتىمدا لىق تولىدىغان ھالەت يوقالدى. تاۋار ئىگىلىكى بىلەن ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ مۇناسىۋىتىدىن ئېيتقاندا، تاۋار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ئەدەبىيات-سەنئەتكە يېڭى ھاياتىي كۈچ ۋە جانلىنىش بەخش ئەتكەن بولسىمۇ، لېكىن تاۋار ئىگىلىكىدە ئاساسەن بازار ئارقىلىق تەڭشەش تەكىتلىنىدىغان بولغاچقا، ئۇ ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئۆز ئالاھىدىلىكى بويىچە تەرەققىي قىلىشىغا پايدىسىز ئىدى. بۇنىڭغا قارىتا بىزدە يېتەرلىك ئىدىيىۋى تەييارلىق بولمىغانلىقى، ھەتتا ئەدەبىيات-سەنئەتنى تەڭشەش، باشقۇرۇش جەھەتلەردە ئەھۋالغا قاراپ زۆرۈر ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىش تەدبىرلىرىمىز كەم بولغانلىقى تۈپەيلىدىن، ئوبيېكتىپ جەھەتتە، نۇرغۇن ئەدەبىيات-سەنئەت تۈرلىرىنىڭ تاماشىبىنلىرى ۋە كىتابخانلىرى تەسەۋۋۇردىن تاشقىرى ئازىيىپ كېتىش ئەھۋالى كېلىپ چىقتى. ناھايىتى ئاممىباب بولغان كىنو سەنئىتىدىمۇ تاماشىبىنلار 1992-يىلى مەملىكەت بويىچە ئۈچ مىليارد ئادەم قېتىم ئازىيىپ كېتىپ، بىلەت سېتىش كىرىمى بۇرۇنقى يىلىنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىگە قارىغاندا 300 مىليون يۈەن تۆۋەنلەپ كەتكەن، مەملىكەت بويىچە 6000 دىن ئارتۇق كىنو قويۇش ئورنى تىجارەتتىن توختاپ، باشقا ھاياتلىق يولىنىڭ كويىغا چۈشكەن.

ئىككىنچى، مەدەنىيەت بازارلىرىغا قارىتا ئېيتقاندا، پەن-تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ۋە تاۋار بازىرىنىڭ ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، كۆپلىگەن ئائىلىلەر ئۈنئالغۇ-سىنئالغۇ ۋە تېلېۋىزورغا ئىگە بولدى، جەمئىيەتتە ئاممىۋى خاراكتېرلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى شىددەت بىلەن تېز كۆپەيدى، خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇلى كۈندىن-كۈنگە كۆپ خىللاشتى، ئەدەبىيات-سەنئەت ئەسلىدىكى كىتاب شەكلى ۋە سەھنىدە ئويۇن قويۇش ئۇسۇلى بىلەن تەنھا جىلۋە قىلىدىغان، مەدەنىيەت بازىرىنى ئۆزىلا ئىگىلىۋالىدىغان ۋەزىيەت كەلمەسكە كەتتى. مەدەنىيەت تۇرمۇشىنىڭ كۆپ خىللىشىشى بىلەن باغلىنىشلىق ھالدا كىشىلەرنىڭ ئومۇمىي خاراكتېرلىك ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنى تاللاش ئىمكانىيىتىمۇ نىسپىي ھالدا زورايدى، ئەدەبىيات-سەنئەت پۈتكۈل زېھنىنى يىغىپ بازار رىقابىتىگە توغرا تۇرمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى، بۇرۇنقىدەك ھەر قانداق ئەھۋالدا ئوخشاشلا قارشى ئېلىنىدىغان ئىشەنچ ئەمدى تۈپتىن يوققا چىقتى.

ئۈچىنچى، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ روھىي ھالىتىدىن ئېيتقاندا، بىر تەرەپتىن، كۆپچىلىك بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ۋە جەمئىيەتنىڭ ئىلگىرىلىشىگە نىسبەتەن بىر خىل ئاكتىپ ياقلاش پوزىتسىيىسىدە بولماقتا؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلار تاۋاردىن ئىبارەت زور دولقۇننىڭ زەربىسى ئارقىسىدا ئەدەبىيات-سەنئەت دۇچ كەلگەن مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش قىيىنچىلىقىدىن ئەنسىرىمەيمۇ تۇرالمىدى، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەردە ئۈمىد بىلەن گاڭگىراش تەڭ مەۋجۇت بولغان بىر خىل مۇرەككەپ روھىي ھالەت ئومۇمىيۈزلۈك ساقلانماقتا. ئەدەبىيات-سەنئەت جەمئىيەتلىرى، ئەدەبىيات-سەنئەت تەشكىلاتلىرىدا خىراجەتنىڭ قىسلىقى، ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەش، ئويناش

ۋە نەشىر قىلىش تەننەرخىنىڭ ئېشىپ كەتكەنلىكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئەدەبىيات - سەنئەت
بازارلىرىدىكى رىقابەتنىڭ ئۆتكۈرلۈكى تۈپەيلىدىن، ئىقتىسادىي مەنپەئەت مەسىلىسى، بە-
زى چاغلاردا قىسمەن ئەدەبىيات - سەنئەت ئورۇنلىرىدا بىرىنچى ئورۇندىكى مۇنازىرە
تېمىسى بولۇپ قالماقتا، ئەدىبلەر «پايدا توغرىلىق ئېغىز ئېچىشتىن نومۇس قىلۇر»
دېيدىغان ئەنئەنىۋى قاراش ئۇزۇل - كېسىل بىتچىت بولماقتا. تاۋارنىڭ كۆپىيىشى، بازار-
نىڭ گۈللىنىشى، جەمئىيەتتىكى باشقا كەسىپلەردە ئىشلەۋاتقان خادىملارنىڭ ماددىي تۇر-
مۇش سەۋىيىسىنىڭ نىسبەتەن زور دەرىجىدە ياخشىلانغانلىقى نىسپىي ھالدا نامرات
بولغان سەنئەتكارلارنى ئۆزىنىڭ تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاشقا رىغبەتلەندۈرمەكتە.
ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر ئەمدى سودا - سېتىق، پۇل - پۇچەك توغرىلىق سۆزلىشىشنى نو-
مۇس دەپ قارىمايدىغان بولدى. بىزنىڭ تېما بويىچە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان بىرىنـ
چى لۇقتىمىز جياڭسۇ بولۇپ، تۇنجى قېتىملىق سۆھبەت يىغىنىدا، ئۇسسۇل نەزەرىيە تەتـ
قىقاتى بىلەن ئۇزاق ۋاقىت شۇغۇللانغان بىر سەنئەتكار بىرىنچى بولۇپ سۆز قىلىپ،
كەينى ئەگىتمەيلا مۇنداق دېدى: ھازىر ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ ئەڭ كۆڭۈل بۆلۈ-
ۋاتقىنى نېمە؟ پۇل! چۈنكى پۇل بولمىسا، نومۇرلارنى رېپېتىس قىلغىلى بولمايدۇ،
ئوينىغىلى بولمايدۇ، سەنئەتكارلارنىڭ تەمىناتىنى ياخشىلىغىلىمۇ بولمايدۇ. پۇل يېتىش-
مىگەنلىكتىن، نامرات پېتى قېلىۋېرىشكە تەن بەرمەيدىغان خېلى بىر
قىسىم سەنئەتكارلار ئىچىدە قوشۇمچە ۋەزىپىلەرنى ئۈستىگە ئېلىپ، تىجارەت دېڭىزىغا
كىرىۋاتقانلار ياكى قەلەمنى تاشلاپ سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلار كۆپەيمەكتە.
ئۇلارنىڭ بىر مۇنچىسى مەملىكەت بويىچە بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان يازغۇچى، سەنئەتـ
كارلار ئىدى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى لۇ ۋېنفۇ كونا سۇجۇ
شۇەنۋېن ھەسسىدارلىق شىركىتىنىڭ دۇڭشىجاڭلىقىنى ئۆتىمەكتە؛ نىڭشيا ئەدەبىيات-
سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى جاڭ شيەنلياڭ بۇيرۇقا بىنائەن تىجارەت دېڭىزىغا
كىرىپ، ئىككى شىركەت قۇردى؛ ئاتاقلىق يۇجۇي تىياتىر ئارتىسى ۋاڭ ۋېنجۈەن بى - بى
مەدەنىيەت - سەنئەت شىركىتى پۇدۇڭ شىركىتىنىڭ باش دىرېكتورى بولدى؛ گۇاڭشى
مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، «لىيۇ سەنجيې» نىڭ رولىنى ئالغان خۇاڭ ۋەنـ
چيۇ «لىيۇ سەنجيې» كارخانا گۇرۇھىنى قۇردى؛ ئاتاقلىق كىنو ئارتىسى ياڭ زەيباۋ ۋېنجۇ
خەلقئارا كىنو - تېلېۋىزىيە ئېلان - ئۇچۇر شىركىتى ئاچتى؛ ئىشچى يازغۇچى خۇ ۋەنچۈن
سودىگەرچىلىك سېپىنى چەت ئەللەرگىچە ئۇزارتىپ، ۋېيتنامدا ھەسسىدارلىق شىركىتى
قۇردى ... مەيلى بىۋاسىتە سىناق قىلىپ، تۇرمۇش ئۆگىنىش ئۈچۈن بولسۇن ياكى «يو-
شۇرۇن ئېنېرگىيىنى قېزىپ»، «ئۆزىنى ئۆزى قۇتقۇزۇش» ئۈچۈن بولسۇن ۋە ياكى
ئۆز كەسپىنى ئۆزگەرتىپ، ئۆزىنىڭ تۇرمۇش كارتىنىسىنى يېڭىباشتىن لايىھىلەش
ئۈچۈن بولسۇن، ئەدىبلەرنىڭ بەس - بەس بىلەن تىجارەت دېڭىزىغا كىرىۋاتقانلىقى تاۋاردىن
ئىبارەت زور دولقۇن زەربىسىنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىنى يېتەرلىك دەرىجىدە نامايان
قىلىدۇ. بۇرۇن ھەممەيلەننىڭ كۆڭۈل بۆلىدىغىنى ئىجادىيەت بىلەن قانداق شۇغۇللىنىش-
تىن ئىبارەت ئىدى. ھازىر بىر مۇنچە كىشىلەر قانداق قىلغاندا پۇل تاپقىلى بولىدىغانلىقى

www.uyghurkitap.com

ھەققىدە سىزىلىشىدىغان بولۇپ قالدى. كومپوزىتورنىڭ بىر ئاھاڭى 20 يۈەندىن 30 يۈەنگىچە يارايدۇ، لېكىن ئۇ ئۇنىتالغۇ لىنىتىسىغا، سودا ئېلانلىرىغا بېرىلىپ ئانچە مۇنچە مىزىكىنلاشتۇرۇلسىلا، ئۇنىڭغا نەچچە مىڭ يۈەن كېلىشى مۇمكىن. كەسىپ بىلەن سودا ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت مەدەنىيەت ئەربابلىرىنى دائىم چىرماپ تۇرماقتا. يازغۇچىلار كۆڭلىنى توختىتىپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئۈستىدىلا باش قاتۇرۇشقا ئامالسىز قالغانلىقتىن، شاڭخەيدىكى بىر ئاتاقلىق يازغۇچى شۇنچە كەڭرى بوشلۇقتا تىپتىنچ تۇرىدىغان بىر ئۈستەل پاتمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغان.

تۆتىنچى، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ھازىرقى تۈزۈلمىسىدىن ئېيتقاندا، بىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت تۈزۈلمىمىز ئازاد رايونلاردىكى ئەدەبىيات-سەنئەت تۈزۈلمىسى ئاساسىدا، ئاساسەن سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۈلگىسىدىن پايدىلىنىپ، دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىنكى پىلانلىق ئىگىلىكنىڭ ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇلغان ھالدا ئورنىتىلغان. بۇ خىل تۈزۈلمىدە ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىغا قارىتا ئاساسىي جەھەتتىن دۆلەت ھۆددىگە ئېلىش چارىسى قوللىنىلىپ كەلگەن بولۇپ، ئۇ تارىختا ھەقىقەتەن بىر مۇنچە ئىجابىي رول ئوينىغان بولسىمۇ، لېكىن يەنە بىر مۇنچە ئىللەتلەرنىمۇ قالدۇرغان. تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىياتىغا ئۇيغۇنلىشىپ، ئىشچانلارنى مۇكاپاتلاش، ھورۇنلارنى جازالاشقا بولمايدىغان داشقازان تۈزۈلمىسىنى ئۆزگەرتىش مەقسىتىدە دۆلەت ئەدەبىيات-سەنئەت ئورۇنلىرىغا ئاجرىتىلىدىغان خىراجەتنى مەقسەتلىك ھالدا تىزگىنلىدى. بۇ ھال بەزى ئەدەبىيات-سەنئەت تەشكىلاتلىرىغا مالىيە قىيىنچىلىقىنى ھېس قىلدۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تۈپتىن مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا ئومۇمىي گەۋدە جەھەتتە تېخى تەسىر كۆرسەتكىنى يوق. ۋەھالەنكى مەركىزىي كومىتېت تەشكىلات بۆلۈمى قاتارلىق بەش بۆلۈمنىڭ ھۆججىتىدە ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر جەمئىيەتلىرىنى قەدەممۇ قەدەم ئىجتىمائىيلاشتۇرۇش تەلىپى ئوتتۇرىغا قويۇلغاندىن كېيىن، كۆپ ساندىكى ئەدەبىيات-سەنئەت تەشكىلاتلىرىنىڭ مالىيىسى مۇقەررەر ھالدا بارغانسېرى ئۆزىگە تايىنىش، ئۆزى غەملەشكە يۈزلەندى، «باقماسلىق» ئەندىشىسى بىر مەھەل ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەر ئىچىدە بولىدىغان گەپ-سۆزنىڭ قىزىق نۇقتىسى بولۇپ قالدى. قانداق قىلىپ داۋاملىق مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش مەسىلىسى، شۈبھىسىز ھالدا، ئەدەبىيات مۇنبەرىنى تېخىمۇ قاتتىق سىناققا يۈزلەندۈردى. تولۇقسىز مەلۇماتقا قارىغاندا، مەملىكەت بويىچە 80% تىن ئارتۇق ئەدەبىيات-سەنئەت تەشكىلاتلىرىدا ئېغىر ھالدا مەبلەغ يېتىشمەسلىك مەسىلىسى مەۋجۇت ئىكەن. مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق كىنو-تىياتىرخانا ۋە ئۆمەكلەرگە دۆلەت تەرىپىدىن ئاجرىتىلىدىغان كەسپىي خىراجەت كۆپىنچە كىشى بېشىغا تەقسىم قىلىنىدىغان خىراجەت ئۈچۈن ئارانلا يېتىدىكەن؛ ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايونلارغا قاراشلىق كىنو-تىياتىرخانا، ئۆمەكلەرگە دۆلەت تەرىپىدىن ئاجرىتىلىدىغان خىراجەت كىنو-تىياتىرخانا، ئۆمەكلەر چىقىمىنىڭ 50% ىنىلا ئىگىلەيدىكەن. شاڭخەي ئوپېرا ئۆمىكىدە 200 ئادەم بار چاغدا بېرىلىدىغان خىراجەت بىر مىليون يۈەن ئىدى؛ ھازىر بۇ ئۆمەكنىڭ ئادەم سانى پېنسىيىگە چىققان خادىملار بىلەن 600 گە

يەتكەن بولسىمۇ، لېكىن خىراجەت بىر مىليون 200 مىڭ يۈەنلا بولۇپ، ئۇنىڭدىن باھا ئۆسكەنلىك ئامىلىنى چىقىرىۋەتكەندە، ئەمەلىيەتتە خىراجەت يىلمۇ يىل ئازايغان. مالىيىسى زور ھېسابلىنىدىغان جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ مەدەنىيەت نازارىتىدە يىلدا تۆت مىليون يۈەن مەبلەغ كەملىكە ئىلىكتىن، مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ مەسئۇلى ھەر تەرەپكە قاتراپ ياردەم سوراشقا مەجبۇر بولۇپ، «تىلەمچىلەر گۇرۇھىنىڭ كاتىپى» دەپ ئاتالغان. دۆلەتنىڭ مۇھىم تەشۋىقات ۋاستىسى بولغان تېلېۋىزىيىگە سېلىنىدىغان دۆلەت سېلىنمىسى ئۇنىڭ چىقىمىنىڭ ئاران ئوندىن بىرىنىلا ئىگىلەيدۇ. ھەر يىلى مەملىكەت بويىچە ئىشلىنىدىغان تېلېۋىزىيە تىياتىرى 5000 گە يېقىنلىشىدۇ، ئۇنىڭغا 250 مىليون يۈەن خىراجەت كېتىدۇ، ۋەھالەنكى مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ سالىدىغان كەسپىي مەبلەغى ئاران 10 مىليوندىن ئارتۇق بولۇپ، قالغان قىسمىنىڭ خېلى زور نىسبەتتىكىسى ياردەم تىلەش ئۇسۇلى بىلەن ئىئانە تەرىقىسىدە توپلىنىدۇ. كۆپلىگەن ئەدەبىيات-سەنئەت ئورۇنلىرىغا ھۆكۈمەت ئاجراتقان پۇلدىن كىشى بېشىغا چېچىلىدىغان خىراجەت چىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىن ھېچقانچە نەرسە قالمايدۇ، كەسپىي خىراجەت بىر قېتىملىق چوڭ تىپتىكى ئەدەبىيات-سەنئەت كۆرىكى ياكى ئىلمىي مۇھاكىمە پائالىيىتى ئۆتكۈزۈشكىمۇ يەتمەيدۇ. خىراجەتنىڭ قىسلىقى بىر مۇنچە ئەدەبىيات-سەنئەت ئورۇنلىرىنى بىرىنچى، ئىككىنچى قول باشلىقلار قول قويغاندىن كېيىن ئاتچوت قىلىش تۈزۈمىنى ئورنىتىشقا مەجبۇر قىلغان بولسىمۇ، يەنە بىر مۇنچە ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرى يۈز يۈەن، مىڭ يۈەنلىك داۋالىنىش تالونلىرىنى ئاتچوت قىلغۇزىدىغان ئورۇن تاپالماي يىلبويى يېنىدا ساقلاپ يۈرمەكتە. مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشنىڭ جىددىي بېسىمى ئالدىدا، بەزى ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرى ھەتتا ئاشكارا ماقالە ئېلان قىلىپ، «يەنە قانچە كۈن ئەدىب بولالايمىز» دەپ قايغۇرماقتا.

ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە تاۋار ئىگىلىكىنىڭ زەربىسىدە پەيدا بولغان نۇرغۇن يېڭى ئەھۋاللارغا ئوخشاش بولمىغان كىشىلەر ئوخشاش بولمىغان نۇقتىدىن ئىنكاس قايتۇرماقتا.

بىر قىسىم كىشىلەر تاۋار ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى ئورنىتىشنىڭ دۆلەتكىمۇ، خەلققىمۇ پايدىلىق بولغان دانا تەدبىر ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلسىمۇ ھەمدە ئۇنى چىن دىلىدىن ھىمايە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرسىمۇ، لېكىن تاۋاردىن ئىبارەت زور دولقۇننىڭ زەربىسىدە ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى جەھەتتە نۆۋەتتىكى قىيىن ھالەتكە قارىتا گاڭگىراش ۋە ئارىسالدىلىقنى روشەن ئىپادىلىمەكتە. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مەزگىلىدە ئەدەبىيات-سەنئەت جەمئىيەتنىڭ يۈكى دەپ قارالماسلىقى كېرەك، چۈنكى سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت بەرپا قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش — بىزنىڭ مۇھىم تارىخىي ۋەزىپىمىز، ئىدىيە، مەدەنىيەت (جۈملىدىن ئەدەبىيات-سەنئەت) قۇرۇلۇشىغا سەل قارايدىغان ھەر قانداق تونۇش ئىنتايىن زىيانلىق. دۆلەتنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىشتا،

www.uyghurkitap.com

كەم بولسا بولمايدىغان ئىدېئولوگىيە ھېسابلىنىدىغان ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ياراتقان ئىجتىمائىي قىممىتىنى مىقدارلاشتۇرۇلغان ئۇسۇل بىلەن باھالاش مۇمكىن ئەمەس. بىز ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ، كۆز ئالدىمىزدىكى مەنپەئەتنىلا كۆزلەپ، ئەدەبىيات-سەنئەتكە سۈيئىستېمالچىلىق نەزەرى بىلەن مۇئامىلە قىلماسلىقىمىز، مەدەنىيەت، سەنئەت ئىشلىرىغا ئاز-تولا مەبلەغ سېلىشقا جۈرئەت قىلىپ، ھېچبولمىغاندا سەنئەتكارلارنىڭ مەنىۋى ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىشىتا بىر خىل بىخەتەرلىك تۇيغۇسىغا ئىگە بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىز لازىم.

بىر قىسىم پېشقەدەم يولداشلارنىڭ قارىشىچە، سەنئەتكارلارنى پالانى بېقىۋاتىدۇ دېگەن سۆزنى يېنىكلىك بىلەن ئېيتىشقا بولمايدۇ، ئەمەلىيەتتە سەنئەتكارلار ناھايىتى تۆۋەن ھەق بەدىلىگە غايەت زور مەنىۋى بايلىقلارنى ياراتتى. ئەمدىلىكتە بىز قانداقتۇ بىراۋلار تەرىپىدىن بېقىلغان دېيىلسەك قاملاشمايدۇ. بۇ گەپ ئادەمنىڭ دىلىغا ئازار بولىدۇ. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەت سەھنىسىنى جانلاندۇرۇپ كېلىۋاتقان كۆپلىگەن ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرى پارتىيىمىز نەچچە ئون يىل يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلىپ يېتەشتۈرگەن ئىشەنچلىك قوشۇن، ئۇلار جەمئىيىتىمىزنىڭ قىممەتلىك بايلىقى، ئەدەبىيات-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش — ئۇلارنىڭ مەسئۇلىيىتى، ئەگەر بىز ئۇلارنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىغا كۆز يۇمۇپ، يېتەرسىزلىكلىرىگىلا ئېسىلىۋالساق، ئۇلارنىڭ ناللىماستىنلا سودىگەرلىك سېپىگە قېتىلىپ كېتىشىگە يول قويساق (ئۇلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ياكى مەغلۇپ بولۇشى ئۈستىدە ھازىرچە توختالماي تۇرايلى)، تالانتتىن تولۇق پايدىلىنالماسلىقنىڭ ئۆزى بايلىقنى ئىسراپ قىلغانلىق بولىدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەت قۇرۇلۇشى ئۇزاق مۇددەتلىك جۇغلانمىغا مۇھتاج، ماددىي ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتە ئاز-تولا خاتالىق يۈز بەرسە، بىر نەچچە يارامسىز مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىلسا، ئۇ ئومۇمىي ۋەزىيەتكە دەخلى يەتكۈزەلمەيدۇ، ئەگەر مەنىۋى ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىدە ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرىنىڭ ئاكتىپلىقىغا سوغۇق سۇ سېپىپ قويساق، ئۇلار مۇئەييەن يارامسىز مەنىۋى مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقارسا، ئۇ ھالدا يامان ئىجتىمائىي ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدۇ، ھەتتا جەمئىيىتىمىزنىڭ بىر پۈتۈن مەدەنىيەت سەۋىيىسى چېكىنىپ كېتىشى مۇمكىن، ئۇنىڭ زىيىنىنى تولدۇرۇش ئاسانغا چۈشمەيدۇ.

يەنە بىر قىسىم يولداشلار يۇقىرىدىكى پىكىرلەرگە قوشۇلمىدى. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىي قىلدۇرۇلۇپ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى ئورنىتىلىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ھەممە ئادەم ئېتىبار بىلەن كۆز تىكىدىغان ئورۇندىن چېكىنگەنلىكى ئىنتايىن نورمال ئەھۋال. بۇرۇنقى شانۇ-شەۋكەت ئەدەبىيات-سەنئەت بازىرىدىكى غەيرىيلىكنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. «بۇرۇن خان-غوجاملارنىڭ ئايۋىنىدا تۇرغان قارلىغاچلار ئەمدى پۇقرانىڭ ئۆيىگە كىردى» دېگەندەك، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ غايىۋى بوشلۇقتىن يەر يۈزىگە قايتىپ چۈشكەنلىكى، تاشلىنىپ قالغانلىق تۇيغۇسىنىڭ پەيدا بولغانلىقى ياخشى ئىش، ئۇ ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ھەقىقىي تۈردە ئۆزىگە يۈزلەنگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ، بۇ خىل تاشلىنىپ قېلىش ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ

تۆۋەلگە، تۇيۇق يولغا ماڭغانلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ، بەلكى دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە ئەدەبىيات -
سەنئەتنىڭ ئالغىلىقلىقىغا، ھەقىقىي گۈللىنىشكە يۈرۈش قىلغانلىقىنىڭ باشلىنىشى ھېسابلىـ
نىدۇ. جياڭسۇدىكى بىر مەشھۇر يازغۇچى مۇنداق ھېسابلىدى: ئەدەبىيات - سەنئەت ساھە-
سىدىكىلەرنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدىكى كۆز ئالدىمىزدىكى قىيىنچىلىق ئەدەبىيات -
سەنئەتنىڭ تاۋار ئىگىلىكىدىن ئىبارەت زور دولقۇنغا قوشۇلۇش يولىدا بېرىدىغان مۇ-
قەررەر بەدىلى، بۇ، تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەر ئىقتىسادنى يۈكسەلدۈرۈشتە مۇقەررەر
بېسىپ ئۆتىدىغان جەريان بولۇشى مۇمكىن، بۇنىڭدىن چۆچۈپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق.
بازار ئىگىلىكىنىڭ زەربىسى ئارقىسىدا، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئەسلىدىكى نىسبەتەن بىر
خىل بولغان تۈزۈلمىسى بىلەن ھالىتىنى تەڭشەش ۋە ئۆزگەرتىش تارىخىي ئىلگىرىلەش
ھېسابلىنىدۇ. تاۋار ئىگىلىكىگە خاس رىقابەت مېخانىزمىنى قوللىنىش ئىجادىيەت ئىقتى-
دارىغا ئىگە بولغان يازغۇچى، سەنئەتكارلارنى ئۆز قىممىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش پۇرسىتىگە
ئىگە قىلىشقا پايدىلىق. ئۆزۈندىن بېرى بېقىلىپ كەلگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىقتىدارسىز
سەنئەتكارلارنى سەپتىن چۈشۈرۈپ قويۇشقا، ئىختىساس ئىگىلىرىنىڭ مۇۋاپىق يۆتكىلىپ
تۇرۇشىغا پايدىلىق. بىر قىسىم يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ تىجارەت دېڭىزىغا كىرىپ،
سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللانغانلىقىنىڭ يامان ئىش بولۇشى ناتايىن، بۇ ھال ئۇلارنى
مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشتىكى قىيىن ئەھۋالدىن قۇتقۇزۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، تۇرمۇشنى
چوڭقۇر ئۆگىنىش، چوڭ - چوڭ ئەسەرلەرنى يارىتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشى مۇمكىن.
يېقىندىن بۇيان داغدۇغا پەيدا قىلىۋاتقان چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقانلار ئەدەبىياتى، قىز-
ئوغۇل ئىشلەمچىلەر ئەدەبىياتى دېگەنلەر مانا مۇشۇ خىلدىكى ئەسەرلەردۇر.

ئەدەبىيات - سەنئەتتىكى قىيىن شارائىت تۈپەيلىدىن بازار ئىگىلىكى ئالغا باسماي
توختاپ قالمايدۇ، قۇرۇق خىيال ۋە زارلىنىشلارنىڭ ھېچقايسىسى مەسىلىنى ھەل قىلالـ
مايدۇ. ھەقىقىي ئەدەبىيات - سەنئەت زەربىدىن قورقمايدۇ، تاۋار ئىگىلىكىنى تەرەققىي
قىلدۇرۇش نەتىجىسىدە ۋەيران بولۇپمۇ كەتمەيدۇ. ئەدەبىيات - سەنئەت سەھنىسىدىن
ئۆمىدسىزلىنىشكە بولمايدۇ. ھەقىقىي غايىلىك يازغۇچى، سەنئەتكارلار غايىۋى ئىستىكىدىن
ۋاز كەچمەيدۇ، خۇددى بەزى يازغۇچىلار ئېيتقاندەك، «پۇل مېنىڭ تۇرمۇشۇمنى ئاسانـ
لاشتۇرىدۇ. ئەمما كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ ئاداققى ئەھمىيىتى توغرىسىدىكى ئىزدىنىشىم
بىلەن ئىستىكىمنى مەڭگۈ قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ»، «ئەدەبىيات - سەنئەت مېنىڭ ئەقىدەم
ۋە مەنىۋى تۈۋرۈكۈم بولۇپلا قالماستىن، بەلكى مېنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش يولىدىكى
ئىزدىنىشىمنىڭ ئىپادىلىنىش ۋە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش شەكلى». سەنئەتكارلار پۇلنىڭ
ئېزىقتۇرۇشىنى يېڭىشكە باتۇرلۇق كۆرسىتەلەيدىغان، ماددىي نەپ ئالدىدا ئىنساپلىق
بولالايدىغانلا بولسا، ئەدەبىيات - سەنئەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش جەھەتتىكى قىيىن ۋە-
زىيەتتىن قورقۇپ قالمايدۇ. شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى، ئەدەبىيات - سەنئەتنى تەڭشەش نە-
تىجىسىدە بارلىققا كەلگەن نۆۋەتتىكى ۋاقىتلىق قىيىنچىلىقتىن كېيىن، ئەدەبىيات - سەنـ
ئەت مۇقەررەر ھالدا قىيىن ۋەزىيەتتىن قۇتۇلۇپ، تاۋار ئىگىلىكى زور دولقۇنىدا گۈلـ
لىنىشكە، راۋاجلىنىشقا باب كېلىدىغان بىر يول تېپىپ چىقالايدۇ.

2. زەربە ئالدىدا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ رولىغا يېڭىباشتىن باھا بېرىش

ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ ئۆزىنى ساقلاپ قېلىشىدىكى قىيىن ھالەتنى كەلتۈرۈپ چىقارغان سەۋەب دەرۋەقە تاۋار ئىگىلىكى زور دولقۇنى ھاسىل قىلغان زور زەربە بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ئەمما ئۇ ھەرگىز بىردىنبىر سەۋەب ئەمەس. بىر مەزگىللىك تولغاقنى باشتىن كەچۈرگەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسى ئۆزىگە سوغۇققانلىق بىلەن باھا بېرىپ، ئۆزىنىڭ تاۋار ئىگىلىكىنىڭ زەربىسىگە نېمە ئۈچۈن بەرداشلىق بېرەلمىگەنلىكىنىڭ ئىچكى سەۋەبى ئۈستىدە ئىزدىنىشكە باشلىدى.

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدىكىلەر ئۆزىنى تەكشۈرۈش جەريانىدا، مۇنداق بىر پاكىتنى ھەيرانلىق بىلەن بايقاپ قالدى، ئۇ بولسىمۇ، قىيىن ھالەتكە چۈشۈپ قالغان، زارلىنىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى جىددىي ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تارماقلار بولۇپ، ئاممىباب، كۆڭۈل ئېچىش مەدەنىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تارماقلارغا بولسا، ئامەت قۇشى قونۇپ، ئۇلار تېمكىنلىك بىلەن ئۆزىنى كۆرسەتمەكتە. تاۋار ئىگىلىكىنىڭ زەربىسىگە ئوخشاشلا ئۇچرىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بەزىلىرى نېمىشقا چۆنتىكى قۇرۇق ھالدا بوينىنى قىسىپ يۈرىدۇ، بەزىلىرى بولسا، پۇلىنىڭ جىقلىقىدىن ھۆركىرەپ يۈرىدۇ؟ ئوخشاش كەسىپتىكىلەرنىڭ ئوخشاش بولمىغان تەقدىرى، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى زور پەرق ئادەمنى چوڭقۇر ئويغا سالماي قالمايدۇ. مەسىلە زادى قەيەردە؟ جىددىي ئەدەبىيات ئازار يېگەنلىك تۈيغۇسىدا بولسا، ئاممىباب ئەدەبىيات ـ سەنئەت بۇنى ئەقىلگە مۇۋاپىق ئىش دەپ ھېسابلايدۇ. ئىككى تەرەپنىڭ ئۆز قارىشىدا چىڭ تۇرغانلىقىنىڭ ھالقىلىق يېرى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ رولى ھەققىدىكى ئىختىلاپتا. 20 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ھەم ئاددىي، ھەم مۇرەككەپ بولغان مۇنداق بىر مەسىلىگە ئىنتايىن قىينالغان ھالدا يۈزلەنمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس: ئەدەبىيات ـ سەنئەت دېگەن زادى نېمە؟ بولۇپمۇ بازار ئىگىلىكى راۋاجلاندۇرۇلۇۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئورنىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

يېڭى دەۋر باشلانغاندىن بۇيان، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىنى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىم بەس ـ بەستە سايراش فاڭجېنىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ رولىنى يېڭىباشتىن تونۇش ئۈچۈن ياخشى ئىجتىمائىي مۇھىت ياراتتى. ئەسلىدىكى چەكلەنگەن رايونلار ئارقا ـ ئارقىدىن بۆسۈپ تاشلاندى. ئىدىيىدە ئازاد بولۇش، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نى ئۇزۇل ـ كېسىل ئىنكار قىلىش، تارىخ ئۈستىدە قايتا ئويلىنىش، ئۆزگىرىشلەرنى مەدھىيىلەش قاتارلىق جەھەتلەردە ئۆزىنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىنى دەسلەپكى قەدەمدە ئىپادىلەپ، ئارقا ـ ئارقىدىن زىلزىلە پەيدا قىلىپ، ناھايىتى زور ئىجتىمائىي ئۈنۈم پەيدا قىلدى. ۋەھالەنكى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ ئۆز مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن ھەددىدىن ئارتۇق مەست بولۇپ كەتكەنلىكىدىن بولسا كېرەك، ئۇ

ئىجتىمائىي تەرەققىياتنىڭ ئەمەلىيىتىگە ئاساسەن سەنئەتنى يېڭىچە تەڭشەش ئىشىنى ئېلىپ بارالمىدى. بىر قىسىم كىشىلەر ئۆزى مېڭىپ كۆنۈپ قالغان كونا يول بويىچە ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىپ، سەنئەتتە يېڭىلىق يارىتىش تەلىپىگە سەل قارىدى؛ بىر قىسىم كىشىلەر رېئاللىقنى بىر چەتكە قايرىپ قويغان ھالدا «ئەبەدىيلىك» نى قوغلىشىپ، سەنئەت ئۈستىدىكى ئىزدىنىشنى مۇشەققەتلىك يۆنىلىشكە قاراپ راۋاجلاندۇردى. ئەدەبىيات - سەنئەت بىلەن كىتابخانلار ئوتتۇرىسىدىكى شېرىن ئاي ئاخىرلاشتى، كىشىلەر ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئاممىدىن ئايرىلغانلىقىغا بولغان نارازىلىقىنى ماسلىشىپ بەرمەسلىك ئۇسۇلى بىلەن ئىپادىلەشكە باشلىدى. ئاممىباب ئەدەبىيات بۇ خىل ئەھۋالدا يېقىن يول بىلەن ئالدىغا ئۆتتۈۋېلىپ، بازارنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىپ، «خېرىدار - خۇدا» دېگەن ئەقىدىنى ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىگە ئېلىپ كىردى. ئاممىباب ئەدەبىيات زامانىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ بىكار ۋاقىتلىرىنى كۆڭۈل ئېچىش بىلەن ئۆتكۈزۈش ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىپ، ئەدەبىيات - سەنئەتتىن ھۇزۇرلىنىدىغان ناھايىتى كۆپ ئادەمنى ئۆزىنىڭ ئاممىباب، چۈشىنىشلىك، لەززەتلىك ھەم قىزىقارلىق ئۇسلۇبى ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈش يولى بىلەن ئۆزىنى ئادەتتىن تاشقىرى تېز سۈرئەتتە تەرەققىي قىلدۇردى.

زامانىمىزدىكى ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدىكى بۇ خىل تارىخىي ھادىسىگە قانداق قاراش — كىشىلەرنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ رولىنى چۈشىنىشىدىكى ئاچقۇچ.

ئاممىباب ئەدەبىيات ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان قىسمەن يولداشلارنىڭ قارىشىچە، بىز ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تەربىيىۋى رولى بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ دەيدىغان ئەدەبىيات - سەنئەت قارىشىنى ئۈزۈل - كېسىل ئىنكار قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ كۆڭۈل ئېچىش رولى بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ دەيدىغان قاراشنى مەردانىلىك بىلەن مۇئەييەنلەشتۈرۈشىمىز كېرەك. ئۇلارنىڭ ئاساسى شۇكى، ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىنى پۇل خەجلەپ كۆرۈشتە ئالدى بىلەن دوكلات ئاڭلاش، تەربىيىگە ئىگە بولۇش ئەمەس، بەلكى ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ۋە كۆڭۈل ئېچىش مەقسەت قىلىنىدۇ. كۆڭۈل ئېچىشنى بىرىنچى ئورۇنغا قويمىغاندا، خەلق ئاممىسىنىڭ ئۇنى ياقتۇرۇپ كۆرۈشى، ئاڭلىشىدىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ. قىزىقارلىق بولمىسا، ئۇنى تاماشىبىنلار كۆرمەيدۇ، ئۇ ھالدا ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تەربىيىۋى رولى جارى قىلدۇرۇلمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئامما نېمىگە ئېھتىياجلىق بولسا، شۇنى ئىشلىشىمىز كېرەك، دېگەن قاراشنى تىكلەش كېرەك. ئېھتىياجغا بويسۇنۇش ئەقىلگە مۇۋاپىق بىردىنبىر توغرا ئۇسۇل. بۇ نۇقتىنى ئېتىبار قىلمىغاندا، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ نۆۋەتتىكى ناچار ھالىتىنى ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىشنىڭ چىقىش يولىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس.

ئۇنىڭدىن باشقا جىددىي ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بەزى يولداشلار تەربىيىگىلا ئەھمىيەت بېرىپ، كۆڭۈل ئېچىشقا سەل قاراشنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت بىلەن ئاممىنىڭ يىراقلىشىشىنى مەلۇم دەرىجىدە كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقىنى

www.uyghurkitap.com

ئېتىراپ قىلىسىمىز، ئەمما ئۇلار بىر قۇتۇپتىن ئىككىنچى بىر قۇتۇپقا ئۆتۈپ كېتىشكە قوشۇلمايدۇ. بىر تەرەپتىن، ئاممىباب ئەدەبىيات بازار ئېھتىياجىدىكى بىر يوچۇقنى تولدۇرىغانلىقى ئۈچۈن كۆللىنىشكە باشلىدى، شۇڭا ئۇنىڭدا ئەقىلگە مۇۋاپىق ئامىللار بار، ئەمما مەسىلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىنىمۇ كۆرۈش كېرەك. ئاممىباب ئەدەبىياتنىڭ بازىرى چەكسىز ئەمەس، بازار تويۇنغان، زور دولقۇن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭدا پەسىيىش بولىدۇ. «ھولمىس» ۋە شياڭگاڭ، تەيۋەنلەرنىڭ چامباشچىلىق ھەققىدىكى بەزى رومانلىرىنىڭ باھاسى چۈشۈرۈلگەن كىتابلار جاۋەنلىرىدە تىزىلىپ قالغانلىقى بۇنىڭغا ناھايىتى ياخشى مىسال بولالايدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ رولى كۆڭۈل ئېچىش بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ، كۆڭۈل ئېچىش تەرىپىنى، سەزگۈ ئەزالىرىغا بولغان قوزغىتىش تەرىپىنى ھەددىدىن ئارتۇق قوغلاشقاندا، ئەدەبىيات - سەنئەت ئەدەبىيات-سەنئەت بولماي قالىدۇ. ئىلگىرىكى بىرنەچچە يىلدا بىز ئاممىباب ئەدەبىيات - سەنئەت بازارلىرىنى باشقۇرۇشنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتۇق. نەتىجىدە كۆپلىگەن چاكىنا، پەسكەش، سېرىق نەرسىلەر مەيدانغا كەلدى. بۇ ھال ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ نام - شۆھرىتىگە ئىنتتايىن زور دەرىجىدە داغ تەگكۈزۈپ، جەمئىيەتكە ناھايىتى زور زىيان يەتكۈزدى، شۇنىڭ بىلەن پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت زور كۈچ سەرپ قىلىپ، «سېرىق» نەرسىلەرنى تازىلاش ئېلىپ بېرىشقا مەجبۇر بولدى، بۇ ساۋاق بەكمۇ ئېچىنىشلىق بولدى. تاۋار ئىگىلىكى شارائىتىدا تاۋار خاراكتېرىنى ئالغان كۆڭۈل ئېچىش مەدەنىيىتى تەشەببۇس قىلىنمىغان ھالەتتىمۇ ئومۇميۈزلۈك كۆللىنىدۇ، بۇ، مۇقەررەرلىك. ئاممىباب ئەدەبىيات - سەنئەت تاماشىبىنلارنىڭ زور تۈركۈمىنى تارتىۋېلىپ، جىددىي ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ مەيۇسلىنىشى ۋە خارابلىشىشىغا سەۋەپ بولدى. ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ھەممىسىنى بىرلا تار يولغا قىستاپ قويۇشىمىزنىڭ زادىلا ھاجىتى يوق. ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ كۆڭۈل ئېچىش خۇسۇسىيىتىگە ئەھمىيەت بېرىش نورمال ئەھۋال، ئەمما ئۇنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇشقا بولمايدۇ.

يەنە بىر قىسىم يولداشلار كۆڭۈل ئېچىش بىلەن تەربىيىدىن قايسىسىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش مەسىلىسىگە ھەددىدىن ئارتۇق ئېسىلىۋالماسلىقنى تەشەببۇس قىلىدۇ، نۆۋەتتىكى جىددىي مەسىلە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ رولىنى ئوبيېكتىپ، سوغۇققان ۋە ئەتراپلىق چۈشىنىشتىن ئىبارەت، ھەرقايسىسىنىڭ ئۆزىگە خاس ئېغىرلىق نۇقتىسى بولۇشى، ئەمما يەنە بىر تەرەپنى ئىنكار قىلماسلىقى كېرەك. ئەمەلىيەتتە، ئەدەبىياتنىڭ ئېستېتىك زوق بېغىشلاش، كۆڭۈل ئېچىش، بىلىش، تەربىيىۋى رولى بىر-بىرىگە باغلىنىشلىق بولۇپ، بىر - بىرىنى تولۇقلايدۇ، ئۇلار بىر - بىرىگە قارىمۇقارشى ئەمەس. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئەڭ ياخشىسى يەنىلا يولداش جۇ ئېنلەينىڭ «تەربىيىنى كۆڭۈل ئېچىشقا سىڭدۈرۈش» دېگەن سۆزى بويىچە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تەربىيىۋى رولى بىلەن كۆڭۈل ئېچىش رولىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندا، بىز ئىختىلاپلارنى تۈگىتىشنىڭ تۈگۈنىنى تاپالايمىز.

ئۇزاق مۇددەت بەدىئىي نەشرىياتچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان پېشقەدەم مۇھەررىر

ئەدەبىيات - سەنئەت كىتابلىرى بازىرىنىڭ ئەھلىيىتىنى ئاساس قىلغان ھالدا مۇنداق
ھېسابلىدى: سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ ئورنىتىلىشى ۋە تەرەققىي قىلىشىغا ئەگە-
شىپ، ئاممىباب ئەدەبىيات - سەنئەت بىلەن جىددىي ئەدەبىياتنىڭ چېكى كۈندىن - كۈنگە
ئوچۇق ئايرىلىدۇ ھەممىدە ئۇلار ئوخشاش بولمىغان ئىككى يولنى بويلاپ داۋاملىق راۋاج-
لىنىدۇ. تەربىيىنى كۆڭۈل ئېچىشقا سىڭدۈرۈش نۇقتىئىنەزەرىگە ئەمەل قىلىپ،
ئاممىباب ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ قىزىقارلىق بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا،
يەنە ئۇنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ھەۋەسكارلىرىغا پايدىلىق بولۇشىنىمۇ تەكىتلەش كېرەك،
ئاممىباب ئەدەبىيات - سەنئەتنى قىزىقارلىق بولۇش، پايدىلىق بولۇش ئۆلچىمى بويىچە
ئەستايىدىل قوللاپ ۋە يېتەكلەپ، كۆڭۈل ئېچىش خاراكتېرىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ
ئالغا بېسىشىغا ۋە ئۆسۈشىگە تۈرتكە بولۇش لازىم. جىددىي ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئېستېتىك
رولىنى تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ كۆڭۈل ئېچىش خۇسۇسىيىتىنىمۇ
تولۇق ھېسابقا ئېلىپ، جىددىي ئەدەبىيات - سەنئەت بىلەن ئاممىباب ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ بىرلە-
شىش نۇقتىسىنى ئىزدەشقا تىرىشىپ، يۇقىرى سەۋىيىلىك ئەدەبىياتنىڭمۇ ئاممىنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان
بولۇشىنى قولغا كەلتۈرۈپ، تاماشىبىنلارنى ئەدەبىيات - سەنئەت بەخش ئەتكەن خۇشال
كەيپىيات ئىچىدە مەدەنىيەت ۋە ئىدىيە جەھەتتە ئىلھاملىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش
لازىم. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ئاممىباب ياكى جىددىي بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئەدەبى-
يات - سەنئەتنىڭ ئىجتىمائىي رولى بىردەك.

ئۆز ئىشىغا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىدىغان ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمەتچىسى ئەدە-
بىيات - سەنئەتنىڭ جەمئىيەتكە بولغان تەدرىجىي تەربىيە بېرىش رولىغا ھەر قانداق
ۋاقىتتا سەل قارىماسلىقى لازىم. شۇنى كۆرۈش كېرەككى، ئىنسان ھاياتىدىكى ئىجتىما-
ئىي تەربىيىنىڭ زور مىقداردىكىسىنى ئائىلە تەربىيىسى، مەكتەپ تەربىيىسى ۋە جەمئى-
يەتتىكى ئومۇمىي خاراكتېرلىك تەربىيىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئوخشاش بولمىغان تۈرلۈك
مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ. ئەدەبىيات - سەنئەت جەمئىيەتكە نېمىنى
سىڭدۈرسە، ئۇ مۇقەررەر ھالدا جەمئىيەتنىڭ مەنىۋى خىسلىتىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ. بولۇپ-
مۇ زور ۋەقەلىكلەرنى ئەكس ئەتتۈرگەن، چوڭقۇر ئىجتىمائىي تېمىلارنى ئىپادىلىگەن ئەدە-
بىيات - سەنئەت ئەسەرلىرى تەربىيە بىلەن كۆڭۈل ئېچىشنى ئورگانىك ھالدا بىرلەشتۈ-
رۈپ، نەپىسلىرىدىنمۇ، ئاممىبابلىرىدىنمۇ ئورتاق ھوزۇرلانغىلى بولىدىغان، ياشانغانلارغىمۇ،
ياشلارغىمۇ باب كېلىدىغان بولۇشىنى ئورۇندىيالىسا، ئۇ ھالدا ئۇ غايەت زور ئىجتىمائىي
ئۈنۈم پەيدا قىلالايدۇ. يولداش دېڭ شياۋپىڭ 4- نۆۋەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر
قۇرۇلتىيىدا سۆزلىگەن تەبرىك سۆزىدە ئەدەبىيات - سەنئەتنى ئالىيجاناب ئىش دەپ قارى-
غانىدى، ئۇ مۇنداق ھېسابلىغان: «خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشتىكى كۆپ تەرەپلىمە ئېھتىيا-
جىنى قانائەتلەندۈرۈشتە بولسۇن، سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈشتە بولسۇن،
پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ئىدىيە، مەدەنىيەت، ئەخلاق سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشتە بولسۇن، ئەدە-
بىيات - سەنئەت باشقا تارماقلار ھەددىدىن چىقالمايدىغان مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە
ئالغان». ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئىجتىمائىي رولى ئۈستىدە يېڭىباشتىن ئويلانغاندا، بۇ
مەسىلىدە سەگەك بولۇشىمىز كېرەك.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

3. رىقابەتنى قوبۇل قىلىپ، بازارغا پائال يۈزلىنىش

ئەدەبىيات-سەنئەت رولىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ۋە ئۈنۈملۈك جارى قىلدۇرۇلۇشى ئەدەبىيات-سەنئەتكە ھەۋەس قىلىدىغان تەشكىلاتلارنىڭ سانىغا ۋە ئۇنىڭدىن ھۇزۇرلىنىش ئۈنۈمىنىڭ ياخشى-يامان بولۇشىغا باغلىق، ۋەھالەنكى، خېلى بىر قىسىم ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئۆزلەشتۈرۈلۈش جەريانى يەنە مەدەنىيەت بازارلىرىدىن ئىبارەت ۋاستە ئارقىلىق ئورۇندىلىدۇ. تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىي قىلدۇرۇلۇۋاتقان، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى ئورنىتىلغان بۈگۈنكى كۈندە ئەدەبىيات-سەنئەت بازارنىڭ سىنىقىنى قوبۇل قىلىشقا تېخىمۇ مۇھتاج. بازارنى پۈتۈنلەي چەتكە قېقىش رېئاللىققا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ، ئۆزىنى قاچۇرۇش مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسى ئەمەس. رىقابەتكە توغرا قاراپ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى ئورنىتىلىۋاتقان يېڭى ۋەزىيەتنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇنلىشىپ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىنى ۋە ئۇنىڭ ھەرىكەت مېخانىزمىنى پائال ئۆزگەرتىش ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش قىيىنچىلىقىدىن قۇتۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىلا بولۇپ قالماستىن، كەڭ ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرى ئالدىدا تۇرغان باش تارتقىلى بولمايدىغان تارىخىي ۋەزىپە.

بازارغا قانداق قىلىپ پائال تۈردە يۈزلىنىش، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرىنى بەرپا قىلىش مەسىلىسىدە ئەڭ ئالدى بىلەن دۇچ كېلىدىغىنىمىز ئەدەبىيات-سەنئەت تاۋارمۇ؟ ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تاۋارلىق خۇسۇسىيىتىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟ دېگەن قىيىن مەسىلىدىن ئىبارەت.

بىر خىل پىكىردىكىلەرنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىيات-سەنئەت—تاۋار، ماددىي مەھسۇلاتلارغا ئوخشاش خاراكتېرگە ئىگە بولغان بىر خىل تاۋار. جەمئىيەتتىكى تاۋارغا بېرىلىدىغان ئومۇمىي تەبىر ئەدەبىيات-سەنئەتكە تامامەن ئۇيغۇن كېلىدۇ. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، كۆپ ساندىكى ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىش تىرىكچىلىكنىڭ ۋاستىسى، ھېچبولمىغاندا ئۇلارنىڭ تىرىكچىلىك ۋاستىسىنىڭ بىر قىسمى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئەدەبىيات-سەنئەت تاۋارلىرىدا ئىجاد قىلغۇچىلارنىڭ كونكرېت ئەمگىكى گەۋدىلەنگەچكە، ئۇ بەلگىلىك ئىستېمال قىممىتىگە ئىگە بولىدۇ، ئۇنىڭ ئىستېمال قىممىتى ئوبوروت جەريانىدا باشقىلارنىڭ ئىجتىمائىي ئېھتىياجى تاۋار ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلى بويىچە قانائەتلەندۈرۈلگەندىن كېيىن ئىشقا ئاشۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭ ئومۇمىي ماددىي تاۋارلاردىن ھېچقانچە پەرقى يوق. شۇڭا مەدەنىيەت بازىرىنى بەرپا قىلىشتا ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تاۋارلىق خۇسۇسىيىتىنى باتۇرلۇق بىلەن ئېتىراپ قىلىپ، بازار كۆز قارىشىنى ئورنىتىپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنى دادىللىق بىلەن بازارغا كىرگۈزۈپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنى بازار رىقابىتى داۋامىدا ھاياتلىقنى قولغا كەلتۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش لازىم. دەرۋەقە،

ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ بەزى تۈرلىرى بازار رىقابىتىدە يېڭىلىپ قېلىشى مۇمكىن، بۇ تامامەن نورمال ئەھۋال. جېجىياڭدىكى خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن ئىككى ياش يازغۇچىنىڭ قارىشىچە، بازىرى يوق ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش قىممىتى بولمايدۇ، بۇ، بازارنىڭ مەنپەئەت پىرىنسىپى. بازار ئەدەبىيات-سەنئەتتە تاماشىبىننى تاللىسۇن دەيدىغان بىز ئادەتلەنگەن كونا قاراشنى ئەدەبىيات-سەنئەتنى تاماشىبىنلار تاللىسۇن دەيدىغان قاراشقا ئۆزگەرتتى، بۇ تارىخىي ئىلگىرىلەش. بازارنىڭ شاللىشىدىن ئۆتكۈزۈپ، ۋاقتى ئۆتكەن ئەدەبىيات-سەنئەت قۇرۇلمىلىرىمىزنى تەڭشەپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئاشۇرۇش — ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدىكى قىيىن ئەھۋالنى ئۆزگەرتىشنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولى. بىز باتۇرلۇق بىلەن مېڭىۋېرىدىغان بولساق، چوقۇم يېڭى يول تاپالايمىز، بۇنىڭدا قولىمىزدىن كېتىدىغىنى ئازاب، قولىمىزغا كېلىدىغىنى خۇشاللىق بولىدۇ.

يەنە بىر خىل پىكىردىكىلەرنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىيات-سەنئەت گەرچە تاۋار خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ماھىيىتى تاۋار ئەمەس. بىرىنچىدىن، ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىلىشى ماددىي تاۋارلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىلىشىغا ئوخشىمايدۇ، سەنئەتتە مېخانىك بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن ئاقما تەرتىپ شەكلىدىكى ئىشلەپچىقىرىشقا يول قويۇلمايدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەت يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ قايناق ھېسسىياتقا تولغان ۋە ئۆزگىچە ھاياتلىق كەچۈرمىشلىرىدىن ھاسىل بولىدىغان تەكرارلىغىلى بولمايدىغان مەنىۋى ئىجادىيەت بولۇپ، ئۇ سەنئەتكارلارنىڭ ماھىيەتلىك كۈچىنىڭ جانلىق گەۋدىلىنىشى. ئىككىنچىدىن، ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىدا ئىجتىمائىي زۆرۈر ئەمگەك ۋاقتىنى ماددىي مەھسۇلاتلارنىڭكىدەك ئۇنداق توغرا ھېسابلىغىلى بولمايدۇ، شۇڭا كۆپ ساندىكى ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئۆزىدىكى ھەقىقىي قىممىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلمەيدۇ. ئىقتىسادىي ساھەدە تاۋار ئىگىلىكى تەرەققىي قىلغانسېرى تەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇش پرىنسىپىغا شۇنچە ئەمەل قىلىنىدۇ، ئەدەبىيات-سەنئەت مەھسۇلاتلىرىغا كەلسەك، دۇنيا بويىچە تاۋار ئىگىلىكى ئەڭ تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەردىمۇ ھەقىقىي تەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش قىيىن. ئۈچىنچىدىن، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئىستېمال قىممىتىمۇ ماددىي تاۋارنىڭكىدەك بىرقەدەر مۇقىم بولمايدۇ، ئوخشاش بولمىغان ئادەمگە كۆرسىتىدىغان تەسىرى، ئوخشاش بولمىغان سورۇندا جارى قىلدۇرىدىغان رولى ئاسمان-زېمىن پەرق قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ رولىمۇ ماددىي تاۋارلارنىڭ رولىدەك ئۇنداق بىۋاسىتە بولمايدۇ، بىرقەدەر كۈچلۈك زامان، ماكان چەكلىمىسىگە ئۇنچىۋالا ئۇچراپ كەتمەيدۇ. ئەدەبىيات-سەنئەت كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ، ئېسىل ئەسەرلەر زامان، ماكاندىن ھالقىغان ھالدا ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئۇزاق ۋاقىت بەدىئىي زوق بېغىشلايدۇ. شۇڭا ماھىيەتتىن ئېيتقاندا، ئەدەبىيات-سەنئەت تاۋار خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان بىر خىل مەنىۋى مەھسۇلاتتىنلا ئىبارەت.

ئەدەبىيات-سەنئەت تاۋار خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغان ئىكەن، ئۇ تەبىئىي ھالدا

بازارغىمۇ ئىگە بولىدۇ. جياڭسۇدىكى بىر ئاتاقلىق جىڭجۈي تىياتىر ئارتىسىنىڭ قارىشىچە، يازغۇچى، سەنئەتكارلار ئىدىيىدە ئازاد بولۇپ، بازارغا سەل قارايدىغان كونا قاراشلارنى ئۆزگەرتىشى، ئۆزىنى ئالىيجاناب چاغلىماي، كىبىرىنى تاشلاپ، بازارغا يۈزلىنىشى، ئۇرۇق چېچىشنىلا بىلىپ، ھوسۇل ئېلىش بىلەن كارى بولمايدىغان بۇرۇنقى ئادەتنى ئۆزگەرتىشى لازىم. بازاردىن ئىبارەت ۋاستىدىن مۇۋاپىق ھەم ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئامما بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى قويۇقلاشتۇرۇپ، بازارنى كېڭەيتىش ئارقىلىق كىرىمنى مۇۋاپىق ئاشۇرۇش ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تەرەققىياتىغا نىسبەتەن ئىنتايىن مۇھىم. ھالال يول بىلەن كەلگەن مال-دۇنيالا بولىدىكەن، ئالىيجاناب كىشىلەرمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ.

بۇ خىل قاراشتىكى يولداشلار بازار چەكلىمىسىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ، مۇنداق ھېسابلاشتى: ئەدەبىيات-سەنئەت بىر خىل مەنىۋى مەھسۇلات ئىكەن، ئۇنى پۈتۈنلەي بازارغا تاپشۇرۇپ بەرمەسلىك كېرەك. جېجياڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ بىر مەسئۇلى مۇنداق دېدى: نۆۋەتتە ئەدەبىيات-سەنئەتكە ھەۋەس قىلىدىغان ئاممىنىڭ ئاساسىي ساپاسى تۆۋەن بولۇش ۋە بازار يېتىلىۋاتقان دەسلەپكى مەزگىلدىكى مېخانىزم مۇكەممەل بولماسلىق قاتارلىق مەسىلىلەر تۈپەيلىدىن، ئەدەبىيات-سەنئەت ھەدەپ بازارغىلا ئىنتىلىپ، ئەدەبىياتنىڭ ھايات-ماماتلىق ھوقۇقى بازارغىلا تاپشۇرۇپ بېرىلىپ، مۇرەككەپ بولغان مەنىۋى مەھسۇلات نوقۇل ھالدا پۇلنى چۆرىدىگەن ھالدا بىر تەرەپ قىلىنسا ياكى بىرقەدەر تۆۋەن قاتلامدىكى كىتابخانلارنىڭ ھەۋىسىگە ئۇيغۇنلاشتۇرۇلغان چاكىنا ئەسەرلەرنىڭ تەرتىپسىز ھەم «ئويۇن قائىدىسى» گە بويسۇنمىغان ھالدا ئادىل بولمىغان رىقابەت ئېلىپ بېرىشىغا يول قويۇلسا، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ بۇنداق سورۇندا ناچارلىرى ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەش، نادىرلىرى سەپتىن چۈشۈپ قېلىشتەك ئادەم ھەيران قالغۇدەك بىمەنە ئىش بولماي قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىرىنى بەرپا قىلغان چاغدا، بازارغا پائال يېتەكچىلىك قىلىش، بازارنى يېتىلدۈرۈش كېرەكلىكىنى ھەمدە چوڭ جەھەتتە تەڭشەش-تىزگىنلەش ئېلىپ بېرىش، سىياسەت جەھەتتە ئېتىبار بېرىش بولۇشى، ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ياخشى بولغان مۇنەۋۋەر مەھسۇلاتلارغا زور كۈچ بىلەن مەدەت بېرىش كېرەكلىكىنى، قاتتىق ئېھتىياتچان بولۇش، ھەرگىز يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلماسلىق لازىملىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى.

يەنە بىر خىل پىكىردىكىلەرنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىيات-سەنئەت تېخى دەسلەپكى قەدەمدە بازارغا قەدەم قويغان ھازىرقى ئەھۋال ئاستىدا، ئىنتايىن مۇرەككەپ بولغان بەزى نەزەرىيە مەسىلىلىرى ئۈستىدە ئالدىراپ-تېنەپ يەكۈن چىقارماسلىق كېرەك. ئالدى بىلەن رېئاللىققا ئەستايىدىللىق بىلەن يۈزلىنىش كېرەك، بازار مېخانىزمىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتكە ئېلىپ كىرىلگەنلىكىنى پاسسىپ ھالدا ئامالسىزلىقتىن بولغان دەپ قارىماي، بەلكى، ئۇنىڭغا ئاكتىپ پوزىتسىيىدە بولۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ بازارغا يۈزلەنگەنلىكىنى ئاڭلىق ھالدا نۇقتىئىنەزەرلى ئۆزگەرتىش، مېخانىزمنى يەڭگۈشلەشنىڭ بىر ياخشى پۇرسىتى دەپ قاراش كېرەك. بازار مېخانىزمىنىڭ كىرگۈزۈلگەنلىكى

ئەدەبىياتتىكى داشقازانلىنى چېقىشقا، ئەدەبىيات - سەنئەت ئورۇنلىرىدا ئىشلىگەن بىلەن ئىشلىمىگەن ئوخشاش، ياخشى ئىشلىگەن بىلەن يامان ئىشلىگەن ئوخشاش بولۇش ۋەزىيىتىنى بۇزۇشقا، ئىشچانلارنى تەقدىرلەش، ھورۇنلارنى جازالاش، كەڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمەتچىلىرىنىڭ ئاكتىپلىقىغا ئىلھام بېرىش ۋە ئۇنى قوزغاشقا پايدىلىق.

بۇ يولداشلار تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تۆۋەندىكىلەرنى تەشەببۇس قىلىدۇ:

بىز تاۋار ئىگىلىكىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتكە بولغان رىقابىتىنى ئەدەبىيات - سەنئەت تەرەققىياتىدىكى بىر قېتىملىق زور پۇرسەت دەپ قاراپ، بۇ پۇرسەتنى تولۇق ئىگىلەپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تېخىمۇ يۇقىرى قاتلامغا كېڭىيىشى ۋە يېڭىلىق يارىتىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز لازىم. سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈمىنى ئورنىتىش ئېلىمىز ئىگىلىك تۈزۈلمىسىدىكى تارىخىي خاراكتېرلىك ئۆزگىرىش بولغانلىقتىن، ئۇ مۇقەررەر ھالدا كىشىلەرنى سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت قارىشى ۋە جەمئىيەت پسىخىكىسى قاتارلىق جەھەتلەردە بىر قېتىملىق مىسلى كۆرۈلمىگەن غايەت زور زەربىگە ئۇچرىتىدۇ، تۈرلۈك مۇرەككەپ ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر، ئىجتىمائىي روھىي ھالەت ھەمدە قىممەت قارىشىدىكى يۆتكىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ تارىخىي بۇرۇلۇش مەزگىلىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ؛ بۇ ھال ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى ئىنتايىن جانلىق خام ماتېرىيال ھەم مول مەزمۇن بىلەن تەمىنلەيدۇ. بۇ يېڭى تۈرمۇش مەزمۇنىنى يورۇقان ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ رېئاللىق تۇيغۇسى بىلەن دەۋر تۇيغۇسىنى ئاشۇرغاندا ئەدەبىيات - سەنئەتنى يېڭى ھاياتىي كۈچكە تولدۇرغىلى بولىدۇ. بازارنىڭ تەرەققىي قىلىشى، ئىقتىسادنىڭ ئىلگىرىلىشى بىلەن بىر ۋاقىتتا، بەزى يېڭى پەن - تېخنىكىلارمۇ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىگە قەدەم قويىدۇ، ئېلېكترونلۇق مېڭىنىڭ قوللىنىلىشى، سۈنئىي ھەمراھ ئارقىلىق تارقىتىش، سەھنە چىراغلىرىنىڭ ئىنتايىن تېز ئالماشتۇرۇلۇشى ۋە تۈرلۈك يۇقىرى پەن - تېخنىكا قاتناشتۇرۇلغان ئەدەبىيات - سەنئەت نومۇرلىرىنىڭ ئىشلىنىشى قاتارلىقلار ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئىپادىلەش ماھارىتىدە زور ئۆزگىرىش پەيدا قىلىدۇ، بۇ ئەدەبىيات - سەنئەتنى شەكىل جەھەتتىكى كاپالەت بىلەنمۇ تەمىن ئېتىدۇ.

بازار مېخانىزمىنىڭ كۆچىيىشىگە ئەگىشىپ، بۇرۇن كىشىلەرنىڭ دىققەت - ئېتىبارىغا ئانچە سازاۋەر بولمىغان خەلق ئىچىدىكى بەزى سەنئەت تۈرلىرى زامانىۋى پەن - تېخنىكىنىڭ ۋە مەدەنىيەت بازىرىنىڭ ياردىمىدە ئۆزىنىڭ قىممىتىنى ئۆزلۈكسىز بايقاپ بېرىشىمۇ ئېھتىمال. سەنئىتىنىڭ خەلق ئىچىدە قۇرۇلغان دۇمباق ئەترىتى ئىقتىسادىي ئەمەلىي گەۋدە شەكلى ئارقىلىق تىجارەت قىلىپ، چاڭجىياڭنىڭ جەنۇبىي - شىمالىدا داڭق چىقىرىپلا قالماستىن، ئاسىيا تەنتەربىيە مەرىكىسىگىمۇ قاتناشتى. سەنئىتىنىڭ ئەلنەغمە ئەجداھار ئۇسسۇلى ئەترىتى تەكلىپكە بىنائەن ياپونىيىگە بېرىپ ئويۇن قويۇپ، كۈچلۈك ئەكس تەسىر پەيدا قىلىپ، بىرقەدەر ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم يارىتىپلا قالماستىن، بەلكى ھاياتىي كۈچكە باي بولغان بۇ ئەلنەغمە سەنئەت شەكىللىرىگە يېڭى دەۋر تۈسىنى كىرگۈزدى.

خېلى جىق يولداشلارنىڭ قارىشىچە، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى ئورنىتىش ئېھتىياجىغا ئويغۇنلىشىپ، بازار ئىگىلىكى ئەدەبىيات - سەنئەت تەرەققىياتى ئۈچۈن يەتكۈزۈپ بەرگەن پايدىلىق ئامىللاردىن تولۇق پايدىلىنىپ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى ۋە ھەرىكەت مېخانىزمىنى ئۆزگەرتىش ئىنتايىن مۇشەققەتلىك ھەمدە سىياسەتچانلىقى ناھايىتى كۈچلۈك خىزمەت، ئازراقلا ئېھتىياتسىزلىق قىلىنسا، ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەر ئىچىدە ئاسانلا داۋالغۇش پەيدا قىلىدۇ، ھەتتا ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ساغلام راۋاجلىنىشىغا تەسىر يەتكۈزىدۇ. بۇ يەردە ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۈچ نۇقتا بار:

بىرى، بازار بىلەن ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئوخشاش بولمىغان تەلپىگە ھەر ۋاقىت ئېتىبار بېرىش كېرەك. ئەدەبىيات - سەنئەت بازارغا كىرگۈزۈلگەن ئىكەن، بازار ئىگىلىكىنىڭ قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىپ، بازارنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىغا بولغان تەڭشەش رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنى بازارنىڭ تەلپىگە تېز ئويغۇنلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش كېرەك؛ شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنىمۇ تولۇق نەزەرگە ئېلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنى ئۆزىنىڭ روشەن بەدىئىي خاسلىقىنى باشتىن - ئاخىر ساقلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش كېرەك. ناۋادا ئەدەبىيات - سەنئەت بازارغا ئاددىي مېخانىكىلىق ھالدىلا ئويغۇنلاشتۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ تەرەققىياتىدا ئەسلىدە بار بولغان تەلەپكە سەل قارالسا، ئەدەبىيات - سەنئەت بازىرىدا يىگىلەش ۋە كاساتچىلىق يۈز بېرىدۇ.

يەنە بىرى، ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنىڭ بىردەكلىكى پرىنسىپىدا باشتىن - ئاخىر چىڭ تۇرۇش كېرەك. سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى بازارغا يۈزلەندۈرۈلىدىكەن، ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئەھمىيەت بېرىپ، ماركسنىڭ ئېيتقىنىدەك، ئىمكان قەدەر ئاز ئەمگەك ۋاقتىدا ئىمكان قەدەر مول ماددىي بايلىق ياراتماي بولمايدۇ. لېكىن بىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت تىجارىتى ئېلىپ بارغانلىقىمىز ئۈچۈن، مەنىۋى مەھسۇلات قىممىتى يۆنىلىشىگە ئەھمىيەت بېرىپ، ئەڭ ياخشى ئىقتىسادىي ئۈنۈم يارىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئەڭ ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم يارىتىشقىمۇ تىرىشىشىمىز لازىم. ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈم مۇناسىۋىتى مۇرەككەپ بىر مەسىلە. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەقىقەتەن بىردەكلىكمۇ بار، چۈنكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ تاماشىبىنى قانچە كۆپ بولسا، ئۇنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمىمۇ شۇنچە ياخشى بولىدۇ، جەمئىيەتكە يەتكۈزىدىغان تەسىرىمۇ شۇنچە زور بولىدۇ. ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ كۆۋرۈكى ھەم ۋاسىتىسى دېيىشكە بولىدۇ. ۋەھالەنكى، ئىقتىسادىي ئۈنۈم بىلەن ئىجتىمائىي ئۈنۈمنىڭ ماھىيىتىدىن ئېيتقاندا، ئۇلارنى تەڭلەشتۈرۈپ قويۇشقا بولمايدۇ. بەزىدە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى ئەسەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ناھايىتى ناچار بولۇشى مۇمكىن؛ بەزىدە ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ئانچە ياخشى بولمىغان ئەسەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ناھايىتى ياخشى بولۇشى مۇمكىن. مەنىۋى مەدەنىيەت

قۇرۇلۇشىغا ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئىدىيە، مەدەنىيەت ساپاسىنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ، ئۇلارنىڭ بىرلىككە كېلىش سۈرئىتى بارغانسېرى تېزلىشىدۇ، ئەمما نۆۋەتتە كىشىلەرنىڭ ئىدىيە، مەدەنىيەت ساپاسى ۋە ئىجتىمائىي كەيپىيات كۆڭۈلدىكىدەك بولمايۋاتقان چاغدا بۇ ئىككىسىنىڭ بىر-بىرى بىلەن چىمبىرلاشماسلىقى، بىر-بىرىدىن چەتنىشى ناھايىتى روشەن ھالدا ئىپادىلىنىپ تۇرىدۇ. شۇڭا يولداش دېڭ شياۋپىڭ ئوتتۇرىغا قويغان مەنىۋى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىگە يۇقىرى دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىش توغرىسىدىكى قاراشقا نىسبەتەن قىلچە سۇسلۇق قىلماسلىقىمىز لازىم.

4. ئۇزاق مۇددەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەت تەرەققىيات ستراتېگىيىسى بىلەن قىسقا مۇددەتلىك مەدەنىيەت ئىستېمالى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى توغرا ئورۇنغا قويۇش كېرەك

ئەدەبىيات-سەنئەت قۇرۇلۇشى ئۇزۇن تارىخىي جەريان، شۇڭا ئۇزاق ۋاقىتلىق جۇغلانما كېرەك. نۇرغۇنلىغان ئاساسلىق ئەدەبىيات-سەنئەت قۇرۇلۇشلىرىنىڭ ھازىر ھېچقانداق كېرىكى يوق، لېكىن ئۇلار خېلى ئۇزۇن بىر تارىخىي جەرياننى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ مۇھىم تارىخىي ئەھمىيىتىنى نامايان قىلالايدۇ. ھالبۇكى ھازىرقى ئەدەبىيات-سەنئەت بازارلىرىدا نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات-سەنئەت ئىستېمالىغا كۆپرەك ئەھمىيەت بېرىلمەكتە، ئەگەر مۇۋاپىق يېتەكلەنمىسە، ئەدەبىيات-سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ پۈتۈن گەۋدە بويىچە تەكشى ئىلگىرىلىشىنى ناھايىتى تېزلا كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. ھازىر يېتىلىۋاتقان مەدەنىيەت بازارلىرىدا بۇ خىل تەكشىسىزلىق ھادىسىلىرىنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلمەكتە. جياڭسۇ ئۆلكىسى نەنجىڭ شەھىرىنى مىسالغا ئالساق، ھازىر ئۇ يەردە يۈزدىن ئارتۇق ناخشا-تانسا زالى، ئەللىككە يېقىن كارا OK زالى، مەدەنىيەت تارماقلىرى باشقۇرىدىغان سىنئالغۇ قويۇش نۇقتىسىدىن ئىككى يۈزى بار. بۇلار بىلەن روشەن سېلىشتۇرما بولىدىغىنى شۇكى، ئۆلكە مەركىزىدە بىرمۇ زامانىۋى تىياتىرخانا يوق. جياڭسۇ ئۆلكىلىك گۈزەل سەنئەت سارىيى 1936 - يىلى ياسالغان بولۇپ، ئەسلىھەلىرى ناھايىتى ناچار، ساقلىنىۋاتقان 5000 دانە بۇيۇمنى كۆرگەزمە قىلىش ئىمكانىيىتى يوق. تەرەققىيات سەۋىيىسىگە ماس كەلمەيدىغان مەدەنىيەت ئىستېمالى بارغانسېرى ئەۋج ئالماقتا. بەزىلەر بۇ خىل ھادىسىنى «مەدەنىيەت تېز تاماقى ھادىسىسى» دەپ ئاتىغان. بۇنداق ئىستېمال بىر قېتىم كۆپەيسە، نادىر ئەسەرلەرنىڭ ئىستېمال قىلىنىشى كۆپ قېتىم تەسىرگە ئۇچرىماقتا، بۇ ھال كۆڭۈل ئېچىش خاراكتېرىدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت قىزىق نۇقتىلىرىنىڭ ئارقا-ئارقىدىن پەيدا بولۇشىغا بىۋاسىتە مەدەت بەرمەكتە، سېلىشتۇرما زور بولىدىغان، ئۇزۇن ۋاقىت تەلەپ قىلىدىغان نادىر ئەسەرلەر ئىجادىيىتى سوغۇق مۇئامىلىگە ئۇچرىدى. بۇ ھال ۋاقتىدا تەڭشەلمەيدىغان بولسا، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنىڭ ساغلام تەرەققىي قىلىشىغا پايدىسىز نۇرغۇن تەسىرلەرنى پەيدا قىلىدۇ.

www.uyghurkitap.com

مۇرەككەپ مەنىۋى ئەمگەك ھېسابلىنىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت بازار رىقابىتىدە ئۆز مەيلىچە (بولۇپمۇ تەرتىپسىز) پەيدا بولۇش، ئۆزلۈكىدىن يوقىلىشقا تامامەن قويۇپ بېرىلسە بولمايدۇ. كاپىتالىزم جەمئىيىتىدە سودىگەرنەر ئۆزىنىڭ قاپچۇقىدىكى پۇلنىلا ئەھمىيەت بېرىدۇ، بىرمۇنچە سەنئەتكارلار «بازار ئۈچۈن تاۋار ئىشلەپچىقىرىدۇ» (لېنىننىڭ سۆزى). شۇڭلاشقا مەدەنىيەت بازارلىرىغا قاتىللىق، زوراۋانلىق ۋە شەھۋانىيلىق تولۇپ كەتكەن بولىدۇ. غەرب مەدەنىيىتىدە كرىزىس يۈز بېرىشىنىڭ مۇھىم سەۋەبى مانا شۇ. سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى غەرب دۇنياسىدىمۇ تامامەن بازار تەرىپىدىن ستىخىيىلىك تەڭشەلمەيدۇ. سەنئەتنىڭ بەزى تۈرلىرىنى غەرب دۆلەتلىرىمۇ قانۇن، باج ئېلىش، پۇل ئاجرىتىپ بېرىش، تەشكىلاتلار ياردەم قىلىش يولى بىلەن يۆلەيدۇ، بەزى نەرسىلەرنى چەكلەيدۇ. ئېلىمىز سوتسىيالىستىك مەملىكەت، ئەدەبىيات ـ سەنئەت سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى. بىز «ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە ئەھمىيەت بېرىشىمىز، مەزمۇنى ساغلام، يۇقىرى ئۆرلەش تەرغىپ قىلىنغان، بولۇپمۇ ئىسلاھات ـ ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى مەدھىيىلەنگەن، بەدىئىي كۈچكە ئىگە مەنىۋى مەھسۇلاتلارغا ئىلھام بېرىشىمىز»، ئەڭ ياخشى مەنىۋى ئوزۇقلارنى خەلققە تەقدىم قىلىشنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن مەدەنىيەت بازارلىرىغا بولغان چوڭ جەھەتتىن تەڭشەش ـ تىزگىنلەشنى ۋە يېتەكچىلىك خاراكتېرىدىكى تىجارەتنى كۈچەيتىپ، تىرىشىپ ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى، مەدەنىيەت بازىرى بەرپا قىلىش بىلەن سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنى ئورگانىك ھالدا بىرلەشتۈرۈپ، بازارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە كەلتۈرۈش ئېھتىمالى بولغان سەلبىي ئۈنۈمنى ئەڭ زور چەكتە ئازايتىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

بازارغا پائال يۈزلىنىش — ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرەققىياتىنىڭ مۇقەررەر جەريانى، بىز بۇ مۇقەررەر جەرياننى لېنىن ئۆز ۋاقتىدا ئەسكەرتىپ ئۆتكەندەك، ئەڭ ئاز ئازاب چېكىپ، ئەڭ تىنچ ئۇسۇل بىلەن ئورۇندىشىمىز كېرەك. ئەگەر بىز مەدەنىيەت پۇل پەرەسلىكىدىن ئۇلۇغ بىر ئۇستاز مەيدانغا كېلىدۇ دەپ خام خىيال قىلىدىغان، تەجرىبىلەرنى ۋاقتىدا يەكۈنلىمەي، مەسىلىلەر ئېغىرلاشقاندا بىر تەرەپ قىلىشنى كۈتۈپ تۇرىدىغان بولساق، ئۇ ھالدا سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن بولىمىز. تۈزۈلمىمىز چوڭ جەھەتتىن تەڭشەش ـ تىزگىنلەش ئۇستۇنلۇكىگە ئىگە، بىز چوقۇم تۈزۈلمىنىڭ ئۇستۇنلۇكىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، ئاكتىپ ۋە پۇختا ئۆزگەرتىش ئارقىلىق بازارنىڭ بىسەمەنى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى تەرەققىي قىلدۇرىدىغان ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچكە ئايلاندۇرۇپ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئورنىتىلىشىنى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ تەرەققىياتىنى ۋە گۈللىنىشىنى ھەقىقىي ئىلگىرى سۈرىدىغان زور تارىخىي پۇرسەتكە ئايلاندۇرالايمىز.

ئەدەبىيات-سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى — سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ مۇقەررەر يولى

قاينام-تاشقىنلىق بىلەن ئالغا بېسىۋاتقان پۈتكۈل ئىجتىمائىي ئىسلاھاتتىن ئىبارەت بۇ زور دولقۇن ئالدىدا، ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرى شۇنى بارغانسېرى سەگەكلىك بىلەن ئايدىڭلاشتۇرۇۋالدىكى، نۆۋەتتە سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىدا خىلمۇخىل قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلمەكتىمىز، بۇنىڭدىكى گەۋدىلىك سەۋەب سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى كونا تۈزۈلمىنىڭ بوغۇۋالغانلىقىدىن ئىبارەت.

ئەدەبىيات-سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى — مۇرەككەپ ھەم مۇشەققەتلىك سىستېما قۇرۇلۇشى. ئىسلاھات—مۇقەررەرلىك، بۇ ھەممەيلەننىڭ ئورتاق تونۇشى بولۇپ قالدى، ئەمما ئىسلاھاتنى زادى قانداق ئېلىپ بېرىش كېرەك؟ تەكشۈرۈش داۋامىدا شۇنى بايقىدۇقكى، ئىسلاھات ئوخشاش بولمىغان تارماق، ئوخشاش بولمىغان كىشىلەرنىڭ جانجان مەنپەئەتىگە تاقالغان ھامان خىلمۇخىل پىكىرلەر چىقىدۇ.

1. ئاممىۋى خاراكتېرلىك ئەدەبىيات-سەنئەت تەشكىلاتلىرىنىڭ ئىسلاھاتى توغرىسىدا

ھازىر جايلاردىكى ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، يازغۇچىلار جەمئىيەتلىرىنىڭ ھالى خاراب. شەنشى ئۆلكىلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەسمىي يىغىن زالى يوق. شەنشى ئۆلكىلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى يازغۇچىلار مۇكاپاتقا ئېرىشكەندە مۇكاپات ئېلىش ئۈچۈن بېيجىڭغا بېرىپ كېلىشكە ئىشلىتىدىغان يول خىراجىتىنى چىقىرىشقىمۇ قىينىلىدىكەن. نۆۋەتتىكى بۇ خىل ھالەتنى ئۆزگەرتىشتە ئىسلاھاتقا تايىنىشتىن باشقا يول يوق. ئېكىن بىز تەكشۈرۈش داۋامىدا دۆلەت داۋاملىق خىراجەت ئاجرىتىپ بېرىش كېرەكمۇ-يوق دېگەن مەسىلە ئۈستىدە گەپ بولغان ھامان كىشىلەردىكى ئەندىكىش ۋە چارىسىزلىق كەيپىياتىنىڭ ئىنتايىن كۈچلۈك ئىپادىلىنىدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇق. سەنشىدىكى بىر ئاتاقلىق يازغۇچىنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا، بەزى كىشىلەرنىڭ ھېس قىلىشىچە، دۆلەتتىن ئىبارەت بۇ ئانىنىڭ سۈتى يەنىلا ناھايىتى تاتلىق.

بەزىلەر يەنىلا بېقىش كېرەك دېگەندە چىڭ تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاساسىي شۇكى، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، يازغۇچىلار جەمئىيىتى خۇددى ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى، ياشلار ئىتتىپاقى، ئاياللار بىرلەشمىسىگە ئوخشاش ئورۇنغا ئىگە ئاممىۋى تەشكىلاتلار. بۇ قۇرۇلما بىرىنچى قېتىملىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىدىلا شەكىللەنگەن. ئەمدىلىكتە ئۇلارنى بىراقلا بازارغا ئىتتەرگەندە، ئۇلار ئۆزىنى ساقلاپ قالالمايدۇ، شۇنداقلا بۇلاردا بىراقلا تاشلىۋېتىلگەنلىك تۇيغۇسى پەيدا بولىدۇ.

يەنە بەزىلەرنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، يازغۇچىلار جەمئىيىتىدە بىر خىل تۈزۈلمە 40 يىل داۋام قىلدى، ھازىر ئۇلار بارغانسېرى

ئورگان تۈسىنى، يامۇل تۈسىنى ئېلىپ، بيۇروكراتلىشىپ، ھەر مۇنچە ھورۇنلار، بىكار تەلەپلەرنى بېرىپ، ئالاقىلىشىش، مۇلازىمەت قىلىشتىن ئىبارەت ئەسلىدىكى مەقسەتتىن ناھايىتى يىراقلىشىپ كەتتى، ئادەتتە ئۇلار كۆپ ھاللاردا، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولغان ئىشلارغا زېھنىنى چاچىدۇ، ھەر قېتىم نۆۋەت ئالمىشىدىغان چاغدا، باش ئاغرىتىدىغان كادىرلار ئىشقا بېشىچە كىرىپ كېتىدۇ. ئۈزۈل-كېسىل ئىسلاھ قىلىش، دۆلەت باقىدىغان ئۇسۇلنى ئۆزگەرتىش كېرەك. بەزىلەر ھەتتا ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، يازغۇچىلار جەمئىيىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ياكى ئاز ساندىكى كىشىلەرنى ساقلاپ قېلىش كېرەك، ئۇلار چەت ئەللەردىكى ئاممىۋى سەنئەت تەشكىلاتلىرىغا ئوخشاش ئالاقىلىشىش رولىنىلا ئوينىسا بولىدۇ دېگەننى تەشەببۇس قىلدى.

تېخىمۇ كۆپلىگەن كىشىلەر مۇنۇلارنى كۆرسەتتى: ھازىرقى ئەھۋالدا بىراقلا ئەمچەكتىن چىقىرىش ئانچە رېئال بولمايدۇ، بەلكى ئۇنداق قىلغاندا بىرقەدەر زور ئەكس تەسىر پەيدا قىلىشى مۇمكىن، شۇڭا نۆۋەتتىكى ھاياتىي كۈچى يېتەرسىز بولغان مېخانىزمنى ئۆزگەرتمەي بولمايدۇ. نىسبەتەن بىردەك پىكىر شۇكى، قەدەممۇ قەدەم شارائىت ھازىرلاپ، 3-كەسىپنى پائال يولغا قويۇپ، بولۇپمۇ سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن ئالاقىدار بولغان كارخانىلارنى قۇرۇپ، خىزمەت ئورنىغا ئويغۇنلىشالمىغان ھەمدە يۆتكىلىشنى ئۆزى خالايدىغان خادىملارنى بۆلۈپ چىقىرىش كېرەك، مۇشۇنداق قىلغاندا ھەم كېلەڭسىز ئاپپاراتنى قىسقارتقىلى، ھەم كىرىم قىلىش ئۈچۈن ئاساس سالغىلى بولىدۇ. شۇنى مۆلچەرلەشكە بولىدۇكى، ئىسلاھاتنىڭ ئۈزلۈكسىز چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، ھەر خىل تىپتىكى ئاممىۋى ئەدەبىيات-سەنئەت تەشكىلاتلىرى بازار ئىگىلىكى قانۇنىيىتى بىلەن ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئۆزىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىگە ئويغۇنلىشىپ، ئۆزىنىڭ رولىنى ۋە ئورنىنى يېڭىباشتىن بېكىتىدۇ.

2. كەسپىي يازغۇچىلىق تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدا

بەزىلەر مۇنداق ھېسابلىدى: بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئورنىتىلىشىغا ئەگىشىپ، كەسپىي يازغۇچىلارنى دۆلەت باقىدىغان تۈزۈلمىنى يەنە داۋاملاشتۇرۇۋەرمەسلىك كېرەك. ئۇلار مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دېيىشتى: ھازىر دۇنيا بويىچە، ئەتىمالىم، چاۋشيەن بىلەن جۇڭگو چوڭ قۇرۇقلۇقىدىلا بۇ خىل تۈزۈلمە ساقلىنىۋاتىدۇ. مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، بۇ ئەنئەنىۋى پىلانلىق ئىگىلىكنىڭ مەھسۇلى.

خېلى كۆپ ساندىكى يازغۇچىلارنىڭ قارىشىچە، كەسپىي يازغۇچىلارنى دۆلەت باقماسلىق ئۇسۇلىنى قوللىنىش ئاقىلانىلىك بولمايدۇ. مەسىلە قانداق تەرىقىدە بېقىشتا. مۇشۇنداق مەدەنىيەت ئوبزورمۇ، ھېكايىمۇ يازىدىغان بىر پېشقەدەم يازغۇچى مۇنداق دېدى: مۇشۇنداق مەدەنىيەتلىك قەدىمىي دۆلەتتە كەسپىي يازغۇچىلارنى بېقىش يەنىلا زۆرۈر. ئۇ سەنشىنى مىسالغا كەلتۈرۈپ مۇنۇلارنى كۆرسەتتى: 30 مىليوندىن ئارتۇق ئاھالىگە ئىگە بىر ئۆلكىدە ئارانلا 16 نەپەر كەسپىي يازغۇچى بار، شۇلارنى باقساق مالىيە، ئىقتىساد تەسىرگە

ئۇچرايدۇ دېيىش بىمەنىلىك. ئەگەر ئۇلار تارقىتىۋېتىلسە، ئۇلارنى قايتا يىغىۋېلىش
ئوڭايغا چۈشمەيدۇ. بىر ئاتاقلىق ياش يازغۇچى مۇنداق دېدى: ئىسلاھاتنىڭ
ئۇڭايغا چۈشمەيدۇ. ...

ئۇچرايدۇ دېيىش بىمەنىلىك. ئەگەر ئۇلار تارقىتىۋېتىلسە، ئۇلارنى قايتا يىغىۋېلىش
ئوڭايغا چۈشمەيدۇ. بىر ئاتاقلىق ياش يازغۇچى مۇنداق دېدى: ئىسلاھاتنىڭ
مەقسىتى ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلۇشمۇ ياكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى تە ـ
رەققىي قىلدۇرۇش، گۈللەندۈرۈشمۇ؟ ئەگەر كېيىنكىسى مەقسەت قىلىنىدىغان بولسا، كەس ـ
پىي يازغۇچىلارنى بېقىش كېرەك، بەلكى تېخىمۇ ياخشى بېقىش كېرەك. بىرەر كارخانا
نەچچە 10 مىڭ يۈەنلەپ زىيان تارتسا، ئۇنىڭ بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمايدۇ، ھەر
بىر ئۆلكىدىكى ئون نەچچە كەسپىي يازغۇچىنىڭ خىراجىتىنى قىسىۋالغاندا نېمىمۇ قىلغى ـ
لى بولار؟ ئەگەر بۇنىڭدا ئىقتىساد بىلەنلا ھېسابلىشىش بولىدىغان بولسا، بۇ ئادەمنى
كالدىگىرىتىپ قويىدۇ. ئۇزاق ۋاقىتتىقىچە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانمايۋاتقانلار بەرىبىر ئاز
ساندىكىلەر. ئەگەردە خىراجەت راستىنلا توختىتىپ قويۇلسا، كېسەل بولغانلار قانداق قىلى ـ
دۇ؟ بالا ـ چاقىلىرىنى قانداق قىلىدۇ؟ بۇنىڭ ئاقىۋىتى كىشىنى ئەندىشىگە سالىدۇ.

جايلاردىكى يازغۇچىلارنىڭ ئىنكاس قىلىشىچە، نۇرغۇن كىشىلەر سالامەتلىكىنى بىر ـ
نەچچە يىلدىن بېرى تەكشۈرتۈپ باقمىغان، يىلبويى ھېرىپ ـ چارچاپ ئىشلىگەنلىكتىن،
خېلى كۆپ كىشىلەرنىڭ سالامەتلىكىدىن مەسىلە چىققان. ئىجادىيەتنىڭ تازا گۈللەۋاتقان
پەسلىدە تۇرۇۋاتقان شەنشىلىك ياش يازغۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى ئېغىر كېسەللەرگە گىرىپ ـ
تار بولغان، ياش يازغۇچى لۇياۋنىڭ ئۇشتۇمتۇت ئالەمدىن ئۆتكەنلىكى ئەدەبىيات ـ سە
نئەت ساھەسىدە ناھايىتى زور زىلزىلە پەيدا قىلغان.

كۆپ ساندىكى يازغۇچى، سەنئەتكارلارنىڭ قارىشىچە، كەسپىي يازغۇچىلىق تۈزۈلمە ـ
ئىسلاھاتىنىڭ يۆنىلىشى ھەممىلا كەسپىي يازغۇچىنى بىر يولىلا بازارغا ئىتتىرىش بولماس ـ
تىن، بەلكى ئىدىيىنى داددىللىق بىلەن ئازاد قىلىش، رىقابەت مېخانىزمىنى كىرگۈزۈش،
كۆپ خىل ئىمكانىيەتلەر ئۈستىدە ئىزدىنىش، شۇ ئارقىلىق يازغۇچىلار قوشۇنىنى، بىرقەدەر
يۇقىرى سەۋىيىنى ۋە تولۇق ئىجادىيەت ھاياتىي كۈچىنى ساقلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە
قىلىشتىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك. كونكرېت پىكىرلەر تۆۋەندىكىچە: ۋەزىپە باقمىنەندىلى ـ
كىنى ئۆزگەرتىش، تەكلىپ ئارقىلىق ئىشقا قويۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش؛ يەنە بەزى
دۆلەتلەرنىڭ فوندى جەمئىيىتى قۇرۇش چارىسىنى قوللىنىپ، جەمئىيەتتە تۈرلۈك فوندى
جەمئىيەتلىرىنى قۇرۇشقا يول قويۇش ۋە ئىلھام بېرىش يولى بىلەن يازغۇچىلارغا
ياردەم بېرىش، يازغۇچىلارنى مەكتەپلەردە تۇرغۇزۇش سىنىقىنى ئېلىپ بېرىپ، بىر قىسىم
ئاتاقلىق يازغۇچىلارنى ئالىي مەكتەپلەردە قوشۇمچە ئوقۇتقۇچىلىقنى ئۈستىگە ئېلىشقا دە ـ
ۋەت قىلىشقىمۇ بولىدۇ ۋە باشقىلار.

كەسپىي يازغۇچىلىق تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدىن بىر قىزىق نۇقتا مەسىلىسى، يەنى ئەدە ـ
بىيات ـ سەنئەت نەشرىياتچىلىقى تۈزۈلمە ئىسلاھاتى مەسىلىسى بىۋاسىتە كېلىپ چىقىدۇ.
بەزىلەر ئىدىيىدە ئازاد بولۇپ، ھازىرقى ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەشرىياتچىلىقى تۈزۈلمىسى ـ
نى ئىسلاھ قىلىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئورۇنلىرىنىڭ، ھەتتا سەنئەتكارلارنىڭ ئۆز ئالدىغا
نەشرىياتچىلىق ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىشىغا يول قويۇش كېرەك دەپ مۇراجىئەت قىلدى.
يېقىندىن بۇيان خېلى تەسىر قوزغاۋاتقان بىر ياش ئوبزورچى مۇنداق دېدى: ھازىر بىزنى

www.uyghurkitap.com

سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا بىۋاسىتە قاتناشتۇرغانلىق ئەمەلىيەتتە يېتەرسىزلىكىمىزنى
ئېچىپ، ئارتۇقچىلىقىمىزنى ياپقانلىق بولىدۇ. بىز نەشرىياتچىلىق، نەشرىياتچىلىق شىركىتى ياكى
ئەدەبىيات - سەنئەت گېزىت - ژۇرناللىرى چىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىشقا قويۇلساق، تەدرى-
جىي هالدا ئۆزىمىزگە تايىنىپ دۆلەتنىڭ بېقىشىدىن خالاس بولۇشىمىز مۇمكىن. سەل-
شىنىڭ خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتى جەمئىيىتى 1980 - يىلى قۇرۇلغان بولۇپ، ئۆز
ۋاقتىدا ئاران سەككىز مىڭ يۈەنلا خىراجىتى بار ئىكەن، كېيىن «سەنشى خەلق ئەدە-
بىياتى» دېگەن مۇشۇ ژۇرنالغا تايىنىپ ئىلگىرىلىگەن. ئۇ، ئۆلكىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت
تۈزۈلمە ئىسلاھاتى سىناق نۇقتىسى بولۇپ، پايدا - زىيىنىغا ئۆزى مەسئۇل بولىدىغان
مۇستەقىل ھېسابات بىرلىكى بولۇپ قالغان. ئىسلاھات كىشىلەرنىڭ ئىجاد-
چانلىقىنى ۋە خىزمەت قىزغىنلىقىنى قوزغىغان، ژۇرنالنىڭ مەزمۇنى ئاددىي، چۈشىنىشلىك،
ساغلام، جانلىق بولغانلىقتىن، تارقىتىلىش سانى پۇختا قەدەم بىلەن ئۆرلىگەن. ئۇلار يەنە
ئون ئىقتىسادىي ئەمەلىي گەۋدە قۇرغان، سەنجىڭ داشۆسى، دۇمباق جەمئىيىتى قاتارلىق-
لارنىمۇ قۇرغان. بىرقەدەر ياخشى ئىقتىسادىي ئۈنۈم ياراتقانلىقتىن، ئۇلار مول مەزمۇنلۇق،
خىلمۇخىل خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتى پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇش جەھەتتە ئىجا-
بىي رول ئويناش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغان، مەسىلەن، دۇمباق بايرىمى ئۆتكۈزگەن،
ئەجدىها ئۇسسۇلى مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇرغان ۋە باشقىلار. بۇ هال بىزگە مۇنداق ئىلھام
بەخش ئېتىدۇ: بىرىنچى، ئەدەبىيات - سەنئەت تارماقلىرى ئۆزىنىڭ ئۈستۈنلۈكىدىن پايدى-
لىنىپ، ژۇرنال نەشرىياتچىلىقى، تارقىتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللانسا، ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقى-
نى جارى قىلدۇرۇش، يېتەرسىزلىكىدىن ساقلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولۇپ، ئۆز - ئۆزىنى
بېقىش ياكى كۆپ خىل كەسىپلەر ئارقىلىق ئەدەبىيات - سەنئەتكە ياردەم بېرىش يولىنى
ئاچالايدۇ. ئىككىنچى، ئەدەبىيات - سەنئەت نەشرىياتچىلىقى بىلەن شۇغۇللىنىش ئارقىلىق
ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمەتچىلىرى بازار ئىگىلىكىنىڭ قانۇنىيىتى بىلەن بىرقەدەر ئاز
بەدەل ھېسابىغا تەدرىجىي تونۇشالايدۇ، سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىش تەلىپىگە
ئۇيغۇنلىشالمىغان بەزى خادىملار باشقا ساھەگە چىقىپ كېتىشى مۇمكىن. دەرۋەقە بۇنداق
قىلىشتا جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى ساھەلەر ئىسلاھاتقا ماسلىشىشى زۆرۈر، ئۆز كۈچىگىلا
تايانغاندا مەقسەتكە يەتكىلى بولمايدۇ.

3. ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكى مۇكاپاتلاش - جازالاش تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدا

جايلار هازىر مەملىكەت بويىچە ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە مۇكاپاتلاش - جازا-
لاش تۈرىنىڭ ناھايىتى كۆپلۈكىنى، لېكىن بىر تۇتاش پىلانلاشنىڭ كەملىكى، ئورۇنلاش-
تۇرۇشنىڭمۇ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئەمەسلىكى، بەزى مۇكاپاتلاش تۈرلىرىنىڭ سانى بەك كۆپ
بولۇپ كېتىپ، مۇكاپاتلاشنىڭ نوپۇزىغا تەسىر يەتكۈزۈۋاتقانلىقىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىنكاس
قىلىشتى. بەزى سەنئەتكارلار مۇنۇلارنى ئالاھىدە كۆرسەتتى: ئەدەبىيات - سەنئەت

ئەسەرلىرىنى باھالاشنى دۆلەتنىڭ چوڭ جەھەتتىن تەڭشىشى ـ تىزگىنلىشى كەمچىل بولغانـ
لىقتىن، ئاممىباب ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى مۇكاپاتقا ئېرىشكەندە، ئەمەلىي نەپكە
ئىگە بولىدىغان ھەم ئۆزىنى كۆرسىتىدىغان ھالەت شەكىللىنىپ قالدى، جىددىي ئەدەبىيات ـ
سەنئەت ئەسەرلىرى مۇكاپاتقا ئېرىشكەندە ئاساسىي جەھەتتىن شان ـ شەرەپكىلا ئىگە بولۇپ
قېلىۋاتىدۇ. بەزى ئۆلكە، شەھەرلەرنىڭ تۆھپىسى بار پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى ۋە تەن ـ
تەربىيە، ئىختىساس ئىگىلىرىگە زور مۇكاپات بەرگەن ئۇسۇللىرىغا باغلىغان ھالدا، نۇرغۇنلىـ
غان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمەتچىلىرى مۇنۇلارنى كۆرسەتتى: ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەـ
سىدە نادىر ئەسەرلەر بارلىققا كەلگەندىمۇ زور مۇكاپات بېرىش كېرەك. يۇقىرى سۈپەتلىك
بىر سەنئەت ئەسىرىنىڭ بارلىققا كېلىشى ئۈچۈن سەنئەتكارلار تولا ھاللاردا يېرىم ئۆمرىنى،
ھەتتا پۈتۈن ئۆمرىنى سەرپ قىلىدۇ، ھازىر ئانچە ـ مۇنچە شان ـ شەرەپلا بېرىلىۋاتىدۇ،
بۇ ھال تېخىمۇ كۆپلىگەن سەنئەتكارلارنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە
قاراپ جاسارەت بىلەن ئۆرلىشىگە ئىلھام بېرىشكە پايدىسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلاھاتنى
چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئارقىلىق مۇكاپاتلىنىشقا تېگىشلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىنى
باھالاشنى بىر تۇتاش پىلانلاپ، تۈرلەر بويىچە يولغا قويغىلى بولىدىغان باھالاش ئۆلچەـ
مى ۋە نىزامىنى تۈزۈپ چىقىپ، دۆلەتنىڭ سەۋىيىسىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان، ھەتتا
بىر دەۋرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت سەۋىيىسىنى كۆرسىتىدىغان يىرىك ئەسەرلەرگە، پەن ـ
تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە، تەنتەربىيە مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە مۇكاپات بەرگەندەك زور مۇ ـ
كاپات بېرىش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، قانۇنغا خىلاپ ئەسەرلەر، يالغان،
كۆچۈرۈۋېلىنغان، ساختا، ناچار ئەسەرلەرنى قاتتىق جازالاپ، ئۇلارنى ئىقتىسادىي جەھەتتە
نەپكە ئىگە قىلماسلىق كېرەك. جەرىمانە ئېلىنغان پۇلنى دۆلەت بىر تۇتاش باشقۇرۇپ،
يۇقىرى سەۋىيىلىك، ئەلا سۈپەتلىك، ھەممىنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت
مەھسۇلاتلىرىنىڭ بارلىققا كېلىشىنى قوللاش ئۈچۈن ئىشلىتىشى كېرەك. تېخىمۇ مۇھىمى
شۇكى، مۇكاپاتلاش بىلەن جازالاشنى قاتتىق پەرقلەندۈرۈش ئارقىلىق پۈتكۈل جەمئىيەتتە
بىر خىل ياخشى كەيپىيات پەيدا قىلىپ، قىيىنلىق دەرىجىسى يۇقىرى بولغان مەنىۋى
مەھسۇلات ئىجادىيىتىنى ماددىي مەھسۇلات ئىجادىيىتىگە ئوخشاشلا جەمئىيەتنىڭ يۈكسەك
ئەھمىيەت بېرىشىگە سازاۋەر قىلىش كېرەك.

4. يۈرۈشلەشتۈرۈلگەن مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسىتىنى تۈزۈش ۋە ئىسلاھ قىلىش توغرىسىدا

كەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىردەك مۇنداق ھېسابلىدى: ھەقىقىي يولغا قويغىلى
بولىدىغان ئىسلاھات لايىھىسىنى تۈزۈپ چىقىش ھەمدە ئۇنى ئىنچىكىلىك بىلەن يولغا
قويۇش زۆرۈر، ئۇنىڭدىن تاشقىرى ئىسلاھاتنىڭ غەلىبە قىلىش ياكى مەغلۇپ بولۇشىدىكى
ئەڭ مۇھىم بىر ئىش جۇڭگونىڭ ئەمەلىيىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان بىر يۈرۈش مەدەنىيەت
ئىقتىسادىي سىياسىتىنى تۈزۈپ چىقىشتىن ئىبارەت. سەنئى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى

www.uyghurkitap.com

جەمئىيەتنى مىسالغا ئالساق، ئۇلار ئىسلاھات ئارقىلىق ئۆزىگە خاس يول ئاچقان بولسىمۇ، لېكىن تا ھازىرغىچە قىيىنچىلىقنىڭ قاتمۇقات ئىسكەنجىلىكىنى ھېس قىلماقتا. ئەڭ زور قىيىنچىلىق باجنىڭ ئېغىرلىقى بولۇپ، ئۇلار بۇ بىر ئېغىر يۈكنىڭ بېسىمىدا چىدىيالمىغان، ئىككىنچىسى، ئۆلكىلىك سەھىيە نازارىتى ئۇلارنىڭ دۆلەت خىراجىتى ھېسابىدا داۋالىنىش سالاھىيىتىنى، جۈملىدىن دەم ئېلىشقا، پېنسىيىگە چىققان خادىملارغا بېرىلىدىغان قوشۇمچە ياردەم پۇلىنى ۋە داۋالىنىش خىراجىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇۋېتىپ، ئۇلارغا غايەت زور ئىقتىسادىي بېسىم پەيدا قىلغان. ئۇلارنىڭ بىر مەسئۇلى مۇنداق دېدى: ھازىر بىزگە بىر مۇنچە شان - شەرەپلەر بېرىلگەن بىلەن مېنىڭ كۈندە باش قاتۇرىدىغىنىم ئىقتىسادىي كىرىزىس، قىلچە بوشاڭلىق قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايمەن. ئەتراپىمىزدىكى كەسىپداشلىرىمىزنىڭ بىزنىڭ پۇل تېپىۋاتقىنىمىزغا تولىمۇ مەستلىكى كېلىدۇ، ۋەھالەنكى، كەينىمىزدىكى سېلىقنى كۆرگەندىن كېيىنلا يەنە بىزدىن ئۆگىنىشكە پېتىنالماي قالىدۇ. ئەگەر بۇ ھالەت داۋاملىشىۋەرسە، ھورۇنلار مۇكاپاتلىنىدىغان، ئىشچانلار جازالىنىدىغان، يۈگرۈك ئاتلار قامچىلىنىدىغان ۋەزىيەت مۇقەررەر كېلىپ چىقىدۇ.

شۇڭا ھەممەيلەن شۇنى روشەن ھېس قىلماقتىكى، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنى دۆلەتنىڭ مەدەنىيەتكە سالىدىغان مەبلىغىنى ئازايتىش دەپ چۈشىنىۋېلىشقا بولمايدۇ، ھازىرمۇ دۆلەتنىڭ مەدەنىيەت ساھەسىگە سالغان مەبلىغى ناھايىتى ئاز بولماقتا، ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا سېلىنىۋاتقاندا، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى تولا ھاللاردا قۇرۇق سۆز بولۇپ قېلىۋاتىدۇ.

نۇرغۇنلىغان كىشىلەر مۇنۇلارنى ئوتتۇرىغا قويدى: دۆلەت مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ئۆزىدىن ئېلىنىدىغان باجغا قارىتا پەرقلىق باج نىسبىتى، باج پايدىسىنى قايتۇرۇش قاتارلىق ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرىنى يولغا قويۇپ، يۇقىرى سەۋىيىلىك، ئەلا سۈپەتلىك، ھەممىنىڭ ئالدىدا تۇرىدىغان سەنئەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىلىشىنى ئىقتىسادىي سىياسەت جەھەتتىن ھەققىي يۆلىشى ۋە قوغدىشى كېرەك. ئىسلاھات سىناق نۇقتىسى قىلىنغان ئورۇنلارغا نىسبەتەن ئالدى بىلەن تۆۋەن ئۆسۈملۈك ياكى ئۆسۈمسىز بىر قىسىم ئىش باشلاش مەبلىغىنى قەرز بېرىپ، ئۇلارنىڭ 3 - كەسىپنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئارتۇق خادىملارنى بۆلۈپ چىقىرىشى ئۈچۈن شارائىت ھازىرلاپ بېرىش قاتارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، ئۇلارنى كونكرېت ئىقتىسادىي سىياسەت جەھەتتىن قوللاش كېرەك. ھازىر يولغا قويۇلۇۋاتقان قەلەم ھەققى ئۆلچىمى ناھايىتى تۆۋەن، ئۇنى ئىسلاھ قىلىش كېرەك. بىر قەدەر يۇقىرى قەلەم ھەققى تۈزۈمىگە ئۆتۈش ئەمەلگە ئاشۇرۇلغاندىلا، كەسپىي يازغۇچىلارنى تۆمۈر تاۋاقنى ئاڭلىق ھالدا چۆرۈپ تاشلاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغىلى بولىدۇ. ئەدەبىيات - سەنئەت تارماقلىرىدىكى 3 - كەسىپكە نىسبەتەنمۇ باج جەھەتتە ئېتىبار بېرىش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ، شۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئىگىلىكىنى سەرەمجانلاشتۇرۇشنى ئۆگىنىۋېلىشىغا، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنى قوشۇمچە كەسىپ ئارقىلىق تېخىمۇ ياخشى تەمىن ئېتىشكە ئىلھام بېرىش كېرەك.

5. ئەدەبىيات - سەنئەتكە دائىر قانۇن - نىزاملارنى ئۈزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈرۈش، قېلىپلاشتۇرۇلغان، گۈللەنگەن مەدەنىيەت بازارلىرىنى تەدرىجىي يېتىلدۈرۈش توغرىسىدا

مەدەنىيەت بازارلىرىنىڭ شىددەتلىك تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشى كۈندىن - كۈنگە بېيىماقتا، خىلمۇخىللاشماقتا، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىكى رولى ۋە تەسىرى ئۈزلۈكسىز كېڭەيمەكتە. ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش، ئەدەبىيات - سەنئەتكە دائىر قانۇن - نىزاملارنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئارقىلىق مەدەنىيەت بازارلىرىنى ئاساسەن مەمۇرىيەتكە تايىنىپ باشقۇرۇشتىن قانۇن ۋە ئىقتىسادىي ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ باشقۇرۇشقا تەدرىجىي يۆتكەپ، شۇ ئارقىلىق مەدەنىيەت بازارلىرىنى باشقۇرۇشنى قانۇن - تۈزۈملەشتۈرۈش ۋە ئىلمىيلىككە ئىگە قىلىش نۆۋەتتىكى گەۋدىلىك بىر مەسىلە.

جايلار ئومۇميۈزلۈك مۇنۇلارنى ئىنكاس قىلىشتى: ھازىر بىرمۇنچە ساھەلەردە باشقۇرۇش ئاپپاراتلىرى مۇكەممەل ئەمەس، قانۇننى ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ ساپاسى تۆۋەن. ئاساسىي قاتلامدىكى يولداشلار مۇنداق دېيىشتى: تولا ھاللاردا قاراقچىلاردىن كۆرە باشقۇرۇش تارماقلىرىدىن قورقىمىز. ئەدەبىيات - سەنئەتكە دائىر قاتتىق قانۇن - نىزام بولمىغانلىقتىن، قانۇننى ئېنىق پەرقلەندۈرۈپ ئىجرا قىلىدىغانلار كەم بولغانلىقتىن، ئايرىم باشقۇرۇش تارماقلىرىدا ھوقۇقىمىزغا دەخلى - تەرۇز قىلىش، سېلىق سېلىش قىلمىشلىرى دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ. مەسىلەن، ئۈن - سىن بازارلىرىدا يالغان، ساختا نەرسىلەر، ھوقۇققا دەخلى - تەرۇز قىلىش ھادىسىلىرى ئومۇميۈزلۈك ساقلانماقتا. نەنجىڭ شەھىرىدىكى ئۈن - سىن باشقۇرغۇچى بىر كادىر فۇزى ئىبادەتخانىسى بازىرىغا بېرىپ كۆزىتىپ، يېقىندىن سېلىنغان ئۈنئالغۇ لېنتىسى ئىچىدە پەقەت ئۈچ لېنتىلا ئەسلى لېنتا ئىكەنلىكىنى بايقىغان. سىنئالغۇ لېنتىسى بازىرىدا «دېڭىز قاراقچىسى نەشرى» ئەھۋالى تېخىمۇ ئېغىر بولغان. ئەگەر بۇ ھادىسىلەر ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرىلسە، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىدىغان، قانۇنغا بويسۇنىدىغان تىجارەتچىلەر ئەكسىچە زىيان تارتىدۇ. سەنئەتكارلارنىڭ خۇسۇسىي ھوقۇقىغا دەخلى - تەرۇز قىلمىشلىرى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كۆپ قېتىملىق قانۇنىي ئەرز - شىكايەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. بېيجىڭ شەھىرىدىلا ستاتىستىكا قىلىنىشىچە، 1992 - يىلى ئالدىنقى ئۈچ پەسىلدە سوت مەھكىمىلىرى تاپشۇرۇۋېلىپ بىر تەرەپ قىلغان ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ نام - شۆھرەت ھوقۇقى دېلوسى 48 گە، ئەسەر ھوقۇقى دېلوسى 25 كە يەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمەتچىلىرى ئىسلاھات ئارقىلىق ئەدەبىيات - سەنئەتكە دائىر قانۇن - نىزاملارنى ئىمكان قەدەر تېز تۇرغۇزۇش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشنى بىردەك مۇراجىئەت قىلدى. بىر ياش يازغۇچى مۇنداق دېدى: ئەدەبىيات - سەنئەت گۈللىنىشى كېرەك ئىكەن، ئۇ ھالدا مۇقەررەر بىرمۇنچە يېڭى ئەھۋاللار بارلىققا كېلىدۇ، ئۇنى قانۇن - تۈزۈم ئارقىلىق باشقۇرۇش كېرەك، ئاساسلىنىدىغان كونكرېت قانۇن - نىزام بولغاندىلا، ئەسەر يېزىشتا يۆلەنچۈككە ئىگە بولىمەن. ئۇنداق بولمىغاندا، بىرمۇنچە كۈچ سەرپ قىلىپ ئەسەر يېزىپ چىقسام، ۋەزىيەت ئۆزگەرگەن ھامان ئۇ تاختىدا بېشىغا ئېلىپ قويۇلىدۇ، ئەگەر قانۇن بويىچە ئىش كۆرۈلسە ئىش

بىر قەدەر ئاسانغا چۈشىدۇ.

ئۇنىڭدىن تاشقىرى كىنو، تېلېۋىزىيە تۈزۈلمىسىدە يۇقىرى بىلەن تۆۋەن مۇناسىۋىتى راۋان بولماسلىق مەسىلىسى، ئۈن - سىن بازىرىدا ئۈچ تەرەپ تىركىشىپ تۇرۇش مەسىلىسى قاتارلىقلارنىمۇ ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئارقىلىق ھەل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ جەھەتتە بىز مەخسۇس تېما بويىچە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىۋاتىمىز، شۇڭا بۇ يەردە مۇھاكىمە يۈرگۈزمەيمىز.

قىسقىسى، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئورنىتىلغانلىقى ئېلىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن كەڭ يول ئېچىپ بەردى ھەم ئەزەلدىن كۆرۈلمىگەن بىر قاتار زىددىيەت ۋە مەسىلىلەرنى ئېلىپ كەلدى. تەكشۈرۈش داۋامىدا بىز ئۇچراتقان نۇرغۇن يولداشلار بىزگە مۇنۇلارنى ئېيتتى: پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ مەسئۇل تارماقلىرى بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىغا رەھبەرلىك قىلىش ھەم ئۇنى باشقۇرۇشنىڭ ئۇسۇلى ۋە ۋاسىتىلىرىنى ئىمكان قەدەر تېز ئىگىلەپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنى باشقۇرۇشنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىلمىيلىككە، دېموكراتىيىلەشتۈرۈشكە يۈزلەندۈرۈشى لازىم.

يەنە بەزىلەرنىڭ قارىشىچە، تېخىمۇ ئېچىۋېتىلگەن ئىجتىمائىي - ئىقتىسادىي تەرەققىيات بىلەن ئالاقىنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇنلىشىش ئۈچۈن، ئەدەبىيات - سەنئەت باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى جەھەتتىمۇ چەكلەنگەن رايونلارنى بۆسۈپ تاشلاپ، غەرب ئەللىرىنىڭ ئاساسەن ئىنسانىيەت مەدەنىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئورتاق تەلىپىنى نامايان قىلىدىغان، ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان يولغا قويۇلۇپ ئۈنۈم بېرىپ كېلىۋاتقان بەزى باشقۇرۇش ئۇسۇلى ۋە ۋاسىتىلىرىنى دادىللىق بىلەن قوبۇل قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت باشقۇرۇشىمىزنى بەزى بىر جەھەتلەردە بەلگىلىك خەلقئارا قائىدە بولۇپ قالغان ئەندىزە ۋە ئۇسۇللار بىلەن ئوڭۇشلۇق ھالدا تۇتىشىپ كېتەلەيدىغان ئىمكانىيەتكە ئىگە قىلىپ، شۇ ئارقىلىق ئېلىمىزنىڭ چەت ئەللەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالاقىسىگە تېخىمۇ ياخشى تۈرتكە بولۇشىمىز، ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ئىشلىرى تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇشىمىز لازىم.

تەكشۈرۈش ئارقىلىق شۇنى ھېس قىلدۇقكى، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ھازىرقى ھالىتى ۋە تەقدىرىگە بولغان تونۇش جەھەتتە خىلمۇ خىل ئىختىلاپلار ساقلىنىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمەتچىلىرىنىڭ پوزىتسىيىسى يەنىلا ئاكتىپ. ئىشىنىمىزكى، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى يېتەكچى قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى پائال ئېلىپ بېرىپ، مەدەنىيەت ئىقتىسادىي سىياسەتلىرى بىلەن مەدەنىيەت قانۇن - نىزاملىرىنى ئۈزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈرىدىغانلا بولساق، چوڭ-چوڭ بەزى مەسىلىلەر ھەققىدە چوقۇم بىردەك تونۇشقا كېلەلەيمىز، ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت، ئەدەبىيات - سەنئىتىنى سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنىڭ ئورنىتىلىشى ۋە تەرەققىياتى بىلەن بىللە تېخىمۇ زور گۈللىنىشكە يۈزلەندۈرەلەيمىز.

(«ئەدەبىيات - سەنئەت گېزىتى»نىڭ 1993 - يىل 13 - ، 20 - فېۋرال سانلىرىدىن ئازراق قىسقارتىپ ئېلىندى).

ئېلى زاھىد تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

فېڭ چيۇچاڭ

ئەدەبىيات ساھەسىدىكى «ئۆزگىرىش»

تاۋار دولقۇنىنىڭ زەربىسى بىلەن ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات ساھەسىدە غايەت زور ۋە چوڭقۇر ئۆزگىرىش يۈز بەرمەكتە، شۇنىڭ بىلەن بىرگە بەزى يېڭى مەسىلىلەر، يېڭى زىددىيەتلەرمۇ ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

ئۆزگىرىشنىڭ بىرى، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە كۆتۈرۈلگەن سودا قىلىش قىزغىنلىقى. ئەدىبلەرنىڭ «پايدا توغرىلىق ئېغىز ئېچىشنى نومۇس دەپ بىلىش» تىن تەشەببۇسكارلىق بىلەن بازارغا يۈزلىنىپ سودا قىلىشقا كىرىشىشى، ئەلۋەتتە، چوڭ ئۆزگىرىش. بۇ ئەدىبلەرنىڭ قىممەت قارىشىدا ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپلا قالماستىن، پۈتكۈل ئەدەبىيات-سەنئەت قوشۇنىدا تېخىمۇ زور داۋالغۇش ۋە پارچىلىنىش بولىدىغانلىقىدىنمۇ دېرەك بېرىدۇ. بەزىلەر بازارغا يۈزلىنىپ سودا قىلدى، بەزىلەر نېمە قىلىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدى، بەزىلەر قەلەم ھەققى غەملىۋېلىش ئۈچۈن قولىنىڭ ئۇچىدىلا يازدى، مۇشۇنداق ئىشلار تۈپەيلىدىن ئەدەبىيات ساھەسىنى قالايمىقانچىلىق، ئەنسىزلىك ۋە بىر تەرەپلىمىلىك قاپلاپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئەمما شۇنى تونۇپ يېتىشىمىز كېرەككى، بۇ پەقەت ئەدەبىيات-سەنئەت تۈزۈلمىسى ئالمىشىش مەزگىلىدە تۇرۇۋاتقان چاغدىكى ئۆتكۈنچى ھادىسە. بىر دەۋرنىڭ ئۆزگىچە يارىشا يازغۇچىلىرى بولىدۇ، يازغۇچىلار قوشۇنى ئەزەلدىنلا ئۆلۈك سۇدەك جىم تۇرغان ئەمەس. ھازىر تاۋار ئىگىلىكى دولقۇنىنىڭ زەربىسى بىلەن مۇنداق پارچىلىنىشنىڭ كەسكىنلىشىشىدىن خالىي بولغىلى بولمايدۇ. پارچىلىنىش كونىنىڭ ئورنىنى يېڭى ئېلىش دېمەكتۇر. بەزىلەر ئەدەبىياتتىن قول ئۈزۈپ سودا بىلەن شۇغۇللانسا، بەزىلەرنىڭ سودىنى تاشلاپ ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. ئەدەبىيات-سەنئەت قوشۇنى پارچىلىنىپ، يېڭىباشتىن ئۇيۇشىدۇ، ھەرگىز يىمىرىلىپ كەتمەيدۇ، تېخىمۇ زور ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولىدۇ.

ئۆزگىرىشنىڭ ئىككىنچىسى، جىددىي ئەدەبىيات ياكى ساپ ئەدەبىيات نوچىلىق قىلىدىغان ۋەزىيەت بۇزۇپ تاشلىنىپ، ئاممىباب ئەدەبىيات، جىددىي ئەدەبىيات، ئەدەبىي خاتىرە، تەرجىمىھال ئەدەبىياتى قاتارلىقلار بىللە ياشاپ، ئۆزئارا نوچىلىق تالىشىدىغان يېڭى ئەدەبىي مۇھىت يارىتىلدى. جىددىي ئەدەبىيات مەدەنىيەت بازىرىغا يۈزلىنىش بىلەنلا قالماستىن، يەنە رىقابەت داۋامىدا ياشىشى ۋە تەرەققىي قىلىشى كېرەك. بۇ ئۆزگىرىش جىددىي ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىياتىغا زىيانلىقتەك بىلىنىدۇ، ئەمما مۇنداق ئۆزگىرىشنىڭ يۈز بېرىشى تەبىئىي ۋە ئەقىلگە مۇۋاپىق. ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ كۆپ خىل رولىغا ئىگە ۋە كۆپ قاتلاملىق بولۇشى ئالاھىدىلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغان ئىكەنمىز، كۆپ خىل ئەدەبىي

شەكىللەرنىڭ بىرلىكتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنىمۇ ھەقلىق دەپ قارىشىمىز لازىم. كىتابخانلارنىڭمۇ ھەرخىل قاتلىمى، ھەرخىل ئېھتىياجى بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدىكەنمىز، ئۇ ھالدا جىددىي ئەدەبىياتنىڭ كىتابخانلىرى ئاممىباب ئەدەبىياتنىڭكىدىن كۆپ بولىدۇ، دېگەندەك خام خىياللارنى قىلماسلىقىمىز كېرەك. لېكىن ئاممىباب ئەدەبىياتنىڭ جىددىي ئەدەبىياتنى قاتاردىن سىقىپ چىقىرىۋېتىشىدىن ئەندىشە قىلىش ھاجەتسىز. مەسىلەن، دۇنيادىكى نۇرغۇن ئەللەردە ئاممىۋى ئەدەبىياتنىڭ تۈرلىرىنى ساماندەك دېيىشكە بولىدۇ، ئەمما جىددىي ئەدەبىيات يەنىلا نۇرغۇن ئۇلۇغ يازغۇچى ۋە ئەسەرلەرنى يارىتىپ، بىر دەۋر ۋە بىر دۆلەتنىڭ ئەدەبىيات سەۋىيىسىگە ۋەكىللىك قىلىۋاتىدۇ. جۇڭگونىڭ نوپۇسى شۇنچە كۆپ تۇرسا، جىددىي ئەدەبىياتنىڭ كىتابخانلىرى ۋە بازىرى بولماسلىقى مۇمكىنمۇ؟

كۆپ خىل ئەدەبىي شەكىللەرنىڭ بىرلىكتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ۋە رىقابەتلىشىشى ھەرگىزمۇ بىر-بىرىنى چەتكە قېقىش ۋە سىقىپ چىقىرىش ئەمەس، بۇنىڭ ئۆزئارا ئىلگىرى سۈرۈش، ئارتۇقچىلىقنى قوبۇل قىلىش ۋە كەمچىلىكىنى تولۇقلاشتىن ئىبارەت مۇھىم رولى بار. ھازىر جىددىي ئەدەبىيات بىلەن ئاممىباب ئەدەبىيات ئوتتۇرىسىدا بىر-بىرىگە سىڭىشىش، يېقىنلىشىش ۋە بىر-بىرىنى تولۇقلاش ۋەزىيىتى بارلىققا كەلدى. بۇنى ئاممىباب ئەدەبىياتنىڭ بەدىئىيلىكىنى كۈچەيتىشكە دىققەت قىلىۋاتقانلىقى ۋە جىددىي ئەدەبىياتنىڭ ئاممىباblىشىشقا يۈزلەنگەنلىكىدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. ئالدىنقى يىللىرى جىددىي ئەدەبىياتتا سۇبيېكتىپلىق ھەددىدىن زىيادە تەكىتلىنىپ، «كىتابخانلار ئېڭى» غا سەل قارالغانلىقتىن، كىتابخانلار ھەقلىق يوسۇندا جىددىي ئەدەبىياتقا نىسبەتەن سوغۇق مۇئامىلىدە بولدى. مەسىلەن، مۇجمەللىكنى ئىپادىلىك دەپ بىلىش، دۆلىتىمىزنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى بىلەن ھېسابلاشماسلىق، ئۆزىنى قالتىس چاغلايدىغان ئاقسۆڭەكلەر خاھىشى ئارقىلىق غەربنىڭ ئەندىزىسى بويىچە ئىش قىلىش، غەربنىڭ كۆز قارىشىنى ئابستراكت ھالدا چۈشەندۈرۈش، غەربنىڭ نەرسىلىرىنى ھەزىم قىلالماسلىق قاتارلىق خاھىشلارنى نۇرغۇن يازغۇچى قولىلىمىدى. جىددىي ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان يازغۇچىلار دىققەت نەزەرىنى ئۆز تۇپرىقىدىكى رېئال تۇرمۇشقا بۇراشقا باشلىۋىدى، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى تېخىمۇ روشەن چىنلىققا، جەزبىدارلىققا ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇپ، تېخىمۇ كۆپ جۇڭگو كىتابخانلىرىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. «ۋاڭ شۇ قىزغىنلىقى» نىڭ پەيدا بولۇشى ۋە «چېيۇ جۇننىڭ ئەرز قىلىشى» ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيەت بۇ مەسىلىنى ناھايىتى ياخشى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، جىددىي ئەدەبىيات خەلق ئاممىسى ۋە رېئال تۇرمۇش بىلەن بولغان قان بىلەن گۆشتەك مۇناسىۋىتىنى قويۇقلاشتۇرسا، ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرۇپ، يېتىشمەسلىكلىرىنى تۈگەتسە ۋە يېڭىلىق يارىتىشقا ماھىر بولسىلا، رىقابەت داۋامىدا ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرالايدۇ ھەم ئۆز كىتابخانلىرىغا ئىگە بولالايدۇ.

(«خەلق گېزىتى» نىڭ 1993 - يىل 11 - يانۋار سانىدىن)

غوپۇر قادىر تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

سېھرىي رېئالىزملىق ئەدەبىيات

سېھرىي (خىيالىي) رېئالىزملىق ئەدەبىيات لاتىن ئامېرىكىسىدا 20-ئەسىرنىڭ 40-يىللىرىدا بارلىققا كەلگەن بىر ئەدەبىيات ئېقىمى. ئۇنىڭ بارلىققا كېلىشى لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىيات تارىخىدا يېڭى دەۋر ئېچىپلا قالماستىن، دۇنيا ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ ۋەزىيىتىنىمۇ ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇنى «پارتلاش ئەدەبىياتى» دېگەنلەرمۇ، «ئەدەبىياتتىكى يەر تەۋرەش» دېگەنلەرمۇ بولدى.

لاتىن ئامېرىكىسىدا ئىسپانىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ ئىككى-ئۈچ يۈز يىللىق مۇستەملىكىچىلىك ھۆكۈمرانلىقى تۈپەيلىدىن، مىللىي مەدەنىيەت ئۇزۇن مەزگىل بېسىلىشقا ئۇچرىغان، مۇستەملىكىچى دۆلەتلەرنىڭ مەدەنىيىتى ھەرقايسى تەرەپلەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلىپ كەلگەنىدى. بۇ لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتىنىڭ تۇغما مېيىپلىقىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. ئۇنىڭدا ئاساس ئاجىز، مىللىي ئەنئەنە كەمچىل ئىدى. نەتىجىدە ئۇ يەردىكى يازغۇچىلارنىڭ كۆپچىلىكى ياۋروپا، ئامېرىكا يازغۇچىلىرىغا سەجدە قىلىپ، ئىسرىق سېلىپ يۈردى. لاتىن ئامېرىكا ئەدەبىياتى ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىياتىنىڭ كۆچۈرۈلمىسىگە ئايلىنىپ قالدى. 18-ئەسىرنىڭ ئاخىرى، 19-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا مۇستەقىللىق ئۇرۇشى پارتلاپ، بۇ كەڭ زېمىندا 20 دىن ئارتۇق دۆلەت قۇرۇلدى. لېكىن مۇستەقىللىق ئۇلارنى نادانلىقتىن قۇتۇلدۇرالمىدى. پومېشچىك-بۇرژۇئا سىنىپى تەختكە چىقىپ، بۇ دۆلەتلەرنى ھەربىي مۇستەبىتلىك تۈزۈمىدىكى ھۆكۈمرانلىق ئاستىغا چۈشۈرۈپ قويدى. 19-ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ، ئەنگلىيىنىڭ قول تىقىشى بىلەن ھۆكۈمرانلار تېز-تېز ئالماشتى. ئۇلار يۇقىرى بېسىملىق سىياسەت يۈرگۈزەتتى. 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا رېئالىستىك ئەدەبىيات باش كۆتۈردى. ئۇ 1911-يىلى باشلانغان مېكسىكا دېموكراتىك ئىنقىلابى بىلەن لاتىن ئامېرىكىسى يازغۇچىلىرىنىڭ يېڭىلىق يارىتىش ئارزۇيىنىڭ بىرلىكىشىنىڭ مەھسۇلى ئىدى. سېھرىي رېئالىزم مانا شۇ ئاساستا شەكىللەندى. مانا شۇنداق ئىجتىمائىي تۇپراقتا «جەڭگىۋار ئەدەبىيات» قىياپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىپ ئىستىبدات تۈزۈمگە قارشى خاھىشنى ئىپادىلىدى. ئۇ بولۇپمۇ رومان ئىجادىيىتى بىلەن جامائەتچىلىكنىڭ دىققىتىنى تارتتى. قىسقىغىنە بىرنەچچە ئون يىل ئىچىدە 1816-يىلى ئاران تۇنجى رومانى ئېلان قىلىنغان لاتىن ئامېرىكىسىنىڭ رومان ئىجادىيىتىنى تېزلىكتە دۇنياۋى سەۋىيىگە كۆتۈرۈپ چىقتى. غەربنى دورىغۇچىلار قاتتىق مەغلۇپ بولدى. ياۋروپا ئەدەبىياتىنىڭ ئىزىدىن سۈرۈلۈپ مېڭىپ ماختىنىدىغان ھادىسە بازارسىز قالدى.

سېھرىي رېئالىزم ئۆز زېمىنىغا چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ، ھەرقايسى ئېقىملارنىڭ

ئالاھىدىلىكلىرىنى قوبۇل قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىجادىيەت مەزمۇنىدىكى رېئالىزم، ئىجادىيەت مېتودىدىكى غەيرىي رېئالىزم، ئىپادىلەش ۋاستىلىرىدىكى قويۇق مودېرنىزملىق بەلگىلىرىنى شەكىللەندۈرۈپ ھازىرقى دۇنيا ئەدەبىيات مۇنبىرىدە ئۆزىگە خاس بايراق تىكلىدى.

ئىجتىمائىي ۋە تارىخىي شارائىت سېھرىي رېئالىستىك ئەدەبىياتنىڭ رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرۈشىنىڭ مۇقەررەرلىكىنى بەلگىلىدى. دەۋر بورانلىرىدىكى ئۆزگىرىشلەر، لاتىن ئامېرىكىسى ئېلىنىڭ ئويغىنىشى، مىللىي مۇستەقىللىق ئېڭىنىڭ كۈچىيىشى، يازغۇچىلارنىڭ رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئىجادىيەت قىزغىنلىقى ۋە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىنى قوزغاتتى. سېھرىي رېئالىزم ئىپادىلەيدىغان مەزمۇن جەھەتتە ئەنئەنىۋى رېئالىزمغا ياندىشتى. ئەكس ئەتتۈرىدىغان شەكىل جەھەتتە بولسا يېڭىلىق ياراتتى. ياۋۇز ئىستىبدات تۈزۈمىدىكى دۆلەتلەردە سۆز ۋە ئىجادىيەت ئەركىنلىكى چەكلىنەتتى. بۇنداق تۈزۈمگە ئاشكارا قارشى تۇرماق قىيىن ئىدى. سېھرىي رېئالىزم يازغۇچىلىرى ياۋروپا، ئامېرىكا مودېرنىزمچىلىرىدەك سۇبيېكتىپ دۇنيادىن ئۆزلىرىگە خالىي ماكان ئىزدەشنى خالىمىدى. ئۇلار جاپالىق ئىزدىنىشلەر ئارقىلىق سىمۋول، ئوخشىتىش، بېشارەت بېرىش قاتارلىق ۋاستىلەرنى قوللىنىپ، ئەۋلىيا، ئالۋاستىلارنى تەسۋىرلەشنى ئاساس قىلىپ، رېئاللىق بىلەن خىيالىيلىقنى يۇغۇرۇپ تاشلاپ، رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بۇ ئۇسۇلنى شەكىللەندۈردى. بۇ ھەم رېئالىزمنىڭ «مەن» دىن سىرتقى ئوبيېكتىپ رېئاللىقنىڭ كونكرېت مۇناسىۋەتلىرىنى دەل، كونكرېت تەسۋىرلىشىگە ئوخشىمايدۇ؛ ھەم رومانتىزمنىڭ رېئاللىق بىلەن قارىمۇقارشى بولغان «مەن» نىڭ غايىسىنى ياندىن تەسۋىرلەش ۋە ئىزھارلىشىغا ئوخشىمايدۇ؛ مودېرنىزمچىلارنىڭ سۇبيېكتىپلىق تەسىرات ۋە كەيپىياتلارنى ئىپادىلەشكىلا بېرىلىپ كېتىشىگىمۇ ئوخشىمايدۇ. ئۇ رېئاللىقنى خىيالىيلىقلار ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرىدۇ، ئاجايىپ-غارايىپ كارتىنا ۋە ئوبرازلارنىڭ سىڭگەن شوللىرىدا ئەگرى-توقاي ئەكس ئەتتۈرىدۇ. رېئاللىقنى نېرۋا كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغان كىشىلەردە بولىدىغان خىيالىي مۇھىتلارغا ئوخشاش قىلىپ كۆرسىتىدۇ. بۇ ئەسەرلەردىكى ۋەقەلەر چىن بولسىمۇ كىتابخانلاردا ساختا تۇيۇلمىدەك، خىيالىيدەك تۇيغۇ پەيدا قىلىدۇ. يازغۇچىنىڭ غەرىزى ھەم تەبىئىيلىكتىن ھالقىيدىغان ھەم تەبىئىيلىكتىن ئايرىلالمايدىغان كەيپىيات پەيدا قىلىشتىن ئىبارەت بولىدۇ. سېھرىي رېئالىزملىق ئىجادىيەت مېتودىنىڭ ئالاھىدىلىكى لاتىن ئامېرىكىسى رايونىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجتىمائىي تۇرمۇش ھالىتى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ئۇ يەردە تەرەققىيات سەۋىيىسى ئوخشىمايدىغان كۆپ مىللەتلەر ئوخشىمايدىغان دەۋر شەكلىدە سىڭىشتۈرۈلمە پەيدا قىلىپ ياشايدۇ. ئۇ يەرنىڭ جۇغراپىيىلىك تۈزۈلۈشىدىمۇ پەۋقۇلئاددىلىق بار.

سېھرىي رېئالىزملىق ئىجادىيەت ئۇسۇلى سۈر رېئالىزم ۋە شەرق، غەرب قەدىمىي ئەپسانە-رىۋايەتلىرىنىڭ، بولۇپمۇ ئىندىئانلار مەدەنىيىتى، ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىگە چوڭقۇر ئۇچرىغان. بەزىلەرنىڭ ئەنئەنىۋى رېئالىزم ئوبيېكتىپ دۇنيادا تېپىنىقچىلىق قىلىدۇ، سۈر رېئالىزم ئىچكى دۇنيادا قېزىش ئېلىپ بارىدۇ، سېھرىي رېئالىزم ئوبيېكتىپ بىلەن سۇبيېكتىپنىڭ ئارىسىدا پۈت تىرەپ تۇرىدىغان جاي ئىزدەيدۇ، دېيىشى ئەجەبلىنەرلىك

ئەمەس. لاتىن ئامېرىكىسىدىكى ئۇرغۇن يازغۇچىلار ئىندىئان ئېغىز ئەدەبىياتى، قەدىمىي
مايا - گىنك ئەدەبىياتى ۋە ئەرەب چۆچەكلىرىنى رەتلىگەن ۋە تەشۋىق قىلغان. ئۇلارنىڭ
خىيالەت، چۈش بىلەن رېئاللىقنى ئارىلاشتۇرۇش، سېھرىي - خىيالەتلەر ئىچىدە رېئاللىقنى
ئەكس ئەتتۈرۈش ئالاھىدىلىكلىرىنى تاۋلاپ چىققان ۋە ئىجادىي قوبۇل قىلغان.
20 - ئەسىردىن بۇيان، غەرب مودېرنىزم ئەدەبىيات ئېقىمى لاتىن ئامېرىكا ئەدەبىيات
ساھەسىگىمۇ ئۆز دولقۇنلىرىنى يەتكۈزدى. سېھرىي رېئالىزم يازغۇچىلىرى مودېرنىزمچىلار-
نىڭ ئەقلىيلىققا قارشى تۇرۇش مەسىلىكى، ئۆز - ئۆزىنى ئىپادىلەشكە ھەددىدىن ئارتۇق بېرى-
لىش مەستانىلىقلىرىنى قۇۋۋەتلىمىسىمۇ، لېكىن «ئوخشىمايدىغان كۆپ خىل ئەدەبىياتنى
چۈشىنىش مەلۇم بىر خىلدىكى ئەدەبىيات قېلىپىدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلىدۇر»
دېگەن تەجرىبە ئاساسىدا، سىمۋولىزم، ئىپادىچىلىك، ئاڭ ئېقىمى، بىمەنىچىلەر تىياتىر-
چىلىقى قاتارلىق مودېرنىزمنىڭ ھەرقايسى ئەدەبىيات ئېقىملىرىنى ئىنچىكىلەپ تەتقىق
قىلدى. ئۇلاردىن مودېرنىستىك بەدىئىي ۋاستىلەر ئارقىلىق لاتىن ئامېرىكا جەمئىيىتىنىڭ
رېئاللىقىنى ئىپادىلەيدىغان يول ئىزدىدى. ھازىرقى زامان پەن - تېخنىكىسىنىڭ يۈكسەك
تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ كىنو قاتارلىق سەنئەتتە مەيدانغا چىققان ئىپادىلەش ۋاستىلىرى
جەھەتتىكى بەزى يېڭى بۆسۈشلەرنىڭمۇ پايدىسى كۆپ بولدى. سېھرىي رېئالىزمنىڭ ئاساسىي
ئالاھىدىلىكلىرىنى تۆۋەندىكىچە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ.

1. ئەۋلىيا - ئەنبىيا، جىن - شەيتانلارنى تەسۋىرلەش شەكلى ئارقىلىق ئوبيېكتىپ
سۇبيېكتىپ دۇنيانىڭ چەك - چېگرىسى بۇزۇپ تاشلىنىدۇ. رېئاللىق بىلەن ئەپسانە، چۈش
خىيالەتلەر بىر - بىرىگە شۇنداق ئارىلاشتۇرۇۋېتىلىدۇكى، قايسىسىنىڭ رېئاللىق، قايسىسى-
نىڭ چۈش - خىيالىيلىق ئىكەنلىكىنى پەرق قىلغىلى بولماي قالىدۇ. تىرىكلەر بىلەن ئۆلۈك-
لەر، ئادەملەر بىلەن جىن - ئالۋاستىلار ئۆزئارا سۆزلىشىدۇ، ئادەملەر دۇنياسى بىلەن جىن-
لار ماكانىنى ئايرىغىلى بولمايدۇ.

2. مۇرەككەپ، كۆپ ئۆزگىرىشلىك قۇرۇلما ئارقىلىق ساختا خىيالىي تۇستىكى
سۇژىتلار توقۇپ چىقىلىدۇ. قۇرۇلما جەھەتتە ھېكايە ئىچىدىن ھېكايە چىقىدىغان قاپلانما
شەكىللىك قۇرۇلما، تەتۈر قىستۇرما، ئۆزگەرمە بايان قاتارلىق «سۇبيېكتىپلىق ۋاقىت تەر-
تىپى» بويىچە قايتا ئورۇنلاشتۇرۇلىدىغان سەكرەتمە شەكىللىك قۇرۇلما، پاراللېل ئىپادىلىنى-
دىغان مونتاژ شەكىللىك قۇرۇلمىلار قوللىنىلىدۇ. سەكرەتمە شەكىللىك قۇرۇلمىدا يازغۇچى
نورمال مەنتىقە بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇش ئېلىپ بارماي، بەلكى قەستەن بەزى قالايمىقان-
چىلىقلارنى تۇغدۇرۇپ، كىتابخانلارغا ئەسەردىكى پېرسوناژلارنىڭ پائالىيەت يىپ ئۇچىنى
ئىزدەتكۈزىدۇ. بەزىلەر ئەسەرنىڭ يېرىمىنى قەستەن قىسقارتىۋېتىپ، قۇرۇلمىدا بىرمۇنچە
بوشلۇق قالدۇرۇپ ئۇرغۇن سەكرەتمىلەر پەيدا قىلىدۇ. بەزىلەر سۇژىت قۇرۇلمىسىدىكى
سەكرەتمە شەكلىنى ھابلارلى ئورۇنلاشتۇرۇشتىكى سەكرەتمىگە ئايلاندۇرىدۇ. مونتاژ شەكلى-
دە كىنو سەنئىتى ۋاستىسىنى ئىشلىتىپ، ئىپادىلەش ئۇقتىسىنى خالىغانچە ئۆزگەرتىپ،
تۇرمۇشنىڭ بىر پۈتۈنلۈكى ۋە مۇرەككەپلىكىنى كۆپ تەرەپتىن يورۇتۇپ بېرىدۇ.

3. مودېرنىزمچىلارنىڭ ھەرخىل ئىپادىلەش ۋاستىلىرىنى قوللىنىپ كارامەت بەدىئىي

www.uyghurkitap.com

ئۈنۈم قوغلىشىلىدۇ. غەلىتە، بىمەنە ۋاستىلەر كۆپلەپ ئىشلىتىلىدۇ. مەسىلەن، بىر تېتىملىق پويىزنى پارتلاش ۋەقەسى پەيدا قىلغان ئازگالنى بەش يىل كۆمۈپمۇ تۈزلىۋەتكىلى بولمىغانلىقى؛ ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولغان نۇرغۇن ئادەمنى پارتلاپ كەتكەن ۋاگوننى ئىتتىرىپ ئېلىپ كېتىشكە تەشكىللىسە، ئۇلارنىڭ ئۈچ يىل ئىتتىرىپ يۈرۈپ ئۇنى ئاران يول ياقىسىغا ئېلىپ كېلەلىگەنلىكى؛ ئالدىنقى سەپكە سۇ ئېلىپ كېتىۋاتقان ئاپتوموبىلنىڭ ئىككى سائەتتە ئارانلا بىرنەچچە ئىنگلىز مىلى يول ماڭغانلىقى، يېڭى چاق ئالماشتۇرۇلغاندىن كېيىن تېخىمۇ ئاستا ماڭغانلىقى؛ تاغ ئىچىدىكى دەرياغا تۆمۈريول ئىدارىسى كۆۋرۈك سالمىغانلىقتىن يولۇچىلارنىڭ پويىزنى يەلكىلىرىدە كۆتۈرۈپ ئۆتۈشكەنلىكى ۋەھاكازا. بۇنداق بىمەنە تەسۋىرلەردىن كىتابخانلار لاتىن ئامېرىكىسىدىكى قالاقلىق، مالىماتاڭچىلىقلارنى كۆرۈۋالالايدۇ. سىمۋوللۇق ۋاستىلەردىن ئەپچىل پايدىلىنىلىدۇ. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق شاھزادىنىڭ تۇغۇلغان كۈننى خاتىرىلەش زىياپىتىنىڭ شاۋقۇنلىرى لەرزىسىدە ئۆلۈپ قالىدۇ. بىر ئۆسمۈر بالىغا قانات چىقىدۇ. بىراق ئۇ باشقىلارنىڭ قانىتى يوقلۇقىنى كۆرۈپ ئۇچۇشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. كىنايە قىلىش ۋاستىسىدىن پايدىلىنىلىدۇ. «خوتۇن ئالماشتۇرۇش» دېگەن ئەسەردە بىر سېتىقچى بىر هارۋا گۈزەل قىز ئېلىپ كېلىدۇ. بازاردىكى ئەركەكلەر خوتۇنلىرىنى بۇ قىزلارغا تېگىشىدۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي قىزلارنىڭ ئالتۇن چىرايلىرى دادىلىشىپ بەدبەشىرە مومايلار ئىكەنلىكى ئاشكارىلىنىدۇ. ئەركەكلەر ئۆزلىرىنىڭ ھەل بېرىلگەن ياسالما ماللارنى قىزلار دەپ ئالدانغانلىقلىرىنى بىلىشىدۇ. «ئاڭ ئېقىمى» ۋاستىلىرى قوللىنىلىدۇ. بەزى ئەسەرلەر پۈتۈنلەي ئەسلىمە ئىچىدىكى تېز ئوي ۋە ئەسلىمە ئىچىدىكى خاتا تۇيغۇلار بىلەن تولغان بولىدۇ. ھالبۇكى، تېز ئويلار بىلەن خاتا تۇيغۇلار ئۇلىنىشىدا چۆچەكسۈدەك رېئاللىقلار نامايان قىلىنىدۇ. تىل جەھەتتە سېھرىي رېئالىزم يازغۇچىلىرى يېڭىلىق يارىتىدۇ. بۇنىڭدىن مەقسەت، كېسەل ھالەتتىكى كەيپىيات ۋە سىرلىق ئىچكى قەلب تەسىراتلىرىنى ئىپادىلەش بولماستىن، بەلكى ئاجايىپ-غارايىپ بەدىئىي ئۈنۈمگە ئېرىشىشتۇر. شۇڭا سېھرىي رېئالىستىك ئەدەبىيات بەزى گۇڭگا، كەم قوللىنىلىدىغان يات سۆزلەردىن خالىي بولالمىسىمۇ، لېكىن بۇ ھال ئۇلاردا مودېرنىزمچىلاردىكىدەك ئېغىر دەرىجىدە ئەمەس. ئادەتتە ئۇلارنىڭ تىلى بىرقەدەر مول، رەڭدار بولىدۇ. لاتىن ئامېرىكىسىدىكى ھەرقايسى دۆلەتلەر، مىللەتلەر، قاتلاملارنىڭ تىللىرى، يەرلىك شىۋىلىرى كەڭ قوللىنىلىدىغان بولۇپ، يەرلىك تۈس قويۇق. تاۋلانغان سۈپەتلەش سۆزلىرى يوشۇرۇن مەنىلىك مۇبالىغىلەر ئىشلىتىلىپ كەيپىيات قويۇقلاشتۇرۇلۇپ، ئاجايىپ مەنىۋى مۇھىت يارىتىلىدۇ. بەزى ئەسەرلەردە نەسىر تىلى، ئاخبارات تىلى، تۇرمۇش تىلى، كىتابىي تىل، قەدىمكى زامان تىلى، ھازىرقى زامان تىلى قاتارلىق ئاساسىي رىتىمى ئوخشىمايدىغان ئاھاڭ، ئۇسلۇبتىكى تىللار بىراقلا ئىشلىتىلىپ رەڭمۇرەڭ تىل مۇھىتىنى شەكىللەندۈرگەن. سېھرىي رېئالىستىك ئەدەبىياتنىڭ غەرب مودېرنىستىك ئەدەبىياتقا مەنسۇپ ياكى ئەمەسلىكى مەسىلىسىدە تالاش بار. بۇ يەردە شۇنى قەيت قىلىش كېرەككى، ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت مەقسىتى ئوخشاشمايدۇ. سېھرىي رېئالىزمچىلار رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرۈشنى ئۆزلىرىنىڭ تۈپكى ۋەزىپىسى ھېسابلايدۇ.

گېرمانىيە ئەدەبىي تەنقىدچىسى فراندىزلو 1925 - يىلى «سېھرىي رېئالىزم، كېيىنكى ئىمپادىچىلىك، ئۆۋەتتىكى ياۋروپا رەسساملىقىدىكى بەزى مەسىلىلەر» دېگەن كىتابىدا «سېھرىي رېئالىزم» ئاتالغۇسىنى تۇنجى قېتىم ئوتتۇرىغا قويغانىدى. سېھرىي رېئالىزمنىڭ قاچان بارلىققا كەلگەنلىكى توغرىسىدا ئېنىق خۇلاسە يوق. لاتىن ئامېرىكىسىدىكى بەزى ئوبزورچىلار گۋاتېمالالىق شائىر ۋە يازغۇچى ل. ئا. مادىنناس، ئارگېنتىنا يازغۇچىسى م. ن. فرناندىس، ۋېنسۇئېلا هازىرقى زامان يازغۇچىسى ك. پىترىلارنى سېھرىي رېئالىزمنىڭ ئەجدادلىرى هېسابلايدۇ. مادىنناس 1915 - يىلى ئۆزىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەسىرى «ئاتقا ئوخشايدىغان ئادەم» نى يازغان. كېيىن بۇ ئېقىمغا تۆھپە قوشقانلاردىن كۇبا يازغۇچىسى ئا. كاپىنتېر، گۋاتېمالا يازغۇچىسى مىگېل ئانھىل ئاستورىئاس قاتارلىقلار بار. كاپىنتېر لاتىن ئامېرىكا رومانچىلىقىنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ بىرىدۇر، شۇنداقلا ئاگېلىق تۇردە لاتىن ئامېرىكا ئەدەبىياتىنى بىر پۈتۈن گەۋدە سۈپىتىدە خۇلاسىلىگەن بىرىنچى ئادەمدۇر. ئاستورىئاس سېھرىي رېئالىزم يازغۇچىلىرى ئىچىدە تۇنجى قېتىم نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى هېسابلىنىدۇ. سېھرىي رېئالىزم 60-، 70 - يىللاردا ئەڭ يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلدى. دولقۇنلار ئەۋجىدە تۇرغىنى كولۇمبىيە يازغۇچىسى گارسىيا ماركوس (1928 —) ئىدى. ئۇنىڭ 18 يىللىق جاپالىق ئىجادىيەت ئارقىلىق يېزىپ چىققان رومانى «يۈز يىل غېرىبلىق» (يۈزيىللىقيالغۇزلۇق) سېھرىي رېئالىزم ئەدەبىياتىدىكى ئەسىرى ئەڭ چوڭ ۋەكىللىك ئەسەردۇر. 1982 - يىلى شۋېتسىيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسى ماركوسقا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى بەرگەندە مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: «ئۇ مۇستەقىل ئالاھىدە زېمىننى، يەنى ماكوندونى دەۋر قىلغان دۇنيانى، ئۆزى توقۇپ چىققان كىچىك بازارنى ياراتتى. 50 - يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ ئۇنىڭ رومانى بىزنى مۇشۇ ئاجايىپ جايغا باشلاپ كىردى. ئۇ يەرگە تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز مۆجىزاتلار ۋە ساپ رېئال تۇرمۇش جۇغلانغانىدى»، «چوڭ قۇرۇقلۇقتىكى تۇرمۇش ۋە توقۇنۇشلارنى ئەكس ئەتتۇردى.» يازغۇچىنىڭ مەيدانى ئېنىق بولۇپ «ئۇ كۆپ ساندىكى لاتىن ئامېرىكىسى يازغۇچىلىرىغا ئوخشاش نامراتلار ۋە ئاجىزلار تەرىپىدە قەتئىي چىڭ تۇردى.»

تۆۋەندە بىز بۇ كىتابنىڭ ئۇيغۇرچە نەشرىنىڭ 2 - بابىنى دىققىتىڭلارغا سۇنىمىز.

گارسىيا ماركوس (كولۇمبىيە)

يۈز يىل غېرىبلىق

(روماندىن پارچە)

2 - باب

XVI ئەسىردە دېڭىز قاراقچىسى فرانسىس دىراك لېئوئاچقا قورشاپ ھۇجۇم قىلىۋاتقاندا ئۇرسۇلا ئىگۇئارانىنىڭ ئۇلۇغ مومىسى قوڭغۇراق ۋە زەمبىرەك ئاۋازىدىن قورقۇپ جىدديلىشىپ كېتىپ ئوت كۆيۈۋاتقان قىزىق مەشكە ئولتۇرۇپ قالىدۇ. شۇ سەۋەبلىك ئۇ خوتۇنلۇققا يارىمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۇ ئادەتتە قېلىن، يۇمشاق كۆرپىدە سىڭايان ئولتۇرىدۇ. ئالچاڭلاپ ماڭىدۇ. شۇڭا بارا-بارا ئادەم بار يەردە ماڭمايدىغان بولىدۇ. ئۆزىدە بىر خىل كۆيۈك پۇرىقى بارلىقىنى سېزىپ خەق بىلەن ئالاقىلىشىشتىنمۇ ۋاز كېچىدۇ. ئۇ دائىم دېگۇدەك ئۆيدە ئۇخلاشتىن قورقۇپ تاڭ ئاتقۇچە ھويلىسىدا تۇرىدۇ، سەۋەبى، ئۇ ئۇخلىسىلا ھەمىشە بىر ئەنگلىيىلىك غالجىر ئىتنى ئەگەشتۈرۈپ دېرىزىسىدىن كىرىپ، قىزىتىلغان تۆمۈرلەر بىلەن ئۆزىنى نومۇسسىزلارچە سوراق قىلىپ چۈش كۆرەتتى. ئۇ ئېرىگە ئىككى ئوغۇل تۇغۇپ بەرگەن بولۇپ، ئېرى ئاراگونلۇق① سودىگەر ئىدى. ئۇ خوتۇنىنىڭ ئازابىنى مۇمكىنقەدەر يېنىكلىتىش ئۈمىدىدە پۈتۈن بايلىقىنىڭ يېرىمىنى سەرپ قىلىپ ئۇنى داۋالىتىدۇ. ئاخىرىدا دۇكىنىنى خەققە بېرىۋېتىپ خوتۇن-بالىلىرىنى ئېلىپ بۇ دېڭىز بويىنى تاشلاپ كېتىدۇ. ئۇ بىر تاغنىڭ قاپتىلىغا جايلاشقان ئىندىئان كەنتىگە كېلىپ، شۇ يەردە خوتۇنىغا ئۇ چۈشىدە كۆرىدىغان دېڭىز قاراقچىسىنى كىرەلمىسۇن دەپ دېرىزىسىز ئۆي سېلىپ بېرىدۇ.

بۇ خىلۋەت كەنتتە بۇرۇندىن ئىسپانىيىلىكنىڭ بىر ئەۋلادى ياشايتتى، ئۇنىڭ ئىسمى خوس ئاركادىئو بۇئېندىيە بولۇپ، تاماكا تېرىش بىلەن شۇغۇللىناتتى. ئۇرسۇلانىڭ ئۇلۇغ بوۋىسى شۇ كىشى بىلەن پايدا تېگىدىغان بۇ ئىشنى شېرىكلىشىپ ئىشلىدى. قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا ھەر ئىككىسىلەن ئوبدانلا باي بولۇپ قالدى. نۇرغۇن يىللاردىن كېيىن ئىسپان ئەۋلادىنىڭ ئوغۇل ئەۋرىسى بىلەن ئاراگونلۇقنىڭ قىز ئەۋرىسى توي قىلدى. ئۇرسۇلا ھەر قېتىم ئېرىنىڭ بولمىغۇر ئىشلىرىغا ئاچچىقى كېلىپ قالغاندا، نى-نى ئىشلار

① ئاراگون — ئىسپانىيىدىكى بىر جاينىڭ ئىسمى. ئۇ يەر بۇرۇن بىر پادىشاھلىق ئىدى.

بولۇپ ئۆتكەن ئۈچ يۈز يىلنى بىراقلا قايـ
رىپ قويۇپ فرانسىس دىراك لىئوئاچقا
قورشاپ ھۇجۇم قىلغان شۇ كۈننى قارغاپ
كېتەتتى. بىراق، ئۇ ئىچىنى بوشىتىۋېلىش
ئۈچۈنلا شۇنداق قىلاتتى. ئەمەلىيەتتە،
ئۇلارنى بىر-بىرى بىلەن ئۆمۈرلۈك باغلاپ
تۇرغان نەرسە مۇھەببەتتىنمۇ مۇستەھكەم
بولغان ئورتاق ۋىجدانىي خورلۇق مۇناسىۋە-
تى ئىدى. ئۇرسۇلا ئېرى بىلەن بىر نەۋرە
ئىدى. ئۇلار بۇ قەدىمىي كەنتتە بىللە
ئويناپ چوڭ بولغان، ئەجدادلارنىڭ ئەجرى
تۈپەيلى بۇ كەنت پۈتۈن ئۆلكە بويىچە ئەڭ
ياخشى كەنت بولۇپ قالغانىدى. گەرچە
ئۇلارنىڭ نىكاھ مۇناسىۋىتى ئۇلار بۇ دۇنياغا
كۆز ئاچقان چاغدىلا مەلۇم بولغان بولسى-
مۇ، بىراق ئىككى ياش توي قىلىش ئىستى-
كىنى ئىزھار قىلغانىدا، ھەر ئىككى ئائىلى-
نىڭ باشلىقلىرى قارشى چىقىشتى. نەچچە
يىلدىن بېرى بۇ ئىككى جەمەت ئۆزئارا
ئېلىشىپ-تېگىشىپ كەلگەچكە، ئەمدى بۇ
ئىككى ساغلام ئەۋلادنىڭ كەسلەنچۈك
تۇغۇپ قېلىپ نومۇسقا قېلىشىدىن قورقتى.
چۈنكى مۇنداق ۋەھىمىلىك ئىش ئۇلارنىڭ
ئالدىدىن بىر قېتىم ئۆتكەن. يەنى ئۇرسۇلا
نىڭ كىچىك ئاپىسى خوسئابۇئېندىيەنىڭ
تاغىسىغا تېگىپ بىر ئوغۇل تۇغقان، بۇ
لا ئۆمۈربويى ئېغى كەڭ شارابار ئىشتان
كىيىپ يۈرگەن، توي قىلمىغان. قىرىق ئىك-
كى ياشقا كىرگەندە، قانسىراپ ئۆلگەن.
سەۋەبى ئۇ قۇيرۇقلۇق تۇغۇلغان بولۇپ،
ئۇنىڭ قۇيرۇقى، ئۇچىدا بىر تۇتام تۈك
بار پىلدىرلىغۇچ شەكىللىك سىڭىر ئىدى.
بۇنداق ئىسمى-جىسمىغا لايىق چوشقا قۇي-
رۇقنى ئۇ ھەر قانداق بىر ئايالغا كۆرسىتىش
-نى خالىمىغان، مانا شۇ نەرسە ئۇنىڭ جېنىغا

زامىن بولغان. بىر تونۇش قاساپ ئۇنىڭ
تەلىپىگە ئاساسەن قۇيرۇقنى كېسىۋەتكەندە
ئۇ قانسىراپ ئۆلگەن. ئون توققۇز ياشلىق
خوس ئابۇئېندىيە بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا
مۇنازىرىگە خاتىمە بېرىپ:

— چوشقا تۇغۇلسىمۇ مېنىڭ بالام بو
لىدۇ، ئۇگەپ قىلالىسىلا بولىدى، — دېدى.
شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پوجاڭزا سادالىرى ئى-
چىدە توي قىلدى. سۇنايچىلار توينى ئۈچ
كېچە-كۈندۈز قىزىتىپ بەردى. ياش ئەر-
خوتۇنلار بەختىيار ياشاپ كەتكەنمۇ بولار ئى-
دى. بىراق، ئۇرسۇلانىڭ ئاپىسى قىزىنى
قورقىتىپ قويۇش مەقسىتىدە ئۇلاردىن
تۇغۇلىدىغان بالىلار ھەققىدە شۇم بېشارەت
بەردى، ھەتتا قىزىنى ئېرى بىلەن قائى-
دە بويىچە بىللە بولماسلىققا كۈشكۈرتتى.
ئۇرسۇلا ئېرىنىڭ كۈچلۈك، قەيسەر ئادەم-
كەنلىكىنى بىلگەچكە، ئۇخلاپ قالغان چېغى-
مدا زورلۇق قىلمىسۇن دەپ، ئۇخلاشتىن ئى-
لگىرى ئاپىسى قېلىن كاناپتىن تىكىپ
رگەن ئىشتاننى كىيىۋالاتتى، بۇ ئىشتاننىڭ
چەپراس ئىشتان بېغى، بولۇپ ئۇلارنى
ئالدىغا يىغىپ تۆمۈر توكمە بىلەن چىڭ
ئېتىپ قوياتتى. ياش ئەر خوتۇن بىرنەچچە
ئاينى مانا مۇشۇنداق ئۆتكۈزۈۋەتتى. كۈن-
دۈزى يىگىت سوقۇشچى خورازلىرى بىلەن
بولاتتى، خوتۇن ئاپىسى بىلەن كەشتە تىكەت-
تى. كەچ بولغاندا ياش ئەر-خوتۇن ئازاب-
لىق ۋە كەسكىن ئېلىشىشقا چۈشەتتى، بۇلا
ئېلىشىش ئاستا-ئاستا مۇھەببەت تەسەللى-
لىرىنىڭ ئورنىغا دەسسىدى. سەزگۈر قوشنىلار
ئىشنىڭ تازا قاملاشمايۋاتقانلىقىنى سېزىپ
قېلىشتى، شۇنىڭ بىلەن كەنتتە ئۇرسۇلا
ئەرگە تەگكىلى بىر يىل بولغان بولسىمۇ ھېلى-
غىچە قىز ئىكەن، ئېرى كارغا كەلمەيدىكەن،

دېگەن سۆز-چۆچەك تارقىلىپ كەتتى. بۇ گەپ ئاخىرىدا خوش ئابۇئېندىيەنىڭ قۇلىقىغىمۇ يەتتى.

— ئۇرسۇلا، سۆز-چۆچەكلەر قۇلىقىڭغا كىرىۋاتىدىغاندۇ، — دېدى ئۇ خوتۇنىغا خاتىرجەملىك بىلەن.

— ئۇلارنىمىدەپ تىلىنى چاينىسا چاينىۋەرسۇن، ئۇ گەپلەرنىڭ يالغانلىقىنى بىز بىلگەندىن كېيىن بولمىدىمۇ، — دەپ جاۋاب بەردى خوتۇنى.

ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى تاكى بىرنەس باسقان يەكشەنبە كۈنى خوش ئابۇئېندىيەنىڭ خورىزى پرودونسىئو ئاگىمورنىڭ خورىزىنى يەڭگىچە شۇ پېتى داۋاملاشتى. ئۇتتۇرۇپ قويغان پرودونسىئو ئاگىمورخورىزىنىڭ قانغا بويالغانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن ئاچچىقىدا رىلىپ كېتەي دېدى. ئۇ خوش ئابۇئېندىيەدىن سەل يىراقلاپ توخۇ سوقۇشتۇرۇش مەيدانىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاڭلىيالىغۇدەك ئاۋازدا قەستەن ۋارقىراپ دېدى:

— مۇبارەك بولغاي، بۇئېندىيە، بۇ خورىزىڭ خوتۇنىڭغا ياراپ قالسا ئەجەب ئەمەس، كۆرىمىز تېخى!

خوش ئابۇئېندىيە سالماقلىق بىلەن خورىزىنى كۆتۈرۈۋالدى-دە:

— مەن ھازىر كېلىمەن، — دېدى خالايىققا، ئاندىن پرودونسىئو ئاگىمورغا قارىدى، — ئۆيۈڭگە بېرىپ قورالىڭنى ئەكەل، مەن جېنىڭنى ئالماقچىمەن.

ئون مىنۇتتىن كېيىن ئۇ بوۋىسىدىن قالغان سېپى توم نەيزىسىنى كۆتۈرۈپ كەلدى. توخۇ سوقۇشتۇرۇش مەيدانىغا پۈتۈن كەنتنىڭ يېرىمى دېگۈدەك كەلدى. پرودونسىئو ئاگىمور شۇ يەردە كۈتۈپ تۇردى. ئۇ ئۆزىنى قوغداشقا ئۈلگۈرەلمەيلا، خوش ئابۇئېندىيەنىڭ نەيزىسى ئۇنىڭ كېكىردىكىگە قادالدى. نەيزە شىددەت بىلەن ئېتىلغان بولۇپ، چەنلەنگەن جايىغا تەگكەندى. مانا مۇشۇنداق مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان مەرگەن بولغانلىقى ئۈچۈنلا خوش ئورېلىئانو بۇئېندىيە① بۇرۇن پۈتۈن ئەتراپتىكى يىلپىزلارنى قويماي يوقاتقان. ئاخشىمى توخۇ سوقۇشتۇرۇش مەيدانىغا ئۆلگۈچىنىڭ يارۇ-بۇرادەرلىرى تاۋۇت ئەتراپىدا ھازا ئېچىشقا باشلىغاندا، خوش ئابۇئېندىيە ياتاق ئۆيىگە كىرىپ، «ئىپپەت تامبىلى»نى كىيىۋاتقان خوتۇنىنى كۆردى. ئۇنەيزىسىنى خوتۇنىغا تەڭلەپ بۇيرۇق قىلدى.

— سال!

ئۇرسۇلا ئېرىنىڭ دېگىنىنى قىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا:

— بىرەر ئىش بولۇپ قالسا ئۆزۈڭ مەسئۇل، — دېدى ئېرىنى ئاگاھلاندۇرۇپ.

خوش ئابۇئېندىيە نەيزىسىنى لاي يەرگە پاتۇرۇپ قويدى.

— ئەگەر كەسلەنچۈك تۇغۇپ قالساڭ بىز كەسلەنچۈكنى باقىمىز، — دېدى ئۇ، — بىراق، بۇنىڭدىن كېيىن كەنتىمىزدە ھېچكىم سېنىڭ كاساپىتىڭدىن ئۆلتۈرۈلمەيدۇ.

① خوش ئابۇئېندىيەنىڭ بوۋىسى.

www.uyghurkitap.com

بۇ، ئىيۇننىڭ بىر گۈزەل ئاخشىمى
بولۇپ، سۈتتەك ئايدىڭ، سالقىن ئىدى.
ئۇلار تاڭ ئاتقۇچە پومداقلىشىپ چىقتى.
ئۆينىڭ ئىچىگە غۇيۇلداپ كىرىۋاتقان
شامالغا پەسەنتمۇ قىلىشمىدى، بۇ شامال
پرودونىسئو ئاگىمورنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقان-
لىرىنىڭ يىغا ئاۋازلىرىنى ئېلىپ كېلەتتى.
باشقىلار بۇ ئىشنى شەرەپلىك دۇئېل
دېيىشتى، ئەمما بۇ ياش ئەر ـ خوتۇن
ۋىجدانىي سوراقتا قالدى. بىر كۈنى
كېچىدە ئۇرسۇلانىڭ ئۇيقۇسى كەلمەي هوي-
لىغا سۇ ئىچكىلى چىقتى، هويلىدىكى چوڭ
ئىدىشنىڭ يېنىدا پرودونىسئو ئاگىمور
تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايى تاتىراڭغۇ، ئىن-
تايىن قايغۇلۇق ئىدى. ئۇ بىر تۇتام كەن-
دىر پاخلى بىلەن كېكىردىكىدىكى قان
چىقىۋاتقان يارىنى ئېرىتىپ تۇراتتى. ئۆل-
گەن ئادەمنى كۆرگەن ئۇرسۇلا قورقمىدى،
بەلكى ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى. ئۇ قايتىپ
كىرىپ بۇ ئاجايىپ ئىشنى ئېرىغا دەپ
بەرگەنىدى، ئېرى ئۇنىڭ سۆزلىرىگە
ئېرەن قىلمىدى.
ــ ئۆلگەن ئادەم گۆردىن چىقالماي-
دۇ، ــ دېدى ئۇ، ــ بۇ بىزنىڭ ۋىجدان
ئازابى تارتىۋاتقانلىقىمىزدىن بولۇۋاتقان
ئىش.
ئىككى كېچە ئۆتكەندىن كېيىن ئۇر-
سۇلا پرودونىسئو ئاگىمورنىڭ مۇنچىدا
يەنە كەندىر پاخلى بىلەن بويىنىدىكى
ئۇيۇپ قالغان قاننى تازىلاۋاتقانلىقىنى
كۆردى. يەنە بىر ئاخشىمى ئۇنىڭ يامغۇر-
دا تەمتىرەپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى. خوس
ئاركادىيە خوتۇنىنىڭ بۇ خىيالىي تۇي-
غۇلىرىدىن زېرىكىپ، نەيزىسىنى ئالدى ـ دە،
هويلىغا چىقتى. مۇردا ھەقىقەتەن قايغۇ-
لۇق هالدا تۇراتتى.
ــ يوقال! ــ دەپ ۋارقىرىدى خوس
ئاركادىيە، ــ سەن قانچە قېتىم قايتىپ
كەلسەڭ، مەن سېنى شۇنچە قېتىم
ئۆلتۈرىمەن.
پرودونىسئو كەتمىدى، ئەمما خوس
ئاركادىيە نەيزىسىنى ئۇنىڭغا ئېتىشقا
پېتىنالمىدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن خوس
ئاركادىيە خاتىرجەم ئۇخلىيالمايدىغان
بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ خىيالىغا دائىم ئۆل-
گۈچىنىڭ يامغۇردا ئۆزىگە تىكىلىپ تۇر-
غان چەكسىز ئەلەملىك كۆزى كىرىۋالات-
تى، ئۆلگۈچىنىڭ كۆزلىرىدىكى هايات
كىشىلەرگە بولغان چوڭقۇر سېغىنىش،
كەندىر پاخلىنى نەمدەش ئۈچۈن سۇ
ئىزدەپ ئەتراپقا قارىغان چېغىدىكى پەري-
شان تۇرقى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىۋالاتتى.
ــ ئۇ بەكمۇ ئازابلىنىۋاتقان ئوخشاي-
دۇ، ــ دېدى خوس ئاركادىيە خوتۇنىغا، ــ
ئۇ غېرىبلىق هېس قىلىۋېتىپتۇ.
ئۇرسۇلا ئۆلۈكلەرگە ئاجايىپ هېس-
داشلىق قىلاتتى، يەنە بىر قېتىم ئۇ پرو-
دونىسئونىڭ مەشنىڭ ئۈستىدىكى قازانغا
تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ،
ئۇنىڭغا بىر نەرسە كېرەك ئوخشايدۇ، دەپ
ئويلىدى ـ دە، سۇنى كوزا ـ كوزىغا قاچى-
لاپ ئۆينىڭ ھەممە يېرىگە تىزىۋەتتى.
شۇ كېچىسى، خوس ئاركادىيە ئۆلگۈ-
چىنىڭ ئۆزىنىڭ ياتاق ئۆيىدە يارىسىنى
يۇيۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا تىز
پۈكتى.
ــ بوپتۇ پرودونىسئو، ــ دېدى ئۇ، ــ
بىز مۇمكىنقەدەر بۇ كەنتتىن يىراقراق كېتەي-
لى، بۇ يەرگە ھەرگىز قايتىپ كەلمەيلى،
ئەمدى، سەن خاتىرجەم كېتىۋەرگىن.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار تاغ - داۋانلار ئېشىپ دېڭىز ياقىسىغا كەتمەكچى بولدى، خوش ئابۇئېندىيەنىڭ بىرقانچە ياش دوستىمۇ تەلەي سىناپ باقماقچى بولۇپ، يۇرتىدىن ئايرىلىپ خوتۇن - بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ زېمىن ئىزدەپ... نامەلۇم زېمىننى ئىزدەپ ماڭماقچى بولۇشتى. ماڭىدىغان چاغدا خوش ئابۇئېندىيە نەيزىسىنى قورۇغا كۆمدى، بارلىق سوقۇشچى خورازلىرىنىڭ كاللىسىنى كەينى - كەينىدىن كېسىپ تاشلىدى، ئۇ مۇشۇنداق قۇربانلىق قىلىش بەدىلىگە پرودونىسئو ئاگمورغا بىرئاز تەسەللى بېرىشنى ئۈمىد قىلدى. ئۇرسۇلا ئۆزى تەييارلىغان تويلۇقلار سېلىنغان ساندۇق، ئازراقلا ئۆي جابدۇقلىرى ھەمدە ئاتىسىدىن مىراس قالغان تىللا سېلىنغان قۇتىنىلا ئېلىۋالدى. ھېچكىممۇ ماڭىدىغان يولنى ئالدىنئالا ئويلاشمىغانىدى. ئۇلار تونۇش كىشىلەرگە ئۇچراپ قالماسلىق، ئۈن - تىنسىزلا غايىب بولۇپ كېتىش مەقسىتىدە لىئوئاچىنىڭ قارشى تەرىپىگە قاراپ مېڭىشنى قارار قىلىشتى. بۇ بەكمۇ قىزىق، شۇنداقلا بىمەنە سەپەر بولدى. بىر يىل ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئۇرسۇلا مايمۇن گۆشى، يىلان شورپىسى ئىچىپ قورساق ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغان بولسىمۇ، ھېچقانداق ھايۋانىي ئالامەتلەر بولمىغان راۋرۇس بىر ئوغۇل تۇغدى. ئۇنىڭ پۇتلىرى ئىششىپ، كۆك تومۇرلىرى كۆپۈشۈپ كەتكەچكە، پۈتۈن مۇساپىنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك ئىككى ئەر كىشى كۆتۈرگەن جىرغىدا يېتىپ مېڭىشقا مەجبۇر بولدى. بالىلار بولسا جاپا - مۇشەققەتكە ئاتا - ئانىلىرىدىن بەكرەك چىداشلىق كېلىدىكەن.

كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، قورساقلىرى چاپلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، بۇ بالىلار كۆپ ۋاقىتلاردا سەكرەپ - قىيغىتىپ ئويناپ ماڭدى. ئىككى يىلدەك سەرسانلىقتىن كېيىنكى بىر كۈنى سەھەردە بۇ بالىلار تاغ - داۋانلارنىڭ غەربىي قاپتىلىنى بىرىنچى بولۇپ كۆرگۈچىلەردىن بولۇپ قالدى. ئۇلار بۇلۇت - تۇمان قاپلىغان تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ ئېقىنلار گىرەلىشىپ كەتكەن كەڭ بىر زېمىننى كۆرۈشتى، بۇ، بىر بېشى ئۇپۇققا كىرىپ كەتكەن كۆز يەتكۈسىز سازلىق ئىدى. ئەپسۇسكى ئۇلار دېڭىز بويىغا يېتىپ بارالماي مۇشۇ سازلىقتا بىرنەچچە ئاي سەرگەردان بولۇپ يۈردى. يول بويى بىرمۇ ئادەم ئۇچراتمىدى. بىر كۈنى ئاخشىمى ئۇلار بىر تاشلىق دەريا بويىدا بارگاھ قۇردى. دەريانىڭ سۈيى قېتىپ قالغان ئەينەك سۇيۇقلۇقىغىلا ئوخشايتتى. نۇرغۇن يىللار ئۆتكەندىن كېيىن، ئىككىنچى قېتىملىق ئىچكى ئۇرۇش مەزگىلىدە ئورېلىئانو مۇشۇ يولنى بويلاپ مېڭىپ لىئوئاچىنى تۇيۇقسىز ئىشغال قىلماقچى بولىدۇ، ئەمما ئالتە كۈندىن كېيىن بۇ خىيالىنىڭ تامامەن ساراڭلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ قالىدۇ. بىراق شۇ كۈنى ئاخشىمى ئۇلار دەريا بويىدا بارگاھ قۇرۇشتى، دادىسىنىڭ ھەمراھلىرى گەرچە كېمىسى چۆكۈپ كەتكەن دېڭىزچىلارغىلا ئوخشىشىپ قالغان بولسىمۇ، سەپەردە ئۇلارنىڭ ئادەم سانى كۆپەيگەنىدى، كۆپچىلىك مۇشۇ يەردە قېرىغۇچە ياشىماقچى بولۇشتى (ئۇلار بۇنى ئەمەلگە ئاشۇردى). كېچىسى خوش ئابۇئېندىيە بىر چۈش كۆردى، چۈشىدە مۇشۇ بارگاھتا ئاۋات بىر شەھەر پەيدا بولغانمىش، ئۆيلەرنىڭ تاملىرى كۆزنى

www.uyghurkitap.com

قاماشتۇرىدىغان بىر خىل سۈزۈك ماتېرىياللاردىن
ياسالغانمىش، ئۇ بۇنىڭ قايسى شەھەرنىڭكەنـ
لىكىنى سوراۋاتقانىمىش. بىرىنچىلىكەن
جاۋابتىن بۇ شۇنداق يات، شۇنداق بىمەنە
بىر ئىسىم دېگۈدەكمىش، ئەمما ماكوندو
دېگەن بۇ ئىسىم چۈشىدە ئۇنىڭغا ئالامەت
جاراڭلىق ۋە تەسىرلىك ئاڭلانغۇدەكمىش.
ئەتىسى ئۇ ئادەملىرىگە دېڭىزنى تېپىشنىڭ
مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېيتتى، ئاندىن
خالايىقنىڭ دەرەخ كېسىپ دەريا بويىدىكى
ئەڭ سالقىن بىر يەرنى ئېچىشىغا يېتەكچىـ
لىك قىلىپ، شۇ ئورۇندا بىر كەنت
قۇردى.

مۇز پارچىسىنى كۆرۈشتىن ئىلگىرى
خوسې ئاركادىيو بۇئېندىيە چۈشىدە كۆرگەن ئەيـ
نەك ئۆيلەرنى زادىلا چۈشىنەلمەي كەلگەـ
نىدى. كېيىن بۇ چۈشنىڭ چوڭقۇر ئەھـ
مىيىتىنى چۈشەنگەندەك بولدى-دە،
يېقىن كەلگۈسىدىلا سۇدىن ئىبارەت ئادـ
دىي ماتېرىيالدىنلا كەڭ كۆلەمدە مۇز
كېسەكلىرىنى ياساپ پۈتۈن كەنتتە يېڭى
ئۆيلەرنى سېلىۋالغىلى بولىدۇ، دەپ قارىـ
دى. ئەينى ۋاقىتتا ماكوندو تونۇردەك
ئىسسىق بولۇپ، ئىشىكنىڭ تاقاقلىرى ۋە
دېرىزىنىڭ زەنجىرلىرى ئىسسىقتا ئېگىـ
لىپ كەتكەن، ئەگەر مۇز كېسەكلەردە ئۆي
سالسا ماكوندو، مەڭگۈ سالقىن شەھەر
بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. مادامىكى
خوسې ئاركادىيو بۇئېندىيە بۇ چاغلاردا پۈتۈن
زېھنىنى ئىككى ئوغلىنى، بولۇپمۇ ئورېـ
لىيانونى تەربىيىلەشكە قاراتقانلىقتىن مۇز
زاۋۇتى قۇرۇشتا چىڭ تۇرمىدى. بۇ بالا
باشتىلا مېتال تاۋلاش تېخنىكىسىغا بولغان
مىسلىي كۆرۈلمىگەن ئىقتىدارىنى نامايان
قىلدى. تەجرىبىخانىدىكى خىزمەت يەنە
جىددىيلىشىشكە باشلىدى. ئەمدى ئاتا-بالا
ئىككىيلەندە بۇرۇنقىدەك يېڭى، ئاجايىپ
شەيئىلەر پەيدا قىلىدىغان ھاياجانلىق
ھېسسىيات يوق ئىدى، ئۇلار تېپتىنچ
ھالدا مېرگادىسنىڭ قول يازمىلىرىنى
قايتا-قايتا ئوقۇپ، سەۋرچانلىق بىلەن
تىرىشىپ قازاننىڭ ئاستىغا چاپلىشىپ قالـ
غان داشقالنىڭ ئىچىدىن ئۇرسۇلانىڭ ئالـ
تۇنىنى ئايرىۋېلىش كويىغا چۈشتى. چوڭ
ئوغلى خوسې ئاركادىيو بۇ ئىشقا زادىلا
ئارىلاشمايتتى. دادىسى پۈتۈن ۋۇجۇدى
بىلەن پېچ يېنىدا خىزمەتكە بېرىلگەندە،
ۋاقىتسىز ھالدا يېشىغا باقمايلا چوڭ
بولۇپ كەتكەن بۇ بەكباش چوڭ ئوغۇل،
زەبەردەست بىر يىگىت بولۇپ يېتىشتى.
ئاۋازى ئۆزگىرىپ، بۇرۇتلىرى خەت تارتـ
تى، ئېگەكلىرىگە سېرىق تۈك چىقىشقا
باشلىدى. بىر كۈنى ئاخشىمى ئۇ كىيىمـ
لىرىنى سېلىپ ياتماقچى بولۇپ تۇرغاندا
ئۇرسۇلا كىرىپ قالدى، ئۇرسۇلادا شۇ
ھامان ئىزا تارتىش ئارىلاش ئىچ ئاغرىـ
تىشتەك بىر سېزىم پەيدا بولدى. چۈنكى،
بۇ ئۆز ئېرىدىن باشقا ئۇ قىپيالىڭاچ
ھالدا كۆرگەن بىرىنچى ئەر كىشى، يەنى
ئۆز ئوغلى ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوغلىـ
نىڭ فىزىئولوگىيە جەھەتتىكى غەيرىي
نورماللىقى ھەتتا ئۇنى قورقىتىۋەتتى.
ئۈچىنچى بالىغا ھامىلدار بولغان ئۇرسۇلا،
توي قىلغان چېغىدىكى ۋەھىمىنى قايتىـ
دىن ھېس قىلىشقا باشلىدى.

شۇ چاغلاردا بۇئېندىيەلەرنىڭ
ئۆيىگە دائىم كېلىپ ئۇرسۇلاغا قارىشىپ
بېرىدىغان بىر ئايال بار ئىدى. بۇ ئايال
خۇش خۇي، قىزغىن، ئاغزى ئىتتىك
بولۇپ، قارتا بىلەن پال ئاچالايتتى. ئۇر-
سۇلا بۇ ئايالغا ئۆزىنىڭ ۋەھىمىسىنى

www.uyghurkitap.com

ئېيتتى. بۇ بالىنىڭ تەن قۇرۇلۇشىدىكى نورمالسىزلىق خۇددى ھېلىقى تۇغقىنىغا چوشقا قۇيرۇقى چىقىپ قالغانغا ئوخشاشلا بىر ئىش ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. بۇ ئايال ئۆزىنى توختىتالماي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ كۈلكىسى ئۆي ئىچىدە گويا جانان چىنىگە مەرۋايىت تۆكۈلگەندەك جاراڭلاپ كەتتى:

— دەل سىزنىڭ دېگىنىڭىزنىڭ ئەكسىچە، — دېدى ئۇ كۈلكىسىنى توختىتىپ، — ئۇ بەختلىك بالىكەن.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ بېشارىتىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن قارتا ئېلىپ كەلدى، ئۇ خوس ئاركادىئونى ئېلىپ ئاشخانىنىڭ يېنىدىكى ئامبارغا كىرىپ ئىشىكنى مەھكەم تاقىۋالدى. ئۇ ئالدىرىماي كونا ئۇستەلگە قارتىنى يېيىپ بىرنېمىلەرنى ئوقۇدى، يىگىت بىر چەتتە قاراپ تۇردى، ئۇنى بۇ ئىشلارغا قىزىقىۋاتىدۇ، دېگەندىن كۆرە، زېرىكىپ كېتىۋاتىدۇ دېسە مۇۋاپىق كېلەتتى. ئۇشتۇمتۇت پالچى خوتۇن ئۇنى كاپلا تۇتۇپ ۋارقىرىۋەتتى:

— ئاھ خۇدا!

ئۇ راستىلا چۆچۈپ ۋارقىرىۋەتتى - دە، ئىككىنچىلەپ بىر نېمە دېيەلمىدى.

خوس ئاركادىئو پۈتۈن بەدىنىنىڭ پاختىدەك يۇمشاپ ماغدۇرسىزلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ۋەھىمىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئاران تەستە كۆز يېشىنى توختىتىۋالدى، ئايال بولسا ئۇنى ئىلھاملاندۇرۇپمۇ قويمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن خوس ئاركادىئو كېچە - كېچىلەپ ئۇنىڭغا تەلپۈنىدىغان، ئۇنىڭ قولتۇقلىرىدىن چىقىدىغان پۇراق بۇرنىغا پۇراپلا تۇرىدىغان بولۇپ قالدى، بۇ پۇراق گويا ئۇنىڭ پۈتۈن تېنىگە سىڭىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇ ھەمىشە شۇ ئايال بىلەن بىللە تۇرۇشنى ئىستەيدىغان، ئۇ ئايالنىڭ ئۆزىگە ئاپا بولۇشىنى، ئۇنىڭ بىلەن مۇشۇ ئامباردىن چىقماي مەڭگۈ بىللە تۇرۇشنى ئۈمىد قىلىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇ ئايالنىڭ ئۆزىگە «ئاھ خۇدا!» دېيىشىنى، ئۆزىنى كاپلا قىلىپ تۇتۇشىنى ئارزۇ قىلىدىغان بولۇپ قالدى. بىر كۈنى خوس ئاركادىئو بۇنداق ئازابقا چىدىماي، ئۇنىڭ ئۆيىگە باردى. بۇ قائىدە تەرىقىسىدىكى، ئەمما ھېچنېمىدىن - ھېچنېمە يوقلا زىيارەت بولدى. زىيارەت جەريانىدا خوس ئاركادىئو بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. لېكىن بىردىنلا ئۇ ئايالدىن سوۋۇپ قالدى. ئۇنىڭغا ھېلىقى پۇراق قەلبىدە پەيدا قىلغان ئوبراز بۇ ئايالغا ئوخشاشمايدىغاندەك، پۈتۈنلەي باشقا بىر ئادەمدەك تۇيۇلدى، ئۇ قەھۋەنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ئىنتايىن روھى چۈشكەن ھالدا قايتىپ كەلدى. كېچىسى ئۇ ئويان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ زادىلا ئۇخلىيالمىدى، ئىنتايىن ئازابلاندى. ئەمما ھازىر ئۇنىڭ ئارزۇ قىلىدىغىنى ئامباردا ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان ھېلىقى ئايال بولماستىن، كەچقۇرۇن ئالدىدا ئولتۇرغان ئايال بولۇپ قالدى.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ ئايال خوس ئاركادىئونى ئۆيىگە باشلاپ باردى، كېيىن ئۇنىڭغا بىر خىل قارتا ئويۇنى ئۆگىتىشنى باھانە قىلىپ ئاپىسى ئولتۇرغان ئۆيدىن ئۆزىنىڭ ياتاق ئۆيىگە باشلاپ كىردى. ئاندىن ئۇ ئايال ھايا دېگەننى قايرىپ قويۇپ ئۇنى سىلاشقا باشلىدى. خوس ئاركادىئو لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. ئۇ قاتتىق قورقۇپ كېتىپ زادىلا

ھۇزۇر ئالالمىدى. ئايال ئاخشاملىقىقا كەل، دېگەنىدى. خوش ئاركادىئو ماقۇل دەپ قويدى - يۇ، ئۇنىڭدىن تېزرەك قۇتۇلۇشنى ئويلىدى. ئۇ ئەمدى كەلمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى. بىراق كېچىسى ئىسسىق يوتقاندا يېتىپ ئۇ قانداقلا بولمىسۇن بېرىشى لازىملىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ قاراڭغۇدا سىلاشتۇرۇپ يۇرۇپ كىيىملىرىنى كىيدى، ئىنىسىنىڭ خاتىرجەم نەپەس ئېلىشىنى، نېرىقى ئۆيدە ياتقان دادىسىنىڭ قۇرۇق يۆتىلىشىنى، ھويلىدىكى مېكىيانلارنىڭ قاقاقلاشلىرى، پاشىلارنىڭ ۋىڭىلداشلىرى، ئۆز يۇرىكىنىڭ دۇپۇلدەشلىرىنى ئاڭلىدى، دۇنيادىكى مۇنداق خىلمۇخىل ئاۋازلار ئىلگىرى ئۇنىڭ دىققىتىنى زادىلا قوزغىمىغانىدى. ئۇ جىمجىتلىق باسقان كوچىغا چىقتى. ئۇ ئايالنىڭ ئىشىكىنىڭ يېپىقلا ئەمەس، بەلكى تاقاقلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلدى (ئايال شۇنداق دېگەن). ئەمما ئىشىك تاقالمىغانىكەن. ئۇ بىگىز قولى بىلەن ئانچىكىم ئىتتىرىشىگىلا ئىلغۇچ شىرىقلىدى. بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ قەلبىدە مۇزدەك ئەكس سادا پەيدا قىلدى. ئۇ مۇمكىنقەدەر شەپە چىقارماسلىقا تىرىشىپ ئۆيگە كىردى، شۇ ھامان ھېلىقى پۇراق دىمىغىغا ئۇرۇلدى. ئايالنىڭ ئۇچ ئىنىسى ئادەتتە سەگەنچۈك سېلىپ ياتاتتى، بۇ سەگەنچۈكلەرنىڭ قەيەردىلىكىنى قاراڭغۇدا زادىلا پەرق ئېتەلمىدى. شۇڭا ئۇ سىلاشتۇرۇپ ياتاق ئۆينىڭ ئىشىكىگە بېرىۋېلىپ، ئىشىكنى ئاستا ئاچماقچى، باشقا تۆشەككە بېرىپ قالماسلىق ئۇچۇن نىشاننى توغرىلىۋېلىپ بارماقچى بولدى. ئۇ ئەمدى قەدەم ئېلىشىغا بىر سەگەنچۈكنىڭ بېشىغا ئۇرۇلۇپ كەتتى، بۇ سەگەنچۈك بەكمۇ پەس ئېسىلغانىكەن. سەگەنچۈكتە خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان ئادەم، ئۇيقۇلۇقتا ئۆرۈلدى - دە: «ئۇ دېگەن چارشەنبە كۈنى» دەپ جۆيلىدى. خوش ئاركادىئو ياتاق ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچقان چاغدا، ئىشىكنىڭ ئاستى تەرىپىنىڭ ئېگىز-پەس يەرگە سۈركىلىشتىن چىققان ئاۋازىنى توختىتۋالالمىدى. قاراڭغۇدا ئۇنىڭ بېشى قاتتى، ئۇ نىشاندىن ئاداشقانلىقىنى چۈشىنىپ ئالاقزادە بولدى. بۇ كىچىك ئۆيدە ئۇ ئايالنىڭ ئاپىسى، ئوتتۇرانچى قىزى ۋە ئۇنىڭ ئېرى، ئىككى بالىسى، باشقا بىر ئايال ياتاتتى. بۇ ئايال ئەلۋەتتە ئۇنى كۈتمەيتتى، ئۇ ئايالنى پۇراق ئارقىلىق تاپماقچى بولدى. ۋەھالەنكى، بۇ پۇراق پۈتۈن ئۆينى قاپلىغانىدى. خوش ئاركادىئو جايىدا قاتۇرۇپ قويغاندەك خېلى ئۇزۇن تۇردى ۋە چۆچۈگەن ھالدا ئۆز - ئۆزىدىن «مەن نېمە قىلىۋاتىمەن» دەپ سورىدى. توساتتىن بىر قول قاراڭغۇدا سىيپاشتۇرۇپ كېلىپ ئۇنىڭ يۈزىگە تەگدى. ئۇ ھەيران قالمىدى، چۈنكى ئۇ ئاڭلىق ھالدا مۇشۇنداق تۇتۇشنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنى مۇشۇ قولغا تاپشۇرۇپ قاتتىق چارچىغان ھالدا ھېلىقى قولغا ئەگىشىپ كۆزگە كۆرۈنمىگەن كارىۋات يېنىغا باردى. شۇ يەردە بىرى ئۇنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇۋەتتى - دە، خۇددى بىر تاغار ياڭيۇنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ يېنىغا ياتقۇزۇپ قاراڭغۇدا ئۇيان - بۇيان ئۆرۈشكە باشلىدى. قاراڭغۇدا ئۇنىڭ ئىككى قولى كارغا كەلمىدى، بۇ يەردە خوتۇن كىشىنىڭ ئەمەس، ئاممىياكنىڭلا پۇرىقى بار ئىدى. ئۇ ھېلىقى ئايالنىڭ چىرايىنى ئەسلەشكە تىرىشقانسېرى كۆز ئالدىغا ئۇرسۇلانىڭ

غۇۋا چىرايى كېلىۋالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇنداق ئىشنى قىلالىشىغا ئىشەنمىسىمۇ، ئۇزۇندىن بۇيان ئارزۇ قىلغان بىر ئىشنى قىلىۋاتقانلىقىنى خىرە-شىرە ھېس قىلدى، ئۇ بۇ ئىشنى قانداق قىلىشىنى، بۇ ئىشنى قىلغاندا ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىنى قەيەرگە قويۇدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇ ئەمدى بۇ ئىشنى داۋاملاشتۇرالمايدىغانلىقىنى تۇيۇپ، قېچىپ كەتمەكچىمۇ بولدى. شۇنداقلا مۇشۇنداق جىملىقتا، مۇشۇنداق قورقۇنچلۇق خىلۋەتتە مەڭگۈ قېلىشنى ئارزۇ قىلدى.

بۇ ئايالنىڭ ئىسمى پېلار تېرنېرا بولۇپ، ئۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ ئارزۇسىغا ئاساسەن ماكوندو كەنتى بەرپا قىلىنغان ئۇزۇن سەپەرگە قاتناشقانىدى. ئاتا-ئانىسى قىزىنى بىر ئەر كىشىدىن ئايرىۋېتىشنى ئويلايتتى. ئۇ كىشى پېلارتېرنېرانى ئون تۆت يېشىدىلا ئاياغ-ئاستى قىلغانىدى. ئۇ يىگىرمە ئىككى ياشقا كىرگەندىمۇ ئۇ كىشى بىلەن بىر ئۆيدە ياشىدى، بىراق ئۇ ئادەم مۇشۇ كەنتلىك بولمىغاچقا ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ نىكاھنى قانۇنىيلاشتۇرۇشنىڭ چارىسىنى قىلالمىدى. ئۇ پېلار تېرنېرا بىلەن نەدىلا بولمىسۇن بىللە بولىدىغانلىقىغا قەسەم قىلىپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ قايتقۇچە كۈتۈپ تۇرۇشنى ئېيتتى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ كۈتۈۋېرىپ ئاخىر ئۈمىد ئۈزدى. قارتىدا ئاچقان پاللىرى دائىم ئۇنىڭغا خىلمۇخىل ئەرلەرنىڭ ئىزدەپ كېلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بېرەتتى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئېگىزلىرى، پاكارلىرى، سېرىق چاچلىقلىرى ۋە قارا چاچلىقلىرى بار ئىدى، بەزىلىرى قۇرۇقلۇقتىن، بەزىلىرى دېڭىزدىن كېلەتتى. بەزىلىرى ئۈچ كۈندىن كېيىن كېلىدىغانلىقىدىن، بەزىلىرى ئۈچ ئاي، ئۈچ يىلدىن كېيىن كېلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بېرەتتى، كۈتۈۋېرىپ ئۇنىڭ يوتىلىرىنىڭ كۈچى، كۆكسىلىرىنىڭ جەزبى قالمىدى، ئۇ ئەرلەرنىڭ ئەركىلىتىشلىرىدىن يىراقلىشىپ قالدى، ئەمما كۆڭلىدە يالقۇن بار ئىدى. خوسې ئاركادىئو يېڭى ۋە ئاجايىپ بۇ ئويۇنغا بېرىلىپ كەتتى. ئۇ كۈندە ئاخشىمى بۇ سىرلىق سارايدەك ئۆيگە كېلەتتى. بىر قېتىم ئۇ ئىشىكنىڭ ئىچىدىن ئىلىپ قويۇلغانلىقىنى كۆرۈپ ئىشىكنى چەكتى. بىر قېتىم چېكىشكە جۈرئەت قىلغاندىن كېيىن چېكىۋېرەيچۇ دەپ ئويلاپ چېكىۋەردى ... بىرھازادا ئايال چىقىپ ئىشىكنى ئاچتى. كۈندۈزى خوسې ئاركادىئو ئۇيقۇسىزلىقتىن يېتىۋالاتتى-دە، ئاخشامقى ئىشلارنى ئەسلەيتتى. ئەمما پېلار تېرنېرا ئابۇئېنديەلەرنىڭ ئۆيىگە كەلگەندە ھېچنېمىگە پەرۋا قىلماي كۈلۈپ-چاقچاق قىلىپ خۇشال يۈرەتتى. شۇڭا خوسې ئاركادىئوغا جىددىيلەشكەنلىكىنى يوشۇرۇپ ئولتۇرۇشنىڭ ئورنى قالمايتتى. چۈنكى بۇ ئايالنىڭ جاراڭلىق كۈلكىسى ھويلىدا دانلاپ يۈرگەن كەپتەرلەرنىمۇ ئۈركۈتۈۋېتەتتى. بۇ ئايالنىڭ ھېلىقى شەكىلسىز قۇدرەتكە ئىگە ئايال بىلەن قىلچە ئوخشاشلىقى يوق بولۇپ، ئۇ ئايال ئۇنىڭغا قانداق قىلىپ ئۈن چىقارماسلىقنى ۋە يۈرەك سوقۇشىنى كونترول قىلىشنى ئۆگەتكەن، ئەرلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆلۈمدىن قورقىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ قويغانىدى. خوسې ئاركادىئو پۈتۈن زېھنى بىلەن ئۆز تەسىراتىغا بېرىلىپ ھەتتا

www.uyghurkitap.com

ئەتراپتىكىلەرنىڭ نېمىگە خۇشال بولۇۋاتقانلىقىنىمۇ چۈشەنمىدى. ئۇنىڭ دادىسى بىلەن ئىنىسى ئاخىر مىتال كېپەكلىرى بىلەن ئۇرسۇلانىڭ ئالتۇنلىرىنى ئاجرىتىۋالغانلىقىنى جاكارلىدى. بۇ خەۋەر پۈتۈن ئۆيىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى.

ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئۇزۇنغىچە بوشاشماي تىرىشىش ئارقىسىدا مۇۋەپپەقىيەت قازانغانىدى. ئۇرسۇلا خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە تەڭرىنىڭ مىتال تاۋلاش تېخنىكىسىنى ياراتقانلىقىغا تەشەككۈر ئېيتتى. كەنتتىكىلەر تەجرىبىخانىغا دۆۋرەپ كىردى، ئۆي ئىگىسى ئۇلارنى يۈزىگە ئانار مۇراببासى سۈرۈلگەن قاتلىما بىلەن مېھمان قىلىپ، بۇ مۆجىزىنى تەبرىكلىدى. خوس ئابۇئېندىيە بولسا ئۇلارغا يېڭى ئايرىۋېلىنغان ئالتۇن سېلىپ قويۇلغان بىر چاناقنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى، ئۇنىڭ روھىي ھالىتى گويا بۇ ئالتۇننى ھېلىلا كەشىپ قىلغاندەك ئىدى. ئۇ بىردەم ئۇنىڭ، بىردەم بۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئاخىرى چوڭ ئوغلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. چوڭ ئوغلى يېقىندىن بۇيان تەجرىبىخانىغا زادىلا يېقىن يولىمىغانىدى. ئابۇئېندىيە بىر پارچە سارغۇچ نەرسىنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ سورىدى:

— قارىغىنا بۇ نېمە؟

— ئىتنىڭ پوقىدەك قىلىدۇ، — دەپ توغرىدىن - توغرا جاۋاب بەردى خوس ئاركادىئو.

دادا تەتۈر شاپىلاق بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىغا مۇنداقلا سېلىۋىدى، خوس ئاركادىئونىڭ ئاغزىدىن قان كەتتى، كۆزىدىن ياش تۆكۈلدى. كېچىسى پىلارتېرنېرا قاراڭغۇدا سىلاشتۇرۇپ يۈرۈپ بىر قوتا دورا ۋە پاختا تاپتى، پاختىنى يارىنىڭ يودىغا چىلاپ ئىششىغان جايىغا باستى، ئۇ خوس ئاركادىئونى كۆڭۈل قويۇپ كۈتتى، مۇمكىنقەدەر ئاسرىدى، ئاغرىتىشتىن ساقلاندى. ئۇلارنىڭ يېقىنچىلىقى شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ئۇلار ئىختىيارسىز تۈنجى قېتىم مۇڭدىشىپ كەتتى.

— مەن سەن بىلەن بىللە بولۇشتىن باشقىنى ئويلىمايدىغان بولۇپ قالدىم، — دېدى خوس ئاركادىئو، — مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ھەممىنى ئاشكارىلايمەن، بۇنداق ئوغرىدەك مۆكۈنۈپ يۈرۈشتىن زېرىكتىم.

پىلارتېرنېرا ئۇنى توسمىدى.

— ئۇنداقتا تازا ياخشى بولاتتى، — دېدى ئۇ، — ئىككىمىز بىر يەردە بولغان چىراغنى ياندۇرۇپ قويۇپ بىر - بىرىمىزنى كۆرەتتۇق. ۋارقىرىغۇم كەلسە ۋارقىرايتتىم، باشقىلار ئارىلىشالمايتتى، سەنمۇ قانداق كېپىڭ بولسا ماڭا دەۋېرەتتىڭ.

خوس ئاركادىئو مۇشۇ سۆھبەتتىن كېيىن دادىسىغا بولغان قورساق كۆپۈكىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئۆزىنىڭ قانۇنىغا مۇخالىپ كېلىدىغان ئىشقى - مۇھەببىتىنى ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا مۇمكىن بولىدىغان ئىش دەپ ئويلىدى - دە، كۆڭلى جايىغا چۈشۈپ، يۈرىكى يوغىناپ كەتتى. ئۇ بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا ئىنىسىغا سۆزلەپ بەردى.

باشتا گۆدەك ئورېلىيانو بۇ ئىشنى ئۇقۇپ ئاكام ئىنتايىن خەتەرلىك بىر ئىشقا ئۇچراپتۇ، دەپ ئويلاپ، ئاكىسىنى ئۇنىڭغا قانداق كۈچ جەلپ قىلغانلىقىنى چۈشىنەلمىدى، خوس ئاركادىئونىڭ

پەرىشانلىقى ئاستا ـ ئاستا ئۇنىڭغىمۇ تەسىر قىلدى، ئۇ ئاكىسىدىن ئۇ ئىشنى ئۇجۇر- بۇجۇرىغىچە سۆزلەپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ئاڭلىغاندىن كېيىن ئاكىسى بىلەن بىللە ھۇزۇرلاندى، بىللە ۋەھىمىگە چۈش- تى ۋە شادلاندى. كېيىن ئۇ خوس ئار- كادىئونىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ، گويا چوغ ئۈستىدە يېتىپ قالغاندەك ئۇيان- بۇيان ئۆرۈلۈپ تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقمايدىغان، ئاكىسى قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىككىيلەن بىر ۋاقىتچە كۇسۇرلى- شىپ يېتىپ، ئورنىدىن تۇرىدىغان چاغدا ئۇيقۇغا كېتىشىدىغان بولدى. ئىككىسىلا مېتال تاۋلاش تېخنىكىسى ۋە دادىسىنىڭ دانالىقىدىن زېرىكىپ ھېچكىمگە ئارىلاش- ماس بولۇۋالدى.

— بالىلىرىمىز ئەجەب بوشاپ كەتتى- غۇ، — دېدى ئۇرسۇلا، — ئىچىدە قۇرت پەيدا بولۇپ قالدىمۇ يا.

ئۇ ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ يەرلىك يانتىقىنى يانجىپ، ناھايىتى بەدرەڭ بىر خىل دورا قاينىتىپ. كۈتمىگەندە ھەر ئىككى ئوغلى بۇ دورىنى غۇرتلا ئىچى- ۋەتتى. دېگەندەك ئۇلار بىر كۈن ئىچىدە ئون بىر قېتىم تەڭلا ھاجەتخانىغا كىردى. ئارقا پېشاپتىن ئاچ قىزىل قۇرتلار چۈشتى. ئۇلار ئىنتايىن خۇشال كۆرۈنۈشتە بۇ قۇرتلارنى باشقىلارغا كۆرسەتتى، چۈنكى شۇنداق قىلغاندىلا ئۇرسۇلا ئۇلارنىڭ خىيالى چېچىلغانلىقىنى ۋە چۈشكۈنلۈكنىڭ ھەقىقىي سەۋەبىنى بىلەلمەيتتى. ئورې- لىيانو ئاكىسىنىڭ بىئاراملىقىنى چۈشىنىش بىلەنلا قالماي ئۇنىڭ دەردىنى تەڭ تار- تىشىپ بەردى. بىر قېتىم ئاكىسى ئۇنىڭغا ئىشق ـ مۇھەببەت سىرىنى تەپسىلىي سۆز- لەپ بېرىۋاتقاندا، ئۇ گەپنىڭ بېلىگە تېپىپ سورىدى:

— سېنىڭچە ئۇ ئىشنى قىلسا قانداق بولىدىكەن؟

— يەر تەۋرىگەندەك بولىدىكەن، — دەپ دەرھال جاۋاب بەردى خوس ئاركادىئو.

يانۋار ئېيىنىڭ بىر پەيشەنبىسى كېچە سائەت ئىككىدە ئامارانتا تۇغۇلدى. ئۆيگە باشقىلار كىرىشتىن ئىلگىرى ئۇر- سۇلا بوۋاقنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈپ چىقتى. بۇ قىزچاق كەسلەنچۈكتەك يېنىك، يۇمشاق، بۇدرۇق بولۇپ، ھەممىلا ئەزالى- رىدىن ئادەملىكى چىقىپ تۇراتتى. ئورې- لىيانو ئۆيگە نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ توپ- لانغانلىقىنى كۆرۈپ ئاندىن بۇ ئىشنى بىلدى. ئۇ مالىمانچىلىقتىن پايدىلىنىپ ئاكىسىنى ئىزدەپ كەتتى، چۈنكى ئاكىسى- نىڭ كارىۋىتى يېرىم كېچە بولمايلا بوشاپ قالغانىدى. ئۇ خوس ئاركادىئونى پىلار- تېرنېرانىڭ ئۆيى ئەتراپىدا بىرنەچچە سائەت چۆگىلەپ يۈرۈپ كېلىشىۋالغىنى بوينىچە ئىسقىرتىۋەردى. سۈبھى كۆتۈرۈل- گەندە ئۆيگە قايتىشقا مەجبۇر بولدى. ئورې- لىيانو خوس ئاركادىئونى ئاپىسىنىڭ ئۆيىدە ئۇچراتتى. ئاكىسى سادىدا قىيا- پەتكە كىرىۋېلىپ يېڭى تۇغۇلغان سىڭلى- سىنى ئەركىلىتىۋاتاتتى.

ئۇرسۇلا تۇغۇپ قىرقى توشمايلا سىگانلار يەنە كەلدى. بۇلار ھېلىقى مۇز پارچىسىنى ئەكەلگەن سېھىرگەرلەر ۋە سېرىكچىلەر ئىدى. بۇلارنىڭ مېركادىس- لارغا ئوخشاش ئىلغارلىقنى تەشۋىق قىلى- دىغانلار بولماستىن، ئادەتتىكى ئويۇنچىلار ئىكەنلىكى ناھايىتى تېزلا ئايان بولدى.

بۇلار ئالدىنقى قېتىم مۇز پارچىسىنىمۇ
كىشىلەرگە مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان نەرسە
قاتارىدا ئەمەس، بەلكى قىزىق سېرىك
دومۇرى قاتارىدىلا ئەكەلگەنىدى. بۇ قېتىم
سىگانلار نۇرغۇنلىغان مۆجىزىلەر بىلەن بىر
ئۇچار گىلەم ئەكەلدى. بىراق ئۇنى قاتـ
ناش قوراللىرى تەرەققىياتى جەھەتتىكى
زور تۆھپە قىلىپ ئەمەس، بەلكى بىر خىل
ئويۇنچۇق قىلىپ كۆرسەتتى. كەنت ئاسـ
مىنىدا ئۇچۇش لەززىتىدىن بەھرىمەن
بولۇش ئۈچۈن كىشىلەر ئەلۋەتتە ئەڭ
ئاخىرقى تەڭگىلىرىنى خەجلىۋېتىشتى.
كىشىلەر شادلانغان مالىمانچىلىقتا خوس
ئاركادىئو بىلەن پىلارتېرنېرا ئەركىنـ
ئازادە نۇرغۇن سائەتلەرنى بىرلىكتە ئۆتـ
كۈزۈشتى. ئۇلار كىشىلەر ئارىسىدىكى
بەختلىك ئەر-خوتۇنلاردىن بولۇپ قالدى.
ئۇلار ھەتتا كېچىلەردە مەخپىي ئۇچراشقان
چاغدىكى يۈگەنسىز شوخلۇق ۋە بىر مىنۇتـ
لۇق خۇشاللىقتا سېلىشتۇرغاندا مۇھەبـ
بەتنىڭ ئاجايىپ ئازادە ۋە چوڭقۇر بىر
خىل ھېسسىيات ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشـ
تى. ۋەھالەنكى پىلارتېرنېرا ھاماقەتلىك
قىلىپ سالدى. خوس ئاركادىئو
ئۇنىڭغا ئىنتايىن قىزغىن مۇئامىلە قىلاتـ
تى، قىزغىنلىقنىڭ ئىلھامىدا ئۇ ھادىسىنى
ماھىيەت دەپ چۈشىنىپ قېلىپ، تۇساتـ
تىنلا خوس ئاركادىئونىڭ بېشىغا پۈتۈن
دۇنيانى دومىلىتىۋەتتى:

— سەن ئەمدى ھەقىقىي ئەر بولـ
دۇڭ، — دېدى ئۇ.

خوس ئاركادىئو بۇ گەپنى چۈشەنـ
مىگەندىن كېيىن، ئۇ ئېنىق قىلىپ:

— سەن ئەمدى دادا بولىسەن، — دېدى

خوس ئاركادىئو بىرقانچە كۈنگىچە
ئۆيدىن چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇ
پىلارتېرنېرانىڭ ئاشخانىدا قاقاقلاپ كۈلـ
گىنىنى ئاڭلىسىلا تەجرىبىخانىغا مۆكۈنۈۋا۔
لاتتى. ئۇرسۇلانىڭ قولىدىشى بىلەن ئۇ
يەردىكى خىزمەت يەنە قايناپ كەتتى.
خوس ئابۇئېندىيە ئالقانات ئوغلىنىڭ تەجـ
رىبىخانىغا كەلگەنلىكىگە ئىنتايىن خۇرسەن
بولۇپ، مىس تېپىشنىڭ سىرىنى سۆزلەپ
بەردى. بۇ خىزمەتنىڭ بېشىنى ئۇ يەنە
تۇتتى. بىر كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى ئۇچار
گىلەم ئاكا-ئۇكا ئىككىيلەننى قالتىس خۇـ
شال قىلىۋەتتى. بىر سىگان كەنتتىكى
بىرنەچچە ئۇششاق بالىنى ئولتۇرغۇزۇپ
تەجرىبىخانىنىڭ دېرىزىسى يېنىدىن گىلەمـ
نى ھەيدەپ ئۆتتى ۋە ئاكا-ئۇكىلارغا قاـ
راپ قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى، ئەمما خوس
ئابۇئېندىيە دېرىزىگە قاراپمۇ قويمىدى.

— ئۇلار خۇشال بولىۋەرسۇن، — دەپ
قويدى ئۇ، — بىز ئۇنداق ئەسكى لاتا بىـ
لەن ئەمەس، بەلكى ئىلىم-پەن ئۇسۇلى
بىلەن ئۇلاردىنمۇ ئېگىز ئۇچىمىز.

خوس ئاركادىئو يالغانلاردىن مىسـ
قا قىزىققاندەك كۆرۈنسىمۇ بۇ نەرسىدە
نېمە قۇدرەت بارلىقىنى زادىلا چۈشىنەلمىـ
دى، ئۇ كۆڭلىدە بۇلار ناھايىتى كەلسە
مايماق-سايماق بوتۇلكىلارغۇ دەپ ئويـ
لايتتى. تەجرىبىخانىدىكى ئىشلار ئۇنى
غەمدىن خالاس قىلالمىدى. خۇددى دادىـ
سى ئىشىدا ئارقىمۇئارقا ئوڭۇشسىزلىقـقا
ئۇچراۋەرگەن چاغدىكىگە ئوخشاش ئۇنىڭـ
مۇ ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ، ئۇيقۇسى قېچىپ
لايىدەك بوشاپ كەتتى. ئوغلىنىڭ دېمى
ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن
خوس ئابۇئېندىيە مېتال تاۋلاشقا ھەددىـ
دىن ئارتۇق بېرىلىپ كېتىپتۇ، دەپ

www.uyghurkitap.com

ئويلاپ ئۇنى تەجرىبىخانىدىكى ئىشتىن ئازاد قىلدۇەتتى. ئورىنلىئانو دادىسىغا ئوخشمايتتى، ئۇ ئاكىسىدىكى پەرىشانلىقىنىڭ مىس تەتقىقاتى بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى، بىراق ئۇ خوس ئاركادىئودىن كۆڭۈلدىكى گېپىنى پەقەت ئالالمىدى، ئاكىسى بۇرۇنقىدەك سەممىي ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ مۇلايىم، چىقىشقاق مىجەزىمۇ ئۆزگىرىپ ئېھتىياتچان، غەلىتە بولۇپ قالدى. ئۇ پۈتۈن دۇنيادىن نەپرەتلىنەتتى، تەنھالىقىنىلا ئىزدەيتتى. بىر كۈنى كېچىسى ئۇ يەنە چىقىپ كەتتى. ئەمما پىلارتېرنېرانىڭ يېنىغا بارمايلا سىگان چېدىرلىرى ئەتراپىغا توپلىشىپلىپ تاماشا كۆرۈۋاتقان ئادەملەر توپىغا قوشۇلدى. ئۇ، لاغايلاپ يۈرۈپ خىلمۇخىل قىزىق ئويۇنلارنى كۆردى - يۇ، ھېچقايسىسىغا قىزىقمىدى. ئۇنىڭ دىققىتى بىر غەيرىي بويۇمغا — بىر ياش سىگان قىزىغا مەركەزلەشتى. ئۇ كىچىككىنە قىزچاق ئىدى، بويىنىغا بىر تىزىق خېلى ئېغىر مارجان ئېسىۋالغانلىقتىن ئېگىلىپ قالغانىدى. خوس ئاركادىئو ئۆمرىدە ئۇنىڭدىنمۇ گۈزەل قىزنى كۆرمىگەنىدى. قىزچاق كىشىلەر ئارىسىدا تۇرۇپ بىر كىشىنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي يىلانغا ئايلىنىپ قالغانلىق پاجىئەسىنى كۆرۈۋاتاتتى.

خوس ئاركادىئو بۇ بەختسىز ئادەمنى كۆرمىدى. تاماشىبىنلار «يىلان ئادەم» دىن پاجىئەلىك ھېكايىسىنىڭ تەپسىلاتلىرىنى سوراشقا باشلىغاندا، ياش خوس ئاكاردىئو قىستىلىپ بىرىنچى رەتتىكى سىگان قىزلىرىنىڭ يېنىغا ئۆتۈۋالدى - دە، ھېلىقى قىزنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ چاپلىشىپ تۇردى. قىز ئۆزىنى سەل تارتقانىدى، ئۇ بەكرەك چاپلاشتى. شۇنىڭ بىلەن قىز قاتۇرۇپ قويغاندەك مىدىرلىماي تۇرۇپ، ۋەھىمىدىن تىترەپ كەتتى، ئۆزىنىڭ سېزىمىغا ئىشەنمەي ئارقىغا قايرىلىپ يۈرەكزادىلىك بىلەن كۈلۈپ خوس ئاركادىئوغا لاپپىدە قارىدى. شۇ ئەسنادا ئىككى سىگان «يىلان ئادەم» نى قەپەسكە سولاپ چېدىرغا ئەكىرىپ كەتتى. ئويۇنغا قوماندانلىق قىلىۋاتقان سىگان جاكارلىدى:

— خانىملار، ئەپەندىلەر، ئەمدى قورقۇنچلۇق بىر ئويۇن كۆرسىمىلەر. ھەر كېچىسى مۇشۇ ۋاقىتتا بىر ئايالنىڭ كاللىسى ئېلىنىدۇ، بۇئىش 150 يىل داۋاملىشىدۇ، ئۇ ئايال كۆرۈشكە تېگىشلىك بولمىغان نەرسىنى كۆرگەچكە مۇشۇ جازاغا تارتىلغان.

خوس ئاركادىئو بىلەن سىگان قىزى كاللا كېسىشنى كۆرمىدى. ئۇلار قىزنىڭ چېدىرىغا كىرىشتى ۋە ھاياجىنىنى باسالماي سۆيۈشۈپ كەتتى، كىيىملىرىنىمۇ سېلىۋەتتى. سىگان قىز پاتلانغان، گۈللۈك خالتا كۆڭلىكىنى سېلىپ ئاندىن تۇغما بولدى. ئۇنىڭ كۆكسىمۇ تۇزۇك چىقمىغان بولۇپ، ئىنتايىن ئاۋاق ئىدى، يوتىلىرىنىڭ گۆشى يوق، پاچاقلىرى خوس ئاركادىئونىڭ بىلىكىدىنمۇ ئىنچىكە ئىدى. بىراق ئۇنىڭ كەسكىنلىكى ۋە قىزغىنلىقى بۇ يېتەرسىزلىكلەرنى تولدۇرۇپ تۇراتتى. ۋەھالەنكى، خوس ئاكادىئو ئۇنىڭغا ئوخشاش قىزغىنلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرالمىدى، چۈنكى ئۇلار ئۇپچە چېدىردا بولۇپ، سىگانلار ھېلىدىن - ھېلى ھەرخىل سېرىك بۇيۇملىرىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ ئىش باشلايتتى، ھەتتا تۆشەكنىڭ يېنىدىكى بوش يەرگىلا ئاۋكا تۇرۇپ، شىشخالىرىنى

تاشلايتتى. چېدىرنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىكى تۈۋرۈككە ئېسىلغان چىراغ چېدىر ئىچىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئىشق ئويۇنى ئارىلىقىدىكى ئازغىنە ئارامدا خوس ئاركادىيو قىپيالىڭاچ هالدا نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي يېتىپ كەتتى، قىزچاق بولسا توختىماي ئۇنىڭ ھېسسىياتىنى قوزغىماقچى بولاتتى. كېيىن فىگورىسى بەكمۇ چىرايلىق بىر سىگان ئايال بىلەن بىر ئەر كىشى چېدىرغا كىرىپ كەلدى. ئەر سېرىك ئۆمىكىنىڭ ئادىمى ئەمەس، ھەتتا بۇ كەنتلىكمۇ ئەمەس ئىدى. بۇ ئىككىسى كارىۋاتنىڭ يېنىدىلا كىيىم-كېچەكلىرىنى سېلىشقا باشلىدى. ئايال بىردىن خوس ئاركادىيونى كۆرۈپ قېلىپ:

— بالام، خۇدا ھەققىدە چىقىپ كەتسەڭچۇ! — دېدى.

سىگان قىزى ئۇنىڭدىن خوس ئاركادىيونى ئارامدا قويۇشنى ئۆتۈندى، شۇنىڭ بىلەن يېڭى كىرگەنلەر كارىۋاتنىڭ ئايىغىدا، يەردىلا يېتىشقا مەجبۇر بولدى.

بۇ پەيشەنبە كۈنى ئىدى. شەنبە كۈنى كەچتە خوس ئاركادىيو بېشىغا قىزىل لاتا چەگدى-دە، سىگانلار بىلەن ماكوندونى تاشلاپ كېتىپ قالدى.

ئوغلىنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن ئۇرسۇلا ئۇنى ئىزدەپ پۈتۈن كەنتنى قېزىۋەتتى، سىگانلار چېدىر تىككەن جايدا ئۇ دۆۋە-دۆۋە ئەخلەت ۋە تېخى ئىس چىقىپ تۇرغان گۈلخان كۈللىرىدىن باشقا ھېچنېمە ئۇچرىتالمىدى. بىرەر تىزىق مارجان تېپىۋېلىش مەقسىتىدە ئەخلەتلەرنى كوچىلاپ يۈرگەن كىشىلەردىن بىرى ئۇرسۇلاغا تۈنۈگۈن ئاخشام خوس ئاركادىيونىڭ بىر توپ سىگانلار بىلەن «ئىلان ئادەم» سولانغان قەپەس ئېسىلغان ھارۋىنى ئىتتىرىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتتى.

— ئۇ سىگان بولۇپ كېتىپتۇ، — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ئېرىگە. ئەمما ئېرى ئوغلىنىڭ دېرەكسىز يوقالغانلىقىنى چىۋىقىغا ئالمىدى.

— بۇمۇ بولغىنى، — دېدى خوس ئابۇئېندىيە ھېجىردىكى نەرسىلەرنى ئېلىشتۇرغاچ. بۇ نەرسىلەرنى ئۇ نۇرغۇن قېتىم ئېلىشتۇرغان، نۇرغۇن قېتىم قىزىتقان، ھازىر يەنە ئېلىشتۇرۇۋاتاتتى، — ئۇ ھەقىقىي ئوغۇل بالا بولۇپ چىقىدۇ.

ئۇرسۇلا سىگانلار كەتكەن تەرەپنى ئۇققۇشۇپ بىلىۋالغاندىن كېيىن ئۇلارنى قوغلاپ ماڭدى. ئۇ سىگانلار توپىغا يېتىشىۋېلىش كويىدا ئۇچرىغانلا ئادەمدىن سوراپ مېڭىۋېرىپ كەنتتىن يىراقلاپ كەتتى. ئاقىۋەت ئۇ ئۆزىنىڭ بەك يىراقلاپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، مانا ئەمسە، دەپ قايتىپ كەتمەسلىك نىيىتىگە كەلدى. خوس ئابۇئېندىيە خوتۇنىنىڭ يوقلۇقىنى كەچ سائەت سەككىزلەردە نەرسە-كېرەكلىرىنى بىر دۆۋە ئوغىرىتنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ قويۇپ، يىغلاپ تېلىقىپ كېتىۋاتقان قىزى ئامارانتاغا قاراپ باققىلى كىرگەندە بىلدى. بىرنەچچە سائەت ئىچىدىلا ئۇ ھېچ ئىككىلەنمەي ناھايىتى ياخشى قوراللانغان بىر بۆلەك ئادەمنى يىغدى، ئامارانتانى بېقىپ تۇرۇشنى ئىختىيار قىلغان بىر ئايالغا تاپشۇردى-دە، ئورېلىيانونى ئېلىپ ئىنس-جىنسىز چىغىر يول بىلەن ئۇرسۇلانى ئىزدەپ ماڭدى. تاڭ ئاتارغا

www.uyghurkitap.com

يېقىن ئۇچرىغان بىرنەچچە ئىندىئان بېلىقچى قول ئىشارىلىرى بىلەن بۇ يەردىن ھېچكىم ئۆتمىگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۈچ كۈنلۈك نەتىجىسىز ئىزدەشتىن كېيىن ئۇلار كەنتكە قايتىپ كەلدى.

خوس ئابۇئېندىيە ئۇزۇنغىچە مەيۈسلىنىپ يۈردى. قىزى ئامارانتانى خۇددى ئۇنىڭ ئاپىسىدەك باقتى. ئۇنى يۇيۇندۇرۇش، زاكىلاش، كۈندە تۆت ۋاق ئىنىكئانىسىنىڭ يېنىغا ئاپىرىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتى. ھەتتا ئاخشاملىرى غىڭشىپ ناخشىمۇ ئېيتىپ بەردى (ئۇرسۇلا پەقەت ناخشا ئېيتالمايتتى). ئارىلىقتا پىلار تېرنېرا ئۆزلۈكىدىن كېلىپ تاكى ئۇرسۇلا قايتىپ كەلگۈچە ئۆي ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇ پېشكەللىك جەريانىدا ئۇرېلىئانونىڭ سىرلىق كۆزىتىش ئىقتىدارى ئاجايىپ ئېشىپ كەتتى، ئۇ پىلارتېرنېرانى كۆرۈپلا جىققىدە ئىشلارنى چۈشەنگەندەك بولدى. چۈشەندۈرۈپ بېرىش تەس بولغان مەلۇم سەۋەب تۈپەيلى ئاكىسىنىڭ قېچىشى ۋە ئاپىسىنىڭ يوقاپ كېتىشى مۇشۇ خوتۇننىڭ كاساپىتىدىن بولغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئاياللغا نەپرەت ۋە ئۆچمەنلىك بىلەن ئىنتايىن سوغۇق مۇئامىلىدە بولىدى. بۇنى كۆرگەن پىلار تېرنېرا كەتتى ۋە ئىككىنچىلەپ كەلمىدى.

ۋاقىتنىڭ ئۆزىرىشى بىلەن ھەممىد ئىش ئىزىغا چۈشتى. خوس ئابۇئېندىيە بىلەن ئوغلى ئۆزلىرىنىڭ تەجرىبىخانىغا قاچان كىرگەنلىكىنىمۇ بىلەلمىدى. ئۇلار ئۆينى بىر قۇر تازىلىۋېتىپ مەشكە ئوت ياقتى - دە، بىرنەچچە ئايدىن بېرى تاشلىنىپ قالغان نەرسىلىرى بىلەن ھەپىلىشىشكە باشلىدى. ئۇلار ئامارانتانى بىر سېۋەتنىڭ ئىچىگە ياتقۇزۇپ قويۇشتى، ئۆينى سىماپنىڭ ھىدى قاپلىدى. ئامارانتا دادىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ كۆكۈل قويۇپ ئىش قىلىشلىرىغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ ياتىدىغان بولىدى. ئۇرسۇلا يوقاپ كېتىپ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن تەجرىبىخانىدا ئاجايىپ ئىشلار بولدى. ئۇزۇندىن بويان ئاشخانىدا تۇرغان بىر قۇرۇق بوتۇلكا تۇساتتىن يۆتكىگىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئېغىرلىشىپ كەتتى. ئىش سۈپىسىدا تۇرغان داشتىكى سۇ ئۆزلۈكىدىنلا پورۇقشىپ قايناپ يېرىم سائەت ئىچىدە پۈتۈنلەي پارغا ئايلىنىپ كەتتى. خوس ئابۇئېندىيە بىلەن ئوغلى بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ ھەيرانۇ - ھەس بولدى، قاتتىق ھاياجانلاندى، نېمە دېيىشىنىمۇ بىلەلمىدى. ئاخىر بۇنى بىر خىل يېڭى شەيئىنىڭ بېشارىتى دەپ قارىدى. بىر كۈنى ئامارانتا ياتقان سېۋەت تۇيۇقسىزلا ھەرىكەتلىنىپ ئۆينىڭ ئىچىدە ئايلىنىشقا باشلىدى. ئۇرېلىئانو قورقۇپ كېتىپ دەرھال بېرىپ ئۇنى تۇتۇۋالدى. لېكىن خوس ئابۇئېندىيە قىلچىمۇ ھەيران بولمىدى. سېۋەتنى جايىغا قويۇپ ئۈستەلنىڭ پۇتىغا باغلاپ قويدى. سېۋەتنىڭ ھەرىكەتكە كېلىشىدىن ئۇ ئۈمىدى ئەمەلگە ئېشىشقا ئاز قالغانلىقىغا ئىشەندى. شۇ چاغدا ئۇرېلىئانو دادىسىنىڭ مۇنداق دېگىنىنى ئاڭلىغان:

— خۇدادىن قورقمىغان ئادەممۇ ھېتالدىن قورقىدۇ.

ئۇرسۇلا يوقاپ كېتىپ بەش ئايدەك ۋاقىتتىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇ ياشىرىپ قالغاندەك قىلاتتى ۋە قاتتىق

هـاياجانـلانـغانىدى. ئۇ كەنتتە ھېچكەم
كۆرۈپ باقمىغان يېڭى پاسوندىكى كىيىملەرنى
كىيىۋالغانىدى. خوس ئابۇئېندىيە خۇشال-
لىقىدىن ئەقلىدىن ئازغىلى تاسلا قالدى.

ــ مانا دېمىدىمەۇ! مېنىڭ پەرىزىمدى-
كىدەك بولۇپ چىقتى،ــ دەپ ۋارقىراپ
كەتتى ئۇ.

بۇنىسى راست ئىدى. چۈنكى تەجرى-
بىخانىدا ماددىلارنى سىناق قىلىپ يۈر-
گەن ئۇزۇن ۋاقىت ئىچىدە ئۇ چىن قەل-
بىدىن تەگرىدىن مۆجىزە تىلىگەن، ئەمما
بۇ مۆجىزە مىس تېپىش ياكى بىر سۈپۈر-
گۈش بىلەنلا مېتالغا ھاياتلىق بەخش
ئېتىش ئەمەس، ئالتۇننى قۇلۇپقا ۋە دېرى-
زە ئىلغۇچقا ئايلاندۇرۇشنىڭ ئۇسۇلىنى
كەشپ قىلىشمۇ ئەمەس، بەلكى مانا مۇشۇ
ئىش ــ ئۇرسۇلانىڭ قايتىپ كېلىشى ئىدى.
بىراق ئۇرسۇلا ئېرىدەك خۇشاللىنىپ كەت-
مىدى. ئۇ ئېرىنى گويا تېخى بىر سائەت-
نىڭ ئالدىدا بىللە بولغاندەك ئادەتتىكىچە
سۆيۈپ قويدى.

ــ تالاغا چىقىپ قاراپ باق!ــ
دېدى ئۇ.

خوس ئابۇئېندىيە سىرتقا چىقىپ
ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرغان بىر توپ ئادەمنى
كۆرۈپ، ئۆزىنى تەستە ئوڭشىۋالدى. ئۇلار
سىگانلار بولماستىن، ماكوندولۇقلارغا ئوخ-
شاشلا ئەر ـ ئاياللار ئىدى. ئۇلارنىڭ چاچ-
لىرى سىلىق، ئۆڭى قاپقارا بولۇپ، ئۆز-
لىرىگە ئوخشاش تىلدا سۆزلىشەتتى، نارا-
زىلىقمۇ، ئازابلىرىمۇ ئوخشاش ئىدى. ئۇ-
لارنىڭ ئارقىسىدا ھەرخىل يېمەكلىكلەر
ئارتىلغان قېچىرلار، ئۆكۈز قوشۇلغان ھار-
ۋىلار بولۇپ، ھارۋىلارغا پانىي دۇنيا تۇر-
مۇشتىن كەم بولسا بولمايدىغان ئاددىي
جابدۇقلار بولغان ئۆي جاھازلىرى ۋە
باشقا ئۆي سايمانلىرى بېسىلغانىدى. سودى-
گەرلەر بۇ جابدۇقلارنى ھەر كۈنى سېتىپ
تۇراتتى.

بۇ كىشىلەر سازلىقنىڭ نېرىقى تەرى-
پىدىن كەلگەن بولۇپ، ئارىلىقى ئىككى
كۈنلۈك يول ئىدى، ئۇلار تۇرغان يەردە
بازار قۇرۇلۇپ بولغانىكەن، ئۇ يەردە ياشا-
ۋاتقانلار ھەر ئايدا بىر قېتىم خەت ـ خالتا
ئېلىپ تۇرىدىكەن، يەنە تېخى تۇرمۇش
ئېھتىياجلىقلىرىنى يېنىكلىتىدىغان ھەرخىل
ماشىنىلارنىمۇ ئىشلىتىدىكەن. ئۇرسۇلا سى-
گانلارغا يېتىشەلمىگەن بولسىمۇ، ئېرى
ئۇلۇغ كەشپىيات ئىزدەپ مېڭىپ بىھۇدە
ئاۋارە بولۇپ تاپالمىغان يولنى تاپقانىدى...

تەييارلىغۇچى ئارسلان

ئەخمەت كىبىر

ئېھ، ئانا

(ھېكايە)

نېمە دەر، يەنە ئۇنىماسمۇ؟ ياق، ئەھۋالىمنى بىلگەندىكىن... ئادەم قېرىغاندىزە ئىكەنكىم. ئاللا تائاللا نېمىشقا بەندىسىنىڭ ئوڭ قولىنى سول قولىغا ھاجەتمەن قىلىدىغاندۇ... ئۇھ...

سۇپىرىخان ئانا ئۈمىد ھەم ئەندىشە بىلەن كاڭدىن چۈشتى. باياتىن توغرىنامىنىڭ بۇلۇڭىدا خورۇلداپ بەخىرامان ئۇخلاۋاتقان تاغىل مۈشۈك ئانىنىڭ تىۋىشىدىن ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ ئالدى پۇتىنى سوزۇپ ئېرىنچەكلىك بىلەن كېرىلدى-دە، كاڭنىڭ لېۋىگە كېلىپ يەرگە سەكرىدى. سۇپىرىخان ئانا تاختايلىرى ئاجراپ، يېرىقچىلىرىغا كونا ماز تىقىلغان ئىشىكنى غارت قىلىپ ياپتى. بۇ ئاۋاز گويا ئۇنىڭغا: «مېنى تاشلاپ نەگە؟» دېگەندەك ئاڭلىنىپ، ئۇنى بىردىنلا مۆكلاندۇرۇپ قويدى. ئۇ ئىشىكتىن چىقىسلا بىرەر قىممەتلىك نېمىسىنى مەڭگۈگە يوقىتىپ قويۇدىغاندەك ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. ھۇۋلاپ تۇرغان ئۆي ئىچىگە — سۇۋاقلىرى توزۇشقا باشلىغان تامغا، دېرىزە ئورنىدا قويۇلغان گۈللۈك رۇجەككە، كونا ياغاچ ساندۇق ئۈستىدىكى كىرلەشكەن يوتقان - كۆرپىلەرگە، پاكار توغرىتام ئالدىدىكى ئوچاققا، ئويۇقىقا تەكشى تىزىلغان تاۋاق - چىنىلەرگە يېنىش-يېنىشلاپ قاراپ كەتتى. ئۇ ئالا ھەزەل بىر مىنۇتقىچە ئۆزىنى تىڭشاپ شۇ تەرىزدە تۇردى. ئاندىن ھېلىدىن - ھېلىغا ياش قۇيۇلۇپ تۇرغان گۈنسىز كۆزىنى كىرلەشكەن داكا ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، كالىچىنى شىپىلداتقىنىچە چوڭ ئوغلى ھاشىمنىڭ ئۆيىگە بېرىش ئۈچۈن ئۆيىدىن چىقتى. دەرۋازىلىق رولىنى ئۆتەپ كېلىۋاتقان پاكار شاخشا ئالدىغا كەلگەندە، قەدەملىرى ئىختىيارسىز توختاپ قالدى: ئىشىكنى تاقىغاندىمەنمۇ تاقىمىغاندىمەنمۇ؟ ئانا ئۆزىنىڭ سوئالىغا ئۆزى جاۋاب بېرەلمەيتتى. ئىشىكنى قۇلۇپلاشنىڭ ئانچە زۆرۈرىيىتىمۇ يوق ئىدى. ئۆيدىن قولغا چىققۇدەك بىر نەرسە تېپىش تەس ئىدى. لېكىن سۇپىرىخان ئانا ئۈچۈن بۇ ئۆي سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ تەختىدىنمۇ ئۇلۇغ، ھارۇن رەشىتنىڭ سەلتەنەتلىك ئوردىسىدىنمۇ بۈيۈك ئىدى. چۈنكى ئانىنىڭ 45 يىللىق ئەجرى،

مېھىر - مۇھەببىتى، بەخت - شادلىقى،
دەرت - ھەسرىتى مۇشۇ ئۆيگە سىڭگەن - دە!
سۇپىرىخان ئانا، بۇ ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن
تۇنجى قېتىم كىرگىنىدە، ئۆي يېڭى كەل-
گەن ئاشۇ كېلىنچەككە ئوخشاش يېڭى،
چىرايلىق ئىدى. يىللار ئۆتىمۇ سۇپىرى-
خان ئانا بىلەن تەڭ قېرىتتى، ھالسىرات-
تى، مۇكچەيتىپ تاشلاندۇق كەپىگە ئايلان-
دۇرۇپ قويدى... ئۇ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ،
داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى: ئىشىك مەھ-
كەم قۇلۇپلانغانىدى. ۋاي، قېرىلىق،
ئەس - يادىم جايىدا ئەمەسكەن - دە... ئانا
ئۇلۇغ - كىچىك تىنغىنىچە ئارقىسىغا ياندى.
ھەقىقەتەن شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئەس - يادى
جايىدا ئەمەس ئىدى. باش - ئايىغى يوق
خىياللار ئۇنىڭغا يېپىشقىنى يېپىشقانىدى.

سۇپىرىخان ئانا ئۆمرىدە يەتتە پەر-
زەنت كۆردى. لېكىن تۇغۇلغاندىن سۆيۈن-
مە، تۇرغاندىن سۆيۈن، دېگەنىدەك ئۇنىڭ
پېشانىسىگە شۇنداق پۈتۈلگەنمۇ، ئۇلاردىن
پەقەت ئۈچىلا قاتارغا قوشۇلدى. قالغانلىرى
بوغما، قىزىل، كۆكيۆتەل دېگەنىدەك ئانا
ئىسمىنىمۇ تولۇق دەپ بېرەلمەيدىغان
كېسەللىكلەر بىلەن ئاغرىپ، ئارقا - ئارقى-
دىن ئۆلۈپ كەتتى. بالا كەلسە قوشلاپ
كەپتۇ، دېگەن شۇ - دە. ئۇنىڭ كۆزىدىن
ياش قۇرۇماي تۇرۇپلا، كۈس - كۈس دەس-
سەپ يۈرگەن، بىر ئۆينى كۈللىتىپ كېلى-
ۋاتقان ئۇزۇن يىللىق قەدىناسى ئۈچ
كۈن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپلا، بۇ دۇنيانىڭ
بارلىق جاپا - ھالاۋىتىنى خۇشاللىق - قاي-
غۇسىنى ۋە چۆچۈرىدەك ئۈچ بالىنى ئانى-
غا تاشلاپ بۇ دۇنيادىن كەتتى. ئانا يىغ-
لىدى، قاقشىدى. ئاخىرى خۇدانىڭ بارلىق
ئىخلاسمەن بەندىلىرىگە ئوخشاش قازاغا
رىزا قىلىپ ئەلھەمدۇلىللا دەپ ئۆزىنى
بەزلىدى. ئۇ ئۆزى يېمەي يېدۈرۈپ، كەي-
مەي كىيدۈرۈپ دېگەنىدەك بالىلارغا ئاتى-
سىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىندۈرمەي، بويۇن
قىستۇرماي قاتارغا قوشۇۋالدى. ئوقۇتتى،
ئۆي - ئوچاقلىق قىلدى. ئانىلىق قەرزىنى
ئادا قىلىپ، ئەمدى بىمىر ئۇھ... دەپ
تۇرۇۋىدى، كۆتۈرۈپ تۇرغاندەكلا، ئۇنى كې-
سەل چىرمىۋالدى. ئۆيمۇ چۆلدەرەپ قال-
دى. بالىلار ئۆي... خىزمەت... دەپ ئۇچۇ-
رۇم بولغان قارلىغاچ بالىلىرىدەك تەرەپ -
تەرەپكە ئۇچۇپ كەتتى. قىزى ھەمراخان
بۇنىڭدىن ئون نەچچە يىل بۇرۇن بىر
چەت ناھىيىگە ياتلىق قىلىنغان بولۇپ،
ئايدا - يىلدا ئانا بارمۇ سەن؟ دەپ تىنچ-
لىق سوراپ كېلەتتى، بىرەر كېچە ھال-
مۇڭ بولا - بولماستىن: «بالىلىرىم تاماقسىز
قالدۇ، ئۇلاغ - چارۋام ئاچ قالدۇ، دادىسى
خىزمەت بىلەن...» دەپ ئالدىراپلا كېتى-
قالاتتى. لېكىن ئانا بۇنىڭدىن قىلچە رە-
نجىمەيتتى. بالىلىق ئوت، مېھىر ۋۇجۇدىنى
ماگنىتتەك كۆيدۈرۈپ تۇرسىمۇ، راست ئېيت-
تىمۇ، تىرىككە تىرىكچىلىك كېرەك. ئۇنىڭ
ئۈستىگە قىز بالا ئەمەسمۇ؟ قىز بالا دې-
گەن ھامان خەقنىڭ ئادىمى، ئۇ ھېلىمۇ
تاشلىمىدىغۇ؟... دەپ ئۆز - ئۆزىگە تەسەل-
لىي بېرەتتى. كىچىك ئوغلى خۇدابەردى
ناھىيە بازىرىدىن 60 كىلومېتىر يىراقلىق-
تىكى بىر يېزىدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى،
ئۇمۇ پەقەت ئايدا بىر قېتىم كېلىپ، ئانى-
نىڭ قاتتىق - قۇرۇق ئىشلىرىغا ھە - ھۇ
دېيىشىپ كېتىپ قالاتتى. ھازىر ئۇنىڭ
دائىملىق ھەمراسى — ئەتىدىن كەچكىچە
خورۇلداپ ئۇخلايدىغان پۈچۈقاق مۈشۈك،
زەي ئۆرلەپ تۇرغان تۆت تام، كۆرستان

www.uyghurkitap.com

جىمجىتلىقىغا چۆككەن باغ — هويلا ئىدى،
ئوتتۇرانچى ئوغلى هاشىمنىڭ ئۆيى ئۇنىڭ
ئۆيىگە يېقىن بولۇپ، ئارىلىقى 200 مېتىر-
دەك كېلەتتى لېكىن ئوغلى نېمىشقى-
دۇر زۆرۈر ئىشى بولمىسا، ئۆيگىمۇ كۆپ كىر-
مەيتتى. ئانىنىڭ كۈنى بەش ۋاق ناماز-
نى تەرك ئەتمەي ئوقۇش، ئۆتكەن ياشلى-
قىنى ئەسلەش ھەم خۇشاللىق ھەم ئازاب
بىلەن تولغان ھايات دەپتىرىنى ۋاراقلاش
بىلەن ئۆتەتتى. ئۇ بەزىدە شۇنداق غېرىبى-
لىق، يالغۇزچىلىق ھېس قىلاتتىكى، ئۆزى-
نى گويا پايانسىز قۇم بارخانلىرى قور-
شاۋىدىكى يېگانە توغراقتەك تاشلانىدۇق،
بىچارە سېزەتتى. ئەنە شۇنداق چاغلاردا
ئۇ يېنىدا ھېچنېمىدىن غەم قىلماي، بەخى-
رامان ئوخلاۋاتقان مۇشۇككە تىكىلگىنىچە
ئۆز-ئۆزى بىلەن مۇڭدىشىپ كېتەتتى:
مەن ئۆلگەن، ئىبراھىماخۇنىنىڭ مۇسىبەت
كۈنى بىلەن تەڭلا ئۆلگەن،— دەپ پىچىر-
لايتتى ئىچىدە،— سۈپىرىخان ئىسىملىك
بىر ئايال ئەل-مەھەللىنىڭ نەزەرىدە ئالى-
بۇرۇن ئۆلگەن، ئىېسىدىنمۇ كۆتۈرۈلۈپ
كەتكەن. شۇڭلاشقا ھېچكىم ماۋۇ تۆۋەنكى
مەھەللىدە مۇنداق بىر ئايال بولىدىغان،
يوقاپلا كەتتىغۇ، ساقىسىز بولۇپ قالدىمۇ،
دەپ كىرىپ قويمايدۇ...

ئانا مېغىز رەڭدە سىرلانغان دەرۋا-
زا ئالدىغا كەلگەندە قەدەملىرى ئۆزلۈكى-
دىن توختاپ قالدى ۋە قولىدىكى ئىرماش-
چىرماش خەت يېزىلغان ئوكۇل قېپىغا
تىكىلگىنىچە يەنە خىيالغا كەتتى: ھەي،
يېنىمدا خۇدابەردى بالام بولسىچۇ كاش-
كى، پۇتۇمغا پۇت، قولۇمغا قول بولۇپ
ئېغىر-يېنىك ئىشلىرىمغا قارىشاتتى. كۆڭ-
لۈممۇ توق تۇراتتى. جاھان نېمە بولۇپ
كېتىۋاتىدىكىن تاڭ، ماۋۇ زەيدىن پاششاپ-
نىڭ ئوغلى ھۇسەيىن ئالىقاپ ئوغلىنى
قانداق ئامال قىلىدىكىن تاڭ، ئۆيىنىڭ
يېنىدىكى مەكتەپكە تىقىۋالدى. خۇدابەر-
دى بالاممۇ شۇنىڭ بىلەن بىر ئەپەندىنىڭ
دەرسىنى ئاڭلىغاندىكىن ئۇنىمۇ كۆزۈمگە
يېقىن يەرگە قويسا نېمە بولار ئىدى؟
تېخى تەقسىمات شۇنداق بوپ قالدى،
بىرەر يىل ئىشلەپ تۇرسۇن، مۇسۇلماندار-
چىلىق ئاستا-ئاستا دېگەن گەپ بار
ئەمەسمۇ؟ يۆتكەپ قويىمىز دېيىشىدۇ،
ھەي قۇرۇق ئەمچەكتە گوللاپ يۈرمىسە
بولاتتىغۇ! كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا بىر يۆت-
كەپ قويسا ئىگەكىم — تاپقان-تەرگىنىمنى
قىلىپ بېشىنى ئوڭلاپ قويسام... خۇدايا
پاك پەرۋەردىگارا ھەممىگە ئۆزۈڭ بار...
سۈپىرىخان ئانا ئىشىكنىڭ ھالقىسىغا قول-
نى ئاپىرىپ بولۇپ، يەنە توختاپ قالدي.
لېكىن كىرمەي نېمە ئامال بولسۇن؟ ئۆزى
ھاسىسىنى توكۇلدىتىپ دوختۇرخانىغا بار-
غىچە ئۇن جېنىنىڭ بىرى قالىدۇ، ئوكۇل
دېگەنگىمۇ تولا ئىشەنچە قىلغىلىمۇ بولمايدۇ.
بىراق ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار، دەپ
سەۋەبنىڭ ئالدىدە، ئازراق ياخشى بولۇپ
قالسا ئەجەب ئەمەس. ئۇنى سالدۇرماي
دېسە نەپسىنى سىقىپ كېتىۋاتقان زىققا
كېسىلى يەنە ئەدەپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈس-
تىگە ئوغلى خۇدا بەردى مەكتەپكە مېڭىش
ئالدىدا «ئاپا ئۆزۈڭنى ئاسرا، ئوكۇلنى
سالدۇرماي قويمىغىن!...» دەپ قايتا-
قايتا جېكىلىدى. ئوغلىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن
بولسىمۇ... ئانا ئاخىرى ھويلىغا كىردى.
ھاشىم گۆللۈك پېشايۋان ئاستىدىكى ياسى-
داق سۇپىدا ئايىغىنى چوتكىلاۋاتاتتى. ئۇ
ھاسىراپ ناھايىتى ئەستە كىرىپ كېلىۋاتقان

ئانىسىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا لەپپىدە قاراپ قويۇپ، ئۆز ئىشىنى قىلىۋەردى، ئۇنىڭ تۇرۇۋالغەن جىرايىدىن يەنە شۇ گەپمۇ؟... دېگەن ئالامەت چىقىپ تۇراتتى. بۇنىڭدىن ئانىنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆز ئېغىرلىقىنى ھاسىسىغا چۈشۈرۈپ، ئاغزىنى ئۈمەللىگىنىچە تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا گەپ قىلغۇدەك ماجالى قالمىغان بولسىمۇ، بۇنداق ئۈنسىز كۈتۈۋېرىشتىن خورلۇق ھېس قىلىپ پەس ئاۋازدا دېدى:

— ئوغلۇم، — ئۇنىڭ ئاۋازى تىترىگەندەك چىقتى، — ئىككى-ئۈچ تاللا ئوكۇلۇم قالغان، پۈتۈگىنى يېنىك قىلىپ بىر...

— ئەجەب گەپ يېمەيدىكەنسىنا، — ھاشىم قولىدىكى چوتكىسىنى زەردە بىلەن پاققىدە ئېتىۋېتىپ، ئايىغىنى قوپاللىق بىلەن كىيدى، — بايا دېدىمغۇ ۋىلىسىپىت تېشىلىپ كەتتى دەپ، ئادەمنىڭ كۆزىگە كىرىپلا ۋالىدىكەنسەن! ئۇنىڭ ئۈستىگە بۈگۈن دېگەن بازار كۈنى...

— ئۆزۈم باراي دېسەم، دېمىم سىقىلىپ ھېچ بولالمايۋاتىمەن... ئالمادىسى يولدا...

— يوق گەپنى قويغىنا، ھازىر ئۆلۈپ بېرىدىغاندەك، نەچچە ۋاقىتتىن ئۆزۈڭ بېرىپ يۈرەتتىڭ، يولغا چىقىپ بازارغا ماڭغان ھارۋىلارنىڭ بىرەرسىگە ئولتۇرۇۋالساڭ بولامدۇ؟...

شۇ ئەسنادا ئۆي ئىچىدىن كېلىنى نۇرنىسانىڭ كىمدۇر بىرسىگە ۋارقىرىغىنى، ئارقىدىنلا كىچىك بالىنىڭ قىرقىراپ يىغلىغىنى ئاڭلاندى. ئالاھازەل بىر مىنۇتتىن كېيىن بىر خورما رەڭ ياغلىق ئىشىكتىن غىل-پال كۆرۈنۈپ يەنە يوقاپ كەتتى...

— ئېكىن كېلىشتە... — ئانا ئوغلىغا ئىلتىجالىق بىلەن تىكىلدى.

— ئەجەب زېرىكتۈردىڭغۇ، خۇدايىم، — ئۆي ئىچىدىن چىققان ئاۋاز سۈپۈرگىخان ئانىنىڭ گېلىنى غىققىدە بوغدى، ئۇ تىلىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن سۆزنى يۇتۇۋەتتى. ئۇ تىنالمايلا قالدى، ئالەم ئۇك-تەتۈر چۆگىلەۋاتقان، ئۆزىمۇ تەگسىز بىر چوڭقۇرلۇققا بېشىچىلا غولاپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى. ئانا ئۆز قولتۇقىغا ئىشەنمەي قاقىقان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى. ئىچ-ئىچىدىن قاپساپ كېتىۋاتقان يىغا ئۆچۈش ئالدىدا تۇرغان شامنىڭ ئاخىرقى نۇرىدەك پىلىلداپ قالغان بىر جۈپ كۆزىدىن، ياق سۈيى تۈگەپ قۇرۇشقا باشلىغان بىر جۈپ بۇلاقتىن سىرغىپ ئېتىشقا، سانسىز قورۇق قاپلىغان يۈزدە يول-يول ئېرىقچىلارنى ھاسىل قىلىشقا باشلىدى، ئانا شۇ ھالەتتە بىر مىنۇت تۇردىمۇ، بىر سائەت تۇردىمۇ بىلمەيتتى. ئۇ پەقەت تۇزلۇق، ئاچچىق سۇ كالپۇكلىرىنى ئېچىشتۇرغاندىلا ئۆزىگە كەلدى: «توغرا، زېرىكتۈردۇم. بۇنداق سۆرىلىپ ياشىغانىنىڭ نېمە ئەتىۋارى بولسۇن؟ ئاھ، پەرۋەردىگارا! بۇرنۇمغا بىر نەرسە پۇراپلا تۇرىدۇ. قېنى قۇدرىتىڭنى كۆرسەت، ئۆزۈڭ بەرگەن ئامانەتنى ئالغىن! تەن يوكۇمنى جان مولكۇمدىن ئازاد قىل! مەن كېتەي، مۇرەببەم ئىبراھىمادۇنىڭ يېنىغىلا كېتەي، ھەممىسى مەندىن... تۇنۇگۈن كېچىچە چۈشۈمدە ئايان بولىمىدىمۇ، ئۇ يۈم-يۈم تۆكۈلۈپ يىغلىغىنىچە: «خوتۇن، بەك قىينىلىپ كەتتىڭلا. ئەمدى نېمىگە تارتىنىسىلە، مەن غېرىبسىنىپ قالدىم...» دەۋاتقاندەك. ئاھ، خۇداۋەندى كېرىم ئۆزۈڭ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى. سېنىڭ ھۆكۈمىڭسىز قىل تەۋرىمەيدۇ. قېنى...» سۈپۈرگىخان ئانا يۈز-كۆزىنى سۈرتكىنىچە دەرۋازىدىن چىقتى...

www.uygurkitap.com

ئاھ، تېگى يوق خىيال، پۈتمەس-تۈگىمەس خىيال. ئىنساننىڭ تۇرغان-پۈتكىنىمۇ، بارلىق ئارزۇ-ئېتىقادىمۇ، بۇ دۇنياغا تاسادىپىي كېلىپ، جاھاننىڭ مىڭ بىر پۇچقىقىغا باش تىقىپ ياششىمۇ، ئالمىقانداق بىر بەختنى قولغا كەلتۈرۈش ھەلەكچىلىكىدە، كۈنۇ-تۈن تېپىرلىششىمۇ، ھايات يىپى ئۈزۈلگەندە جىمجىت ياكى داۋراڭ-سۈرەنلەر بىلەن دۇنيادىن كېتىشىمۇ ھەممىسى... ھەممىسى بەربىر خىيال. ھايات ئەنە شۇ باش-ئاخىرى يوق خىيال ھاسىل قىلغان بوشلۇق بىلەن رېئاللىق ئارىسىدا لەيلەپ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

بەزىدە تاسادىپەن بۇ بوشلۇق مۆجىزە ھېكمەتلەر بىلەن تويۇنۇپ بىر پۈتۈنلۈككە ئايلىنىدۇ، لېكىن شۇنىڭ بىلەن تەڭلا يېڭى ئىستەكلەر بىخ سۈرۈپ، رېئاللىق بىلەن خىيال ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇقنى كېڭەيتىۋېتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان شۈكۈر-قانائەتسىز مەخلۇقتۇر، دېيىلسە كېرەك... ئۇ يەنە خىيالغا كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا نۇرغۇن ئىشلار كەلدى... ھاشىمنىڭ بوۋاق چاغلىرىدىكى قەغىش-چىرماشلىقى... بىر قېتىم ئاچىسىغا ئەگىشىپ ئۆگزىگە چىقىمەن دەپ، شوتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى بالدىقىغا چىققاندا، ئۆزىنى جوڭقۇرالماي قانداق يىقىلىپ چۈشكەنلىكى ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىش يولىدا ئالدىراشچىلىقتا بىر پاي زىرىسىنى چۈشۈرۈپ قويغانلىقى، كېيىن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتۇمەن دەپ، چامبۇل ئىشىكىگە مىنىپ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئۆيىگە بارغانلىقى، يەنە ئىبراھىماخۇننىڭ قانداق ئۆلۈپ كەتكەنلىكى — جان ئۈزۈش ئالدىدا نېمىلەرنى دېگەنلىكى... كېيىنكى ئىشلار...

ئىشقىلىپ بەكلا نۇرغۇن... ئۇنىڭ شۇ ئاپتا بىرەر كۆڭۈلداش تېپىپ قالغۇدەك مۇڭداشقۇسى، كۆڭلى-كۆكسىدىكى بارلىق دەرد-ھەسرىتىنى بىراقلا تۆكۈپ، ئىچىنى بوشۇتۇۋالغۇسى، ئاندىن جىممىدە... لېكىن ئۇ ھەسرەت ئوچىقىغا ئايلانغان يۈرىكىدىكى پىغانلىرىنى، ئەلەم-ھەسرىتىنى كىمگە سۆزلەپ بېرىدۇ؟ تام-تورۇسلارغىمۇ، ئەتىدىن-كەچكىچە ئارقىسىدىن سايىدەك ئەگىشىپ يۈرىدىغان مۈشۈكىگىمۇ؟! قاغجىراپ ياتقان باغ-ھويلىسىغىمۇ؟... ئۇنىڭ خىياللىرى چېگىش ئىدى. كۆرگەن خاسىيەتلىك ۋە بىخاسىيەت چۈشلىرى، بايامقى ئىشلار ۋە بۇرۇنقى ئىشلار ئۆزئارا ئارىلىشىپ كەتكەنىدى... ئانا بېشى بىلەن ماڭدىمۇ ياكى پۇتى بىلەن ماڭدىمۇ ئۇنى بىلمەيتتى. بىر ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ شاخشا ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. دەل شۇ چاغدا قۇلىقىغا گويا يەر تېگىدىن ئاڭلانغاندەك بىر نەرسىنىڭ جىرىڭلىغان ئاۋازى كەلدى. ئۇ ئاستا ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. شۇ ھامان ئۇنىڭ خىرەلەشكەن كۆزىدە ئاجايىپ بىر سۈرئەت، مەۋھۇم سايىدەك، سەراتان ئىسسىقىدا يىراقتىن كۆرۈنىدىغان ئېزىقتۇرغۇچى ئالۋۇندەك قېتىپ قالدى: ھاشىم ئايالى نۇرنىسانى ۋېلىسىپىتكە مىنگەشتۈرۈپ، چوڭ يولغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. ئانا ئىشىككە يۆلىنىپ قالدى، قولىدىكى ئوكۇل قېپىمۇ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. بىچارە مۈشۈك نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي ئۇنىڭغا دۈگىلەك كۆزىنى مۆلدۈرلەتكىنىچە قاراپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتاتتى، ئېچىنىشلىق مياڭلايتتى، لېكىن ئانا ئۇنى ئاڭلىدىمۇ، ئاڭلىمىدىمۇ بىلىپ بولمايتتى...

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

ئۆمەرجان سىدىق

تۇنجى قېتىملىق دەرس

(ھېكايە)

بۇ چەت ناھىيىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپكە پراكتىكىغا كەلگىنىمىزگە ئون كۈندىن ئاشتى، شۇنىڭدىن بۇيان ئاساسەن بۇ يەردىكى كونا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ دەرسىنى ئاڭلىدۇق، بۇلارنىڭ دەرس سۆزلەش مېتودىنى ئۆگەندۇق. ئاخىرى ماڭىمۇ دەرس ئۆتۈش نۆۋىتى كەلدى.

بۈگۈن ھاياتىمدىكى ھەم ئەھمىيەتلىك ھەم قورقۇنچلۇق كۈن، مەن ئوقۇغۇچىلارغا سالاپەتلىكرەك كۆرۈنۈش ئۈچۈن يېپيېڭى كاستۇم - شىمىمنى كىيدىم. قولتۇقىمغا يوقلىما، كىتابلارنى قىستىمدە، چەكسىز ئىچكى ھاياجان ئىچىدە سىنىپقا قاراپ يول ئالدىم. سىنىپقا يېقىنلىشىشىم بىلەن ئوقۇغۇچىلار «يېڭى ئوقۇتقۇچىمىز كەلدى» دېيىشىپ، سىنىپقا كىرىپ كېتىشتى. ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىشىمگىلا مېنى بىردىنلا سۈر باستى، يۈرىكىم دۇپۇلدەپ كەتتى. سىنىپنىڭ ئىشىكى ئەجدىھانىڭ ئاغزىدەك كۆرۈندى. تىزلىرىم دىرىلدەپ تىترەپ، تىنىقلىرىم ئىختىيارسىز ئىتتىكلەپ كەتتى. ئىشىكنىڭ ئالدىدا بىردەم تۇرۇۋېلىپ، چوڭقۇر بىر تىنىدىمدە، «تەۋەككۈل» دەپ ئىشىكنى ئاچتىم. قىرىق ئوقۇغۇچى «تاراققىدە» ئورنىدىن تۇرۇپ ھۆرمەت بىلدۈرۈشتى. تېخىمۇ ھودۇقۇپ كەتتىم. مۇنبەرگە چىقىپ بىر خىل قولايسىز ھەرىكەت بىلەن ئوقۇغۇچىلارغا ئولتۇرۇش ئىشارىسى بەردىم. كۆزۈم ھېچ نەرسىنى كۆرمەيتتى. سىنىپ ئىچىدە قويۇق مانان لەيلەپ يۈرگەندەك بىلىنەتتى. تىترەپ تۇرغان قوللىرىم بىلەن يوقلىمىنى ئېچىپ، باللارنى يوقلىما قىلدىم. خىرە كۆرۈنۈپ تۇرغان ئىسىملىكنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە قىزىل قەلەم بىلەن بەلگە قويدۇم. ۋۇجۇدۇم ياپراقتەك تىترەپ، چېكەمدىن چىپىلداپ تەر قۇيۇلماقتا ئىدى. يەردىن ئۆچۈرگۈچ ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان كېگىز پارچىسىنى ئېلىپ دوسكىنى سۈرتۈشكە باشلىدىم. ئەمەلىيەتتە دوسكا پاكىز سۈرتۈلگەنىدى. بەلكىم مۇشۇ ئارقىلىق ئۆزۈمنى ئوڭشىۋېلىشقا ئۇرۇنغان بولسام كېرەك. دوسكىنى سۈرتۈۋېتىپ، بىرنەچچە قېتىم چوڭ - چوڭ تىنىپ تىترىكىمنى باسماقچى بولدۇم. كېيىن كىتابنى ۋاراقلىدىم. ئېغىر سۈكۈتكە چۆمگەن سىنىپ ئىچىدە قەغەزنىڭ شىرىقلىشىدىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانمايتتى. مىڭ تەسلىكتە بۇ سائەتتە ئۆتمەكچى بولغان دەرسنىڭ ماۋزۇسىنى دوسكىغا يازدىم. يېزىپ بولۇپ كەينىمگە ئۆرۈلگىنىمدە، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھە دەپ كۇسۇرلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ ھودۇقۇپ كەتتىم.

— نېمە ئىش بولدى؟ — دېدىم، ئاۋازىم شۇ قەدەر بوغۇق، يىغلىغاندەك ئاڭلاندى. ئۆز ئاۋازىمدىن ئۆزۈم چۆچۈپ كەتتىم. ئوتتۇرا رەتنىڭ ئاخىرىدىكى ۋىجىك بىر ئوقۇغۇچى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ:

— مۇئەللىم، ماۋزۇ خاتا يېزىلىپ قالدى، — دېدى. بېشىم پىررىدە قايغاندەك

www.uyghurkitap.com

بولۇپ دەرھال كەينىمگە ئۆرۈلدۈم. خەت دوسكىنىنىڭ ئوڭ تەرەپ يۇقىرى بۇرجىكىدىن سول تەرەپ تۆۋەن بۇرجىكىگە ساڭگىلاپ چۈشكەن، «تۈرك ئىمپېرىيىسى» دېگەن سۆز «تۈك ئىمپېرىيىسى» دەپ يېزىلىپ قالغانىدى. لەنىتى «ر» قانداقلارچە چۈشۈپ قالغاندۇ. شۇئان ئورنىمدا پىرقىراپ ئۆچۈرگۈچنى ئىزدىدىم. قېرىشقاندەك ئۆچۈرگۈچمۇ يوقالغانىدى. شۇ ئارىدا بىر ئوقۇغۇچى ئورنىدىن تۇرۇپ:

— مۇئەللىم، ئۆچۈرگۈچنى بايا يانچۇقىڭىزغا تىقىۋالدىڭىز، — دېدى. بېشىمغا چاقماق چۈشكەندەك ئەندىكىپ كەتتىم. راستىنلا ھېلىقى كىگىز پارچىسى ئوڭ يانچۇقۇمدىن چىقتى، كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ مۇنبەرگە يۆلىنىپ قالدىم. كۆزلىرىمدىن ياش ئېتىلىپ چىقىشقا تاسلا قالدى. چىداش كېرەك، چىداش كېرەك، دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە تەسەللىي بېرىپ، زەئىپ، ئېچىنىشلىق ئاۋازدا دەرسنى سۆزلەشكە باشلىدىم. پېشانەمدىن ئاققان ئاچچىق تەر ھېلىدىن - ھېلىغا كۆزۈمگە كىرىپ مېنى بىئارام قىلاتتى. كاللام شۇ قەدەر گادىرماش بولۇپ كەتكەن ئىدىكى، ئېغىزىمدىن نېمە چىقىۋاتقانلىقىنى پەقەت بىلمەيتتىم. كىتاب ئۈستىدىكى ھەرپلەرگە جان كىرىپ ئۈزلۈكسىز سەكرەۋاتقاندەك، ھەجىيىپ مېنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ۋاقىتنىڭ توشۇشىغا شۇ قەدەر ئىنتىزار بولغانىدىم. قېرىشقاندەك ۋاقىتمۇ بارغانسېرى ئۇزىراپ كېتىۋاتاتتى. ئۇھ... ئاخىرى قوڭغۇراق جىرىڭلىدى. ياق، قوڭغۇراق ئەمەس، مەن ئۈچۈن قۇتقۇزغۇچى سادا ياڭرىدى. كىتاب بىلەن يوقلىما دەپتەرنى يىغىشتۇرۇپ، باللارغا دەرستىن چۈشۈش ئىشارىسى قىلدىم. سىنىپتىن چىقىشىمغىلا كۆز ياشلىرىم تاراملاپ تۆكۈلدى، شۇئان يىراقتىكى يۇرتۇمدا قالغان جاپاكەش ئانام كۆز ئالدىمدا گەۋدىلەندى. قەلبىمدىن ئۈنسىز نىدا قىلدىم. ئېھ ئانا، 33 يىللىق ئوقۇتقۇچىلىق ھاياتىڭدا قانچە مىڭ قېتىم سىنىپقا كىرگەنسەن، قانچە يۈز ئوقۇغۇچىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەنسەن؟ ئېسىمنى بىلسەملا چىراغ تۈۋىدە دۈمچىيىپ ئولتۇرۇپ دەرس تەييارلايتتىڭ! تاپشۇرۇق تەكشۈرەتتىڭ، سېنىڭ بۇنچىلىك كۈچەپ كېتىشىڭگە ئىچىمدە كۈلگەن، ئوقۇتقۇچىلىقنى شۇ قەدەر ئاسان چاغلىغان ئىكەنمەن! ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇس. بۈگۈن يېنىمدا بولغان بولساڭ ئاياغلىرىڭغا ئۆزۈمنى ئېتىپ قانغۇچە يىغلىغان، سەندىن كەچۈرۈم سورىغان بولاتتىم. سەن بىلمەيسەن ئانا، بۈگۈن مەن قىرىق ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدا شەرمەندە بولدۇم. ئىشخانىغا كىرگۈم كەلمىدى. مەكتەپنىڭ كەينىدىكى سۆگەتلىككە كېلىپ خىلۋەت جاينى تېپىپ ئولتۇردۇم. خىجىللىق ۋە ئۆكۈنۈشتىن ۋۇجۇدۇم ئوت بولۇپ ياناتتى. بېشىمنى قاتتىق سىلكىدىم. نېمە ئۈچۈن يىغلايمەن، ئانام مېنى ئوغۇل بالا دەپ تۇغقانغۇ؟ ئەجەبا ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ قەلبىدىكى يېقىلغان ئوبرازىمنى قايتا تىكلىيەلمەمدىمەن؟ چىشلىرىم كىرىشىپ بارماقلىرىم پۈكۈلدى. كۆز ياشلىرىمنى سۈرتىۋەتتىم. ياق، ئەمدى چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازىنىمەن. ئانامدەك ياراملىق ئوقۇتقۇچى بولۇپ چىقىمەن، قەلبىمدىكى ئازاب ئاستا - ئاستا تارقىلىشقا باشلىدى. ئۆزۈمنى بىر ئاز يەڭگىللەپ قالغاندەك سەزدىم - دە، ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ، ئىشەنچ بىلەن سىنىپقا قاراپ يول ئالدىم.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

نەسۇھا قاسىم

ئىككى شېئىر

مەن روھىمنى ئىزدەپ يۈرىمەن

خىجىللىق ئىلكىدە ئارىلاپ يۈرۈپ،
روھىمنى ئاختۇردۇم يىللار قوينىدىن.
بىلمىدىم، كىملەردىن سورايمەن ئۇنى
ئىزدەيمەن قايسى باغ، قايسى ھويلىدىن.

تېنىمنى كۆرۈپتۇ ئەرشتە بىراۋ،
روھىم يوق يېتىپتۇ ياستۇقنى قىرلاپ.
يالغانلار تەختىدە سۈرۈپ پاراغەت
ئويناركەن ئىبلىسنى يېنىغا چىللاپ.

نامەردنىڭ مەڭزىگە سۆيەركەن دائىم،
ئاجىزنى قاقشىتىپ، بوزەكنى مىنىپ.
تومۇردا ئاقاچقا قان ئەمەس ھەسەت،
ئۆزىدىن ئۇزغاننى ئاپتۇ ياۋ بىلىپ.

ۋۇجۇدى يايراركەن، نەپ چىققان يەردە،
ساددىنى ئالداركەن قىلتاقلار قۇرۇپ.
ئاقمىسا ھىيلىسى بازاردا ئەگەر،
يولۇڭنى پايلاركەن دوقمۇشتا تۇرۇپ.

ئاڭلىماق تەس ئۇندىن مىننەتدارلىقنى،
تۆگەڭنى ئالدۇ تۆگمە دەپ ساناپ.
بەرگەندە بۆرگىسى بولدۇ بۆكەن،
كۆرسىتەر قىلىنمۇ قىلىپ سىم تاناپ.

سەن بەرسەڭ ئالدۇ ھىمىرىپ قاشنى،
مىننەتنى بىلىلدۇر بەرگەندە ئاشنى.
قوللىرى قاتىلنىڭ قولىدۇر دائىم
بۆك دېسە ھېيىقماي كېسىدۇ باشنى.

شۇ سەۋەپ ئاجراپتۇ روھىم تېنىمدىن،
مەن ئىزدەب چارچىدىم ئۇنى تۇتالماي.
تېنىمنىڭ تارىخى تامام رەزىللىك،
ئۇ ئەمدى ئاۋارە تىنچ ياتالماي.

مىڭ تەستە جاڭگالدىن تاپتىم روھىمنى،
نومۇستىن يەرگە ئۇ كىرىپ كېتىپتۇ.
خىجىل بوپ جىسمىمنىڭ پەسكەشلىكىدىن
ئۆلۈكنىڭ سىڭرى نەجان يېتىپتۇ.

مەن ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم

ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم مەن دوستلار
ئەل كېزىپ مەن ئۇنى ئىزدەپ يۈرىمەن.
ھەر جايدا كونا كۆز، ئوخشاش چىرايلار
قايسىسى مەن ئۇنىڭ؟ خىيال سۈرىمەن.

ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم مەن دوستلار
رەستىدىن ئىزدىدىم تاپالماي تالدىم.
كۆلكىلەر بىر خىلدا، ناخشىلار ئوخشاش
مەن ناخشا ئېيتقانمۇ؟ ئۇقالماي قالدىم.

ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم مەن دوستلا
ئالبوملار ئاختۇردۇم ۋاراقلاپ تىنماي.
قېنى مەن، ئىسمىم كىم، قېنى ئاۋازىم؟
ئوخشىتىپ كىمگە دۇر قارايمەن تويماي.

ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم مەن دوستلار
مەن قانداق ئادەمتىم بىلمەيمەن ئۆزۈم.
تۆمەنلەپ ئادەم بار، پەقەت «مەن» لا يوق؟
يا كاردىن چىقتىمۇ مېنىڭ بۇ كۆزۈم.

ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم مەن دوستلار
نە چارە كەلگەچكە ئۆزگىنى دوراپ.
ئادەملەر قوينىدىن ئۆزۈمنى ئۆزۈم
تونالماي يۈرىمەن شۇڭا مەن سوراپ.

ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم مەن دوستلار
ئۆزۈمنى ئىزدىسەم كۆلەمەڭلار مەندىن.
يوقىتىپ قويارکەن ئادەم ئۆزىنى،
مەن كەبى خۇي ئالسا ئەھلى شەيتاندىن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۆمەر تۇراپ

ئارمىنىم

شادلىقىمنى ئېلىپ قاچتى ئالجىغان قويۇن،
ئالۋۇنسىمان چۇش قوينىغا كىردىم شاپاشلاپ.
بىر دەقىقە دەم ئالدۇرماي ئۇپرۇق قوينىدىن
ئېلىپ چىقتىم زەر قۇياشنى يۇدۇپ ـ هاپاشلاپ.

مەستكە ئوخشاش ئىلگىرىلەيمەن قىرغاقنى بويلاپ،
زەڭگەر كۆككە ئېسىلغاندۇر ئىزگۈ خىياللار.
مەن ئىز سالغان چىغىر يولنىڭ نەدىكىن چېتى،
كۆمۈۋېتەر تەشۈنىشلەرگە تەنتەك سوئاللار.

ياتار ئەنە ئالدىمدىلا مەيىن شىۋىرلاپ،
تالاي يىلدىن چاڭقاپ كەتكەن قېرى توغراقلار.
ئۇپرۇق بىلەن قۇچاقلاشقان بارخان باغرىدا،
ئۈچۈپ يۈرەر شاخ تاشلىغان سەرسان ياپراقلار.

تېرىۋالدىم شادلىقىمنى دولقۇندىن يەنە،
ناخشا تەڭكەش قىلدىم دېڭىز شاۋقۇنلىرىغا.
مۆگدەك باسقان تەكلىماكان چۆچۈپ ئويغاندى،
هەيرەتتە ئۇ، ياڭراق كۈيۈم يالقۇنلىرىغا.

ئەي دولقۇنلار ئەركىڭلارنى بېرىڭلار ماڭا،
باشلاپ بېرىپ سىڭىپ كېتەي تەكلىماكانغا.
كىرىپ ياتسۇن قەبرىسىدە تەلۋە بورانلار،
تىلسىملارنى كۆرگەزمە قىپ يايا جاهانغا!

ئۆمەر مەتنۇرى

ئوغلۇمغا

قارا ئوغلۇم چەكسىز دالاغا،
ئۇ چەكسىزدۇر، چەكسىز ئۇ ئەبەد.
ئۇندا باردۇر شادلىق ۋە ئازاب،

سەبىي تۇيغۇ، ئوتلۇق مۇھەببەت.
ئۇندا باردۇر شىبردەك هۆركىرەش،
ئۇندا باردۇر غەزەپ ۋە نەپرەت.

قارا ئوغلۇم چەكسىز دالاغا،
ئۇ چەكسىزدۇر، چەكسىز ئۇ ئەبەد.
چەكسىزلىكنى ئۆتكەن ئۇنىڭدىن،
تىك تۇرۇپ ئۆل تىلىمە شەپقەت.
دۇنيا شۇنچە گۈزەل بولسىمۇ،
گۈزەللىككە يەتمەك مۇشەققەت.

قارا ئوغلۇم چەكسىز دالاغا،
مۇز تېگىدە دولقۇن ئەۋجى بار.
روھلىرىڭنى قۇياشقا تەڭ قىل،
قىش قوينىدىن ئىزدىسەڭ باھار.
بۇركۈتلەرنىڭ پەرۋازىدا بول،
ئۇندا ھايات كۆرۈنمەيدۇ تار.

قارا ئوغلۇم چەكسىز دالاغا،
ئۇ چىلتەكتەك ھەممىگە تۇتاش.
ھايات تۆكسە گاھىدا كۆلكە،
گاھى تۆكەر ئازابلىق كۆز ياش.
گاھى چاقسا ئاسماندا چاقماق،
گاھى پارلار ئۇپۇقتا قۇياش.

مۇھەممەتئىمىن غوپۇر

ئانىلارنىڭ قەلبى گويا باھاردەك

ئانىلارنىڭ قەلبى گويا باھاردەك،
تەبەسسۇمى كائىناتنى تىترىتەر.
ئانىلارنىڭ قۇياشى بار كۆزىدە
مۇز تاغلارنى بېقىشىدا ئېرىتەر.

ئانىلارنىڭ قەلبى گويا باھاردەك،
تاڭ شولىسى پارلاپ تۇرار چېھرىدە.
ئالتۇن تەختتە ئولتۇرغۇزار شاھ قىلىپ
ھەر بىر ئوماق بالىسىنى مېھرىدە.

ئانىلارنىڭ قەلبى گويا باھاردەك،
ھاياتلىقتا قۇت ياغدۇرار يۈرىكى.
ياشىمايدۇ ئۇلار ھەرگىز ئۆزى ئۈچۈن،
ئۇلار ئالەم، ئۇلار ئالەم تۈۋرۈكى.

ئانىلارنىڭ قەلبى گويا باھاردەك،
باھار دېگەن ياشنىتىدۇ دىللارنى.
چاچلىرىنى ئاقارتسىمۇ ئايىماي
قېرىتىدۇ ئۇلار بەلكى يىللارنى.

ئانىلارنىڭ قەلبى گويا باھاردەك،
ئۇلار بىلەن ئەھمىيەتلىك خۇش دەملەر.
چىن مەنىدە ئادەم بولۇپ ئۆتىدۇ،
ئانىلارنى قەدىرلىگەن ئادەملەر.

ئايگۈل شانىياز

«تارىم» غا

دىلكەشىم، سىردىشىم، ئەقىلچىم ئۆزۈڭ،
قاراڭغۇ دىلىمغا ياندۇرغان چىراق.
مەن ساڭا ئىززەتتە ئۈمىدلىك باقتىم
بولسىمۇ ئارىمىز يىراقتىن - يىراق.

ياشىندىڭ نۇر بىلەن تاڭدىكى ئەۋەك،
ھارارەت يەتكۈزدۈڭ دىللارغا ھەر دەم.
ھەر ساننىڭ كەلگەندە ئاپتاپتەك كۈلۈپ،
ئېقىنلار ياسايدۇ جىسمىمدا شادلىق.
لەززەتلەر ئالىمەن گۆھەرلىرىڭدىن
مېۋىلەر ئۆزىمەن شېخىڭدىن تاتلىق.

بۇلبۇلدەك سايرىدى ئىلھاملىق شائىر
ئەجرىڭدە يېتىلدى بىر گۈزەل ئالەم.

سەن بىلەن گۈللەندى ئىجادنىڭ بېغى،
سەن بىلەن ئۈنتىكلەر روھلارنىڭ تىغى.
ئىنتىزار يۈرەكلەر تەلپۈنەر ساڭا
سەن بىلەن تىكلەندى ئىپتىخار تېغى.

گۈللىگەن گۈلزارىم ياشنا چېچەكلىم،
ئىجادنىڭ ئاشىقى سەن بىلەن سىرداش.
تەشنا بىز ھەر دائىم كەۋسەرلەرىڭگە
يورۇتۇپ تۇرىدۇ يولۇڭنى قۇياش.

ئابدۇقادىر مۇھەممەت

تولۇن ئايدىن ئەندىز ئالغان چىرايلار

كېزىپ چىقتىم قۇچىقىنى يۇرتۇمنىڭ،
ھەممە يېرى گۈزەللىككە تولۇپتۇ.
بىر - بىرىدىن پەرى سۈپەت رەنالار،
قىزىل گۈلدەك ھۆسن تۈزۈپ تۇرۇپتۇ.

تۈزغا ئوخشاش كۆز تارتىدۇ ھەممە يەر،
ھەممە يەردە ئۆزگىچە رەڭ ئۆزگە كۈي.
نازاكەتلىك پەرىشتىلەر مەنزىلى
ھەممە رۇجەك ھەممە ئىشىك ھەممە ئۆي.

شۇ پەرىلەر رۇخسارىسىز، نۇرىسىز،
ھەسرەت يۇتۇپ ئۆتكەنمىدۇ تالايلار؟
نەگە بارسام قىلدى مېنى مەھلىيا،
تولۇن ئايدىن ئەندىز ئالغان چىرايلار.

غازى ئوغلى

كۆزلىرىڭدە بىر سېھرى دۇنيا

كۆزلىرىڭدە بىر سېھرىي دۇنيا،
يارىشىپتۇ ئىلاھىي قۇدرەت.
قىلدى سېنى ماڭا نۇر قىيا
ئالتۇن سۆيگۈ، ئالتۇن مۇھەببەت.

كۆزلىرىڭدە بىر سېھرىي دۇنيا،
سالدى مېنى قويىنىغا ئەجەب.
زېمىنىڭدا بولسام بىر گىياھ،
سولارمىدىم بۇنداق بىسەۋەب!؟

كۆزلىرىڭدە بىر سېھرىي دۇنيا،
دۇنيايىمىزغا سالىدۇ دەھشەت.
قويۇلماقتا جان بولۇپ جانغا
جاندەك شېرىن ئىسىل مۇھەببەت؟

گۆھەر. قۇتبىدىن

كۆردۈم

چۈشۈمدە ئۇل كېچە، جانانىنى كۆردۈم،
ئاي يۈزلۈك بىر سەنەم، رەنانى كۆردۈم.
غۇنچە بوي، خۇش چىراي، كۆزلىرى يۇلتۇز،
نازىنىن دىلرەبا، دەنانى كۆردۈم.

ئايىمىكىن ۋە ياكى ئوتلۇق بىر قۇياش،
يۈزىدە تەبەسسۇم ئۆزى قەلەمقاش.
ھۆسنىگە ياراشقان قارا سۇمبۇل چاچ
گوياكى لالىدەك بەرنانى كۆردۈم.

كەلدى ئۇ ئەنبەردەك چېچىپ خۇش پۇراق،
قەلبىمە ياقتى ئوت، سالدى ئىشتىياق.
شۇنچە يىل ئارزۇلاپ سۆيگەن دىلىمنىڭ،
ئاشىقى، شەيداسى، نىگارىنى كۆردۈم.

گۈزەلىم خۇلقىدىن ھايانى كۆردۈم،
خۇش زەبان بۇلبۇلى گويانى كۆردۈم.
ھۆئادەك كۆزىدە مېھرى - مۇھەببەت،
ئەھدىگە ساداقەت، ۋاپانى كۆردۈم.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئارسلان، ئوسمانجان ساۋۇت

يېڭى لەتىپىلەر

تەسىرلىك چىقىرىش ئۈچۈن

كىشىلەر موللا نورۇزدىن سورىشىپتۇ:
— شېئىر يازغاندا تەسىرلىك چىقىرىش ئۈچۈن قانداق سۆزنى كۆپ ئىشلىتىش كېرەك؟
— «ئېھ!» دېگەن سۆزنى.
— شۇنىڭدىمۇ تەسىرلىك چىقمىسىچۇ؟
— مىسرا ئارىلىرىغا، بولۇپمۇ ئاخىرىغا ئۈندەش بەلگىسىنى ئايىماي قويۇۋېرىش كېرەك، — دەپتۇ موللا نورۇز.

ئەبەدىي پېنسىيە

موللا نورۇزنىڭ مەنسەپ، مەنپەئەت، بولۇپمۇ ماشىنا دېسە جېنىنى ئاتىدىغان بىر تونۇشى ئۇنىڭغا يۈرەك دەردىنى تۆكۈپ مەسلىھەت سوراپتۇ:
— راستىنى دېسەم يېشىم بىر يەرگە بېرىپ قالدى، بۇنى ئىقرار قىلسام، پېنسىيىگە چىقىرىشىدۇ-دە، ماشىنىدىن ئايرىلىپ قالىمەن. يىگىرمە ياشنى يوشۇرۇپ ئەللىككە چۈشۈۋالاي دېسەم، ياش كادىرلارغا ماشىنا بەرمەيدىغانلىقى گېپى چىقىۋاتىدۇ. بېشىمنىڭ ئىچىمۇ قاتتى، تېشىمۇ قاتتى. سىلىچە قانداق قىلسام بولار؟
— يولى ئاسان، — دەپتۇ موللا نورۇز، — گەپ پېنسىيىگە تاقالسا، ئەللىككە چۈشۈۋېلىپ مەنسەپتىن ئايرىلماڭ، گەپ ماشىنىغا تاقالسا، يەتمىشكە چىقىۋېلىپ پىكاپتىن ئايرىلماڭ. شۇنداق لىڭگىر تاقتاق ئويناپ، جان بېقىپ تۇرامسىز.
— بۇنىڭ بىلەن يىراققا بارغىلى بولمايدۇغۇ.
— ئۇنچە يىراققا بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق، — دەپتۇ موللا نورۇز، — كېسەللىكنى يوشۇرساڭ، ئۆلۈمى ئاشكارا دېگەندەك، ئەسلى يېشىڭىز خۇدايىمنىڭ دەپتىرىدە ئېنىق يېزىقلىق. تەشكىلنى ئالدىغان بىلەن تەڭرىنى ئالدىغىلى بولمايدۇ. پات ئارىدا پىكاپىڭىز ئورنىغا تاۋۇتنى ئەۋەتىپ، ئەبەدىي پېنسىيىگە ئەپچىقىپ كېتىۋېرىدۇ.

بالا مۇپەتتىش

ئۆزىنىڭ يېشىنى ئاتمىشقا يەتكۈزۈشكە زادى ئۇنىمايدىغان بىر بۇرادەر يىغىندا ھاياجان ۋە سەممىيەت بىلەن خىزمەت تارىخىنى سۆزلەپ كېلىپ:
— مانا مەن 1936- يىلى مائارىپ مۇپەتتىشى بولۇپ ياقا يۇرتلارنى تەكشۈ-

www.uyghurkitap.com

رۇشكە بارغىنىمدا... دېگەن سۆزنى چىقىرىۋېتىپتۇ.

شۇ ئورۇندا بار بولغان موللا نورۇز:

— شىپىڭ شىسەي دېگەن ئوغرى بولۇشىغا كەتكەن دۆت بىرنېمىكەن - دە، — دەپتۇ.

— قانداق دەيلا؟ — دەپ سوراپتۇ ھېلىقى داتىق.

— ياق دەيمىنا، قارىماملىغان ئۇ ئوغرىنى، بۇنىڭدىن ئەللىك نەچچە يىل ئىلگىرى يەتتە - سەككىز ياشلىق بالىنى مائارىپ مۇپەتتىشى قىلىپ باشقا يۇرتلارغا ئەۋەتكىنىنى! شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بېشىنى يەپ كېتىپتىكەن - دە، ئۇ ھاماقەت، — دەپتۇ موللا نورۇز.

مەدەنىيەت

موللا نورۇز ئۆيىدىن خاپا بولۇپ تالاغا چىقىشىغا، بىر دوستى ئىبۆز ئايالىدىن شىكايەت قىلىپ:

— بۇنى كۆرمەمسىلە، ئاداش، خوتۇن كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا دېگەن گەپ راستكەن. بىزنىڭ ئەخمەق خوتۇن...

موللا نورۇز دوستىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋېتىپلا:

— ۋاي ئاداش، خۇداغا شۈكرى قىلىڭلا، — دەپتۇ ئۇ، — بىرى ئۇزۇن، بىرى قىسقا بولسىغۇ ئارمان يوق. مانا مېنىڭ خوتۇنۇمنىڭ ئەقلىمۇ قىسقا، چېچىمۇ قىسقا. قانداقچە دەمسىلە، ئۆزىگە يارىشىپ تۇرىدىغان ئىككى تال ئۇزۇن چېچىنى، ھازىرقى زاماندا ئۇزۇن چاچ قويۇش مەدەنىيەتسىزلىك، قالاقلىق دەپ گەدىنىدىن كېسىۋەتتى ئەمەسمۇ! — دەپتۇ.

كەشپىيات

موللا نورۇزنىڭ بىر بىمەنە ئاغىنىسى بولۇپ، ئۆزىنىڭ ھەرقانداق قىلمىش - ئەتمىشلىرىنى ماختىنىپ: مەن ئانداق نەرسىنى ئىجاد قىلدىم، مۇنداق نەرسىنى كەشپ قىلدىم. پالانداق نەرسىنى ئىختىرا قىلدىم، دەپ تولا پو ئاتىدىكەن. بىر كۈنى شۇ ئادەم موللا نورۇزغا:

— سىزمۇ بىرەر نەرسە كەشپ قىلغانمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە، كەشپ قىلغان، — دەپتۇ موللا نورۇز.

— ئۇ قانداق نەرسە؟

— ھەسەلگە پىياز قوشۇپ يېيىش.

— ھە، ھە، — دەپ قىزىقىپ سوراپتۇ ھېلىقى كىشى، — قانداقراق، ئۇ كەشپىياتىڭىز خېلى مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقتىمۇ؟

موللا نورۇز جاۋاب بېرىپتۇ:

— ھە ئاغىنەم، مېنىڭ ئۇ كەشپىياتىم سىزنىڭ ئۆزىڭىزدىن بىر ھەسسە، سىزنىڭ كەشپىياتلىرىڭىزدىن ئىككى ھەسسە بىمەنىرەك بولۇپ چىقتى.

تەييارلىغۇچى شۈكۈر يالقىن

قۇربان بارات كۆزگە كۆرۈنگەن شائىرلىرىمىزدىن بىرى. ئۇ 1956 ـ يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «كاككۇك» دېگەن شېئىرى بىلەن ئىجادىيەت سېپىگە كىرىپ كەلگەن. ئۇنىڭ «يېشىل ھايات»، «ئاھ، دۇنيا» ناملىق شېئىرلار توپلىمى؛ «ئاق روماللىق پەرىزات» ناملىق داستانلار توپلىمى نەشر قىلىنغان. ئۇ سەئىدىنىڭ «بوستان»، لېرمونتوۋنىڭ «داستانلار»، پۇشكىننىڭ «شېئىري چۆچەكلەر» قاتارلىق ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلغان. «ئاق رومالىق پەرىزات» قاتارلىق بەش پارچە ئەسەرى مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن. ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، كاندىدات ئالىي مۇھەررىر.

ئۇ قەلەمداشلار بىلەن بىللە.

ئۇ قىرائەتخانىدا ماتېرىيال كۆرمەكتە.

ئۇ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىللە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

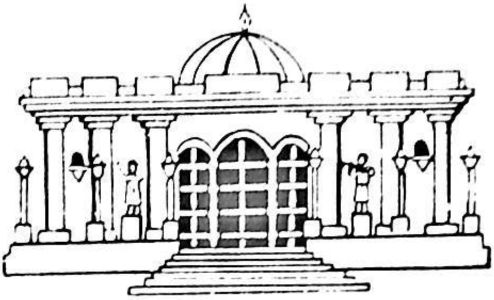

تارىم

《塔 里 木》 文学月刊（维吾尔文）

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各 地 邮 局 所

1993 ـ يىل 5 ـ سان(387 ـ سان) ، 43 ـ يىل نەشرى .
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۈرۈمچى جەنۇبىي دوستلۇق يولى 22 ـ قورۇ، تېلېفون نومۇرى : 416214 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ . مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .

国际统一刊号：ISSN 1002－9044　ISSN 1002 _ 9044　خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى :

国内统一刊号：CN 65－1010／I　CN 65 _ 1010 / I　مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى :
邮发代号：58－66　定　价：2.00元　پوچتا ۋاكالەت نومۇرى : 66 _ 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 2.00 يۈەن
邮政编码：830000　پوچتا نومۇرى :